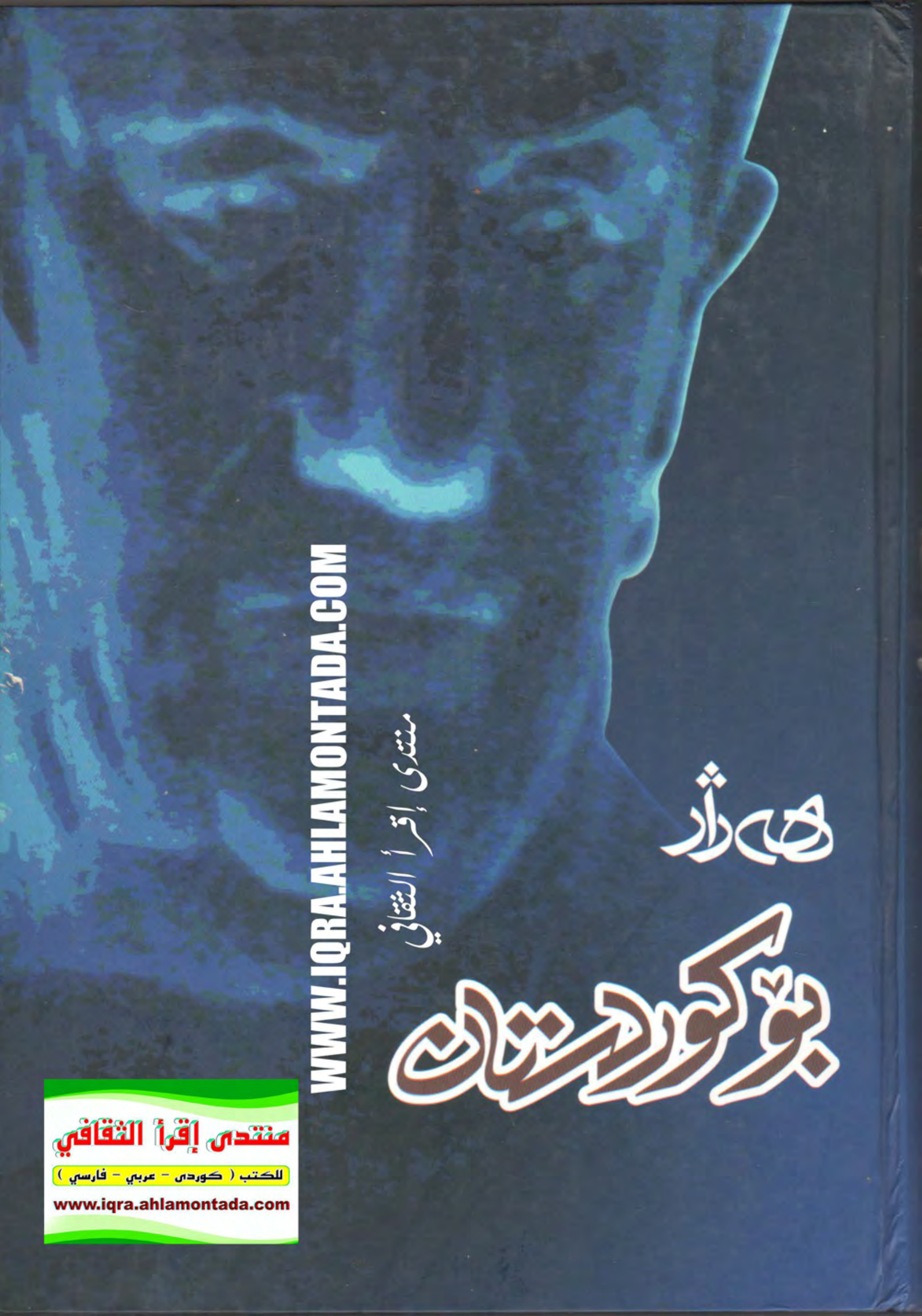

هەژار

بۆ کوردستان

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM
منتدى إقرأ الثقافي

منتدى إقرأ الثقافي
للكتب (كوردى - عربي - فارسي)
www.iqra.ahlamontada.com

هەژار

بۆ کوردستان

انتشارات هەژار

شرفکندی. عبدالرحمن. ۱۳۰۰ ـ ۱۳٦۹.
بۆ کوردستان / عبدالرحمن شرفکندی «هەژار». ـ سنندج: هەژار. ۱۳۸۵.
ISBN: 964 - 7573 - 08 - 1
فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
کردی.
۱. شعر کردی ــ ایران ــ قرن ۱۴. الف. عنوان.
۴ ش ۷۴۳ س / PIR ۳۲۵٦ ۹/۲۱ فا ۸
ب ۴۱۹ ش
کتابخانه ملی ایران ۸۲ـ۳۷۲۰۴ م

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

انتشارات هەژار

ناسنامه :

هەژار بۆکوردستان

ویراستار (ادیتور): ماجد مەردۆخ ڕۆحانی
هەڵەگری: ڕەفێق سالحی ـ ئەفشین بەهاریزەڕ
ڕووبەرگ: حەمید ڕەزا زەڕڕی
پیت چن: ئاشنا، سنه
نۆبەتی چاپ: شەشەم
ئەژمار: ۳۰۰۰ دانه
نرخ: ۴۵۰۰ تمەن
شابک : ۱ ـ ۰۸ ـ ۷۵۷۳ ـ ۹٦۴
بڵاوکراوەی : بڵاوگەی هەژار
سنه ـ پاسازی عیزەتی ـ نهۆمی یەکەم ـ تلفاکس : ۰۸۷۱ـ۲۲۵۳٦۲۵
E-mail:hazharbooks@yahoo.com - WWW.hazharbooks.com

ناوەرۆک

پێشەکی بۆ سێهەمین چاپ .... نۆ
بوێژی رووت چکارەیە؟............ دە
بەسەر چڵی تۆزێک لە بەسەرهاتەکەم.... دە
ئەو جار پارتی .... دوازدە
پێشەکیەک بۆ چاپی دووهەم....... حەڤدە
پێشەکیەک بۆ چاپی یەکەم... بیست و یەک

بەشی یەکەم

لای لایێ.................... ١
کوهستان ٤
خاکە لێوە..................... ٥
بانەمەڕ........................ ٥
جۆزەردان ٥
پووشپەڕ........................ ٦
گەلاوێژ.......................... ٦
خەرمانان ٦
ڕەزبەر.......................... ٦
خەزەڵوەر........................ ٦
سیخوار ٦
بەفرانبار ٧
ڕێبەندان.......................... ٧
ڕەشەمە ٧
سروود بۆ پێشمەرگە ٧
سروودێک ٨
هەژار ئامۆژگاری شێرکۆی کوری خۆی دەکا.. ٩
غەزەل............................ ١١
دیسان غەزەل...................... ١١
خێوی گوڵ و وەنەوشە ١٢
هەر کوردم ١٣
نامرادێک ١٣
خۆشیی دوا رۆژ..................... ١٤
لە خۆتم بپارێزە ١٦
بانگی شەڕ لە مارسەوە ١٧
تابووتی زۆردار ١٨
مەی (١)........................... ٢٠
مەی (٢)........................... ٢١
سەرما و بەهار ٢١
سەلام ئازاد بوون ٢٣
کورد بێکەس نیە ٢٥
نەشمیل............................ ٢٦

سوێندێکی گەورە ٢٨
شۆڕشی خۆکرد ٣٠
نامە بۆ وارشەو ٣١
پەیام بۆ ماو ماو ٣٣
سروود ٣٥
من و بولبول ٣٦
زەماوەندە ٣٧
سەیرانکەر ٣٩
سەمای دارانە ٤٠
بەزمی باڵدارانە ٤٠
بەمراد گەیشتنی بولبول ٤١
جوێ بوونەوە ٤٢
چەند جوانە ٤٢
جێی ئازایان ٤٣
هێندێک لە پاڵەوانەکانی ٤٤
هێندێک لە بوێژەکانی ٤٤
گوڵی سەرچڵ ٤٤
ئاخ لە بەختی ڕەش ٤٥
فریو درام ٤٥
خەیاڵ ئەکەن ٤٧
شۆڕش ئەکەم ٤٨
جا نۆرەی بەزمە ٤٩
لەکوێ و لەکوێ ٤٩
چیان لە بەرایە ٥٠
جل و خشڵی کیژان ٥١
چەند جۆر هەڵپەرکێ ٥١
بەزم گێرەکان ٥٢
هەی لەو گۆوەندە ٥٢
دەبینەوە هاواڵ ٥٣
ئەمەش بەستەکەیە ٥٣
سروودی ئاشتی ٥٤
شەوێک لە زیندان ٥٥
تەڵقین بە کوردی ٥٧
فرمێسکی هەژارێک ٥٨
دەمەتەقەی پیرۆت و بایز ٥٩
سپۆتنیک ٦١
جووچک و سپۆتنیک ٦٣
پەڵە هەورێک ٦٤
چەپکە گوڵێک ٦٧
دەمەتەقەی بایز و پیرۆت ٦٩
وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی ٧١
پیرۆزبایی ٧٢
پاڵەوانێک ٧٣
شەیتان دەڵێ ئامین ٧٥
ڕۆژێکم هەیە ٧٧
پەیکێک ٨٤
لکە زەیتوون ٨٧
پێشکەش ٨٨
ئاواتەخوازی ٨٩
وەڵامێک بە شەماڵدا ٨٩

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت ۹۰
پیاوی چی؟ ۹۲
باوەڕی بێکەس ۹۲
کوردم ۹۵
دەمەتەقەی بایز و پیرۆت........... ۹۶
بۆ کارتی جێژنە پیرۆزە ۹۷
دەمەتەقەی بایز و پیرۆت........... ۹۷
دەمەتەقەی بایز و پیرۆت........... ۹۹
دەمەتەقەی بایز و باپیر............ ۱۰۰
دەمەتەقەی بایز و پیرۆت........... ۱۰۱
ئافەرین بۆ گیانبازان ۱۰۳
سروود بۆ قوتابیان ۱۰۴
سروودێک بۆ پێشمەرگە ۱۰۵
کاوەی مەزن............... ۱۰۶
بۆ پێشەوە بارزانی............. ۱۰۹
لامەرکەزی................ ۱۱۰
وەفدی کوردستان ۱۱۱
سروودی جاش ۱۱۲
جاش توورەن ۱۱۳
بەرەو موکوریان.............. ۱۱۴
جاش چوونە میسر ۱۵۶
مارمێلکە نیم ۱۵۷
جاش و باش.............. ۱۵۸
چۆن بوومە پێشمەرگە؟ (۱) ۱٦۱
چۆن بوومە پێشمەرگە (۲) ۱٦۸
دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر.......... ۱۷۳
شیرن بەهارە ۱۷۵
کوێخای بەکرەجۆ ۱۷۷
دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر.......... ۱۷۷
بەکرەجۆ ۱۷۸
دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر.......... ۱۸۰
قەوانە شڕە ۱۸۱
تیتل و بیبل.............. ۱۸۳
یادی حەوت ساڵەی شۆرش:......... ۱۸۵
دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر ۱۸۹
چۆن جێژنە ئەگرین؟.............. ۱۹۰
دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت.......... ۱۹۴
کوتکی کاوە............... ۱۹۵
کاوە (بارزانی)............... ۲۰۰
دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر ۲۰۱
بەزمی بەهار ۲۰۳
دوژمنی نەزان ۲۰۵
چیرۆک................. ۲۰۵
بەڵام ۲۰۸
گەنجینە................. ۲۰۹
نۆرەمە ۲۰۹
دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت ۲۱۰
دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر ۲۱۲
دەمەتەقەی پیرۆت و بایز........... ۲۱۵
هەمیشە پێشڕەوا!............... ۲۱۵

له دەمی نەهەنگا ٢١٧
حەللەق و مەللەق.............. ٢١٩
مەتەڵ.................. ٢٢١
بۆ کتێبی سەرەتایی............. ٢٢١
دایک و باب.............. ٢٢٢
یاری ٢٢٢
سەعات.................. ٢٢٢
بەهار ٢٢٣
سروود.................. ٢٢٣
سروود.................. ٢٢٤
سروود.................. ٢٢٥
قۆناغەکانی ژیان ٢٢٥
مادە تاریخم بۆ عەبدوڵای برای کاک بەدیع
نووسیوە................ ٢٢٦
کە لە سەر کێلەکەی هەڵکەنن....... ٢٢٦
کۆڕی زانیاری کورد ٢٢٧
دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت.......... ٢٢٧
دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت......... ٢٢٩
تاکەی؟ ٢٣١
شینگێڕی ٢٣٤

بەشی دووهەم

لە ئەدەبیاتی بێگانە

کەر و گا ٢٣٧
کەری کوڵ................ ٢٣٨
زەنگی مشکان ٢٣٩
کەوە شەلە ٢٤٠
هەویری بەموو.............. ٢٤١
ڕێوی بەفیشاڵ.............. ٢٤١
ملی درێژ مێژووە............. ٢٤٢
داوەڵ.................. ٢٤٢
دەرسی بەچەپۆک............. ٢٤٣
سواری مار ٢٤٤
کەری بێگار ٢٤٥
پەشیمانی پینەیە ٢٤٦
کوردستان بەهەشتە ٢٤٨
دەمی نایگاتێ ٢٤٨
هەر تیرەیەکن.............. ٢٤٨
درۆ بە درۆ ٢٤٩
بەلاف پێک نایە ٢٥٠
وێرانەیە یان ماڵە؟............. ٢٥٠
هەڵە لە چیدایە؟.............. ٢٥٠
سەرچاوە سوێرە.............. ٢٥١
هاواری لەسەرە.............. ٢٥١
دزی جادوو ٢٥٢
باوکی.................. ٢٥٣
لە مەرد ئەگەڕێ ٢٥٣
ژن و سەماوەر.............. ٢٥٤
ئەوینی گەورە.............. ٢٥٤
چاکە لەگەڵ خراپان............. ٢٥٥

مشک و مێروو ٢٥٥
کرمی ناوخۆ ٢٥٦
پشوو درێژ ٢٥٦
جێ ژووان ٢٥٧
ئایەتی گۆپاڵ ٢٥٧
بایەک ٢٥٧
ڕێوی و کەڵەشێر ٢٥٨
ڕەقە و مراوی ٢٥٩
مێشک و دڵی نیە ٢٦٠
قەل و کەو ٢٦٠
کەر بۆ سەر زەماوەند ٢٦١
خێگەی بەری نادا ٢٦١
گورگ و بەرخ ٢٦١
کەر و کەوڵەشێر ٢٦٢
قەل و بولبول ٢٦٢
گریان نەک نان ٢٦٣
بیخە زمانم ٢٦٤
لە بەهاری نەهاتوو ٢٦٤
تووتی کەچەڵ ٢٦٥
ورچی نەکوژراو مەفرۆشە ٢٦٦
دۆستی نەزان ٢٦٦
کەر بە لاحەول ناژی ٢٦٧
ئەگەر ٢٦٨
ژوانێکی دوور ٢٦٨
ورگە مەڕ ٢٦٩
هەڵەی زمان ٢٦٩
شۆربا و پشکەڵ ٢٦٩
لەچەر و تاژی ٢٧٠
لە دڵی نەداوە ٢٧٠
کونە کۆتر ٢٧٠
کێ زاناترە؟ ٢٧١
کەمی لەبیرە ٢٧١
ڕاست و درۆ ٢٧١
دلۆ بەدەهۆڵ ٢٧١
ڕیش هەڵتەکێنە ٢٧٢
گۆڕە یان ماڵە ٢٧٣
چ دەبارێ ٢٧٣
ئیستر باج نادا ٢٧٤
گزی هێزە ٢٧٤
فیل لە تاریکی ٢٧٥
لە «سەراجەدین»ەوە ٢٧٦
لە «مەلا ئەبوو بەکر»ەوە ٢٧٦
لە کێلی قەبری «ئەبوو عەلای مەعەڕڕی»
نووسراوە ٢٧٦
لە عەرەبیەوە ٢٧٦
هاواری زۆر لێکراو ٢٧٧
خواوەندی جوانی ٢٧٩
ژوان ٢٧٩
کەرستەی ژن ٢٧٩
بۆق و گامێش ٢٨٠
مێزەری مەلا ٢٨٠
دەبوو بیزانیبا ٢٨١

ڕەنج و گەنج ٢٨١
دەرمانی دەباغ ٢٨٢
تاوانی میرە ٢٨٢
فریشتە ٢٨٣
هەژار هەر هەژارە ٢٨٣
کەروێشکاوا ٢٨٤
هەڵۆ هەر بەرزە ٢٨٥
خۆی خۆشتر دەوێ ٢٨٨
خێوی گوڵ و فرمێسک ٢٨٨
خێو ٢٩٠
لە ئەبو نەواسەوە ٢٩٠
فرمێسکی هەتیو ٢٩٠
لە نازانم کێوە ٢٩١
بەشی سێهەم ٢٩٣
بەیتی سەرەمەڕ ٢٩٣

بەشی سێهەم
گەپ و گاڵتە

کاوێژی لە مێژینەیەک ٣٢٣
ڕەمەزان‌نامە (١) ٣٢٣
ڕەمەزان نامەی (٢) ٣٢٥
لێفە شڕە ٣٢٦
سمێڵ بابڕ ٣٢٧
تێهەڵکێشی شیعری حافزی شیرازی ... ٣٢٨
الا یا ایها الساقی ٣٢٨
من جرب المجرب ٣٢٩
نەپسێنی! ٣٢٩
تێهەڵکێشی تاهیرەی مەلا باب (قرةالعین) ٣٢٩
ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟ ٣٣٠
ژارگەی ماران ٣٣١

بەشی چوارەم
بە یادی تۆ دەژی دڵم

بارزانی نامرێ ٣٣٦
هەر شەو نابێ ٣٣٨
ڕۆژی کورد ٣٣٩
ڕێبەری نەمر ٣٤١
نموونەی هونەر ٣٤٢
بە یادی تۆ دەژی دڵم ٣٤٤
بە یادی بارزانی ٣٤٥
ئەستێرەیەکی گەش ٣٤٨
شابازی چیا ٣٥١
خوایە بەس نەبێ ئیتر ٣٥٢
کورد لە فەرموودەی تۆ ناگا ٣٥٥
وەک بارزانی نابێتەوە ٣٦١
بۆ کاک ئیدریس ٣٦٣
گوڵی خانەدانی بارزان ٣٦٣
وەسیەت‌نامەی هەژار ٣٦٥

پێشەکی بۆ سێهەمین چاپ

ئەم دیوانە جگە لە «ئاڵەکۆک» و «خەیام» و «مەم و زین» و ناوئاخنە بە بەندەکانی «شەرەفنامە» و «هۆزی گاوان»، دەکرێ بێژم زۆربەی زۆری ئەو هەڵبەستانەی تێدایە کە لە ساڵی ۱۹۴۸ی زایینیەوە، گاگا بە هۆی ڕووداوێکی سەرنج ڕاکێش، یا خۆ هەروا بە ئارەزوو ـ درەنگ یا زوو، تاک و تەرا ـ هۆنیومن و نووسیومنەوە.*

بۆیەش وتم زۆربەی زۆر و ناڵێم هەموو، چونکە کەرتێکم لێ ئاوەکی بوون و بۆم نەلواوە هەرچییەک بە پەرژو بلاوی لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی بلاودا بلاو بوونەوە، هەموویان بەسەر گرمەوە. ئەنجار بەهۆی کۆسپ و گرێی ژینی دژوارو نالەبار، جارو بارە دەستەوارێک کراونە چاوگەی ئاگر و بوونە مشکی. چەند بڕێکیش بەر لرفەی لاقاو کەوتوون و توون بە توون چوون. پەڕ پەڕێکیش بە ونجڕ ونجڕ کراوی بەدەم ڕەشەبادا دراون و هیچیانم لەبیر نەماون. کۆمایەکیش هەروا ماون و چاوەچاون بێنە بەرچاو تا هاوزمانانی کوردم چاوێکیان پێدا بخشێنن.

---

*ـ ئەو شیعرانە مامۆستا پێش هەڵاتنی بۆ عیراق هۆنیویەتەوە و لە چاپەکانی تردا کەوتبوونە بەشی دوایی دیوانەکەوە. لەم چاپەدا ـ کە نازانم چاپی چەندەمە! ـ جێگای خۆیان گرتوتەوەو واهاتوونە تە پێشەوە.

هەروەها بەشی سێهەمیش، بەشی تایبەت بە شیعری گەپ و گاڵتەیە.

بوێژی ڕووت چکارەیە؟

وێژەناسان لایان وایە هەر بوێژێک لە هەر دەور و زەمانێکا هەر ڕێبازێکی گرتبێ یان بە بێ ڕێ ڕۆیشتبێ، بەهەر ئاوات و نیازێک هەڵبەستی هۆنیبێتەوە، ئەو بوێژە لە ماوەی ژیانی خۆیدا ڕمووزنێکی درۆزن، یان خروخۆش و ڕاستگۆ بێ، سفت یان بێ تان و پۆ بێ، بەلەنگاز یان سازو کۆک بێ، بوێر بێ یان ترسەنۆک بێ، بێ ئەوە خۆی ئاگا بکا، بێ گومان هەڵبەستەکانی ئاوێنەیێکی ڕوونوێنی ڕوودانی ژین و کردەوەی ئاپۆرەی ڕۆژگاری چەرخی خۆیەتی. بۆ بەڵگەی ڕوون باسی ئەبوونەواس دەکەین:

ئەوکابرایە لە سەتا هەشتای هەڵبەستی لەسەر مەستی و بادەو سادەو تۆلازی و نێر و مێبازی و پەسنبێژی و فرهاوێژی دەبڕێتەوە. بەو حاڵەش ڕا تۆژەرەوانی وریا و زیت بە وردبینی و بە زانیاری کە لێیان کۆڵیوەتەوە، وەک فیلمێکی ڕەنگین و پڕ وردەکاری، نووک و بەدی داب و کرداری دەرباری هاروون و ئەمین دەردەخا. وێڕای ئەوەش ژینی ئەوسای دەوڵەمەند و دڵمەندانی حەشاماتی هاوژیانی و بیرو بڕوای موسوڵمانانی لێک جیای ئەو دەورە، دەور ئەکاتەوە و بە ڕۆشنی شانی ئەدا.*

بەسەر چڵی تۆزێک لە بەسەرهاتەکەم

با هیچ کارمان بەوە نەبێ کە من ئاخۆ چ ڕێبازێکم گرتووە و لە هۆنینەوەی هەڵبەستم نیازو مەبەستم چ بووە؟ شایەرم یان لاپرەسەنم؟ خۆشم نازانم کامیانم! بەلام ڕوون و ئاشکرایە سی و چەند ساڵی تەمەنم دەربەدەر و ماڵانگەڕ بووم. نزم و بەرزو پیس و پاکو بەد و چاکی زۆرم دیوە. بە دەردی کوردە گوتەنی: «دنیام قوونەکەو کردووە» بۆ نانە وشکێ ڕۆژانە و بۆ جێ خەوێکی شەوانە، لە شاگرد مەیخانەچیەتیەوە بگرە تا عەنباڵی و قوڕەکاری و گەسکلێدانی ماڵان و کاشیماڵی و ئامان شوشتن و زبیڵ ڕشتنم کردووە. ئەوەی بەسەر من هاتووە بە دەردی حاجیەکە گوتی: «بەسەر حەسەن و حوسێن هاتبا سەکەت دەبوون». بە قەتاری دەرەجە سێ، تۆتۆبۆسی دەرەجە دوو، کەڵەکی فوو، بە سەفەر چووم. لە ناو جەرگەی هەزاراندا لە نەداریدا یەکەم بووم و دەگەڵ

---

* **ئەبوو نوواس**: ٧٥٧ ـ ٨١٤ی زایینی، ناوی حەسەن کوڕی هانی، خەڵکی ئەهواز، شاعیری دەرباری هاروون ئەلڕەشید و ئەمینی خەلیفەی عەبباسی بووە. **نوواس** واتا: جۆلانەی جاڵجاڵۆکە.

هەژاراندا ژیاوم. زۆر بە پاو گاگاش بە سواری زۆر باژێرو گوندو گۆڕو شیوو بەربنار و شاخو دۆڵو دەشتی بێروون و وشکارۆ و چۆڵ و هۆڵ و پان گەڕاوم. شەوگار لە هەرزانترین خان یان لەسەر بانی مزگەوتان، جارجار لەسەر ڕەڵمی گەرم لە سارایە، زۆر جار لەوکەژ و چیایە لە ئەشکەوتان، لەسەر بەردان لەبەر باران و لەنگێزە، ستارم گرتووە و خەوتووم. بەرگ شڕی و بێشمەکی وکەوش چەکی و چڵک و چەپەڵی وگەماریی بێئەسپۆنی و ئەسپێونی هۆگریان پێوە گرتووم و چاومیان بەخۆ ڕاهێناوە. گوێچکەم بە جوێن و پلاری خاوەنکاری نالەبار و ڕژد و خوێریلە خاراوە. واتا دەردی هەژارانم نە بەدەم، بە دڵ چێشتووە. مەسەل دەڵێ: «سەد بژیشک بە ئەندازەی دەردەدارێک نازانێ نەخۆشی چیە». ویستوومە ڕۆژگارێک دابێ هەژار لە بێگار ڕزگار بێو بە گیاندارێکی بە ئابڕوو حەساو بکرێ و هەر بەسەری زیندوو نەمرێ. بۆ پێکهاتی ئەم ئاواتەش شنگڵێکی پێداویست بوو لەخۆ بدرێ و کارێک بکرێ هەژار بە بێچارە خۆران نەخورێ. پێشینانمان گوتوویانە: «مناڵی مناڵ ئاساییش تا نەگری شیری نادەنێ». ماف کە نەسێنرێ نادرێ.

سەرباری دەردی هەژاری و لەش بەباریش گەلێک ساڵان بەرخ ئاسایی لە گورگی ورگن ترساوم؛ پۆلیس و مووچەخۆرانی دەوڵەتانی داگیرکەری وڵاتەکەم هێرشیان بەتاو بۆ هێناوم؛ ناچار بووم بەزگی برسی خۆ لە قوژبنان قایم کەم نەمدۆزنەوە. دایم لەجێ گۆڕکێدا بووم، نەک لە شوێنێک پێم بزانن و بمقۆزنەوە.

لە ئێران ڕام کرد بۆ عیراق؛ لە عیراق پۆلیس ڕاوی نام بۆ سووریا؛ لە سووریا بوومە قاچاغ و لەوێش دەبوو لە شوێنەونکە قۆچاغ بم. تۆباڵ بەستۆم ناهەقیش نەبوو بمگرن! چونکە منی نیومن و نیونیومنیش نا، بێ کەس و بێدەرو بێ کار وەک جەنابی مەلا فەرمووی: «بەزگێک تێر لە دووزگان برسی» هێشتانێ عارم نەنابوو، بەخێر سیاسەتم دەکرد! واتا لە سوور دۆڕاند بووم لە کایەم تێ هەڵدێناوە. وەک دەڵێن: «کوێر هەتا دەمرێ هەر بە ئاواتی چاوانە». بۆ ئازادی تێدەکۆشام؛ لە هاواڵی ڕێ دەگەڕام؛ بەشکوو ڕۆژێک لە سایەی هاوکاریی واندا ئەو ڕۆژانە ببینمەوە کە کوردستانی دڵبەرم ماوەی ساڵێک تیا ژیاوەو ئالای خۆی لەسەر شەکاوە.

هەر کۆمەڵێک - بە دەم یان بە جیرەی قەڵەم - بیگوتایە بیری ئازادیم لەلایە، دەچوومە لای. دەگەڵ سوورە خۆماڵیەکان بوومە ئاشنا؛ هێندیان قسەی خۆش بۆ کردم، هێندیان بە دەم دڵخۆش کردم کە لام وابوو «هەرکەسێ سمێڵی سوور بێ هەمزاغایە!» سوور لە پیلی کورد دەدنەون و بەرەو بەهەشتی ڕادەدەن. تا سەرەنجام بۆم دەرکەوت ئەو بابە ڕاستەش زڕخاڵە و فەرموودەیان کرچ وکاڵە و تۆپی پتەو ناو بەتاڵە. ئەوانەی

هەوسارم دەگرن، بەرەو کەندەڵانم دەبەن؛ چیم هەیە لەویشم دەکەن.

عارەبە ڕەشکەی خۆ سوورکەر، بۆ عەرەبایەتی‌کردن دەستی نازیی ئاڵمان‌خوازی بە بزمار لە تەختە دابوو. تەنانەت سوورە کوردەکەش ـ کە بۆیان فریو درابوو ـ بە شانازی خۆی بە تازی حەساو دەکرد؛ بۆ ڕەگەزپەرستی عارەب، ببووە نۆکەری بێ‌مز و کوردایەتی بەلاوە گوناح و سووچ بوو. بە زمانی خۆی ـ کە کوردی بوو ـ نەیدەدواندم؛ لە عارەبیش کۆڵەوار بوو. سەیری خۆشیش لەمەدایە لەوەتا لە ولاتی عارەب کمۆنیستی پەیدا بووە، هەتا ئێستاش لە میسر و سووریە و عیراق ـ مەگین چلۆنکایی بووبێت ـ ئەگینا کەوچک بەدەستی حیزبەکانی بە گفتی خۆیان «کمۆنیست»، سەر لەبەریان بەچکە کورد بوون. هەمووش تێکڕا مامۆستا «خالید بەگداش» یان بە مامۆستای هەرە باشیان پێ ناساندوین. بەگداشی کورد و مامۆستاش ناوی کوردی بیستبایە، وەک دڕکی وەبن کلکی دەن جووتەی داوێشت. سوور مانای ئەوە بوو وابێ؛ کوردەکەش بکاتە عارەو. تازە لەو ڕەنگەی گرتوویە نابێ هەرگیز کاڵ بێتەوە؛ جا مەگین تاکتیک تێکیدا.

پیاو با قسێکیش بۆ دز بکا، ماڵم هەقە جار جارە ڕەنگیان دەگۆڕا. ئەویش کەنگێ؟ مەسەڵ دەڵێ «بۆز بە لەڕی». هەرکاتێ تێیان دەگیرا و لە لایەن دەوڵەت ڕاو دەکران، یا خۆ لە هەتیتە دەدران ـ بۆ تەفرەدانی ئەوانەی کورد و کوردستان پەرستن ـ تا پەنایەکیان دەسکەوێ و لەناو کورد بپارێزرێن و سەر لەنوێ ببووژێنەوە، بە زەرتک خۆیان ڕەنگ دەکرد و وەکوو ژێ کافەکەی خۆمان، کوردستانی یەکپارچە و مەزنیان دەویست. بەلام هەر ترسیان دەڕەوی، بار دەگۆڕا. وەک فتیلەی ناو تەویلە، دوای وەی کاریان پێ نەدەمایێن پفێکیان لێ دەکردین و لە دەلاقەیان دادەنایێن؛ عەلاقەیان دەگەڵ کوردپەروەران دەبڕی و هەرکەس کوردبا و بیگوتایە من عەرەب نیم، دەمیان دەشکاند.

ئەو جار پارتی

دەگەڵ پارتی «هەمزە» و «برایم ئەحمەد»دا ـ واتا خەزوور و مامۆستای ئەم مام جەلالەی ئێستامان ـ کە دەیانگوت ئێمە بۆ کورد خەبات ئەکەین ـ هەر لە ئێرانەوە دەرچووم ڕاستەوخۆ چوومە لایان و لە ژێر سێبەری ئالایان وەک سۆفیلکێکی ساویلکە لە لاشیپانەی دەرگایان دەستەو نەزەریان دەوێستام و فەرمانیانم بەپێی توانا بە گیان و دڵ پێک دەهێنا. لە پاش چەند ساڵ، دوای هەزار ئەزموونی سوێرو تاڵ تازە بەخێر تێ گەیشتم

وەک لە بەیتێکا گوتوومە: «پووچ هاتووم بە شوێن کڵاوی قووچا». پارتەکەی جێ هومێدیشم خۆی بە هیچکارە دەزانی و ببووە کلکی ئەو تاخمە سوورە زرتانەی تانەی چاوی کوردخوازان بوون؛ کامەی لە پارتیە کوردەکەی لەچاو مەمانان چازان بوون، خۆیان ناونا ئاوی ئاوی کەروێشکە کە و دەشیان گوت ئێمە خەست تر و بۆ برایەتی گەلانی کورد چەوسێنەوە، بە کارتر و بەهەست ترین؛ بەڵام هەرچەند کلکە سووتە و ماستاویان کرد بە هیچ ئاوا کوردایەتی و کمۆنیستی ئەو سەردەمە پێکەوە پیلۆز و جووت باقیە نەکرا و هەرچی وتیان گەمەی پێ کرا و وەک کوردە لە هەردووک جێژنان بووین. ئێتر منی هەژاری دەربەدەر و زویر، وەک گـای ئـاوکێشی کـوڵ و بـیر لە جەغزێکی بێ جەمسەردا دەخولامەوە. هەڵە یان ڕاست، وازم زۆر لە کوردایەتی بوو. دەهۆڵی کوردایەتیەکەش داخەکەم دەنگێ نەدەدا؛ نمی ئەنتەرناسیۆنالیستی کێشا بوو. یان بە قەولی کاک زەبیحی: کۆزمۆپۆلیتیی تێی ڕیا بوو!

لەبەر ئەم دەپاڕامەوە، لەلای ئەو دەلالامەوە: پیاوی چابن وەرن کورد بین؛ ئەگەر هەر کمۆنیستیش بن بڵێین کمۆنیستی کوردین و دەمانەوێ بەو ڕێگەدا کوردستانمان ئازاد بکەین. ناڵێم دۆستی و ئاشنایەتیی گـەلانی دراوسێ مەکەن. دەڵێم ئێوە نانی خۆتان لەسەر سفرەی تورک و تاجیک و عارەبان، دەرخواردی میوانان مەدەن. با بزانن خانەخوێ کورد بوو. بەلانیکەم مرۆدۆست بن. سوور دەزانن هەر کوردە لە ڕووی دنیادا نە ناو نە ناسیاوی هەیە. لە زۆر شوێنان کۆمەڵی بەزەی جانەوەر هەیە؛ هیچ نەبێ ئێوەش کۆمەڵێک بۆ ئاگا لەو جانەوەرەی ـ کە ناونراوەگەلی کورد ـ پێک بهێنن، چ دەقەومێ؟ زوو پەرسڤیان دەدامەوە: تورک و تاجیک و عارەبیش بە بیست و چەند دەوڵەتەوە هەموو براگەورەمانن. تا برای زل ژن نەهێنێ برا چووکە هەقی نیە متەق بکا.

ئێمەی بە خۆمان دەڵێین کورد، لەبەر هەر حوکمێکدا دەژین، لەسەرمانە قڕو قپ بین؛ نەڵێین کـوردین. ئەگەر پێیان فەرمووین چەرمووین، ئێمە ئێژین «بەفری کەژین». ئەگەر گوتیان تاڵە جوانە، دەبێ بێژین «کڵۆی ڕەژین». دەبێ هەر یەکەی لە لایەک بڵێین: ئارین؛ بەچکەی قەحتان و نزارین؛ تورکی کێوین. بەزمانی ئەوان داخێوین. خۆمانیان بۆ بە کوشت ئەدەین؛ تا هەموو وڵاتەکانیان بەرەبەرە وەک خوێنی پژاومان سوور دەبێ و وەک شیلان و دەنکە مەرجانی ناو بەرموور دیمەنیان دێتە بەرچاومان. هەرگا ئەوان سوور هەڵگەڕان خۆیان فەرمانمان پێ دەدەن بێژین کوردین! «کەرە مەمرە بەهار دێ».

عاسمان دوور و زەوی سەخت؛ ئەمن چ بکەم؟ پیاوی دڵدار لە ڕێگەی گەیشتن بە یار هەر کـارێکی لا

ڕەوایە. چاری ناچار بۆ ئەوە هەلم دەسکەوێ و دادی کوردان بەگوێی ئازادانی دنیادا دەم، بە هەزار تەڵەکە و کەڵەک دەگەڵ تازەڕەنگ ئالێکی دەڵەمەی هێشتا کورد وکاڵ خۆم ڕێک خست و هەر چۆنێک بوو خۆم گەیاندە جەژنی لاوان لە بوخارێست؛ دەردی کوردم بۆ ئازادیخوازانی جیهان شی کردەوە. کیژە تورکێک دەسکێ گوڵی پێشکەش کردم و زۆر عوزرخوازی لێ کردم کە کورد لە وڵاتەکەی ئەودا بەرستەمە. نوێنەرانی گەلانی دیش هەر کەسە بە نۆرەی خۆیان دڵسۆزیی خۆیان دەربڕی؛ براکوردە سوورەکانی هاوڕێم نەبێ کە لەسەر ئەم کوردایەتیە، کارێکیان بەسەر هێناوم «عارەب بەسەر گامێشی خۆی نەهێناوە».

جارێکی تر بۆ بەشداری لە فێستیواڵی مۆسکۆدا ـ کە برا سوورەکانی عیراق گوتبوویان قەی ناکا بچن ـ خۆم تەیار کرد. براکوردە سوورەکانی سووریایی ـ کە دەیانزانی هەر کوردم ـ کارێکی وایان پێ کردم «با بە دەواری شڕی ناکا». من و دوو هەواڵەکەمیان کە یەکیان کاک زەبیحی بوو ناونا «خوێنتاڵ و ئیمپریاڵ»، پێت وا نەبێ منیش دەستم دادەنەواند. مستی وام تێ دەسرەواندن گورچووبڕ بێ و حاڵیان شڕ بێ.

دە جار ناویان نام جاسووس و سەد جار پەشیمان بوونەوە و دەستەوداوێن دەبوونەوە هاوکاریان دەگەڵدا بکەم یا کەمتر ئازاریان بدەم. جا ئەگەر لەسەر کوردێنی لۆمەی سوورە زرتەم دەکرد، مامۆستاکانی پارتیمان لە بنەوەکەیفیان پێ دەهات؛ بەلام لە ترسی مەلعوون بوون نەیاندەوێرا دەریخەن.

ئەو ژیانەی کە من لەو ماوەدا ڕامبوارد ئەگەر بە درێژی باس بکرێ، مەسنەویەکە حەفتا مەن کاغەزی دەوێ! سوور ئەو سوورەن کە لە کوردایەتی تووڕەن. پارتی کوردیش بێدەسەلات و بێبڕشت، هەموو ئاواتی ئەوەیە بەلانیکەم بە ئاڵی کاڵی حەساوکەن. بەلام لێیان قبووڵ ناکەن؛ ئێژی سوورم، دەڵێن شینی! دەڵێی واکم، دەڵێن هینی و نامانەوێی دەوڵەتیش دژی هەر دووک لا. منیش جارێک بە سووری تۆخ، هەلێک بە شینی چویتی، چەلێک بەناوی ئێرانی سنوور پەڕێنی غەوارەی بەدکار دادەنێن و بە چراوە لە دووم دەگەڕێن کە بمگرن. ببوومە مەتەڵی ئەسپێ «ئەولام تات و ئەملام تات، وەی بابە جیقم دەرهات!».

قاسم کوودەتایەکەی کرد. مەلا مستەفا بارزانی پاش چەندین ساڵ ژیانی تاڵ کە لەسەر کوردایەتیەکەی بە بۆمبارانی دەوڵەتی هەرەزلی ئەوسەردەمە لە خاکی خۆی دەرکرا بوو، لە مەهاباد یاریدەی کۆمەڵەی کورد و کۆماری کوردانی دابوو؛ لە پاش تێکچوونی کۆمەڵەش، دەستی بۆ دوژمن نەدابوو. چووبووە ڕووسیەی شۆرەوی و بە پەناهەندەیی ژیابوو؛ گەڕایەوە بۆ بەغدایە. بە هاتنەوەی، پارتی ژاکا و بووژایەوە؛ کوردایەتی زۆر بە هێز هاتە

کایەوە و ناوی کورد و کوردپەرستان لە دنیا دەنگی دایەوە.

لە من هەر مەپرسە چۆن بووم! چەند بەو موژدە گەشامەوە. کۆنە ئاشنای چوارده ساڵ لەمەوبەرم بوو؛ ئەوساش هەر تاجی سەرم بوو. هەر کە دیتمی و دواندمی، زانیم ئەوەی لە دووی وێڵم دۆزیمەوە؛ ئاواتی کوردستانە و بەس. هیوای منی هەژارۆکە و ئەو مەردە ئازا و بە کارەی لەخوا نەبێ ترسی لە هیچکەسێک نیە، تەواو یەکتر دەگرنەوە.

خۆم بە سۆفیلکێک دەشبهاند کە نزیک بە ناهومێد بوون خوا پیرێکی زۆر پیرۆزی بۆ گەیاندم. زۆر بە بەختی خۆم دەنازم کە لە پەنای خۆی پەنای دام. لە سای ئەودا بەرگی لالایی و مەرایی ساڵەهای ساڵم سووتاندو هەودای ترسانم پساند و دەروازەی خەمم داخرا و گرێی دەمم کرایەوە. لەوساوە لەبەر پێی ئەودا ـ کە تا دەمرم تۆزی بەرپێی بە پیرۆزترین شت دەزانم ـ تا لێک دیدار ئاخرەت بووین، بە ئازادی چیم بەدڵدا دەهات دەمگوت. هەر تەنگانەشم بۆ دەهات دەیپاراستم.

بارزانی نەک تەنیا بۆ من بۆ هەموو نووسەران چا بوو. بۆ بێکەس وەختی خۆی کەس بوو. بۆ قانیع و مام هێمن و جگەرخوون وگش نووسەر و شاعێرانی بێبەش و ناکام برا بوو. ئەگەر کەسانێک وا بزانن کە من بۆرە خزمەتێکم بە زمانی کوردی کردووە. با مەمنوونی بارزانی بن؛ چونکە ئەگەر ئەو نەبوایە کەس پەڕێکی چاپکراوی لە نووسراوی من نەدەدی. باسی پیاوەتی و ئازایی و کوردایەتی و مەردایەتیی مەلا مستەفا بارزانی زۆر کتێبی گەورەی دەوێ تا دەناسرێ؛ کە لێشم روونە دەنووسرێن. بەڵام هەرشت بە وەختی خۆی.

من دەزانم مێژوو داوەرێکی چاکە؛ هەڵە ناکا و پەلەش ناکا. بە ڕۆژی خۆی پاک و پیس لێک هەڵداوێرێ. لە زۆر زەردە قۆڕەی ئەمڕۆ ـ کە هەردەم ڕەنگێ دەگۆڕن ـ خۆ دەبوێرێ و بەناوی ئەوکوردە مەردە سەر ڕووپەڕی ڕێزە ناوی هەموو کوردی شۆڕشگێڕ و پیاوی ئازادیخوا و ئازاو کوردستانپەرستی کۆن و تازە دەڕەنگێنێ. ئەوی کە دەڵێن بارزانی مرد و نەما، زۆر نەزانن؛ بارزانی هەرگیز نامرێ و نەشمردووە. گەلێکیش لەو دەم هەلانەی دەڵێن زیندووین، لای من بە مردوو حەساون. دەریا دوڕ دەشارێتەوەو ئاومالک وکەف وەسەر دەخا. با چاوەنۆری مێژوو بین، دوا ڕۆژ هەموو شت دەردەخا.

جا ئەی خوێنەری بەڕێز و خۆشەویستی هاوزمانم! ئەوا چاپی سێیەمینی دیوانەکەت پێشکەش دەکەم. تکایە تا سەر لەبەری نەخوێنیەوە، نە جوێن بدە، نە باسم بە چاکە بکە. بە پەلەشی مەخوێنەوە؛ لێی ڕامێنە؛

وردی کەوە. بەرانبەر بە ڕۆژ و کاتی نووسراوەکەی پێ نووسراوە و بۆی نووسراوە بیر بکەوە. با تێم بگەی کە من چیم و چم ویستووە؛ ژیانم چلۆن تێپەڕیوە و چهام دیوە. ئەگەر بە کەیفیشت نەبێ، هیچ نەبێ ئەوە فێر دەبی کە وەکوو من هەڵە نەبی و لە هەزار جێ دەستت بە زاخاودا نەچێ. لەوانەشە کەسانێک کە سەرزارەکی دەیانناسی و بە پیاگی خاسیان دەزانی، بیاںناسی چین و چیان دەوێ. یان کەسانێک کە فێڵبازان بە شات و شووت بە دزێویان نیشانداوی، لە خوێندنەوەی ئەم دیوانە تێبگەی کە فریودراوی و لە هەڵە پاشگەز ببیەوە.

بەسەرهات و تەجرەبەی سی و دوو ساڵی ڕابردووی ئاوارەیی منی هەژار، بە هێواشی شی‌بکەوە و گەوەکانی تێک خەرەوە و بیدە بەر بیری ڕووناکت؛ ئەوسا ئەگەر هیچی وات وەبەر چاو کەوت کەموسکێک کەڵکێکی هەبێ، ڕەحمەتێکم بۆ بنێرە. خۆ ئەگەر چی باشت نەدی و ڕێگەکەمت بەشاش زانی، ئەوسا ـ گەردنت ئازا بێ ـ جوێنێک بدە و بەدەردی کوردە گوتەنی «تفی خۆت باوێژە و برۆ».

لە کۆتاییدا دەمەوێ کورت و کرمانجی پێت بڵێم: «کوردم و بەس». هەرکەس کوردپەرستی ڕاست بێ، سلاوەتم لە دیداری. ئەمرۆ ئەوپەڕی ئاواتم ڕزگاربوونی کوردستانە لە بێگانە. بە فەرمایشی مام هێمن «وەتەن خەرابە، چ دەربەستی بیرلەن و پەکەنم».

سا ئەوە تۆو ئەوە دیوانی دیوانەی کوردستان: هەژار

کەرەج، عەزیمیە، ۱۵/ ۱۰/ ۱۳۵۸

پێشەکیەک بۆ چاپی دووهەم

لەسەر تۆم دوژمنە دنیا «قضية مانع‌الجمع»ە
کە تەرکی تۆ نەکەم تەرکی هەموو دنیا نەکەم چبکەم؟

«مەحوی»

ساڵی ١٩٦٦ «هەژار بۆ کوردستانم» خستە بەردەستی خوێندەوارانەوەو هەستم بۆ ڕاگرت و گوێ قوڵاغی دەنگ‌دانەوەی بووم؛ ئەوی ڕاست بێ خوێندەوارانی هاوزمانم بوونە چەند بەشێک و ئێستاش هەروا لکیان لێ دەبێتەوە. ئەوانەی ڕکیان لە شیوعی و دەستە چەپیەکان دەبێتەوە گوتیان: «هەژار شیوعیەکی پیسە و بۆ ئەوە نابێ دیوانەکەی بخوێنرێتەوە». ئەوانەش کە وشکە شیوعی کوردن و هەموو دنیایان لە بیرە کورد و کوردستان نەبێ، گوتیان: «هەژار فاشیست و ڕەگەزاوی و کۆنەپەرستە و لە ئەنترناسیۆناڵ و دەیالەکتیک نازانێ و فڕی بەسەر تەقەددومیەتەوە نیە».

ماموستا جاشکەکانی ٦٦ وەک ماموستا برایم ئەحمەد و ماموستا جەلال تاڵەبانی وگەجەرگوجەری دەورو بەریان ـ کە خۆیان هاویشتۆتە کۆشی بێگانان و کوردە ناموسی خۆیان بە پارە و پوول بە دوژمنانی کورد و کوردستان فرۆشتووە ـ نووکی قەڵەمی منیان وەک نەقیزە تێڕاچوو؛ جووتەیان لە ئاسمان‌دا! چاویان قووچاند و دەمیان کردەوە؛ دوژمنی ڕای ئیمانت بێ ئەو جوێنی ئەوان دایان و ئێستاش هەروا دەیدەن، ژنە قەرەج خۆزگەیان پێ دەخوازێ. دوای ئەوە کەسەرزارەکی تێریان جوێنی بازاڕی و بێشەرمانەدا، لەسەر ڕووپەری ڕۆژنامە عەرەبیەکەیان (نەوەر) و لە گۆڤاری (ڕزگاری لە ناموس)یاندا نووسیان کە: «هەژار شایەری دەرباری بارزانیە و کێ نانی بداتێ بەو هەڵدەڵێ و بێگانەیەکی خوێنتاڵە و دژی تورک و فارس و عەرەبی برامانە و

خزمەتکاری تریستات و کۆمپەرادۆرانە». خوای تۆ ئەیزانێ ئێستاش نازانم تریستات و کۆمپەرادۆر بە چی دەڵێن!

جاشەکانی ڕەمەکی و عەشیرەتی، بە بێ ئەوە تێبگەن چم گوتووە بەشوێن دیوانەکەدا ئەگەڕان و بەلایانەوە شتێکی سەیر و خۆش بوو. تەنانەت هێندێک لەو هەڵبەستانەی دژی ئەوانم گوتبوو کردبوویانە گۆرانی و گەڕی ڕەشبەڵەکیان پێ دەگێرا.

هێندێکی ڕەشخوێن و هەڵەش کە بە [illegible] چاوێکیان پێدا [illegible] بووسەلیقەتی سەرنجدان و لێکۆڵینەوەیان نەبوو، گوتیان: «هەژار هەردەمە لەسەر بارێکە و کەس نازانێ بڕوای بە چیە!».

بەلام [illegible] کوردانەی کە [illegible] تێکڕایی پەسەندیان کرد و لایان وابوو ئەرکی خۆم وەک پێشمەرگەیەک بەڕاشکاوی بەجێ هێناوە. [illegible] زۆر لە [illegible] گرانە زۆرتر بوون و زۆر بە دڵگەرمی پێشوازییان لێکرد. تەنانەت لە هێندێ مەڵبەندەکانی کوردستاندا وای برەو پەیداکرد کە لە بازاڕی ڕەشدا نرخی تا بایی دە دیناری عێراقی هەڵچوو. زۆریشی نامەی [illegible] و پەسەندم لە هەموو لایەکەوە بۆ هات و دڵخۆشیان کردم و [illegible] بۆ بەرزکردنەوە. جا [illegible] من لام وایە ئەوی هەقی بووبێ [illegible] مامۆستا [illegible] چونکە ئەوان دەیانەوێ [illegible] بە بێدەنگی [illegible] و کەس [illegible] دیوانی من لە کوردستاندا [illegible] لەبیرەوە زۆر گرانی بۆ تەواو دەبێ [illegible]

ئەو برا کوردانەی گوتیان هەژار شیۆعیە و ئەوانەی فەرموویان کۆنەپەرستە و [illegible] لایان وا بوو لەسەر هیچ [illegible] گوێیان [illegible] هەڵوێستی دوایی [illegible] و [illegible] کوردستانی لای من لە [illegible] هەموو شتێکە [illegible]:

پاشگەز نەبووم و [illegible]

عاشقی کوردستانم [illegible] گیلەی [illegible] تێ [illegible] ئیمشێ وجۆرەو

[illegible] بەڵام [illegible] کوردستان [illegible] هێندێک شیۆعی عێراقی و

سووریدا دەچووم پێم وا بوو زیانیان بۆ کورد و کوردستان هەیە. هەرکەس دۆستی کوردستان بێ و بۆ کورد بەهرەی هەبێ، من کۆیلەی ئاڵقە لە گوێی دەبم و پێی هەڵدەڵێم و لەبەری دەپاڕێمەوە و هەرکەس و هەر گەلێک دژی ئازادی کورد بێ و کوردستان داگیر بکات، یان یاریدەی داگیرکەرانی کوردستان بدا، ئەگەر هەزار جار سوور و زەرد و بۆر بێ و هەزار کۆمپەرادۆر و مۆمپەرادۆر بێ ـ بە پێی توانا ـ بە گژیدا دەچم و لەسەر تەناف هەڵیدەخەم و ئەگەر دەستم بیگاتێ دوودانە شەقی تەڕیشی ڕێ دەخەم! هەرکەسیش لەسەر ئەو بیروباوەڕەم لێم توورە دەبێ و جوێنم پێ ئەدا، کەیفی خۆیەتی. بەڵام دەبێ ئەوەندە بزانن کە لەسەر کورد و کوردستان جوێنیشم پێ بدرێ و خوێنیشم بڕژێ هەر بە خەڵاتی دەزانم؛ وەک لە گۆرانیدا دەڵێن:

دەگەڵ تۆمە چاوی چاوم   زۆریان لەسەر تۆ لێداوم   وەمزانی خەڵات کراوم

خوێندەواری بەڕێز!

وەک زانیت لە چاپی هەوەڵی ئەم دیوانەدا زوربەی ئەو شیعرانەم چاپ کرد کە لە نێوان ١٩٤٨ و ١٩٦٦دا نووسیبوومن. وا لە چاپی دووهەمدا ئەوانەشم خستە سەر، کە لە نێوان ٦٦ و ٦٩ شدا نووسیومن و هەروەها هێندێک لە کۆنە شیعرەکانیشم ـ کە نەمدەویست ون بن ـ لەم چاپی دووهەمەدا جێم بۆ کردوونەوە. بە هومێدم لە دەرفەتێکی تریشا ئەوانەی کە لەمە بەولاوە دەیانووسم پێشکەشی بکەم. با بزانین مەرگ ماوەمان پێ ئەدا یان هەر لە ئێستاوە لێک دیدار ئاخرەت دەبین؛ خوا ئەیزانێ.

هەژار

بێخوڵان، چۆمان (باڵەکایەتی) ١٩٦٩/١٢/٢٩

پێشەکیەک بۆ چاپی یەکەم

خوێندەواری زیرەک! لام وایە بیستووتە کە لە «قەیسی عامیری»یان پرسیوە: تۆ پێت وایە گەورەیی موسوڵمانان ئەبێ بۆ ئیمام عەلی بێ یان بدرێ بە معاویە؟ گوتی: ئەگەر ڕاستان دەوێ بەشی لەیلای منە و کەسی تر مافی بەسەریەوە نیە! واتا ئەویندارى ڕاست جگە لە دلبەر وگراوی خۆی، کەسی لەبیر نامێنێ و هەزار گۆرانی و ئاهەنگی جۆر بەجۆری وەپێش کەون، ئەو هەر بە یارەکەی خۆی هەڵدەڵێ.

من دڵداری کوردستانم و لەوەتا بیر ئەکەمەوە، بە تین و تاوی ئەو ئەوینەوە ئەسووتێم. باوکم مەلا بوو؛ فێری کردبووم ئەگەر نیازێکم هەبێ لەخوا بپاڕێمەوە؛ بۆم پێک دێنێ. زۆر جاران زۆر بە هەژاری دەستم بەرەو عاسمان بەرز ئەکردەوە و ئەمگوت: «خوایە پاتشایەکی چکۆلووکانەی جوانکیلەی کوردم بدەیە؛ زۆرم خۆش دەوێ!» ئەبێ چەند مناڵ بووبم کە پێم وابووە پاتشای کوردیش وەک لەیستۆک مناڵ ژیر ئەکاتەوە!

ئــەم خــۆشەویستیەت لە دڵــی پــڕ پــەژارەمــا   تێکەڵ بەشیر مژیم و لە دووی گیان ئەچێتە دەر

ئەم دڵداریەم ـ کە وا بە کاڵ و کرچی هاتە ڕوو ـ پێ بەپێ هەنگاو بە هەنگاو لەگەڵما گەورە بووە و تا پتر چاوم کراوەتەوە و دڵم بەهێزتر لێی داوە، بەو پێیەش ئەوینی نیشتمان و ئاواتی ئازادیم پتەوتر بە تەوژم و پان و پۆڕو بەهێز وگوڕتر بووە. ئێستاش کەوا پیر بووم، زۆرتر بەوگڕی ئەوینەوە ئەسووتێم وکە ئەڵێن: «پیرەدار باشتر گڕ ئەگرێ». لەمن ڕووی داوە.

هەموو ئاواتم لە دنیادا ئەمەیە «گەلی کوردیش وەک هەموو گەلانی خودا پێداوی سەر زەوی، لە ژێر چەنگی داگیرکەران و چەوسێنەران ڕزگار ببێ وکوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆ پێک بێت؛ ئاڵای کوردستانی ئازاد و بەهێز، لەسەر هەموو مەڵبەندەکانی کوردستان بلەرێتەوە». تا بستێک لە خاکی کوردستان لە ژێر دەستی

بێگانەدا مابێ و تا کوردێکی هەژار بەرهەمی ڕەنجی شان و نرخی خوەدانی ناوچەوانی بچێتە نـاو گـیرفانی داگیرکەرانی بێگانە و چەوسێنەر و دەستبڕانی ناوخۆ، من بە ئاوات نەگەیشتووم.

زۆر کەس زۆر جار گاڵتەم پێ ئەکەن و ئەڵێن: «ئەوەی تۆ لە دووی وێڵی زۆر دوورەدەست و حەستەمە و هەرگیز دەست نادا!» بەڵێ ڕەنگە زۆر چەتوون و گران بێت و لەوانەیە بمرم و نەیبینم؛ بەڵام نابێ دڵداری ڕاست لە ڕێگەی نیازا بیر لە تاریکی شەو و کەند و کڵۆی ڕێگە و دەست لێوەشاندنی جنۆکە و دێوەزمە بکاتەوە. هەر هێندەی لەسەرە هەتا ماوە ـ بە پێی توانا ـ هێوی ماندووبوون نەناسێ و ماندوو نەبێ؛ ئەوسا ئەگەر لە ڕێگەشا بمرێ، هەر بەختەوەرە.

دەڵێن سلێمان پێغەمبەر مێروولەیێکی دیت، زۆر بەلەز و هەڵپە خەریکە گڵ لە داوێنی چیایەکی بەرزەوە ئەگوێزێتەوە. لێی پرسی: چیتە وا شەکەتی؟ گوتی: دڵم لەسەر مێروولەیێکە و پەڵپی لێ بەستووم هەتا ئەو کێوەی بۆ نەگوێزمەوە، مێردم پێ ناکا. سلێمان گوتی: هەی هەژاری چارەڕەش! خۆ ئەگەر سەد هەزار ساڵیشت تەمەن مابێ هێشتا هەزار یەکی ئەم کەژەت پێ لەبەین ناچێ. مێروو گوتی: قـوربان لە ئـایینی دڵـدارانـدا لێکدانەوە دروست نیە!

هەرکە چاووم کراوەتەوە و بە دەوری خۆما ڕوانیومە دیتوومە کوردستانی دلبەرم لە نێوان تورک و ئێرانی و عارەبا دابەش کراوە و ئەو سێ گەلە موسولمانە، هاوئایینانە، زۆر نامەردانە و بێ بەزەیی، دەمیان تێناوە و خوێنی گەلی کورد ئەمژن. تێش گەیشتووم ئەگەر هێزی ئیستیعمارگەرانی زل پشـتی نـەگـرتنایە، نـەیانئەتوانـی بمانخەنە ئەو قەفەزە پۆلاینەوە و تا ئێستا تیا نەدەماینەوە.

ئەڵێن دوژمنی دوژمنت دوستی تۆیە؛ منیش بەو پێیە و بەبیری خۆم، تەنیا پەناو پەسیوێکی بۆ کـوردی بێچارە ئەمایەوە، هەر سوپاگەی ڕۆژهەلات و بەرەی ئیشتراکی بوون کە دوژمنی سەرسەختی ئیستیعمار و دژی چەوسانەوەی گەلان و خۆیان بە دۆست و یاری بەشخوراوان و لێقەوماوان دەزانن. هەر چەندی لە دەستم هاتووە بۆم نووسیون و تا دەتکەم بری کردووە هاوارم لێ کردوون و هانام بردوونە بەر: کە گەلی کوردیش وەک خەڵکی کووبا و جەزایر و میسر و کوێ و کوێ لێقەوماون و بگرە هەزار پلە کلۆڵ و چارەڕەشترن؛ ئاوڕێکیان لێ بدەنەوە. کە تا ئێستاش هەر بە هومێدی ئەو ئاوڕدانەوە مل کەچی ئاوڕداتەوەم! ئەگەر جارێکیش لە ڕۆژگارێکدا هەستم کردووە کە هێندێک لە والەی خۆیان بە پێشکەوتووانە زانی، ڕەفتاری [illegible] یان [illegible] کردووە و لێیان خۆش نەهاتووە باسی کورد و کوردستان بکرێ، یا خۆ ئەگەر منی هەژاری [illegible]

به هەزار ناری عەلی خۆم ساز کردووە و بەرو بوخچەم بەرەو مۆسکۆ تێک ناوە، تا دادی گەلی هەژارم بەرمە بەر پەسارەی خانەدانی گەورە، هێندێک لە برادەرانی کورد و عارەبی ئازادیخواز! لێم بوون بە چقلی مەم و زینان و نەیانهێشتووە دەنگی هاوارم بگاتە دادگای هەژاران، ناچار بووم لەسەر بیر و بڕوای خۆم و لەسەر کوردستانی دڵبەرم وەدەنگ بێم و ڕەخنەیان لێ بگرم.

تا کەریم قاسم بۆ کورد باش بووە، خۆشم ویستووە و ئەگەر لە پاشدا هەڵی تووزاندووە و لە بەڵێنی پێشووی پاشگەز بۆتەوە، منیش هەر بەوگەز و ڕبەیەم بۆ پێواوە. ئەگەر لە جەنگەی شۆڕشی پیرۆزی کورددا زانیومە خرۆشۆف چەکی بۆ قاسم ناردووە، لۆمە و سەرکۆنەم کردووە و پێم وا بووە نابێ بە چەکی کرێکار و وەرزێران، کرێکار و جووتیاری کوردی هەژاری هێمن و بێکەس بکوژرێ.

کورت و کرمانجیە کەی ئەمەیە: «کۆیلەی کوردستانم و نۆکەری باینجان نیم». هەرکەس بۆ کوردستان باش بێت سوپاسی ئەکەم و هەر کەسیش زیانی بۆ گەل‌و نیشتمانم هەبێ بەگژیا ئەچم. جا با کوڕی حەزرەتی پەلەپیتکەش بێت.

لە ماوەی ئەو بیست ساڵەدا کە ناوئاخنی ئەم دیوانەی تیا نووسراوە، زۆر شتی پێچەوانە و دژی یەکترمان دیوە. دیارە نووسەریش یەکێکە لە گەلەکەی خۆی و بیەوێ و نەیەوێ ناچارە بەسەرهاتی گەلی خۆی تۆمار ئەکا. جا من ڕەنگە لەو ماوەیەدا جارو بارە تۆزێک تامی زارم گۆڕا بێ. بەلام ئەگەر بەوردی، سەرنج بدرێ دەر ئەکەوێ کە نیازی دڵم هەرگیز نەگۆڕاوە و هەروەک هەمیشە پەپوولە یەکم بە دەورەی گڕی ئەوینی کوردستانی جوانەوە و تا نەبمە چنگە خۆڵەمێشێک بە دەم باوە، دەست لە باڵەفڕە و پەلەقاژە هەڵناگرم. وەک «مەحوی» فەرموویە:

لەسەر خۆ چوونە، شەیدا بوونە، قوڕ پێوانە، سـووتانە

هەتا مردن مەحەببەت ئیشی زۆرە، ڕێزی لێ دەگرم

بیخوێنەوە و بە چاوێکی بێ‌لایەنەوە سەرنجی بدە! بەشکە شتی وای تێدا هەبێ بەر دڵت بکەوێ. خۆ ئەگەر هەمووشیانت پێ چرووک بوو، بیر لەوە بکەوە کە زۆر وشەی کوردیم خستۆتە سەر کاغەز؛ ئەمەش وا بزانم هەر باشە.

هەژار ١٩٦٦/٦/٥

***

بەشی یەکەم

شیعرێکە ساڵی ١٣٢٣ (١٩٤٣) لە بۆکان نووسیومە و ساڵی ١٣٢٤ (١٩٤٥) لە «ئاڵە کۆک»دا چاپکراوە:

لای لایێ

ڕۆڵـــە! ڕوونـــاکـی گـلێنەی چـاوم　　بـەندی جـەرگ و دڵ، هـێزی هـەناوم
ڕیـحانەی بـۆنخۆش سـوورە گـوڵەکـەم　　ئـــاوپرشکێنی کــوڵی دڵـــەکــــەم
چـۆڵەمەی ئـەستۆم، ڕەگـی حـەیاتم　　هــەنگوین و قــەندم نـوغل و نـەباتم
خـــەوی خـێرێت بـێ بـنوە درەنگـە　　تـــا کــــەڵەبابی بـــەیان بـــێدەنگە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـە لای لایــە
ئـــەمشەو بــەزەییت بــە مــندا نـایە

*

ژیـــر بــەوە ڕۆڵـەی ژیـر و جـوانـم　　لە داخـــی لانک دەگـــری، دەزانـــم
دەڵێی بـۆ حـەپسم؟ بـۆ دەسـتەبەستەم؟　　بەو بەند و حەپسە من جەستە خەستەم!
لە نـــێو کـــورد نـەبێ دەسـرازە نـیە　　ئـــەو بـــەند و قـفڵ و قـەڕازە چـیە!
کـــوڕم مـــن بـــیرم لە تـۆ زیـاترە　　دەســــــڕازە و لانک بـــتبێ چـــاترە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـە لای لایــە
گـوێگرە پـێت بـڵێم لەبـەر چـی وایـە

*

ڕاســـتە تـۆ نـەوەی شـێری ژیـانی　　نـەتەوەی پـاکـی گـەلی کـوردانـی
بـەلام چـونکە کـورد ئـەمڕۆ بێکەسە　　بـــەشیان لەدنــیا کـۆت و مــەحبەسە

بۆیە دەتپێچم تاخووی پێ بگری
نەک تا من ماوم لە بەندا بمری

بۆ چارەڕەشیت نەماوە تینم
هەر پێم خۆش نیە مەرگت ببینم

هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
هەزار تێبینی دوارۆژم لایە

*

بۆت بەخت دەکەم عومری درێژم
سەد تاڵ و سوێریت لەسەر دەچێژم

نەمامی باڵات بەفرمێسکی چاو
شەو و نیوەشەو لێی دەتێم شتەواو

سەد چاک و پیرت بۆ دەخوڵێمەوە
لەبن سێبەرت بحەسێمەوە

هەر ڕەسیدە بووی ئەتەوی زاڵم
دەتبڕی و بەزەی نایە بە حاڵم

هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
دەک خاکم بەسەر، ڕەنجم بەبایە

*

پەشێو پێت خۆشە یەخسیر نەمێنی؟
سەربەستیت پێ بڵێم بکەویە شوێنی؟

قەڵەم دەست دەیە، ببە مەکتەبی
وەخت و بێوەخت لە خوێندن نەبی

ئەوکاتەی لەگەڵ کاکت دووبەدوو
بکەن هاواری هەقی لە دەسچوو

دەس دەنە دەس یەک بە ڕا و بە تەگبیر
یەکتان بە قەڵەم، یەکوو بە شمشیر

هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە
شیریش جەوهەری لە قەڵەمڕایە

*

یەک نامە ڕەش کا بە داد و هاوار
یەک زەوی سوورکا لە خوێنی بەدکار

یەک لە قوڕنیشی بڕوا بۆ تکا
یەکێ قوڕ بەسەر دوژمندا بکا

ئــەو پــەلەقاژەی ئـێستا لەکــن مــن   دەکەی بـەند لادەی لەدەست و گـەردن

ئــەو تــەقەلایەت بـۆ دوارۆژ بـاشە   جـووچک هـەولێ دە! بێ‌روحمە واشـە

هــەی لای لایــە رۆلە لای لایــە

دەس لە دەبێ تەوفیق لەکن خودایە

*

رۆڵـە نیشتمانی چـاوی لـەرێتە   دایکـمان هـیـوای دوارۆژی پـێتە

بـۆیە هــەندامت وەک مـینای بـێگەرد   خاوێن رادەگرم بەسەد رەنج و دەرد

چـاکـەم دەیـەوە بـۆ وەتـەن وەک کـور   تـۆش بـیگەوزێنی لە نـاو خـوێن و خـور

پـێت بـڵێم رۆلە سـەر سـوودی چیە   بــۆ بــەرد بــازی رێــی ئــازادیـە

هــەی لای لایــە رۆلـە لای لایــە

نــیشتمان بـۆ تـۆ دەسـتەو دوعــایە

*

رۆڵــە نــاموست وەک خـزمەکـانت   نــەفرۆشی بــە پــوول دەستم دامـانت

شــەرەف گــەوهەرە قــیمەتی نــایە   دەویت رووڕەشــی هــەرتک دنــیایە

ئــەوکەسە پـیاوە بـۆ خـاک و ئـاوی   روح دانـێ و بـە چـاک بـمێنێ نـاوی

لـە تبیستووە واتـەی زانـای سـەرزەمین: «مـەرد لـنیە مـردن نـەک حـیزانە ژیـن»

هــەی لای لایــە رۆڵـە لای لایــە

بێ خوێنە! هـەژاری چی لەدەس نـایە

*

پاش هەرای شەهریوەری بیست، تا ماوەیەک ئازادی قەڵەم لە باو بوو. لاوەکوردێکی سنەیی بە ناوی دوکتۆر سمایلی ئەردەڵان، بۆ خزمەت بە هاوخوێنانی حەوتەنامەیەکی فارسی ـ کە ناوی نابوو «کوهستان» ـ لە تاران بڵاوکردەوە؛ زۆری بەهرە بە کوردگەیاند. کوردی ئاوەکی و لاوەکی و خۆماڵی لێکتر بێ ئاگای پێکەوەکردە ئاشنا. هەتا توانی دەنگی کوردی بەشخوراوی بە خوێنەرەوان ڕاگەیاند. جاروبارێکیش ـ بەخشکە ـ هۆنراوەی بەزمانی کوردی تێ داخنی. کە دیکتاتوری شای پاشین دەسپێکرا، ئەو دەنگی کوردەش داخرا. من کە زۆر خۆشم گەرەک بوو، چەند وتارێکم بۆ هەنارد و چاپی کردن. هۆنراوەیەکم کە بە کوردی بۆ نووسیبوو، باسم بە چاکە کردبوو؟ لە ژمارێکیدا خۆی گونجاند؛ کە ئەمە بوو:

بۆکان، ١٣٢٣ (١٩٤٤)

کوهستان

نـــامەی کـوهستان ئـەو ئـەستێرەی تـۆ ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ ورشـەی پـرشینگت دای لە هـەرد و بـۆ
شــــەوەزەنگی کـــورد، دەرد و نـــەهاتی ‌‌ ئــەستێرەی بــەختی! تــێیدا هــەڵاتی
تــۆ ئــەو ئـەستێرەی پـیاو لێت بـڕوانێ ‌‌ چــەتە و پــێوەدەر بــە پـیاو نــازانــێ
تۆ ئـەو ئـەستێرەی هـەڵدێ بـە پـارشەو
مــوژدەی ڕۆژ دەدەی ڕاپــەڕین لەخــەو

***

پـــەڕت وەک پــەڕی پــیرۆزە پــیرۆز ‌‌ داژدار و چــاوسوور لەنــاو گــەل و هــۆز
ســـێبەری بـــاڵت لە هــەرکەس بــدا ‌‌ وازی لەچــــی بــــێ، بــەئاوات دەگــا
سیمرغی کـوردی ، تـۆ بـە هـۆی شـاباڵ ‌‌ بــێ بــابان دەکــەی لەسـەر زاڵان زاڵ
بـــازی بــەودمی بــۆ کــوردی هــەژار
کــوندی بـۆ دەزگـای خـوێنخۆر و زۆردار

***

کـــوێستانی خــێڵی بــێ ئــەنواکــانی ‌‌ بــۆ تــینووی کــوردان، کــانی بـۆکـانی
زســـتان کــە ڕۆیــی خــێڵی کـوردستان ‌‌ شوێنیانە دەبزوون ڕوو بە ڕووی کوێستان

که بەفر و سەرمای بیست ساڵە چۆوە   هـا، خۆ دەخەینە باوەشی تۆوە
تا تۆمان هەبی خەمی چمانە؟
کێ لێمان دەگرێ بڕو بەهانە؟

***

کوردە! «کوهستان» بەناو ئەنواتە   لە تەنگاناندا باب و براتە
کوهستان یانی: کوا هەستان لەخەو؟   بۆ بێهەستە باز لە ڕوو بەڕووی کەو؟
هاواری تۆیە لە پاتەختەکەت   بۆت تەخت دەکا ڕێگا سەختەکەت
کوهستان! بۆ کورد هومێدی و قەڵا
خوا بتپارێزێ لە دەرد و بەڵا

***

ساڵی ١٣٢٤ (١٩٤٥) بۆ ساڵپێوم نووسیوە کە لەبن هەر مانگێکدا دوو بەیت بنووسرێ:

خاکەلێوە

کوردە گیان! یاخوا جێژنت پیرۆز بێ   بەهاری ژینت جێژنی نەورۆز بێ
چەند دڵگوشایە خاکەلێوەکەت   پیرۆزە ڕەنگە شاخ و کێوەکەت

بانەمەڕ

مانگی بانەمەڕ لە کوردەواری   بەهەشت لە دنیا خۆی داوە دیاری
کەژ پۆشی لە گوڵ چادرەی سوور و زەرد   هاڕەی هەڵدێران دەرمانە بۆ دەرد

جۆزەردان

ڕەنجبەر! با بەس بێ سەیری گوێسوانان   لەدەستی تۆیە چاوی ئەعیانان
وا جۆزەردانە و کۆچی بەهارە   سەرەتای ڕەنجی مامی جووتیارە

پووشپەڕ

یاخودا هەرکەسێ کوردی خۆش نەوێ — وەک پووشی پووشپەڕ بە ڕوودا کەوێ
بە داسی مەردی پاڵەی کوردستان — بێدەن لە تایە بۆ ساردی زستان

گەلاوێژ

گەلاوێژەکەی بەختت لە ئاسۆ — دەرکەوت، چابوو تۆ نەبووی ڕەنجەڕۆ
ئێرخی ئەم مانگە پارەی گیانە — جێژنی سەرساڵی کۆمەڵی ژیانە

خەرمانان

وا ڕەنجی ساڵێت هاتۆتە بەرهەم — ڕۆژی ماو زۆرن، نەبی کەترە خەم
ئەمساڵ تۆ نەکەی بۆ ساڵی دوایی — مانگی خەرمانان دەکەی گەدایی

ڕەزبەر

ڕەزمان هاتە بەر، لەخەم بنووین ڕزگار — ڕەزبەر بە خێر بێ بۆ کوردی هەژار
پڕبوو لە میوە ئەم دەر و دەشتە — ڕاستی کوردستان وێنەی بەهەشتە

خەزەڵوەر

دوژمنتمان بمرن بە دەرد و بەلا — وەک بنە خەزەڵوەر دادەڕژێ گەلا
ئاوردوو داخە کوردە زستان دێ — بەفر بەڕێوە بۆ کوردستان دێ

سێخوار

سێخوار خۆی نواند لە بەر پەشاران — سەرما هات، دڕا بەرگی هەژاران
نا نا، تۆ مانگی دڵخۆشی و شادی — تێیدا هەڵکرا ئاڵای ئازادی

بەفرانبار

وا بەفرانباری ڕووگرژ و تاڵە   کوردە گیان! وەختی خزانە ماڵە
هاوین پێدا کەن ئەمڕۆ بپۆشە   پیاو بە تێروو بێ، زستانیش خۆشە

ڕێبەندان

ڕێبەندان! گەرچی ڕێگەبەندانی   گوڵێنەی چاوی گەلی کوردانی
لەنێو مانگاندا جوان و ڕووسووری   لە تۆدا کرا جێژنی جومهووری

ڕەشەمە

ڕەشەمە، نامەی بەهاری هێنا   کۆچی بەخێڵی سەرمایە لێنا
ڕنووی ڕووخاندن تۆپخانەی شەماڵ   کوردە! دڵخۆش بە نەما ژینی تاڵ

***

سروود بۆ پێشمەرگە

مەهاباد، ١٣٢٤ (١٩٤٥) شەمیی

ئەمە پۆلی لاوان و گەنجی وڵات   بە قەلبێکی پڕهێز و عەزم و سبات
بە ڕووحێکی خاوێن، بە ئیمانی چاک   بە قورئانی پیرۆز، بە یەزدانی پاک
بە ناموس و دین سوێند دەخۆین گشتمان   کە تەخسیرێ ناکەین لەڕێی نیشتمان
بە یاری خودا تاکوو ئاخر نەفەس   دەکۆشین و ئەم خاکە نادەین بەکەس

***

کوڕی کوردی کوردین، نەبەرد و نەبەز   لەشەڕ مەست و سەرخۆش و نابین وەڕەز
هەموو بەچکەمان ئاسنین و قەوی   لەبەر هەیبەتی مە دەلەرزێ زەوی
هەموو بێچوە شێرانی شێر هەڵدڕین   وەکوو بەبری ئازا و پڵنگی دڕین

ئــەجەل وا لە لوولەی تــــفەنگی مــــەدا		ڕەهـــا نــابێ دوژمــن لە چــەنگی مــەدا

***

هــەموو دەســتمان داوەتــە دەستی یــەک		بــە قــەول و بــەڕۆح و بــەماڵ و بەچەک

هــەتا مــاوە قــەترێکی خــوێنی بــەدەن		دەبــێ بــڕژێ بــۆ ڕێــی نــەجاتی وەتــەن

بکـوژرێین لەڕێـی حـیفزی نـامووس و دیـن		گــەلێ خــۆشترە نــەک بــە دیــلی بـژین

هەموو سەر لەسەر نیشتمان بەخت ئەکـەین		هەموو ڕێیەکی سەختمان تـەخت ئـەکـەین

*

بـــــژی کـــــوردەواری لە ئــــازادیـــا		بـــــژین لاوەکــــــانی لە دڵشــــادیا

***

سروودێک

کوردستانی نیشتمانم! ڕووگـە و هـەوێنی ژیـانم!

بەدیمەن و خۆشەویستیت ڕاهـاتوون چـاووزمانم

تۆ بەهەشتی سەرزەمینی، جوانی بێوێنەی جـیهانی

پڕ لە نەوت و زێڕ و زێوی، پڕ لە پیت و دەغڵ و دانـی

داگیری کردووی بێگانە، بۆ کـوندەبوو بـوویە لانـە

دژ مەبە! دەبووژێیەوە، بەرتەسک و تەنگە تەنگانە

سەر بەخۆ بوونت نزیکە، ڕۆڵـەی ئـازات پـێگەیشتوون

دەمی خەنجەر تیژ کراون، بۆ تۆڵەت دەس لەسەر مشتوون

کـیژ ولاوی ئـازادیـخواز، شـێری تـەلار لەلان دەرچـوون

چاری داگیرکەرانی کورد، یان گیان دەرچوونە یان دەرچوون

کوردوکوردستان پەرستم، سوێند بەو ڕووگەی خۆشەویستم

تــا دوژمــن لە خـاکمدا بـێ، نـابێ لە خـەبات بـوەستم

***

هەژار ئامۆژگاری شێرکۆی کوڕی خۆی دەکا

شێرکۆ! کوڕی خۆشەویست و ژیرم   زاخاوی مەژیم و هۆش و بیرم
پێنج و ڕەگەزی دڵ و گیانم   خونچەی شەبەقی باخی ژیانم
هێشتا بە تەمەن منداڵ و کاڵی   وەک دەربەدەریم دووازدە ساڵی
هەرچەندە کوڕی منی هەژاری   دواڕۆژی هەزارە نادیاری
لێم روون نیە پاشی چت بەسەر دێ   هیوام گەلێ پێتە ببیە مەردێ
مەردێکی بەکار و چاپک و زیت   بیرێ بکەی و بزانی تۆ چیت
دەردی گەلەکەت بزانی چۆنە   بۆت دەرکەوێ چەند برینی کۆنە
خانی لە هەزار و سەد ژیاوە   ئەو کاتە لە ئێمە چۆن دوواوە
حەفتاو و حەوت لە سێسەتیش چوون   پێشتر لەوە کوردی ئێمە مردوون
ئەودەم کە هەیانبوو میرێ بۆ خۆ   ئەمڕۆکە پساوە رایەڵ و پۆ
بوین ئەودەمە پشکی تورک و تاران   زۆر ئێستە خراترین لە جاران
نەوتت کە ژیانی ئەوروپایە   بۆ تۆ نیە تیری شەوچرایە
بێگانە لە نیشتمانی ئێمە   تێر و قەڵەون بە نانی ئێمە
خۆمان هەموو کوێر و کوتر و برسی   ژین کورت و ئەویش لەگەڵ مەترسی
نابێ بە زمانی خۆ بخوێنین   ناشێ کە هەناسەیەک هەڵێنین
کوژران بە هەزار هەزار لە لاوان   ئازادیخوازی ببووە تاوان
ئێستەش لەسەر ئەم ژیانە تاڵەش   پاش ڕژتنی هێندە خوێنە ئاڵەش
کورد هەر لە خەوی نەزانیدایە   هەر پێکەوە لەگەڕ و هەرایە
بێگانەپەرستە خۆنەویستە   بۆ هاوڕەگەزی کەڕ و نەبیستە
بۆ یەکتری دوژمن و نەیارن   بۆ نۆکەری تا بڵێی لەبارن
ئەو چاخە کە خانی پێی ژیاوە   فەرموویە هەرا لەسەر دراوە
وێستێکە هەزار ئەوەند چرووکن   بۆ پوولێ لە تای تەرازوو سووکن
خۆ هەرچی دەخوێنی پیت و نیوێک   ئەو دەچێتە کەلێک و گەل لە شیوێک

لای شەرمە کە هەر بەکوردی بدوێ — بۆ چارەڕەشی مە «بۆگەنە خوێ»
خۆی ناو دەنێ مل بەزەنگی پێشڕەو — دەتداتە دەسی دژت وەکوو کەو
زۆرزانە لە کاروباری هەرکەس — ئاگای لە ژیانی خۆی نیە و بەس
ڕەنگن هەموو کەسک و سوور و شینن — کوردایەتی زۆر بەکەم دەبینن
کێ هۆنەری کوردە یان هونەروەر — کەم بایی ترە لە توور و گێزەر
وا بیر مەکەوە ئەمەم درۆیە — بۆ ڕاستی نموونە بابی تۆیە
کاتم ئەوە گەییە سی و نۆ ساڵ — هەر ساڵە لە پار پتر ژیان تاڵ
دڵخۆشی لە ڕووپەری ژیانم — هەر هێندەیە ناوەکەی دەزانم
ئاوارە لە نیشتمانی خۆمم — ئاواتەخوواز بەژینی دۆمم
واڵادەس و دڵپڕ و پەژارم — سەرباری هەژاری، دەردەدارم
هەر مانگە لە دێیەک و لەجێیەک — هەر ڕۆژە میوانی خانەخوێیەک
دەرکێ نیە دادی بۆ بنێرم — هەردێ نیە خۆمی لێ وەشێرم
کوردایەتیە گوناهـ و سووچم — وەک مۆمێ دەساچمو دەسووچم
هەرچەندە کە نیمە هیچ دەرووی روون — هەر دژ دەگەڕێ گەڕانی گەردوون
دەستم لە هومێدی بەر نەداوە — چاوم لە پسانی بەند و داوە
پێم وایە دوا بە ڕۆژی ڕەش دێ — زۆر ناچی کە باو و ڕۆژی مەش دێ
جا با پتریش بەدەرد و کوڵ بم — با ڕووت و کڵۆڵ و داخ لەدڵ بم
سەد هێندە پەژارە لێم وەکو بێ — کورد هەر دەبێ ڕۆژێ سەربەخۆ بێ
با من بە هەژاری بچمە بن گڵ — کورد ڕۆژێ دەبن بە گوڵ لەسەر چڵ
هەر هێندە تکام لە تۆیە ڕۆڵەم! — مەڕوانە کە ئەم شڕ و شڕۆڵەم
زۆرتر لە منیش کز و هەژار بی — بێبار و نزار و لێو بەبار بی
دەربەس مەبە، بۆ گەلت بکۆشە — ژەهراوی لەسەر بنۆشە، خۆشە
بابی تۆ چلۆن بوو شوێنی بگرە — حیزانە مەژی بە مەردی بمرە

***

مەهاباد ـ ١٣٢٤ (١٩٤٥)

غەزەل

ئەرێ ئەی کیژە کوردەی چاو کەژاڵە
ئەرێ ئەی شۆخ و شەنگەی چاردەساڵە

ئەتۆ خۆت کورد و خوێنی لاوی کوردان
بە تورکی چاوی مەستت کرد حەواڵە

بە خوێنی مەی دەدەی ئاوی مژۆڵت
بژانگت بۆچی سەرنێزەی کەماڵە؟

ڕنووی سەر «ئاگری»ن لاجانگ و کوڵمت
لە خوێنی نۆجواناندا شەلاڵە

بڵێی ئێران و عارەب بێ دڵی تۆ؟
کە لێی تەئسیرێ ناکا ئاهوناڵە!

مەگەر چاڵی چەنەت زیندانی قەسرە
کە ڕزگار بوونی ئێمەی لێ مەحاڵە؟

تەنافی زوڵفت ئاوێزانی باڵات
نەمانی هاونەژادانت خەیاڵە

ڕۆحت بردم بە قەندی لێوەکانت
دەزانی کورد بە قەند وێرانەماڵە

قەباڵەی عاشقیم زۆر موعتەبەر بوو
چ قەوما چاوم ئەمرۆ پێت بەتاڵە

لە ئاهو ئەشکی بێچاران بترسە
وە ئەستۆ مەگرە چیدی ئەو وەباڵە

مەگەر تەرەت نیە دەستی زەمانە
وەرێت بێنێتەوە ئەم ژینە تاڵە؟

کوڕی شێران و زۆرزان بووم، لەدەس تۆ
هەژارێکم زمانم لەنگ و لاڵە

***

مەهاباد ـ ١٣٢٤ (١٩٤٥)

دیسان غەزەل

نەسرینی قوندیلانەو نازداری نۆجوان
چاتر نموونە، سوورەگوڵی باغی کوردسان

کوڵمت گەش و بە تینە وەکوو جەوری موستەبید
پرچت ڕەش و درێژە وەکوو ڕۆژی کوردەکان

بەژنت هەقی ژیانی هەموو میللەتی بچووک
ئازادی کوردسانە دەمت لێی نیە نیشان

دوژمن بەتانگ لە سەرتە ئەتۆ تازە سازدەکەی
لەم قەڕنی بیستە تیری مژۆڵ و برۆی کەوان

چاوت هەواڵـی بـەختی مـنە ڕۆژ و شـەو بـەخەو
نــازت مــیسالی دەردی مــنە دەم بـەدەم گـران

ئەگریجەکـەت کـە دێـتە نـەزەر ڕووتـی گـرتووە
دڵ ژان دەکات و دێـتەوە بـیر وەزعـی نـیشتمان

بەم کیژییەش دەزانی کە هاوخوێنی خـۆت نـەبێ
نابێ بەیاری بگری، «هـەژار» بـەسیەتی ئـەمان

***

۱۳۲۵ شەمسی (۱۹٤٦) لە فارسیەوە

خێوی گوڵ و وەنەوشە

خێوی گوڵ دوێـنێ لە سـووچی چـەمەن
کەوتە مەڵبەندی سـوێسنە و یـاسەمەن

گــوڵی دیــن لەنــاو ســەوزەی بــەهارا
هــەمووی وەک پـەری لە لەنـجە و لارا

وەنــەوشە لەگشت جـوانـتر و چـەلەنگ
بەڵام لە شەرمان سـەرنەوی و دڵـتەنگ

پــێیگوت: ئــەی نــووری گــڵێنەکــانم
ئــــارەزووت چــــیە؟ بــــڵێ، بـزانــم

بــە دڵـخوازی خـۆت دەتـدەمێ داخـواز
کـە تـۆ وا جـوانـی و وا بـە غـەمزە و نـاز

گـــوتی: بــمدەیە ســەوزە و شــینایی
ون بــم لەبــەر چــاو ئــەهلی ئــاوایـی

نــەوەک گــوڵبژێر بــێ بــەکـن مــندا
هــــــەڵمپسێنێ لە بـــــێخ و بـــــندا

نـابینێ مـەست و خـەواڵـووی غـەفڵەت
نە ئـەمن و جـوانـی نـە ئـەتۆ و سـنعەت

***

لە پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان، منیش دەربەدەر بووم بە شارانەوە؛ تاسا بووم و وەکووکەو لە فڕە چووبووم. نان پەیداکردن بۆ من زۆر دژوار بوو؛ ئەبوایە شەو و ڕۆژ بچەوسێمەوە لە ڕێی بژیوێکی نەمر و نەژیدا. سەرباری دەربەدەری و هەژاریشم دوچاری لەش بەبارییەکی زۆر گران و حەستەم بووم. جا لەبەر هەڵوەدایی بەشوێن نان و لان و دەرمانا، زۆر کەم پەرژاومەتە سەر نووسین و بیرکردنەوە. ئەوانەش کە نووسیومن یان لە نەخۆشخانە یان کاتی وا بووە کە دەستم لە هیچ ئیش و کارێک بەند نەبووە.

ناوئاخنی ئەم دیوانە بەشێکی زۆرن لەو شیعرانەی کە لە نێوان ساڵانی ١٩٤٨ و ١٩٦٦دا نووسیومە. بەهومێدم لە هەڵێکی تریشا ئەوانەی ماون و چاپ نەکراون ـ ئەگەر تەمەن مەودا بدا ـ ئەوەی لەمەولاوە بتوانم بینووسم، چاپ بکرێ و لە ناو نەچێ.

***

ئەم شیعرانەم لە پشتی وێنەیەکی یادگاری نووسیووە:

بەغدا، ١٩٤٨/٧/٩

هەرکوردم

به دەربەدەری یان له ماڵی خۆم — له خاکی عەرەب له ئێران و ڕۆم
کۆک و پۆشته بم ڕووت و ڕەجاڵ بم — کۆشکم دەقات بێ، وێرانە ماڵ بم
ئازاو ڕزگار بم شادان و خەندان — یان زنجیر له مل له سووچی زیندان
ساغ بم جحێڵ بم بگرم گوێسوانان — یان زار و نزار له نەخۆشخانان
دانیشم لەسەر تەختی خوونکاری — یان له کوڵانان بکەم هەژاری
کوردم و له ڕێی کورد و کوردستان — سەر له پێناوم گیان لەسەر دەستان
به کوردی دەژیم به کوردی دەمرم — به کوردی دەیدەم وەرامی قەبرم
به کوردی دیسان زیندوو دەبمەوە — لەو دنیایش بۆ کورد تێهەڵدەچمەوە

***

تووشی نەخۆشی سیل ببووم و له مردن بووم؛ ئەمانەم بۆکێلی قەبرەکەم نووسیوە:

بەغدا، ١٩٤٨/١٠/١٥

نامرادێک

لاوەکان گەورە کچان نازاران — دڵبەران دڵتەڕەکان دڵداران
دەمەڕۆن ناوێ بمێنن لێرە — فاتحایێکی بخوێنن خێرە

لەنێو ئەم گۆڕە هەژار نێژراوە
زۆر لە ڕێی ئێوە جەفای کێشاوە

ژینی خۆی کردە فیدای خۆشی کورد
لە ڕێی ئازادی بە ناکامی مرد

تو خودا کاتێ کە ئازادیوو سەند
ڕەگەزی خوێنمژەکانوو هەڵقەند

کیژو کوڕ هەرچی بەلاما لادا
پێم بڵێ و پایێ بە قەبرم دادا

ئەی هەژار! بەسیەتی مردن هەستە
موژدە بێ مەوتەنەکەت سەربەستە

***

لە بەغدا نەخۆشی سیل زۆری بۆ هێنابووم؛ دوکتۆریش مزگێنی مردنیان پێدابووم؛ منیش ئەمانەم وەک ئاواتێک نووسیوە:

بەغدا، ١٩٤٨/١١/٥

خۆشیی دوا ڕۆژ

دێتەوە وەختی هەرا کاتی خەبات
دێتەوە باوی محەمەد سەڵەوات

زوو بەزوو پێک دێ هەموو دڵخوامان
لە بڵندان دەشەکێ ئالامان

دێتەوە باوی ئەوەی دەستەی کوڕ
بێنە ڕیز نێزە بە دەستو دڵپڕ

ساز دەبێ لەشکەری بێئەندازە
بە هەموو جۆرە چەکێکی تازە

لەشکەری کوردی بە ئازا مەشهوور
دەرسی جەنگ فێر بێ لەکن ئۆردووی سوور

بێ بەزە هەڵدەکەنە ئیستیعمار
دادەپاچن سەری خوێنمژ وەک مار

پاک لە ڕێی ئەم وەتەن و ئەم خاکە
تا لە پێشدای بکوژن پێی چاکە

کیژە کورد دوور نیە یەکتر بان کەن
زامی ئەندامی کوڕان دەرمان کەن

***

نامێنێ ڕۆژو شەو ئاغاو تاجی
ڕاو بکەن بچنەوە کۆشکی عاجی

کاتێ دێ ڕەعیەتی دەس قەڵشاوی
لە سەرووی ئاغا بنووسرێ ناوی

ڕۆژێ دێ ڕەنجبەری بێنان و ماڵ
سەری حاجیاغا بکا زیندە بە چاڵ

هــاکـه دیت سۆفی و دەروێش جووتن
تــێ دەگــەن بـۆچی نــەدارو ڕووتــن

ڕیشــی مــام شــێخی لە بـندا دەبــڕن
ئـــــابڕووی دەڕژن و ورگــــی دەدڕن

هـەربینا دیت کـە مـەلای خاییني گـەل
ڕۆژی ئــیقباڵی ســەرەو ژێــرە لەکــەل

بـــــە پـــــەت و دارێ هــــەڵاوەسراوە
ســەد هــەزار چــەپڵە لە دووی لێــدراوە

نـــیشتمان پـــاشی فـــڕێدانـــی بـــژار
پـــاشی پــــەیکردنی دەســتی زۆردار

وەکـــوو ئــــێستا هـــەیە وا نـــامێنێ
گــەلی مــەرد ئــەو دەمـە خۆ دەنـوێنێ

کـــیژو کـــوڕ پـــیرو جـوان پـیاوو ژن
کـــاری زۆریـــان هــەیە ڕانــاوەستن

هەر کە ئـاغا بـە شـەقان چووە بـەر دێ
مـــلی گـــا جـــووتێ لە نـیری دەردێ

هــەر تــەراکــتۆرە کــەوا بــانگ دێڵێ:
هەر کەسەی با بـەشی خـۆم پـێ بکـێڵێ

دا دەچـــێنن بــە گــەنم دەشت و کـێو
دێــتە ڕوو هــەرچـی هــەیە زێـڕ و زێـو

هەر وەکوو دەچتە جێگەی بەگ ڕەنجبەر
هـــەروەها لۆری دەچـێتە جـێی کــەر

لا دەچـــێ غـــارە ڕەشـــی دێــهاتی
دێــتە جــێ کـۆشکی سپی و دوو قـاتی

بـەرقە دەبـرووسکێ لەنـاو هـەر دێـیەک
ڕۆژ دەبــێ نــیوەشەوی هــەر جــێیەک

لە هــەموو شــوێنێ بــژیشک و دوکــتۆر
داوو دەرمــانی لە هـــەر چــەشن و جـۆر

چــاری دەردیــان دەکــرێ خـۆڕایــی
هــەیە مــەکـتەب لە هــەموو ئـاوایـی

تــا لە چــنگ دێـوی جـەهل ڕزگـار بـن
عـــالم و چـاپک و ڕۆڵـەی کـار بــن

دەردەخــەن مــەعدەنی پـۆڵای ئـاسن
چـــونکه زانـــا دەبـــن و دەیـــناسن

بـــۆ ڕێگـــای ئـاسن و بـۆ ئـوتومبیل
لەت دەکەن جەرگی هەزار وەک قەندیل

کــورد زمــانێکی وەکــوو خــۆت و خـۆم
تــەجرەبەی خــاکـێ دەکـا بـۆ ئـاتۆم

ڕۆژێ هـــەڵدەفڕێ هـــەزار تـــەییارە
کــە لەبــن بــاڵی «بـژی کـورد» دیـارە

***

لاوەکــان خـۆشی لە خـۆو سـەرپاکـوو
وەک بــەهەشتێکی دەبــینن خــاکـوو

داخەکـەم مـن کـە نـەخۆشیم سـەختە
کە ئەمەش شـوێنی کـوڕی بـەدبەختە

زۆر دەتــرسم کــە بــڕۆم نــەیبینم
پــێ نــەگــا حــاسڵی هــێشتا شــینم
تــۆ بــڵێی هــێندە ئــەجەل ڕاوەستێ
عــەهدو پــەیمانێ لە گــەڵما بــەستێ
وەتەنم هــەر وەکــی بــۆ خــۆم دەمــەوێ
ســەردەمێ چــاومی وا پــێ بکــەوێ
ئەو دەمەی گیان بە دەسی خۆم تەسلیم
دەکــەمو نــامەوێ بــا چیدی نــەژیم

***

زۆر جار لە رادیۆکانی ئیستیعماری و کلکەکانیەوە ئەمانبیست کە گۆیا خەتەری سوور، هەڕەشە لە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکاو ئینگلیز و ئامریکا دەیانپارێزن. لە وەرامی ئەوەداگوتوومە:

لوبنان، نەخۆشخانەی بەحنەس، ٥/١١/١٩٥٠

لە خۆتم بپارێزە

سەگ بە ڕێوی گوت کەی جێژنەتانە
بــێم بــۆ دیــدەنی و بــێنم جــێژنانە
وتــی ئــەو ڕۆژەی کــە تــۆ نــابینم
گــەورەتر جــێژنە لە مــاوەی ژیــنم

***

مامە تۆ سەری ساکسۆن و مام سام
تــۆ لەو بــەری ئــاو مــن لە ئــاسیام
پــێم نــاڵێی چــی تۆی گــەیاندۆتە لام
بــە درۆ و دەلەســە خــۆت کــردە بــرام
دەتــەوێ بــە زۆر دۆست و یــارم بــی
لە خــەتەری ســوور پــارێزگارم بــی
بــێ بــەزە و خــوێنمژ خــاوەنی هــێزی
خواهــی و نــەخواهــی هــەر دەمپارێزی
ئــێستاش تــۆ ڕەنگــە بــەوەم بــزانی
کــە جــاری جــاران لێــمت دەڕوانــی
نــا، نــا وەک جــاران نــەماوم مــامە
نــەتناسم لەبــەر ڕیش و عــەمامە
دیــوی ئــاوەژووت لێــم ڕا دیــارە
کــارت شکــاری گــەلی نــزارە
ئەگــەر تــۆ مــەردی خــودای نــەخواستە
لە مــلیۆن قســەت یــەکــێکی ڕاستە
دەتــەوێ دەرچــم لە بــەلا و خــەتەر
نــەفەسێک بــدەم مــنی خــاکــەسەر
ڕزگــارم بکــە لە چــنگاڵی خــۆت
مــن لە مــاڵی خــۆم، تــۆ لە مــاڵی خــۆت

له تـــۆ خــــەتەرتر دوژمـــن نــاناسم تـــەنیا له تـۆیه تـرس و هــەراسـم
خــەتەری شـین و سـوورم هـەر خـۆتی بــەلای نـزیک و دوورم هــەر خـۆتی
هۆی چاوی سوور و ڕەنگـی زەردم تـۆی مـایەی هـەژاری و ڕەنـج و دەردم تـۆی
تــۆ دەس هـەڵگری و دەرچـی له دیـارم بـــه مــەرگت ئـەو دەم ئــازاو ڕزگــارم

***

دەوڵەتی سۆڤیەتی ئالای ئاشتیخوازی هەڵکردبوو؛ له هەموو لایەکی دنیاشەوە فەقیر و هەژار چووبوونە ژێر سێبەریەوە. ئامریکاش شەڕی بە کۆریا فرۆشتبوو. منیش له زمان خوای شەڕەوە ئەمەم نووسیوە:

لوبنان، نەخۆشخانەی بەحنەس، ۲۰/۹/۱۹۵۰

بانگی شەڕ له مارسەوە

هــــــاوار کــۆمەڵی ســـەرمایەداران دەســتەی خــوێنمژان گـەلی بـەدکاران
ئـــەی خــوێنمژانــی فــەقیرو هــەژار داگـــیرکەرانـــی گـــەلانی ڕزگـــار
ئەی جێ هومێدی خـوداوەنـدی جـەنگ کــه ئـێوەم نـەبێ بـێکارم، دڵ تـەنگ
جـارێکه و ئــەم جـار له مـنتان کـەوێ هــەرگیز وەک ئـێستاو بـۆ هـەڵناکـەوێ
ئـەگــەر دەخــوازن دنــیا وێــران بــێ خـەڵکی سـەرزەوی ڕووت و بـێنان بـێ
ئـەگــەر دەخــوازن پــڕ بــێ گـیرفانوو لاشـــه دابـــنێن له چـــینی خــانوو
موستەشفاو مەکتەب بـڕووخێن پـاکـی بکــرێنه دەشــتی کــاکــی بـه کـاکـی
له شـــــارستانی بـــەڵگه نـــەمێنێ له ئـــینسانیەت نـــەمێنێ شــوێنێ
گــیانی مــــلیۆنان له ژن و مـــنداڵ دەرچــــێ و بــۆ ئـێوە بـبێتە کـووتاڵ
دەخـــوازن زۆر بــن بـێوەژن، هــەتیو ئــەویش شک نــەبەن دەرمـان و بـژیو
قـــیمەتی خـــوێنی پـیرو جـوانــان بـــدەن بــه شــەراب له قـومارخـانان
گەر دەتانەوێ خوێنتان هـەر شـین بـێ نــازیەتی بــاقی لەســەر زەمــین بــێ
دەســـتوو دەکـــلکی ئــامریکا گــرن هـــەتا ئـــەو مـــابێ ئــێوە نــامرن

تــا ئـەو بـێ مـاوە شـەڕو خـوێن ڕشـتن | ئــــیستیعباد کــردن، بــێچارە کــوشتن
مــەڵێن نـازی مـرد کـەس نـەما بـۆمان | «هـیتلەر» نـاوی خـۆی نـاوە «تـرۆمان»
«ئاچیسون» کـوڕمە «چـەرچـیل» بـرامـە | بــــێئەوان ژیــــان بــۆ مــن بـێتامە
بـۆمی هــیدرۆژین یـان بـۆمبای ئـاتۆم | نــــاومەتە دەســـتی تــرۆمان بــۆ خـۆم
دوژمــــنم ڕەنـــجبەر یـــان کــرێکارە | هــــــێزی بــــەکــــاری پــــرۆلیتارە
ئــەگــەر مــن نــەبم هــەرزانـی دەبـێ | ژیان، دەرمـان، زانـین، هـەموانـی دەبـێ
گـــەورە دوژمـنی خـوێن و شـەڕو شـوور | سـۆڤیـتستانە و هــێزی سـوپای سـوور
بــــە ســــندمی وان پــــێوەند کـراوم | بـــــانگی ئــــاشتیە بــــۆتە لغــــاوم
ســـتالین دەســــتم وەبــــەر نــەهێنێ | ســـەرزەوی دەکــەم بـە گـۆمی خـوێنێ

***

دوکتۆر جەعفەر محەمەد کەریم لە دەست نووری سەعید ڕای کردبوو؛ لە لەندەن دەژیا. منیش لە بەغدا بووم. وەک نامەیەک ئەم شیعرانەم بۆ نووسیوە:

بەغدا، ١٩٥١/٢/١٥

تابووتی زۆردار

بـــــرای دوور وڵات غـــــەریبی شــــاران | تۆش زیاد بووی لە ناو هوردووی هەژاران
تۆش لەسەر وەتەن بێوەتەن وەک مـن | تــۆش پــەنا بــردوو بــە مــاڵی دوژمـن
بێپەنا، بێ کـەس، بـێخاڵ و بـێ کـاک | بــمرین بـێ کـفن، بـێهەڵگر، بـێخاک
کــــورد پــــەرژو بــڵاو لەنــاو جـیهاندا | دوژمــــن دەگــــەوزن لە کــوردستاندا
لە ئــــێمە ڕووی دا وتــــاری عـــامی | دز بــــە خــانەخوێ دەڵــێ حــەرامــی
بــــە نــەوتی کــوردان ئــاورووپا دەژی | بـۆ خـۆمان ئـاتاج بـۆ چـەنگێک ڕەژی
مـــن لە پـــاتەختی پـــاپەتی و بــرسی | تۆ لە سـەماوات لای عـەرش و کـورسی
مــن لە نـاو یـابای فـەقیر، بـەستەزمان | تـــۆ لای ســـاحێبی ڕێــوی و فــێڵەزان

من خنکاو لەناو گەرما و غومارا — تۆش چاو دەچرێنی بە چوار کەنارا
بۆ من معێدی ماست بەسەر لنگ ڕووت — لای تۆ شۆخانی مل پڕ لە یاقووت
لێرە برش و ڕەش بە قورمی تەندوور — لەوێ نازاران لێوو پەنجە سوور
دەزانی لە چین ئەم گشت یاقووتە — فرمێسک هەتیوی بێبەرگ و ڕووتە
خوێنی ملیۆنها لاو چاک و گەنجە — تا کیژێک لەوێ سوور دەکا پەنجە
بە ئێسکی ملیار شەرقی خاکەسەر — بەرز بۆتەوە بورجی «ویست میستەر»
لە ناڵەی هەتیو، لە خۆدانی ژن — ئاوازە دەدا زەنگۆڵەی «بیگ‌بن»
جومجومەی هێندی و سێلانی و سیام — بوونە بناغەی کۆشکی «باکینگهام»
لێرە ڕووت لەناو قوڕدا دەخەوێ — کۆشکی سەدقاتی بەرز ئەبێ لەوێ
لێرە ناڵەیە لەبەر بێنانی — لەوێ جاریە شەتی شامپانی
لێرە سواڵکەرن پڕ بە کۆڵانان — لەوێ قاقایە لە قومارخانان

***

لە گشتی خۆشتر گورگی ئیستیعمار — نیوی لێ ناوین گەلانی ڕزگار
برسی و بێ پێخەف بنووین لەناو قوڕ — سەڵەوات بدەین لە عالەمی حوڕ
بەڵێ ئازادین برسی و نەخۆش بین — حوڕڕین خائین و وەتەنفرۆش بین
ئازادین ئەگەر هەرگیز نەخوێنین — بۆ وان بەحیزی سەر دابنوێنین
بەڵام هەرکەسێ بڵێ: نان، ژیان — دەڵێن: تێکدەرەو سوورەو بێئیمان
ئازادی بژیت بێبەرگ و برسی — مەلعوونیت ئەگەر سەبەب بپرسی
حوڕڕی هەرچەندی گێژو ئەحمەق بی — خائینی ئەگەر داخوازی حەق بی
نەخۆش کەوتن و بێدەرمان مردن — ئازادە بەڵام نەک چارەکردن
ناوی موستەشفا بێنی لەعینی — دوکتۆر داوا کەی دوژمنی دینی

***

کاکە تۆ دوور نیت لە ئامریکاوە — کە بۆ خوێن مژین بۆتە سەرچاوە

له جیاتی هەژار هێندێک ولاّمان | بنێره بەهۆی دەریای بێ‌سامان
بێژن به تیمسال حوڕڕیەت تا چەند | دەبی بە گەپجاڕ خۆت ئەکەی وەپەند
تۆ تا کەی پشتت له ئامریکایه؟ | بۆ جارێ ئاوڕ نادەیه دوایە؟
ڕۆیوه ئەو دەمەی به خۆت بنازی | خۆڵ وەسەر ئینساف، کەر بۆته قازی
له جێی بازه قەل، لەجیات واشنتۆن | ترۆمان دەقرێ و ماگی و ئاچیسۆن
بویته تیمسالی خودای شەڕ و جەنگ | دەکرێیته گولله بۆ تۆپ و تفەنگ
مەشعەلی دەستت دنیا سووتێنه | ئیستعمار تینووی فرمێسک و خوێنه
خڕەی ئەسڵەحەی مەرگه دێته گوێ | خاوەنت بۆ شەڕ شمشێری دەسوێ
به بۆمبای ئاتۆم کوڕانی مام سام | بەشەر قڕ دەکەن بۆ حیفزی سەلام
ناوی ئیستعباد بوویته ئازادی | پێی دەڵێن سەلام جەور و بێدادی
چەند ملیۆن زەنگی له ژیان بێ‌بەش | بانگ دەکەن تیمسال! رووی درۆزن ڕەش
ئەی تیمسالەکەی ڕەمزی ئیستیعمار | داڵدەی خوێنمژی گەلانی ڕزگار
خۆزگه دەست بڕوا بتکەم به بزمار | پێت دابەستم تابووتی زۆردار

مەی (١)

بەغداد، ١٩٥١/٧/٨

دەرمانی خەفەت مەیه، مەیه، مەی | خەفەتبار نەکەی هەرگیز تەرکی کەی
هەرچی سەعاتێک خەم بڕەوێنێ | هەموو گەنجینەی سەرزەوی دێنێ
گەر له حەوت عاسمان نیته ئەستێره | خۆت به پیاوەتیی ئارەق بسپێره
مەی ئەسڵەحەیه لەشکره، پەرچەم | شۆرشه دژی دیکتاتۆری خەم
خەم موحتەکیره دەمژێ خوێنی دڵ | به مستی مەستی حەل دەبێ موشکوڵ
له زیندانی خەم یەخسیرم زەلیل | شۆرشی سووری مەیی ناب دەخیل
له دنیای مەستی ئیشتراکیه | فەرقی هەژار و پادشا نیه

دنـیا تـازەیە لەبـەر چـاوی مـەست — هێشتا تـێی نـەچووە پـایەبەرز و پـەست
مەستی چەند خۆشی! خەم باردەکا لێت — کێ مەستی نـاکـا بـا پـێی بـڵێن شـێت

مەی (٢)

هـێندە نـاهێنێ دنـیا خـەم بـخۆی — ئـامانەت هـاتووی دەبـێ زوو بـڕۆی
خـۆ بـە تـایبەتی ڕۆژانـی پـیری — بـاشە خـوو بگـری بـە گۆشەگیری
بـە بـێخەم بـژی بـە بـێخەم بـمرە — گـۆشەی تـاریکی مـەیخانە بگـرە
بـە مـەستی بـمرە بـە مـەستی هـەستە — تا ڕۆژی مەحشەر یەک مـەستی بـەستە
سـۆفی بـەسیەتی ڕاسـتی مـەپۆشە — وەرە لەگـەڵ مـن پـێکێک بـنۆشە
ئـێرە بـۆ ئـەولا وەکـوو مـەزرایـە — کـلۆشی ڕیشت چـی لێ دەرنـایە
کـێ لێـرە مـۆنە لەوێش هـەر مـۆنە — لێرە ڕوو خـۆش بـین ئـەوێش ئـی خـۆنە

***

ئامریکا و ١٥ دەوڵەت هێرشیان بردە سەر کۆریا؛ لەشکریان تا سەر چەمی «یالۆ» لە سنووری چین چوو. لەشکری سووری چین لەوێوە ڕاوی تان. لە یەکەمی ئەیاری ئەو ساڵەدا بەو هۆیەوە نووسیومە:

بەغدا، ١٩٥٢/٥/١

سەرما و بەهار

بـاشم لەبـیرە هـەوا خـۆشی پـار — نـەرم و سـووکی بـا، بـارگرانـی دار
خـێر و خـۆشی زۆر دەغـڵ و دانـی بـاش — دانەوێڵەی چاک نیسک و نـۆک و مـاش
دەشت و دەر هـەمووی بـە مـیوە ڕەنگـاو — بـژێوی و ئـێروو هـەنگاو بـە هـەنگاو
دنـیا هـەر وەکـوو کـۆریای پـێرار — ژیـن و خـۆشی بـوو لە لادێ و لە شـار
ئـیستیعمارەکـەی سـەرما و سـەغڵەتی — لە ویـجدان بـێبەش لە شـەرەف پـەتی
وێـنەی ئـامریکا پـەلاماری بـرد — لە گـوێن کـۆریا ژێـر و ژووری کـرد

میکرۆبی شەختەی لە مەزرایە چاند / بۆمبای کلوانی بە سەردا ڕژاند
دوو عەبدی سەرمان گرانەتا و سیل / وەک بۆ خودای شەڕ «شۆمان» و «چەرچیل»
منالیان ئەکوشت بەند و بەستەڵەک / ڕیشەیان کرۆست کەروێشک و دەڵەک
بولبول چۆڵی کرد بۆ کوندەبوومان / قەلەڕەش دەقری ببووە «ترووومان»
داوای مردن و بێنانی دەکرد / ئارەزووی چۆڵی و وێرانی دەکرد
بۆ چاوەی ئاگر بڕیا دار لە دەشت / جەهەندەم نڕیا لە جێگەی بەهەشت
سەرما بە زوڵم و دزی و کوشتار هات / تا چەمی «یالۆ»ی دەمەو بەهار هات

***

بای شەماڵەکەی ئاواتی ڕەنجبەر / بەزەیی بزووت خۆی کردە لەمپەر
وەک هێزی سوپای چینی ئازا و زۆر / سەرمای ڕەپێنا، کردی «ماک ئارتۆر»
سەنگەری ڕنووی ڕماند بە سەردا / ژەهری کردە دەم سەرمای نامەردا
کوژرا کانوون و شوبات و ئازەر / بوو بە ئۆف نەنە و مامێر و مازەر
چەکی سەرما و سۆڵ گێژو کرێوە / خۆی نەگرت لەبەر بای خاکەلێوە

***

ئەمرۆش لە جێژنی یەکی ئەیارا / شەڕ گەرمە لەناو سەرما و بەهارا
وشکە سەرمای کۆن ڕزیوی بنشڕ / بەهاری تازە و بەهێز و لە گوڕ
دیارە تاکەنگێ سەرما دەمێنێ / دیارە چۆن بەهار گوڵ دەڕوێنێ
دنیا دەبێتە خۆشی و هەرزانی / ئیستیعمار کە چوو دێت کامەرانی

***

یەکەمی ئەیار جێژنی کرێکار! / ڕۆژی لەرزینی دەزگای ئیستیعمار!
کۆنەپەرستان کە پێت کافرن / بۆ پاریزگاریت لاوان حازرن
دڵت نەمێنێ بڵێی بێپەنام / ئاوڕێک بدەوە لە چین، لە ڤێتنام
لە کۆریای ئازا و بۆرما و مەلایۆ / وا خوێن بەخشینە بۆ ژیانی تۆ

قــــەڵای کـــرێکار بـــەرز و پـــتەوە
پــەنای ئـاشتی و خۆشیان مـەسکەوە

***

یــــەکـــــەمی ئــەیار! هــومێدم وایــە
تـــا ئـــــەیاریتر بـــــمرێ سـەرمایە

تــــــروومان بـــچێ بــەدەردی هــیتلەر
دەرچن لە قامووس «ماگی» و «ڕۆکیفلەر»

ڕیشــەکــەن بکــرێ داری ئــیستیعمار
شــەرەف و نــامووس نـەدرێ بـە دۆلار

دنــیایەک دابــێ پــڕخۆشی و شــادی
دەســــتەڵاتدار بـــێ هــێزی ئــازادی

گــەلان ئــاسنیان بکــەن بــە گــاسن
بـــرا بـــن هــەموو یــەکــتر بــناسن

***

به هۆی شەڕی کۆریاوە، ساڵی ۱۹۵۲ لە بەغدا نووسیومە:

سەلام ئازاد بوون

نــەسیم گــەر دەچیە ڕۆژهــەڵاتی دوور
ســــەلامم بکـــــە لە کـۆریای ســوور

بــــــــبینە لاشـــــەی ژن و مــــناڵان
لە مــەزرای دێــرا و بــە خـوێنی پـاڵان

ســەلام لە دێــهات لە شــاری وێــران
کــە هــێلانە بــوون بـۆ بـێچووە شێران

گــوێ گـرە لە نـاڵەی بێدایک و بـابان
ژنـــی بــێخاوەن پــیاوی بــێ کــابان

بسـڕە فـرمێسکی بـرسی و فــەقیران
ســەرێ بکــێشە مــەکـۆی ئـەسیران

کــەوا گــیان دەدەن بــە نـووکی نـێزان
خــێزانــیان بێماڵ، مـاڵیان بێخێزان

***

ســــــەلام لە لاوی شــــیمالی دلێـــــر
هەڵپ و نەعرەتەی وەکـوو بـەور و شێر

ســـــەبا زانـــــیوتە نـــــاوی ئـــەو لاوە
تـا دنـیا و مــێژوو مـابێ هــەر ماوە؟

«کــاوە» بــە کــوتکێ کــردی کـوودەتا
ســەرە مــارەکــەی «زەهــاکــی» کـوتا

لاوی کـــۆریاش بــە کــوتک و داســێ
زۆر جـوانـــی زانـــی لە خـوێنمژ ڕاسێ

ئـــــەم لاوە پشـــتی زۆرکــەری شکــاند
قــەڵای هــەیبەتی ئـامریکای ڕمــاند

ئەم لاوە بەخوێن نامەی ئازادی / نووسی و هەڵیکەند ڕیشەی بێدادی
هەنجنی سەری ماری ئیستیعمار / کوشتی هەرچی دای شەرەف بە دۆلار
ڕووگەی ئیرتیجاع ئامریکای قەوی / لە ڕاست ئەم لاوە چۆکی‌دا زەوی
خوێنە سەوزەکەی ئەنگلۆساکسۆن / ڕژتی بە گالۆن بە تۆن بە کامیۆن
ئاوری ئازادی دایە بەر مەنجەڵ / بۆ مافپارێزی کردی بە دووکەڵ
شازدە دەوڵەتی لە ناودا کولاند / ملیۆن سەر و پێی بە نێزە کراند
لەناو ئەو دیزە نەسیم بروانە / زۆرتر، بەتام‌تر، سەری تورکانە
کەسێک شەرەفی بە دۆلار فرۆشت / ئاخری لە داخان دەستی خۆی کرۆشت

***

سەلام کۆریا سەلام بەیان ڕوون* / سەلام ئازادی، سەلام ئازادبوون
ئەی لاوی کۆری بەرەو پێش بزوو / پیاو چاکی دنیا دەگەڵ تۆن هەموو
سەلام ئەی هێزی سەلامی چینی / سەلام ئەی لاوی سوپای ڤێتمینی
سەلام ئەی مۆسکۆ قەڵای ئازادی / پەنای هەژاران سەرچاوەی شادی

***

* **کۆریا**: بەیانی ڕووناک.

ئەم شیعرانە لە ژمارەیەکی گۆڤاری «ڕزگاری» پارتیدا چاپ کراوە:

بەغدا، ١٩٥٣/٦/١٥

کورد بێکەس نیە

ڕۆژی خۆشیت هاتە ئاسۆ ئەی گەلی خەمباری کورد
ڕۆژهەڵات ڕۆشن دەکا شەوگاری تاڵ و تاری کورد
کۆتری پیکاسۆ کە موژدەی هێمنی هێنا گوتی:
مرد بەسەر چوو ڕۆژی ئیستیعباد و ئیستیسماری کورد
کەوتە لەرزە تەنبەڵی خایین بەگەل، مێشک و دڵی
توندە ڕیشەی داکوتا هێزی پرۆلیتاری کورد
هێزی ئیستیعمار کە هێندێک مفتەخۆری زگزلن
چەرمی ملیان خۆش دەکا زۆر زوو تەناف و داری کورد
زوو دەبێ ئاسنگەر و جووتێر بە کوتک و داسەوە
هەڵبڕن بوکتن بە جووت ئەستۆو سەری بەدکاری کورد
نایەڵین فاشیستی وەحشی ئامریکای داخوازی جەنگ
بیدەنە بەر بۆم منال و ماڵ و لادێ و شاری کورد
کێ دەڵێ کورد بێکەسە؟ گشت ئاشتیخوازانی جیهان
خێرخواهی موڵکی کوردستانن و خەمخواری کورد
هیند و چین و کۆریا بۆ کوردەواری جەنگ ئەکەن
کرملینە و هێزی چین، پشت و پەنا و داژداری کورد
لاوەکان هەر کاتێ جێژنی ڕۆژی ئازادی دەکەن
بێننەوە بیرتان هەژارێک، شاعیرێکی زاری کورد
داوەتێکی ڕەشبەڵەک بگرن لە دەوری گۆڕەکەم
یەکتری ماچ کەن بە یادم دڵبەر و دڵداری کورد

***

چوومە فستیواڵی لاوانی جیهان لە ڕۆمانیا. لەوێرا ئەو شیعرەم وەک نامەیەک بۆ خێزانم نووسیوە و بە نەشمیل ناوم بردووە:

بوخاریست، ١٩٥٣/٧/٢٧

نەشمیل

نەشمیل کچە کورد ئەی باوەفا یار چاو کاڵ، خوێن شیرین، نازک و نازدار
پەروەردەی ئاوو هەوای کوردستان گوڵی سەرچڵ و شەمامەی بێستان
جوانیت وێنە بوو لە ناو هەواڵان خەندەت سەد دڵی دەبرد بە تاڵان
وا تۆ حەوت ساڵە فرمێسک ئەڕێژی لە دوور وەتەنیم سوێری دەچێژی
کوڵمی سوورت بوون بە گەڵای پاییز ژاکاوی و شێواو لە دووری ئازیز

***

نەشمیل ئەو دەردەی لە تۆوە لە منیشە داری سەبووریم دەرهات لە ڕیشە
منیش وەکوو تۆ هەناسەم سەردە ژینم هەمیشە هەمرازی دەردە
دڵ خوێن و چاوم ئەسرین دەڕژێنێ دوور دەستیت بەندی جەرگم دەپسێنێ
نەشمیل سەبەبکار بە کۆی زووخاڵ بێ ئیستیعمار وەک من وێرانە ماڵ بێ
تۆی بێوەژن کرد کوڕتی کرد هەتیو منیش دەربەدەر، بێ جێگا و بژیو
بەڵام کە ژیاوم، ژیاوم بە ئەمەل وا ڕۆژی ئەمەل هاتەدەر لە کەل
بە کوردی دەڵێن «بەری تەنگانە کورتە» مەسەلی کوردانە، جوانە
زۆری نەماوە تووش ببین شادی کوردیش هەڵدەکا ئاڵای ئازادی
هەرچی ڕژێنرا لە فرمێسک و خوێن کۆ ئەبێ و بەدکار تێیدا دەخنکێن
نەشمیل ئەو ڕۆژە نەما تەنیا بین بێکەس بێ داژدار بێ جێ و پەنا بین
هومێدمان نەبێ بە فریادڕەسێ دەنگی کورد نەگا بە گوێی هیچکەسێ
نەما تۆ کوردی نایەمە یاریت دوعات لێ کراوە نایە ڕزگاریت
نەما کێ ڕەنگی ڕەشە یان ئەسمەر بۆ پیاوی سپی ببێتە نۆکەر

ڕەش و سوور و زەرد، سپی و گەنم ڕەنگ — وا ئێستا یەک دڵ، یەک زمان، یەک دەنگ
بۆ داوای ئاشتی و سەلام دەخرۆشن — بۆ برایەتی گەلان دەکۆشن

***

نەشمیل بریا تۆش بوای ئێستە لەلام — وەک من بتدیبا کۆمەڵی سەلام
لە هەموو جسن و زمان و دینێ — هەرچی پیاو چاکن لەسەر زەمینێ
نوێنەریان لێرە دەست لە دەست دەکەن — خوێنڕێژی و زوڵم و زۆر بەربەست دەکەن
دەریایەک شەرەف شەپۆلێ دەدا — شەڕ هەڵایسێن چۆن خۆ لێ دەدا
نایەڵن کوڕمان بکوژرێ لە شەڕ — پێ بکەنە بەسیە چاوی سوور و تەڕ
کە تۆ مەنشووری سەلامت مۆر کرد — نووکی قەڵەمت شەیتانی کۆر کرد
بۆمبافرۆشان، چەتەو پیاوکوژان — خاوەن سەرمایەی خوێنی گەلمژان
لەو کۆخەی ئەوان ڕووخاندیان بە بۆم — چەند هەژارێکی وەکوو خۆت و خۆم
قازیە و یەک یەک دێتە بەردەستی — هەرکەس هەقی خۆی دەنێنە مستی

***

مەڵێ کۆخی مە تەنگە و ئەوان زل — تێوە ناچێ ئەو شان و زگ و مل
گەر داد ئەستێنی بە هەق بێتە جێ — وشتر بە کونی سووژندا ئەچێ
مەڵێ دەس نادەن قەڵایان بەرزە — عاسمان ڕووشێنن نایەنە لەرزە
باوەڕمان پتر بەرز و قەویە — لە ڕاست سباتمان عاسمان نەویە
مەڵێ بە فڕۆکە دەردەچن لە چەنگ — خۆ دەشارنەوە لە جێی ڕەش و تەنگ
هوردووی کرێکار بەهێز و نەمر — ئەون کەروێشک بە عەرابەگر
چاومان وا فێری ڕەشی زیندانە — دەبیندرێنەوە هەرکوێ جێیانە
کە نەما تۆوی خوێنمژ و زۆردار — دنیا دەکرێتە بەهەشت و گوڵزار
کۆشکی دەقاتی ئاغا بەش دەکرێ — ئێمەش چاوێکمان خانوو پێ دەبڕێ
نەشمیل من و تۆش بێترس دەژین — مناڵمان دێنە گەشکە و پێکەنین

لێـــیان دەگـــەڕێن کـــوردی بـــخوێنن
بـــە زمـــانی زگـــماک یـــەکـــتر بـــدوێنن
کـــــە کـــۆمەڵێ وا کـــۆ ئـــــەبێتەوە
ئـــــاڵای کـــوردانـــیش ئـــەشەکـــێتەوە

***

بەهۆی جێژنی یەکەمی مانگی مایۆی ساڵی ٥٤ گوتراوە:

بەغدا، ١٩٥٤/٥/١

سوێندێکی گەورە

لە خــــەو ڕاپـــــەڕن کـــــێ کـــرێکارە
مـــەچنە کـــار ئـــەمڕۆ یـــەکـــی ئـــەیارە
خـــــەبەر بـــــنێرن بـــۆ نـــزیک و دوور
کـــۆوە بـــن، هـــەڵکەن ئـــاڵایەکـــی ســـوور
ئـــاسنگەرێ بـــێ کـوتکێ لەسـەر شـان
ڕەنـــجبەرێ خـــۆی و داسـێکی دەم پـان
لە دەوری ئــــاڵا ســـــروودی جــــێژن
بـــــە ئـــاهەنگی بـــەرز تـــێکرا بـــبێژن:
ئـــــەی ســـەرمایەدار پـــیسی پـــارە زۆر
سپی لەش، دڵڕەش، زگـزلی خـوێنخۆر
تەنبەڵ، تـەوەزەل، تـرسەنۆک، خـوێری
بان بانکی نووستووی سەر کۆمای زێڕی
تاکـەی تـا کـەنگێ دەکـووژی، دەبـڕی
ئـــێمە بـەو پـارەت دەفـرۆشی، دەکـڕی
چـــۆن مـــن ئـــەوو ڕۆژ ئـــارەق بـــڕێژم
قـــەت تـامی چـەوری و شـیرنی نـەچێژم
چۆن گـەنمچێن بـم شک نـەبەم نـانێ
چ دیـــنێک ئـــەمەی بـــە ڕاست ئـــەزانـێ
دەسکاری من بێ کۆشک و سـەرسەرات
کـەچی جـێ خـەوێ لە مـن بـبێ قـات
حـــەریری بـــەرتان مـــن ڕســـتم چـنیم
ئـــێوەم پـــۆشتە کـرد هـەر خـۆمم چـنیم
تا کەی دارتاش بم بـێدەرک و کـورسی
جـۆڵا و جـوتێر بـم بـێ دەرپـێ و بـرسی
تـــــا کـــەی فـــرمێسکی ژن و مـــنداڵـــم
ئـــارەقی ڕژتـــووی ڕەنـجی چـەند سـاڵم
دەدەی بە ئارەق خۆت سەرخۆش دەکەی
من نەخۆش دەکەی خۆت بێهۆش دەکەی
ئـــــەی زاڵـــم دنـــیا بـــە پـــێچ و دەورە
بـــلەرزە و بـــبیە ئـــەم ســـوێندە گـــەورە:
سوێندم بە یـەکـەم جـێژنەکـەی ئـەیار
ســـوێندم بـــە هـــێزی چـــینی کـــرێکار

سوێندم بە چرچ و لۆچی ناوچاوم　　دەستی قەڵشاوم، لاقی سواوم
سوێندم بەو باسکە کوتک ئەوەشێنێ　　سوێندم بەو پشتەی کۆڵ ئەڕفێنێ
بەگاسن، بەداس، بە شانی بە قوڕ　　بە پەستەکی کۆن، بە چۆغەڵەی شڕ
سوێندم بە ڕەنگی زەردی بێ‌نانان　　سوێندم بە نووستووی شەو لە کۆڵانان
بە شۆڕشگێڕی ئوکتۆبری مەزن　　پاڵەوانانی هەرگیز نابەزن
پارێزگارانی ستالینگراد　　گیان فیدایانی سۆڤیاتی ئازاد
سوێندم بە لاوی کۆریا بە چین　　بە زەبرو و زەنگی لاوانی ڤێتمین
بەو توونسیانەی لە بەندا ڕزاو　　سوێندم بە زەنگی، بە ڕمبی ماوماو
بەو خوێنەی پردی بەغدای کرد ڕەنگین　　بە ڕاپەڕینی کانوون و تەشرین
بەو توودەی ناوی کرد لە دنیادا　　بەوانەی کوژران لە مەهابادا
سوێند بە بارزانی چۆڵ کراو، سووتاو　　بە قودسی و عیززەت، خەیروڵلا و خۆشناو
سوێندە بە ئاشتی، بە کۆتری سەلام　　بە ژین و خۆشی گشتی و بەردەوام
هیچ سات و کاتێ دەس هەڵناگرم　　یان هەق دەستێنم یان بۆی دەمرم
«ماکارسی»، «دالاس»، «دەویت زەناوێر»　　بە مانگ وەڕینیان بێ‌سوودە، بێ‌خێر
تێم بەردەی هەزار «کای» و «سینگمان‌ڕی»　　ئاواتی دواڕۆژ هەر دەهێنمە دی
بۆمبای میکرۆب و هێدرۆژین، ئاتۆم　　دەیخەمە ملت و دەتهاوێمە گۆم
دە هێندەی دیکەش وەک زاهیدی و شات　　نووری و بەیار و مەلای پیساوات*
هاکا توانەوە بوونە بەفری پار　　هەر پایەدارە هێزی کرێکار
لافاوی مێژوو بە گوڕە و تاوە　　پیسی و پڕو پووش ئەخاتە لاوە
بەزم ئەگرین لەسەر گۆڕی زۆرداران　　دنیا دەبێتە جێژنی هەزاران

---

* **پیساوا**: نیاز پاکستانە.

بەهۆی جێژنی نەورۆزەوە بەنهێنی لە ماڵە دۆستێک بانگ کرا بووم؛ ئەمانەم نووسیوە:

بەغدا، ۱۹۵۵/۳/۲۱

شۆڕشی خۆکرد

تــا دوێــنێ دنـیا پڕ لە سـەرما و سـۆڵ   بـــەفر گــرتبووی دەشت و چــیاو دۆڵ
ڕەنگی گـوڵ، دەنگـی بـولبول دڵخۆشی   پـــێی دا درا بــوو پــەردەی خـامۆشی
ژیــــنی هـــەزاران نـــەمامی ئــازاد   بە زۆری سـەختی شـەختە چـوو بـەرباد
حـــوکمی پــۆلیسی چـلەی نـاهەموار   قــەل و کــوندەبووی هــێنایە سـەرکار
.دەقــرین بـۆ قــڕبوون، بـۆ مـاڵ وێـرانی   بــۆ درێـــژبوونی ژیــانی زســـتانی
کـــێ نــاوی کــۆتر و سـوورگوڵی دەبـرد   بە چنگ و دنـدووک چـاویان دەرئـەکـرد
بـــەڵام مـــەنشووره بــەفر ئــەچێتەوە   ڕووی ڕەش بـــۆ خـــەڵووز ئـــەمێنێتەوە
وابــای وادە هــات سـەرما تــەواو بـوو   گــوڵزار پــڕتاو بـوو، قـەل بـێ کـلاو بـوو
شــۆرشە ئــەمرۆ هــەور ئــەگـرمێنێ   بـــاران دەرژێـــنێ، بــەفر دەمــرێنێ
کــوند وێــرانــە مـاڵ، قـەل قـڕەی بـڕا   ســـــەرما داواکـــەر دەهـــۆڵی دڕا
نیشانگەی سـەرما و شـەختەی دنـیاگـر   نـــەماوە غـــەیرەز دوو کــێلی قــەبر

***

شــۆرشە شــۆرش، کــۆتر ئــەگـمێنێ   گیا سەر دەردێنێ، گـوڵ خـۆی دەنـوێنێ
ئەرخەوان ئـالای شـۆڕش لەسـەر شان   سوپای مـێلاقە و سـوێسن گـرتی سـان
بـــولبول و قـــومری ســروود ئـــەخوێنن   پـــیردار لە خــۆشیان ســەر ڕادەژێــنن
قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵەی باز لە دەشت   تـا کـوردستان بـێ لە کـوێیە بـەهەشت!
ســازو ئــاوازی «سـێروو» هــەزار دەنگ   سـەد هـەزاران گـوڵ بـە هـەزاران ڕەنگ
وەنــەوشە مــل کـز نـەرگز دیـدەمەست   لاسایی دەکەن ژێر دەست و سەربەست

***

پاشای نەوبەهار لەسەر تەختی گوڵ
ئەمڕۆ ڕووی کردە بولبولی سەرچڵ
وتی: «کوردستان وا ژیایەوە
زیندوو بوونەوەی کوردان مایەوە
هەر وەک نەورۆزی کوردەکان هەیە
ئاخۆ نەورۆزی ئازادیان کەیە!»

***

فستیڤاڵی لاوانی جیهان لە وارشەو دەبەسترا. چەند برادەرێکی کوردیش بەرەو وارشەو ئەچوون بۆ هاوارکردنی کورد. منیش ئەو شیعرانەم پێدا ناردن کە لەوێ بیخوێننەوە:

بەغدا، ١٩٥٥/٧/١٢

نامە بۆ وارشەو

کوردێکم دەوێ چاپک و پتەو
سەفەرێک هەیە بۆم بکا بە شەو
نەهێڵێ تورک و عەجەم بزانن
داگیرکەرانن لە کوردستانن
ماڵ لە خانەخوێ حەرام کراوە
مەسەلی کوردەو لە کورد ڕووی داوە

***

پێشان بچێتە شاری مەهاباد
تاڵیشێ بێنێ لەو داری بێداد
ئەو داری قازی و سەیفیان پێدا کرد
جمهووریەتی کوردیان پێ لابرد
بچتە ئاگریداغ نێزەیەک بێنێ
ژەنگی هێنا بێ بە دڵۆپی خوێنێ
کام خوێن؟ خوێنەکەی لاوانی کوردی
لە ڕێی ئازادی مردن بە مەردی
ئەو کوردەی گیانیان بە ئاواتەوە
ئێستاش لەو کێوە دەنگ ئەداتەوە
ئەو دار بەو نێزە دادەن وەک قەڵەم
قەڵەمێ هەر خۆی هاوار کا بە دەم
خوێنە خەستەکەی کوڕە بارزانی
کە ئیستعماریان بە سەگ ئەزانی
بە ئاوی چاوی کوڕ کوژراوانی
بەر دەرکی سەرا لە سولەیمانی
شل بکرێتەوەو لێک درێ تەواو
بکرێتە کەللەی مستەفا خۆشناو
لە جلکی شڕی هەتیوبارەکان
یان دەربەدەر و شارە و شارەکان

ڕیتاڵێ بێنن بەو خوێن و خامە هەژارێکی کورد بنووسێ نامە
کۆترێکی سپی تیژباڵ، بە سەر ڕەو نامە بەرێتە کۆنگرەی وارشەو

***

لاوانی دنیا! پیاوچاکانی مەرد شەریفانی هەرد! سافانی بێگەرد!
زۆر ملیۆنن کورد لە ئاسیادا کۆنتری گەلان لە ڕووی دنیادا
وەحشی ئیستعمار لەسەریان زاڵە بڕیویە ڕێگەی هەناسە و ناڵە

***

زمانی زگماک مەنع کراوە دەرکی خوێندنمان لێ داخراوە
دەرمان و دوکتۆر بۆتە ئەفسانە لێدان و قەمچی لە جێی دەرمانە
سێڵاوی نەوتم، پەیدا بووی خاکم تووتنم، گەنمم، خەرجم، پیتاکم
دەچێتە «ستی» و «واڵ ستریتەوە» سەدیەکی بۆمن دەگەڕێتەوە
ئەویش دەستبەندی بۆ من پێ دەکڕن یاخۆ تیغێکە سەرمی پێ دەبڕن
یاخۆ بۆ زیندان، دەمخەنە ناوی یان بنکەی شەڕە و مەتاری ئاوی
کێواتمان هەمووی کرایە سەنگەر هێزی شەڕ و شۆڕ لێی دەخا لەنگەر
موساعەداتمان هەر تۆپە و تفەنگ لاومان دەکرێنە دەستەچیلەی جەنگ
چەک فرۆشانی شەڕ هەڵایسێن لە ژێری گەلان گەلێک دەترسێن
لە نیسێی خۆیان دەسڵەمێنەوە لە گەمەی کۆتر دەڕەوێنەوە
زمان هێمنی بڵێ دەیبڕن قورعان سەلامی تیابێ ئەیدڕن
دەستێ بنووسێ وشەی ئاسایش توند ئەکرێ لەناو کەلەپچە و قایش

***

بەڵام بێ گومان خەیاڵیان خاوە مەودا نەماوە، کاریان کراوە
لێدان و بەند و زیندان، زگ دڕین قەنارە و قەبر و کوشتن و بڕین
دەرمانی دەردی ئیرتجاع ناکا با ڕێی هەڵاتن بۆ خۆی پەیا کا

***

لاوانــی کـوردیش لەسـەر ئـەو حـاڵەش | لەگەڵ ئـەم ژینـەش، ئـەو ڕۆژە تـاڵەش
دەست درێــژ دەکـەن بـۆ دەسـتی ئـێوە | سـوێند ئـەخۆن لەسـەر مـەبەستی ئـێوە
تــا تــەڕایــی خــوێن لەڕەگــیاندا بــێ | تــا شــەڕ هــەڵگیرسێن لە دنـیا مـابێ
بـەبێ مـاندوو بـوون بـێشلی و سسـتی | تێکۆشن بـە گـیان لە ڕێـی سـەربەستی
نەک هەر سەربەستی خاکی کـوردستان | بــەڵکوو رزگــاری هــەموو ژێــردەستان
ئــێوەش ئــەی لاوان نــامە، هـاوارێک | لەو کــوردە زۆرە بــاسێک، پــرسیارێک
کــوردیش وەک ئـێوە تـیرەی ئـینسانن | شــــەرمە خــەبەر و بــاسیان نــەزانــن
کــــۆمەڵی بــــەزەی جــانەوەر هــەیە | کــورد کــە ئـینسانە لێـی بێبەهرەیە
نــابێ ویـجدانــتان بـەمە ڕازی بــێ | گورگ لەناو مـەڕ هـەر خـۆی قـازی بـێ
لە نــــــاو گــــۆڤار و ڕۆژنـــامەکـــانا | لە کـــــــۆبوونەوەی ڕۆژ و شــــەوانــــا
یــــادێکی بکــــەن لە کـــوردی هــەژار | قــووڵە لە گــورگی وەحشــی ئـیستعمار
گــەر ئــێوە دەســتێک بــدەنە دەســتم | هەر هـێندەی لەنـاو زەلکـاو هـەڵدەستم
کــوردم بــەناو بـانگ ئـازا و بـەکـارم | یــەک بـم خــەنیمی هــەزار نــەیارم
دڵــــدانــــەوێکم ئــــێوە بــــۆ بــنێرن | مــەرگی داگــیرکەر بـە خـۆم بسپێرن

***

هەواڵێکی کورد گوتی کچێکی کینیایی هەیە لە لەندەن؛ گۆڤارێک دەنووسێ. گوتوومە شاعیرێکی کورد شیعری بۆ ماوماو نووسیوە. جا قەرارە بۆی بنێرم و ئەویش بە تەرجەمەوە چاپی کا. منیش ئەمانەم نووسی و ناردم:

بەغدا، ١٩٥٦/٣/١٨

پەیام بۆ ماو ماو

مــاوماو مـن و تـۆ دوو دۆسـتی هـاودەرد | بـەخوێنی گـەرم و بـە هـەناسەی سـەرد
هـەردوو گـیرۆدەی دەست ئـیستعمارێک | هــەر دوو مــارانگـاز بـە نـێشی مـارێک
ئـــەو وەحشــەی بــە دەم کــینیا مـژە | بــە جـووتە و چـەپۆک کـوردستان کـوژە
مــن و تــۆ مــاڵمان بــەرەڵڵا و بـێخێو | پــڕ نــەوت و گــەنم پــڕ لە زێـڕ و زێـو

تۆ بە قسەی کاهین من بە گفتی پیر   تەوەکەل گیر بووین، ببن خوداگیر
لە یەکتر کوژی و دوژمنی یەک بوون   بیری یەک بوون و دوژمن لەبیر چوون
دێــــوێکی پیاوخۆر، فێڵباز و بەدکار   لە پێستی مەڕدا گورگێکی خوێنخوار
شــــەیتان لە پــێستی مــەلائیکاندا   لە ژێـــــر سسێبەری پیر و کەهاندا
شـــارستانیەتی سپیان بۆ هێناین   گـورگان کەوتنە کۆز، لبۆزیان تێناین
هاتن فێرمان کەن چۆن مەدەنی بین   چۆن نانبڕاوی دەستی دەنی بین
چ زوو مــامۆستای سپی دز دەرچوو!   زگـــپڕی درۆ درۆی لەبــەر چــوو
کــاڵ و کـوڵیویان گشت لێ فــرانـدین   گۆشتیان برژاندین ئێسکیان کراندین
دزیــیان، بردیان هەر شتێ ماڵ بێ   وتیان ماڵ خوراو بە کۆی زووخاڵ بێ

***

ئێستاش بە قسەدا هەرخۆی هەقدارە   دروســـتە دز بــێ خــاوەن حەزارە
قــەیناکا بدزێ هەر نانێ هەتە   تـۆ بڵێی بـرسیم پێت دەڵێ چەتە
تـۆ بـۆ مەزەی ئەو جگەر کەبابی   مەڵێ ئاخ و ئـۆف دەبیە ئیرهابی
ئــەوان بــە بـۆمبا بـمانکوژن چش   وەحشین بە مێشیان ئێمە بڵێین کش
گـــەر بـخنکێنن کـۆرپە ساواکەم   دەبــێ مــن بچم بووردن داوا کەم
تــا کـوڕی بـۆر و ڕەشـمان خنکاوە   مـــامۆستای سپی دەستی ئێشاوە
گـەر بستڕمەوە تـفیان لەسەر ڕووم   هێشتا هەر کێویم، ئەدەب فێر نەبووم
گـــەر نـان بـڕاو و خـانە بەربادین   قـەیناکا، لەگەڵ دنیای ئازادین
خــانەوێرانـــی، شەقێ لە خەم دە   دڵخۆشن خەڵکی «داونینگ ڕەقەم دە»
گوێ مەدەرێ خۆت کە ڕووت و برسیت   خۆش ڕادەبوێرن خەڵکی «واڵ ستریت»
گەر کورد و ماوماو بە بێڕۆن کوێرن   خۆ «داڵس» و «ئیدن» تەسەل و تێرن

***

گـەر دیموکراتـی و ئازادی گەلان   ئـەمەیە، خـۆزگەم بە ورچی تەلان

کـــەنگێ قـــانوونی جـــەنگەڵ وا بـــووە
چ جـــــانەوەرێک ئـــــەمەی خـــواردووە
ئـــەگـــەر ئـــازادی مـــانای هـــەر شـادی
بـــــۆ بــــەهێزان بـــێ، تـــف لە ئـــازادی

***

بــــرام خــــەم مــــەخۆ دەوران دەورانــــە
هـــاکـــا تـــێکچوو ئـــەم دەور و دووکـانە
قـــــانوونیان تـــــفی ســــەربەرەو ژوورە
مەرگی سەگـی هـار مـەشهوورە سـوورە
ئــــەو خـــوێنە ئـاڵەی ئـەوان لە تـەنمان
ڕژانــدیان لەســـەر خـــاکـــی وەتــەنمان
لاشــــــەی لاوانــــــی لە خـــوێندا شـتڵ
دەدێـــــرێ کــــەوا خـــراونـــە بـــن گـــڵ
هەر بینا شین بـوو، بـوو بـە گـوڵێ سـوور
بــــــۆنی ئـــــازادی دا نـــــزیک و دوور
نـــــەمامی بـــــالای شــــەهیدانــــی لاو
گـــوردانـــی کـــوردان مـــەردانـــی مـاوماو
ئـــەو شـــەهیدانـــی ســەربەست و ئـازاد
چ لە نـــــــایرۆبی یـــــان لە مــــــەهاباد
بــــــەرز دەبــــــنەوە و دەبـــــنە سـێدارە
پـــێیان دادەکـــرێ هـــەرچـــی بـــەدکارە
ئـــالای ئـازادیـیان لەسـەر هـەڵدەکرێ
شــــــۆقی ئـــــازادی دنــــیا دادەگــــرێ
نـــاترسێین خـــوێنمژ بــێنەوە ســەرمان
دەبنە کوتک و داس، ڕمب و خەنجەرمان
ئــــەوسا هـــەمووبان خـۆش ڕادەبوێرین
لە شـــوێن ئـیستیعمار نـەفرین دەنـێرین

***

قبور البیض، سووریا، ١٩٥٦/٧/١٠

سروود

وەتەن سوێند بە کێواتی سەر بـەرزی تـۆ
وەتەن سوێند بە داهاتی سەد تەرزی تـۆ
وڵات سوێند بە بەفرت بە خۆشیی هەوات
بە نەفتت بە ئـاوت بـە دەجـلە و فـورات
هەتا قەترە خوێنێکی تەڕ شک دەبـەین
بـــە قـــوربانی ئـازادی ئـەتۆی دەکـەین
کـــوڕانت لە ڕێـــی کـــوردەواریـــی مـەزن
لە کـــوژرانـــێ ســـازن بـــەلام نـــابەزن
سەرو ماڵ بە قوربان دەکـەین گشـتمان
لەڕێـــی ســـەربەخۆ بـــوونی تـۆ نـیشتمان

*

عەرەب، تورک و فارس لەسەر خاکی تۆ — سێ دڕکن لەسەر سینەکەی چاکی تۆ
هەچی خوێنمژی کورد و داگیرکەرە — کفن هەڵگرن با ڕووە و مەقبەرە
ئەبێ خواردنی ئێمە دەرکەن لە دڵ — چەقۆگەییە ئێسقان و خوێن هاتە کوڵ
دەمی خەنجەری تیژو مووکارمان — گەلێ تینووە بۆ خوێنی بەدکارمان
سەرو ماڵ بە قوربان دەکەین گشتمان — لەڕێی سەربەخۆ بوونی تۆ نیشتمان

*

لە ڕووی دۆست ڕووخۆش وگەش هەر منم — لە ڕووی دوژمنی مەوتەنم مردنم
گەزەنفۆن و شێردڵ دەدەن شاهیدیم — کە شێری شەڕ و کۆتری ئاشتیم
بە دۆلار ئەوی ویستی دنیا گرێ — یەقین خۆی دەتۆپێت و کورد نامرێ
هەزار سوێندی بەغدا وەکوو پووشە لام — لەسەر زۆرکەران مەرگە هێزی سەلام
سەرو ماڵ بە قوربان دەکەین گشتمان — لەڕێی سەربەخۆ بوونی تۆ نیشتمان

***

نزیکەی سێ ساڵ لە کوردستانی داگیرکراوی سووریا پەنا نوشینی خانەدانی حاجۆ ئاغا بووم و ئەوان بەخێویان دەکردم. لەو ماوەیەدا مەم و زینم وەرگێڕا سەر موکریانی و کۆمەڵە شیعرێکم بەناوی «بەیتی سەرەمەر» لە چاپدا و ئەم پەسەندی بەهارە و چەند شتێکی تریشم هەر لەوێ نووسیوە:

سووریا، قبورالبیض، ١٩٥٧/٤/٢١

من و بولبول

بولبول ئەی یارەکەی دێرین — خونچیلانەی دندووک زێڕین
هاوفەردی زووم بۆ هەژاری — هاوڕێی پێشووم لە دڵداری
وەبیرت دێ پاییزی پار! — ڕەشپۆشی دەشت و زەردی دار
گژەو گفەت لە با دیبوو! — هەوای پێش تەرمی شادی بوو
دەیدا خشپەی گەڵاڕێزان — خەبەری مەرگی ئازیزان
بەژن و باڵای نێرگزی مەست — لە گێرەی گزرەدا پێ پەست

سوێسنە و مێلاقەی زەرد و سوور
بـوونە دەسـتەچیلەی تـەندوور
کـلوە بـەفری درشت و ورد
چـۆن سـەرزەوی کـفن دەکـرد
کـوندەبوومە و قـەلی ڕووڕەش
کـەلەپووریان دەکـردن بـەش
مـن و تـۆی بـرسی و بـێپەسیو
لە کـونجێ خـزیو بـێبژیو
دەگـریاین بـە بـانگ و هـاوار
بـۆ خـونچە بـۆ گـوڵ بـۆ بـەهار

***

نـەمگوت هـەتا سـەر وا نـابێ
چـاوت لە بـەزەیی خـوا بـێ
بـڕوانـە لەبـای شـەماڵی
سـەرمایەی سـەرمای ڕامـاڵی
سـەرمایەداری سـەرمایە
بـێسەرمایە و بـێسەر مـایە
ڕێـژنە بـارانـی ئـازاری
ئـازار بـوو لە زسـتان بـاری
دوو پـۆلوو کـەوتن لە حـووتا
ڕیشـی سـپی چـلان سـووتا
گەرمی هەردوو گرمەی هـەوران
شـۆڕشێ بـوو گـۆڕیان دەوران
تـەرزەی گـرد و خـوناوکەی ورد
چـاوی کـرێوەی سـپی کـرد
تـەزووی پـیرێژن کـوژاوە
ئـاویان لەجـێ مـاڵی نـاوە
ڕۆژ کـەوتە کـۆشکی کـاوری
گێسکی مسیان بـۆ سـەر بـڕی
بـە دەنگـی زوڵاڵـی بـۆقان
سـەرچـاوەی دڵ نـاسک تـۆقان
قـوڕاوە سـووری بـەهاران
دەرمـانە بـۆ دەردەداران
ڕایماڵی پووش و چـیلک و چـاڵ
جێژنە و دەبێ خـاوێن بـێ مـاڵ

***

زەماوەندە

نـەورۆزەی زەردی زێـڕینە
زەردەی لە لێـوان بـبینە
بـە نـاز پـێ لە زەوی دەنـێ
بـەرەو نـەورۆز پـێدەکـەنێ
گـەزیزە مـوژدەی هـێناوە
پـێش پـەیکی گـیابەند و خـاوە

هەر بمێنێ شای بەهارێ   دوو بووکان دێنێ بە جارێ
ئەرخەوان بووکی نەورۆزە   دەشت لە نیسانێ پیرۆزە
گۆوەندە خۆشیی دڵانە   بەزمە و ئاهەنگی گوڵانە
شایلۆغان لە ماڵی شا بێ   دەبێ چ بێ و چی تیابێ
سەیرێ بکە لە گوڵزاران   تیپ تیپی ناسک و نازدارن
کەسک و سوور و زەرد و عابی   قاوەیی و شین و عەننابی
نەباتی و ئاڵ و کاڵ و گەش   سپی و مۆر و بنەوش و ڕەش
ڕۆنیاسی و خاکی و پەمبەیی   بۆر و سپات و سورمەیی
ڕازاوەی ڕەنگی خواکردن   لەو سەر زەماوەندە گردن
سۆسەنبەر و ماڵۆچە و گوڵ   مێخەکی و لاولاو و سونبوڵ
تیکەڵ بوون وەک کەزی یاران   لێک هاڵان وێنەی دڵداران
کۆڕی بەیبوون و هەلاڵە   لەکن نێرگزی چاوکاڵە
سوێسنە و بیژان و بەڕۆنە   نەشەوگەشەی هەردوو بۆنە
کەلەم کاشوور و گۆزەروان   کوا جوان بکۆخێ لەبەر وان
لالە هەباسی شۆخ و شەنگ   تافتەی لەبەردا بە حەو ڕەنگ
سەیدی پاتۆڵ زەرد، گێلاخە   چاو دادەگرێ لە قازیاخە
دۆریە و مەندێی بالا بەرز   شاتەڕە و جاترەی سەد تەرز
سەیدۆکەی سەر گوڵینگەدار   ئەسپەندەر نووشتەی چاوەزار
ناعنە و ڕێحانە بۆن خۆشن   حەتران لەو ناوە دەفرۆشن
کلاو بن چادری هەڵداوە   ڕێواس بەناز هەڵوێستاوە
وەنەوشە و بەژنی ببینە   چەند خشپیل و نازەنینە
گوێی لە سێوەڕە گرتووە   ملی لەسەر خوار کردووە
چاو لەو پەپوولە نازدارە   چەند دوو دڵ و هەرزەکارە

به شـەو لەگـەڵ شـەمێی ژوانـە　　　بـــــە ڕۆژ لە دەوری گــــوڵانە

***

گوێ بگـرە لە هـەوری نـیسان　　　کــەوتەوە گــرم و هـۆڕ دیسـان
دڵـخۆشە بـە خـرۆش و جـۆشە　　　زاوای دەشــتی ســەوزە پـۆشە
گــوڵاو پــرژێن دەکـا لەســەر　　　دەیــنەخشێنێ سـینە و کـەمەر
تـــارای بـــۆ نـارد لە مـێلاقە　　　بـــۆی چــنیوە کــەوای تـاقە
لە گــــوڵە بـــابوونە و کــەنێرە　　　هـــێرۆ و شـــەشپەڕ و شـلێرە
شێستپەڕ گـوارەی پـڕ پـەرەنگە　　　ئـــەڵماس تـــنۆکــی ئـاونگە
مـــلوانــە لە چـڵی بـیزایـە　　　پــــــرچنوور و بـــەڕەزایـــە
نـــیشانی یـــار ڕۆژی مـــارە　　　لیــــزگەی هـــەمیشە بـەهارە
یــــاقووتی خـــاشخاشی تـێدا　　　جا خوا ئـەو بـەختەی بـەکێ دا

***

سەیرانکەر

بـۆ سـەیری بـووک لە هـەر لاوە　　　گــــیاو گــژ سـەری دەرێــناوە
کــەنگر، کـوڕادە، کـاردوو، پـنگ　　　پـرپرە، تـیسوێ، هـەڵز و شـنگ
تــــاڵوو، تـــۆڵەکـە، کــووزەڵە　　　لووشــە و چـەقچەقە و ڕێـزەڵە
پـۆڵکە و تـرشۆکـە و ئـاڵەکۆک　　　گوێ بەرخە و مـێژۆرد و کـیفۆک
قــــورینگان و زەرتکــی ڕەنگ　　　تاڵیشکە و خوشیلک و غەربەنگ
مـێکووک، ڕەکـێشە، ئـەسپەناغ　　　ئــــاڵقەتیز و گــــێلم بــــەرباغ
تـــەنانەت کــــارگی کــەمایە　　　هــــاتە دەر بـــۆ تــــەماشایە
چـی ڕووگــرژ و بـێن نـاخۆشە　　　خــــراونـــە کــــەنار و گـۆشە
کەکـرەی تـاڵ بـێهەواڵ مـاوە　　　ســـیر لە دەرکـــی مـار ڕواوە

***

سەمای دارانە

کۆلکە زێرینەی پاش باران — تاقە بۆ پێشوازی یاران
هاژەی هەڵدێر خوڕەی ئاوان — لاوک بێژی بووک و زاوان
سەوڵ و سنۆبەر، بی و چنار — بە مەی بەرامەی بای بەهار
سەرخۆشن خۆ ڕادەژێنن — باوەش لە یەکتر وەردێنن
داری سێو و هەڵووژە و بێ — قەیسی و خۆخ، بادام و هەرمێ
لە ژێر سێبەری کۆڵووکان — جوانتر لە سەد تازە بووکان
کفر و گەز و گوێژ و چاڵووک — گوێز و بوز، بەن و بەلاڵووک
سپیندار و گێلاس و توو — مازوو، دەمووکانە و بەڕوو
دەسگیرانە لە هەر لاوە — سەما دەکەن بە دەم باوە

***

بەزمی باڵدارانە

سوڕە و سێروو دەڵێن پەستە — دار کوتکە دنبەک بەدەستە
دوڕنا زوڕنای خۆی هێناوە — پەپوو دەهۆڵی جۆش داوە
زەردەزیڕە دەخوڵێتەوە — ئەوی دەیڵێ نایڵێتەوە
پاساری لاوی گوێ سوانان — هاتە ناو ڕیزی خۆشخوانان
کوڕ کوڕ تووڕاندیە شمشاڵی — شێلاقە خۆی لێ هەڵماڵی
بەرگا و قوڵتە و گۆریەچنە — هەوێردە و چوڕەپۆپنە
قومری و پۆڕ کەوتنە دیلانێ — سوێسکە ڕەوتێک باش دەزانێ
کەندەسمە بە ناز خۆی نواند — تۆبەی تاقتاقکەرەی شکاند
ڕەش بەش لە دەستی کەڵکایە — قاژو ماسیگرەی لایە
دووی سوورەقانگ زڕە کەوە — بۆرچین سەرسەوزی گرتەوە

کۆتر و کەو سەرچۆپی کێشن   شۆخ هەمیشە هەر لە پێشن
شاهۆی سۆفیلکەی ناو ئاوان   لەو سەریەوە بۆتە گاوان
کاسەڵەشینکە و سریلە   دەروانن لە سووچ و سیلە
مۆزەشینەش بە چووزەلە   گوێلکی خستۆوتە هەلوەلە
لەکلەک بەیانی و ئێواران   لێدەدا سێ تەپڵی سواران
پەرەسلێرکە پۆل بە پۆل   رمبازیانە لە دێ و لە چۆل
بارە و کارەی ماک و زایە   سەمای هێنایە سەمایە
قازو قورینگی عاسمانێ   ریز بە ریز دێنە سەیرانێ
سەرسامن بۆی رادەمێنن   باڵ و سەر رادەوەشێنن
باشووی بەگ سەقر و بازی خان   چەکمە رەق شمقار و تەرلان
هەڵۆ و شەهێن پەرینە کێو   زۆردار رێی نیە بێتە نێو
دەرکران سیسارگ و خەرتل   خوێنتاڵن کەچەڵ و زگزل
خۆشی خۆشی مێشەنگوێنە   جەنگەی شیرە هەڵمژینە
هەر لە خۆی دێ دەسترەنگینی   سەیری شانە و شانشینی
لە چێژەی گوڵ و گوڵووکان   ئاخنی شەش گۆشەی دووکان
پوختەی پەلکی شین و سوورە   شیرن و سپی ناو پلوورە

***

بەمرادگەیشتنی بولبول

جا ئەی دەنگخۆشەکەی چەلەنگ   بوێژەکەی بە ناو و دەنگ
لەناو باڵدار و گوڵاڵە   تەنیا جێگەی تۆ بەتاڵە
گوڵ ئامێزی گرتۆتەوە   خونچە خۆی رازاندۆتەوە
جێت لەسەر چڵ چاکراوە   بەرەی گەڵا داخراوە

داران ئامادەی گوڵباران — لێت پیرۆز دیداری یاران
واتۆ گەیتە کامی دڵت — شاد بە بەدیداری گوڵت
بچریکێنە تا دەتوانی — بخوێنە بە کامەرانی
سروودی جێژنی ئازادی — ڕزگاری لە نامرادی

***

جوێ بوونەوە

مالیاوا کۆنە هاودەردم — با دوور بێ لە ئاهی سەردم
تۆ خۆش من هەر ژیان تاڵم — ناتوانی ببیە هەواڵم
وا باشە بە جێم بهێڵی — هەر خۆم وێڵ بم لە شوێن خێڵی
دەردی من یەکجار گرانە — هەڵوەدایم بۆ دەرمانە
مەمکولێنەوە مەمدوێنە — سووتاوم پێم مەدرکێنە
گوڵی من لە یارت جوانتر — یارم لە گوڵ خان و مانتر

***

چەند جوانە

مانگ و ڕۆژ، گەلاوێژی گەش — گڕی ئاگر بە شەوی ڕەش
بۆنی خۆش، گوڵی ڕەنگاوڕەنگ — باریکی شیعر و خۆشی دەنگ
زەنگی سەرشەوێن، فیکەی شوان — خشپەی وردە ماچ لە جێژوان
تیشکی مانگ لە ئاوی کانی — سروەی شنەبای بەیانی
لە دوور قاسپەی خاسەکەوێ — نازی بووکی هەوەڵ شەوێ
سپیایی سینە شینی خاڵ — سوورایی کوڵم و لێوی ئاڵ
زەردی گەردن و ڕەشی موو — تەنگی دەم و گوشادی ڕوو

سافی هەنیە ڕاستی کەپۆ   چاڵی چەن کەوانەی ئەبرۆ
مەستی چاو قولاپەی برژانگ   سایەی پەرچەم لەسەر لاجانگ
خڕی مەم، بڵندی باڵا   گاڵەی تاقانە لە ماڵا
زەردەی زەردەپەڕ لەسەر ئاو   پرووشەی باران لەبەر تاو
خوڕە و چاوئەندازی هەڵدێر   بازی ئاسک، ئاوازی بلوێر
کەروێشکەی گەنم بەهاران   بەفری هاوین لە پەساران
دیمەنی کێو و نەخشی دەشت   هەر لێرەوە هەتا بەهەشت
هەرچی خۆشن هەرچی جوانن   کۆیلەی جوانی کوردستانن

***

جێی ئازایان

کوردستان جێی گوردی کوردان   بێشەی شێردڕ و نەبەردان
لانکی زەردەشت و مەهاباد   پایتەختی شاهانی ماد
جێگا تاجی کەیخوسرەوی   کە بووی باجی هەموو زەوی
مەیدانی گۆدەرز و ڕوستەم   کۆشکی دڵداری زین و مەم
ڕێبازی بارامی چۆبین   جێڕازی فەرهاد و شیرین
هەزار فەرەیدوون و کاوە   سەری هەڵداوە لەو ناوە
لە ڕۆژهەڵاتی کۆن و نوێ   لە مێژوو بنۆڕە و بدوێ
لە لایەن کوردی ئازاوە   کێ ساغ ماوە و داغ نەکراوە

***

هێندێک لە پاڵەوانەکانی

قازی، مستەفا بارزانی — شێخ قادر و غەوسی سانی
ئیحسان، شێخ سەعیدی وەلی — شێخ مەحموودی داری کەلی
سمکۆ، خانی ئاردەڵانی — شۆرە سوارانی بابانی
پاشای سۆران، میری بۆتان — خاوەن زۆران، کەلی کۆتان
باز و میرعەلی جان پۆڵاد — غانم و دەیسم و قوباد
بو موسلیمی خوراسانی — زەندی و ئەیووبی و ساسانی
ئەردەشێری شوانکارە — چەند شێرێکن لەو نزارە

***

هێندێک لە بوێژەکانی

مەولەوی و بێکەس و خانی — نالی و مەحوی و بەردەشانی
کوردی و گۆران و جزیری — حاجی و حەمدی و حەریری
پیرەمێردی گردی یارە — چەند خونچێکن لەو گوڵزارە
وەک تۆ فرزەندی ئەو خاکەن — بولبولی ئەو خاکە پاکەن

***

گوڵی سەرچڵ

ئەو کوردستانە یارم — بۆ ویە وێڵ و هەژارم
دڵبەرم ئەو دەشت و کێوەن — ئەو پڕنەوت و زێڕ و زێوەن
کە عەنباری ڕۆژهەڵاتە — سەرچاوەی دەجلە و فوراتە
بۆ کێواتی سەربەرزی وی — عاسمان سەردەکا نەوی
فریشتە و هۆری بەهەشتی — دێنە سەیرانی پێ دەشتی

داری کـــــەونارای دنـــــیایە　کــوێی دڵگـــرو خـۆش نـومایە
گشت تـــــێکوڵ و لق و پـــۆپە　کـــوردستان گــوڵی ســـەرتۆپە

***

ئاخ لە بەختی ڕەش

ئـاخ چ بکـەم گـەردوون تـەرەسە　کـــوردستان ئـــەمڕۆ بـــێ کـەسە
یـــەخسیری دەســـتی تـــورکانە　داگـــــیرکراوی ئـــــێرانـــــە
یـــان پـــاپەتی مـارمێلکە خـۆر　تــێی ڕۆهــاتوون دەیــبەن بـەزۆر
گـــۆڵ و دەڵ و ڕێـوی و چـەقەڵ　دەگـەوزن لە جـێی فـیل و کـەڵ
فســۆس و کـەروێشک و دەڵــەک　لانــیان کـرد لە بـورجـی بـەڵەک
شـــەمشەمە و مشکـــە تـۆپیون　لە قـــەڵای ســـەردار خـــزیون
لەجـــێی خـــانزادی شـــەقلاوە　وشـــــتری گــــەڕ ئـــێخ دراوە
دەک فـەلەک تـەختت وەرگـەڕێ　ئـــاگـــر لە بـەختت هـەڵگەڕێ
تــورکی حـیز، تـریاکـی ئـێران　خـــــونکارن لەســـەر دلێـــران
پــــــڵنگی ڕازی کـــــوردستان　نــــەتەوەی ڕوســـتەمی دەســـتان
پـــاشماوەی خـانی لەپ زێـڕین　دیــلی چـەنگی دێـڵی خـوێڕین
کــــێ دی تــەنانەت بــە خـەون　ئـــازا وەبـــن حــــیزان کــــەون

***

فریو درام

کــوردی مـەردم بـەزەند و بـەند　هـــاسان نــەدەکـەوتمە کـەمەند
دوو بــــەرەکــــی هـــێزی بـردم　شـــێخ چـەک و نـینۆکـی کـردم
مــەلای پــیس دەسـتی گـرێ دام　بــــۆ نـــاو زەلکــــاوی فـرێ دام

ئەنجا هێزی ئیستیعماری   پای پێدادام بە یەکجاری
نوقمی قوڕی دیلی کردم   دزی گەلان ڕۆژی بردم
لەناو بەرگی شارستانی   بەناو ئینسانی، نەمزانی
تا ڕووبەندی دیموقراتی   لاچوو روم دی بوو بە قاتی*
کوللۆ کەوتە دەغڵ و دانم   هەر بەخۆم بردی تالانم
چەند زۆڵە کوردێکی زل کرد   گریی ناموسیان بۆ شل کرد
بە چەند قۆشێک سازی کردن   هەرچەندی ویستی لێی بردن
گەنم و جۆ و تووتن و دراوم   زێڕ و نەوتی بە لێشاوم
نەوتی کرماشان و کەرکووک   «ستی» لەندەنی کردە بووک
هی «ڕمان» و بەختیاری   بۆ «وال ستریت» چوو بە دیاری
دەلەسە و دەویت زەناوێر   گوێلکن بە پەمووی ئێمە فێر
چەرچیی مل چرچی مام چەرچیل   بەنان و ڕۆنم بوونە فیل

***

زمانم لێ داگیر کرا   مێشک و دڵم خورا، برا
خوێنیان مژیم، گۆشتیان خواردم   ئێسکیان بە سەیان ئەسپاردم
لای تورکە نیوەی کەلاکم   عەجەم بەربوونە لوولاکم
عارەبیش بەشی خۆی دەوێ   قاپێک لێرە قەپێک لەوێ
هەر لەیەک سەعات و یەک دەم   عەرەبم و تورکیشم و عەجەم
پێم دەڵێن تورکی کێوانی   یان لە قەحتان و شەیتانی
یەک دەڵێ مێژوومان یەکە   ئەگەر بشتخۆم دەنگ مەکە

***

---

* وشەی دیموقراتی حورووفی (روم دی) ی لێ لاچێ، قاتی دەمێنێتەوە.

خەیاڵ ئەکەن

بەڵام بە هەزار هێندە دەرد — نامرم، سەریان داوە لە بەرد
من بە بانیپاڵ نەمردم — چەنگیزخان قڕی نەکردم
سەلیبی چوون، مرد گەزەنفۆن — کورد بە زیادەوە هەر وەک خۆن
شا عەباس لە بنەی نەهێنام — تۆزی بەبا بوو من هەر مام
بەشێر نەخورام، دێڵە ڕێوی — دەمخوا؟ های بە کلکی خێوی
گەلخواردن گەلێ گرانە — نایبا ڕیخۆڵەی ئەمانە
سەد ساڵ جوورابم، خورابم — قورسم هەرگیز هەزم نابم
پاروێکم چیڕ و دڕکاوی — کێ بمخوا دەبڕم هەناوی
لە چاویانڕا سەر دەردێنم — هەتا سەر هەروا نامێنم
بەرخ هەر بن سەوە نابێ — ڕۆژێک دێ شاخی پەیدا بێ
زەوی دەگۆڕێ و دەگەڕێ — هەردەم دێنێتە ڕوویەڕێ
لەو چەرخ و خول و گەڕانە — سووڕێکیش بەشی کوردانە
بەرەو منیش دەخولێتەوە — نۆرە گورزی مەش دێتەوە
نەخوازە لەم چەرخی بیستە — گاڵەی دنیای کۆمۆنیستە
ڕێ و شوێنی لینین هەیە — سوڤێتستان و چین هەیە
ئالای بەرزی کرێکاری — هێناویە مژدەی ڕزگاری
بە منیار خەڵکی ڕۆژهەڵات — ئازا لە ئیستیعمار هەڵات
چین داری بۆ ئامریکا کرد — کەللەی سەری پڕ لە کا کرد
چەند چەرخە ئینگلیزی گڵاو — هێندی تالان کرد و چڵپاو
ڕفاندی، کڕاندی، ساندی — دیتت چۆن کۆمەڵی گاندی
بە ڕۆژوو، بە تەشی ڕستن — تەنەکەی دەکلکی خستن
سۆکارنۆ هۆڵەندی چڕاند — هیندو چین فەرانسەی دڕاند

لەو کـــــونەوە بـــێئەو بـــایە   چـــۆن هـــەڵێکی مـنیش نـایە

***

شۆرش ئەکەم

هـــاکـــا دیت مـنیش ڕاپـەڕیم   خـــوڕیم، گـوڕیم، چـڕیم، دڕیـم
ســـەپان و پـــاڵەی دڵ پـــۆڵا   لە شـــــار و لادێ، لە چـــۆڵا
کوتک لەسـەر شـان، داس بـەدەس   دەبـــێتە شـــۆڕشگێڕ هـەرکەس
خـــۆ وەشـــێرن خـوێڕی و قـــزە   بـــمرێ هـــەرچـــی حـیز و دزە
چـەک لە چـنگ زۆردار دەردێـنم   نـــق بکـــا ســـەری دەشکـێنم
ڕیشـــی ڕیـــخنی شـێخ دەبـڕم   مـــــەلای لابــــەلا زگ دەدڕم
زۆڵـــــــە کـــوردی بـــێئابڕوو   دەنـــێرمە ســـەر هـۆرەی بـەڕوو
ڕووی گـوندی خـۆران ڕەش دەکـەم   ئـــاو و زەویـــان دابـەش دەکـەم
لە کـــــیژو لاوی جـــــووتێران   پـــاڵەوانـــی نـــەوەی شـێران
هـێزی کـوردستان پـێک دێـنم   تـــۆڵە لە دوژمـــن دەســـتێنم
بگـا و مـەکـوش، گـێلدم، ئـوێلدم   یـــایومە تـــێناگـــەم کـــوردم
کـــێ خـــواردوومـــی دەڕشـێتەوە   کـــێ لێـــی دام لێـــی دەدرێـتەوە
لە گـــورگیان کـــڕیاری پـــۆستم   بـــۆ بـــێ زۆریـــان یـار و دۆستم
ئەویش بـێبەش بـوون وەکـوو مـن   ئـەویش خـوێنی مـژتوون دوژمـن
دوژمـــنی گـــەورە ئـــیستیعمار   ڕۆژهـــەڵات کـوژەی شـینە مـار
مـەردم خـۆرەی چـەرموو چـەرم   بـــێبەش لە شـوورەیی و شـەرم
لەگـەڵ تـورک و عـارەبی چـاک   گـــەلی ئـێرانـی بـاش و پـاک
دەست لە قـەدی یـەک وەردێـنن   ڕیشـــەی ئـــیستیعمار دەردێـنن
حـــەزیای خـــوێنمژی هـەژاران   بـــەگـەل دەکـەین بـەردەباران

سەر و گوێی بە داس بە چەکوچ — دەبڕن دەجنن چ کوڕ چ کچ
ڕێ نادەین خەونیش ببینێ — کە زل بوو لەسەر زەمینێ
لێی حەرام دەکەین ئەو خەوە — مەرگی سەگی هار چل شەوە
پشت بە کام هێزی دەسپێرێ — کوێ ماوە خۆی لێ وەشێرێ
کوودەڵەی دەلەسە و چەرچیل — ئێمە دەیانگرین بە دیل
وەک گێسکی مس لە بەهارا — بن کلکیان دەکەین بە دارا
نیشتمانمان دەکەین بژار — خوێنمژ دەبڕین لەسەر هەژار

***

جا نۆرەی بەزمە

ئالاّی سێ ڕەنگی ڕەنگینم — لە پۆپەی بەرزان دەبینم
دەلەرێ و دەشەکێتەوە — دەردم ساڕێژ دەبێتەوە
برین لە گیانم نامێنێ — دەم و دەست گوشتەزوون دێنێ
ئەودەم بە کوێری نەیاران — گشت خاکەلێوەی بەهاران
بۆ جێژنی ڕزگاری و سەرساڵ — کیژۆڵەی کورد و کوڕ و کاڵ
بالاّبەرزان و چاومەستان — دێن لە هەموو لای کوردستان

***

لەکوێ و لەکوێ*

لە عەزیز، بتلیس و ماردین — زارا و مەکس و کلس و عیفرین
دەرسیم، ئەرزەڕۆم، ئەرزنجان — بایەزید و سعرد و وان

---

* هەرچی لەو بەندەدایە ناوی مەڵبەندەکانی کوردستانە.

مەلاتیه و دارنده و بۆستان دیاربەکر و جزیرا بۆتان
باش قەلا و خۆزات و پاڵو مووش و چۆڵەمێرگ و ماکۆ
گنج و کەیفی و ساریقامیش سوێرەک و عەنتاب و مەرعیش
عاموده و دەرباسی و ژەنگار تا قامیشلی و عەرەب پینار
ئەسکەندەروون، ئۆرفە، خەرپووت عەقره، مووسل، عماره، کووت
میدیاد، ئامێد، دهۆک، زاخۆ کفری، کەرکووک، هەولێر و کۆ
ڕەواندز، هەڵەبجە، پێنجوین مەندەلی و تووز و خانەقین
کرند و قەسر و خوسرەوی شوشتەر و بەندەر پەهلەوی
بەندەر دەیلەم و بەهبەهان خوڕەماباد و ئیسفەهان
مەلایر، مەسجید سولەیمان سوڵتانئاباد و تویسەرکان
شەهری کورد، سنه، هەمەدان کرماشان، سەقز، هەورەمان
سەردەشت و بانه تا شنۆ تا ورمێ و دیلەمان و خۆ
نەغەده و شاپوور و سەڵماس له هەردوو بەر ئاوی ئاراس
میاندواو، شاهیندژ، بۆکانی مەهابادی و سولەیمانی

***

چیان له بەرایه

بە بەرگی ئاڵ و واڵاوه هەر چۆنێ له ناویان باوه
شاڵ و شاپک، کەوا و پاتۆڵ جل تەنگ و نێفەک فشوفۆڵ
کوومی سوور، شەده و جامانی تەپلەی له بان خوڵامانی
کەوای شۆڕ. فەرەنجی و پەستەک مرادخانی و عەبا و کورتەک
کنجی دێوجامەی بۆتانی ئەنگوچکی شۆڕی سۆرانی
دەرپێی سپی و چۆغەی گرژاڵ کەوش و کەڵاش دەبنه هەواڵ

کـــوڕگەل هـــەمووی شـۆخ و لاوە بـــۆ کـــچانیان چـــاوە چـــاوە

***

جل و خشڵی کیژان

هـــەزار ڕنـــدێ و شـــەمێ و زارا ســـــەرتاپا خـــامەک و خـــارا
ســـایە و کـــراســـی کـــەمبەرچـــین لە هـــــەزار ڕەوشـــــێ و نـــازەنین
پـــەلک و قـــەتارە و گـــێل گـــێلە کـــــەمبەرە زێـــو، پشـــتێند شـــێلە
لاســـــەرە و بـــــازن و خـــــڕخاڵ کـــلۆجەی مـــەخمەر ســـوخمە ئـــاڵ
تـــــۆق و تـــــەلیسم و لاگـــــیرە گـــــۆبەرۆک، مــــلوانکـــــە لیـــرە
گـــــوارە و کـــــرمەک و دەرزیـــــلە مـــــێخەکـــبەند و ئـــــەنگوستیلە
حـــــەمایەل، بـــــازووبەندی قـــۆڵ لوولە و قـــاش، خـرینگە و مـەنگۆڵ
بـــــەرموور، گـــــەردانـــــە، پـــاوانـــە ســـــــڵە و پـــــڵپڵە و لەرزانـــــە
خـــەزێم شـــۆڕ، دەســـماڵ بـــە ئـۆیە کـــــلاوزێڕ بـــــە دابـــــی کـــۆیە

***

چەند جۆر هەڵپەڕکێ

لە ســـــەرچـــــناری* گـــــوڵعەنبەر یـــان لەســـەر کـانی مـام قـەنبەر**
دیـــــتت لەســـــەد لا هــــەڵخلا ڕاست و چـــەپی و هـــۆرزێ و مـــلا
ڕۆیـــــنە و ســـێ پـــێی و شـــێخانی دوو پـــــێی چـــــۆمی مـــەجیدخانی

***

* **سەرچنار**: سەیرانگایە لە سولەیمانی.

** **کانی مام قەنبەر**: سەیرانگایە لە مەهاباد.

بەزم گێڕەکان

دەنگ خۆش دەیگێڕن بە بەندان / حەمە جەیران، عەلی خەندان
تایەر تەوفێق، گەردی و ڕەمۆ / کاوەیس و ڕەشۆڵ و کوڕۆ
ئەحمەد گوزەڵ، مەجە گڕوێ / هەلامە و حاجیلە و مامڵێ
فەوزیە و ئەڵماس، مریەم خان / نەسرین شێروان، مەنیج حەیران
سێلاق، سەرشین، کەریمە کوێر / مامی سێوانیش بە بلوێر
سەرمابردوو بە دەفەوە / هەڵدەخولێ بەبەر سەفەوە
مەلا کەریم، قادری ئەوڵا / هەرکەس لە سووچێ لە هەوڵا
بە تار و دنبەگ بە گەواڵ / چووزەلە و کەمان و شمشاڵ
لاوی یەزیدی بە تەنبوور / دیلان جۆشدا ساز و سەمتوور
لێدەن شێخۆنادۆ و خەمە / دەهۆڵ و زوڕنا دەم دەمە

***

هەی لەو گۆوەندە

دەبێتە بەزمی ڕەش بەڵەک / شیر و شەکر دەگەن بە یەک
هەڵتەکانە دەستگوشینە / ڕان بە ڕانە ڕێک خشینە
ڕەشماڵی زوڵفی تاتایی / دەدرێن لە سمێڵی خورمایی
ئارەقی سپی و ئەسمەران / دەتکێنە سەرگۆی خەنجەران
خوێی سەرکوڵم و تەنکە لێوان / دەڕژێنە نێو شەکرە سێوان
خۆبادانی کەمەرشلان / چاو بڕکێنەی چاو بەکلان
لەرزەی مەمکی باڵابەرزان / خێرو خۆشی دەکەن هەرزان
بەگەل خرمەی پانی بەرز / دەلەرزێنن دڵی عەرز
لەسەر ڤینی سپی بەلەک / شێت دەکەن مەلەک لە فەلەک

کـــەفەڵی خـــڕ و مـەچکی پـڕ	هـەڵخڕێن کـەسەر دەکـەن قـڕ
کـــێ بـــە کـــێیە لەوان دەمـــان	کـوڕ هـەلە دەس بـەرنە مـەمان
هـەرچـەند خۆش ڕابوێرن کـەمە	چ ڕۆژی لۆمـــــە و لەقــــەمە
دوای ئـــەو هـــەموو ژیـــنە تـاڵە	دەرد چـێژتنی ئـەم چـەند سـاڵە
چـــێژەی ئـــازادی دەچـــێژن	کـــوڵ و کـۆ بـە خـەم دەڕێـژن
دڵ بـــۆ یـــەکـتر دەکـــەنەوە	سـترە دەکـــەن بـــە کـەنەوە
دڵـــــتەڕن و لاون و نـــازەنین	سـترە و پـێکەنین هـەر چ نـین
لەو دەم لەو ڕۆژە لەو جـــێیە	مـاچ و مـووچیش عـافووی لێـیە
زیـــــقە و تـــریقەی مـــندالان	حـیلکە و کـۆکـەی کۆنە سالان
دایک و بـــــابی کـــیژ و لاوان	یـــەکـتر دەدوێـنن بـە چـاوان

***

دەبینەوە هاواڵ

بـــولبول مـــنیش ئـەودەم سـازم	وەک تـــۆ دەگـــەم بـە دڵـخوازم
دەڕەوێ تـــــەمی هــــەژاریـــم	بـــەس دەکـەم لە نـاڵە و زاریـم
بـــــەستەی دڵـــداری دەبـــێژم	دوڕ دەڕێـــــژم، گـــوڵ دەنـــێژم
دەدەم پـــــــەسندی ئـــــازادی	دنـــــیایە داخـــنم لە شـــادی
دەگـــــەڵ تـــۆدا دەچـــریکێنم	بـەستەی خـۆمت پـێ دەخـوێنم

***

ئەمەش بەستەکەیە

کـــوردستان ئـــەی نـــیشتمانم	هـــێزی دڵ، ئـــارامـــی گـیانم
جـــێی ســـەربڵندی و شـــانازی	تـــا دڵ دەخـــوازێ دڵـــخوازی

گـــوڵی پشکـــووتووی بـــێپاییز | سـیس نـابێ و نـاوەرێ هـەرگیز
مـێشکم، هـەستم، بـیرم، ژیـنم | بـۆ تـۆن ئـەی گـیانی شـیرینم
تـا زیـندووم هـەر تـۆی مـەبەستم | خـۆشم دەوێـی دەتـپەرستم
بشـمرم لەشـی بـەگـڵ بـوو | دەڕوێـنێ چـەند گـوڵ و دڕوو
گـوڵم بـۆ دەسـتی دڵـدارت | چـقڵم بـۆ چـاوی بـەدکارت
گـیانیش دەفـڕێتە عـاسمانت | ئـەوسا تـێر دەکـا سـەیرانت

***

ساڵی ٥٧ لە سووریاش ـ وەک جێگەکانی تر ـ لاوان خۆیان ساز دەکرد بۆ بەشداربوون لە فێستیڤاڵی لاوان لە مۆسکۆ. لەسەر داخوازی چەند برادەرێکی کورد، سروودی لاوانی جیهانیم بە کوردی نووسی:*

سروودی ئاشتی

ئـاشتیخوازان جـەوانـی مـەردوگورد، مـەردوگورد، مـەردوگورد، مـەردوگورد
باوی چـەکـداری شـەڕانـی کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد
ئـێستە هـەمووی مـە بـەعالەم ئـەدەین گش دڵ خـوا
بـەد فـەڕی پـیس نـەعرەتەی مـە، هـێزی بـرد هـێزی بـرد هـێزی بـرد

***

لاوی هـەردی گش بـران ڕۆژ و شـەو هـەر خـەریکی خـەبات
ئـاشتیخوازان وەک چـران تـیشکی وان بـەختی ڕەش ون دەکـات
وێکـڕا گـەلانی جـیهانی دەیـڵێ بـەگـیان و زمـانی
چـینی جـەوانـین، هـیمی جـیهانین خـۆشی دەکـەین دنـیا

***

---

* بەندەکەی سەرەوە لەو سرووده لە پێشدا و لە پاش هەرسێک بەندەکانی تر دووپاتە دەکرێتەوە.

چـەکفـرۆشی پـارەدار، هــەوڵ ئەدەن هـەڵ ئـەکـەن تـوونی شـەڕ
خــەڵکی دنــیا بــوون شــیار، نــاچنە شــەڕ بــۆ خــودای فــێڵ و گـەڕ
لاویــــــن بــــناغەی جــــیهانین، جـــێگەی نـــیازی گــــەلانین
خـــــۆشی زەمــــانین، مـــــایەی ژیـــــانین، پـــڕئارەزوو و هــــەویا

***

لاوی ئــــازای کــــورد زمـــــان وەک پــــڵنگ ڕۆژی جــــەنگی وڵات
نــــاوی دەرکــــرد بــــێگومان زاگــــرۆس پــــێو دەڵــــێ و ئــارەرات
ئـــــــێمە دەنــــــێژین نــــەیاران خــــۆشی دەدەیــــنە هــــــەژاران
گش پــــــــاڵەوانــــــین، شـــــێری ژیــــانین لە دوژمــــنان وریــــا

ساڵی ۱۹۵۷ منیش بەنیاز بووم کە بۆ بەشداربوون لە فێستیڤاڵی لاوانا بچمە مۆسکۆ؛ بەلام تەگەرەی تێ خرا. ناچار چەند مەقالێکی هاوارنامە و ئەم شیعرانەم بە برادەرێکا نارد کە لەجیاتی خۆم بچن؛ بەلام برادەرەکەش گوایە لە بیری چووبوو کە نیشانی کەسیان بدا!

لەم شیعرانەدا بۆرەگلەییکم لە مۆسکۆ کردووە کە نەدەبوو بەرانبەر بە کوردی هەژار ئەوەندە بێ پەروا بن:

قبورالبیض، سووریا، ۱۹۵۷/۷/۲۰

شەوێک لە زیندان

شــــەوە نــیوەشەو، دنــیا خــامۆشە — وەک ئـازیەتباران زەوی ڕەشپۆشە
هـــەناسەی ســاردە بــا دەنــاڵێنێ — هــەور دڵــپڕە، ئــەسرین دەڕژێـنێ
تاک تاک ئەستێرە لە ئاسۆی مەلوول — دەڕوانـنە شینگە وەک پیاوی فـزوول
ڕمبەی پـێلاقە و هـەڕەشەی زۆردار — شەقەی قامچی و دار تێکەڵ بە هاوار
پڕیشکە و فیشقەی خـوێنێکی ئـازاد — لەدار و دیوار دەنـووسێ «هـەی داد»
گـزیر دڵـڕەقە، مـووچە، خـوێن تـاڵە — کـوتەکـی دەسـتی زاڵـمی زاڵــە
لە جـــوابـی نـاڵە دەحـیلکێتەوە: — کـوردی چـۆن بـەزەم پـێتدا دێـتەوە

ئـــازادیخـوازی! بـەشت مـردنە — هـەقی کـوردستان پـاماڵ کـردنە
تۆی چقڵی چاوی هـێزی ئـیستیعمار — دەبــێ بـتنێژم لە ڕێگـەی دۆلار
نووسیوتە «مۆسکۆ کۆشکی کـرملین، — قـەڵای ئـازادی خـوازانـی زەمـین،
بـــاڵداری هــیوای وەتــەنپەرستان، — جارێک بابێتە سـەیری کـوردستان»
بەکام دەست ئەمەت نـووسی بـیبڕم — کام دڵ ئەمەی خواست تا هـەڵیدڕم
زمانم بەستووی نەمهێشت بـخوێنی — بـەچی پـەڕندەی هـومێد دەدوێـنی
چـی بـۆ دادەنـێی! کـوا دانو ئـاوت — فرمێسکی چاوت! جەرگی سووتاوت
ئـا! هـیوات وایـە تـێبگا مـەبەستت — لە زڕەی زنجیری پـێوەند و دەسـتت
مـلیۆنەهای کـورد دەتـەوێ بـژین — ڕزگار بن لە ژێـر زۆری و خـوێنمژین
نــەتزانــی ڕێگـەی هـیوات گـیراوە — دەرفـــەت بــڕاوە چــارەت نــەماوە
دەورەم تــەنیوی بــە پـۆلا و ئـاسن — هـــەیهاتە بــێڵم گــەلان بــتناسن
کـوندی پـەیمانی بـەغدات لەسـەرە — دان و ئـــــاودەری ئـــایزەنهاوەرە
عــەدلی لاوازی شـەل و نـوقوستان — نــاگــاتە چــیای ڕژدی کـوردستان

***

لەناو هەنیسک و غەڵدەی خوێنی دەم — جواب ئەداتەوە نووزێک بە حاستەم:
لێـــم بـدە، بـدڕە، بکـوژە، بـبڕە — نــاموس بـفرۆشە، نـانی پـێ بکـڕە
خـوێنبمژە، پـێستم لە دار هــاڵێنە — لەسـەر مـن ئـێستا هـێزت بـنوێنە
جەمی دوا ڕۆژی تـۆشە و ئـیستیعمار — چل شەوە مەودای ژینی سەگی هار
هــێزی هـــەزاران دنـیا داگـرە — بـۆ پـووشی گـیانی خـوێنمژ ئـاگـرە
هـاکـا گـوڕانـدم لە چیا و نـواڵان — گیانی تـۆ و ئـاغات دەڕوا بـە تـاڵان
نـــامێنن نــە تــۆ نــە زەنــاوەرت — بـەداری بـێستان دادەکـرێ سـەرت
دەبـــێ پــەیمانتان مــردار بـێتەوە — لەســـەر گـۆڕینگۆ سـەر بـنێتەوە
بــە کـوێری چـاوی دالاس و بـەیار — کـورد دەبـن ڕزگـار ورد دەبـن نـەیار

لەنـاو گـەلاندا خـۆمان دەنـوێنین | بـە سـەربلندی سـەرمان هـەڵدێنین
یـاری ئـازادی دەگـرینە بـاوەش | ڕۆژی ڕوون هەڵدێ لەپاش شەوی ڕەش

***

تەڵقینی بە عەرەبی ـ کە لەسەر مردووانی دەخوێنن ـ ئاوا دەست پێ دەکا: «ئەی بەندەی خودا! کوڕی کارەکەر (کەنیز)ی خودا». منیش ئەم تەڵقینەم هەر لەو بارە هەڵخستۆتەوە. هێندێک لایان وابوو کە گوتوومە «گەر دین ئەمە یە تا دوایی...» گوناحە؛ بەلام ئەگەر تێگەیشتوانە سەرنج بدەن ئەزانن چم وتووە و نیازم کفر و گوناح نیە. مەولەوی لە مەسنەویدا ئەڵێ: «گەر پیاو چاک وابێ نەحلەت لە پیاو چاک»:

دەمشق، سووریا، ١٩٥٧/٧/٢٥

تەڵقین بە کوردی

ئەی بەندەی خودا! کوڕی کارەکـەر* | گـوێ بگـرە لەنـاو گـۆڕی تـەنگەبەر
لە دنـیای بـێفەڕ کـۆچت کـردووە | لە ئـەولای بـێگەڕ خـانووت گـرتووە
تۆش وەک مردووی تر وەک هام فەردانت | دووپـەری خـودا دێـنە سـەردانت
دووی ددان زەردی سووری چاوشینن | بـە گـورز و مـەتاڵ، بـە تـەوەرزینن
تـۆزێ مـرومۆچ، ڕوو تـاڵ و تـفتن | بەلام وەک دەڵێن «بەگفت و لفتن»
هەزار جار بـڵێن «کـوا مـەڕنەمووکە» | بێدەنگ، قـڕوقپ، لێت نـەیە جـووکە
گەر تێشت هەڵدەن پێشت دادەن تف | بـڵێ مـن کـوردم، زمـان مـایەعرف
لەدار مەترسێ گـوێ مـەدەرە جـوێن | نـاچاریان بکـە بـە کـوردی بـدوێن
ئەمجار بـە زمـانی شـیرینی کـوردی | خۆت هەڵە مەکە، هـێدی، بـە وردی
بـێژە: لالۆ خـواو پـێغەمبەر هـەقە | کـوردی هـاسانە و عـارەبی ڕەقـە
بـاسی مـردن و هـەستانی دوایـی | خـۆ مـاندوو نـەکـەن بـا بـەخۆڕایـی

---

* بەندە بۆ پیاوە؛ بەلام بۆ مردووی ژن دەبێ بڵێین: «کارەکەری خوا کچی کارەکەر».

بـــڵێ: کــورد لەســـەر دنـــیا مــردووە
دەمـــــێکە قـــیامەت لەوان ڕابـــووە
بێبەرگ و پـێڵاو، بـێنان و بـێدۆن
تورک و عەجەم و عارەب دەیـانخۆن
کورد ژێر چەپۆکە و ئەو خاوەن زۆرن
برای موسوڵمان، مـوسوڵمان خـۆرن!
با لە خوا پـرسن: گـەر دیـن ئـەمەیە
گــەپ و گــەمەیە و زیـانی مـەیە
دینێ بـەشی کـورد بـخاتە بـن لیـچ
سەد بار گەورە بێ نـامەوێ وە هـیچ
وەرامی بـەهەشت زۆربـاش دەزانـی
خۆت خەڵکی چیا و دەشتی کوردانـی
باس بکەی ئاو و هەوای کـوردستان
کوڕ وکچی جوان، پێ دەشت وکوێستان
شـینایی وکـانی و بـاغات و مـیوە
پێت باوەڕ دەکـەن بـەهەشتت دیـوە
دۆزەخـیش وێـنەی لە دنـیا پـڕە
چـــۆڵی عـــارەبی گــەرم و قــاقڕە

***

ساڵی ١٩٥٧ ـ وەک لە پێشەکیدا گوتم ـ بەرەو مۆسکۆ چووم. هـێندێک لە بـرادەرانـی عـێراقـی و سـووری نەیانهێشت و لە چیکوسلۆڤاکیاوە دەریانکردم. مانگێک لە ئەڵمانیادا سەرگەردان خولامەوە. ڕۆژێک لەسـەر چۆمی «ڕاین» غوربەتیم هەستابوو، ئەم شیعرانەم هۆندەوە:

بادگودەزبیرگ، ئەڵمانیا، ١٩٥٧/٨/١٥

فرمێسکی هەژارێک

لەسـەر چـۆمی «ڕایـن» لە ڕۆژگـارێ جـارێ
تکــا ئــەشکی ئـاوارە کــوردێ، هــەژارێ
بەسەریا خوڕی: کوێندەریی ئەی تکەی سوێر
ئەتۆ و ئێرە چی دەنکـە فـرمێسکی بـێخێر؟
وتـــی: ئـاوی چـاوی کـوڕی کـوردسانم
لە دەجـــلە و فــورات ڕایــە نـاو و نـیشانم
لە زێـــــڕینە ڕوود و تـــەتاهۆ ســـەلامێ
لە بــەژنت لە چـل چـەشمە پـێمە پـەیامێ
لەسـەر خـۆبە ئـەی ڕایـنی شـۆخ و شـیرین
شتێک بوین ئەمەش گەرچی ئێستا ئەسیرین
هــــەچەند دیـل و بـێچارەشە نـیشتمانم
بــبەخشە لەجـێی تـۆی بـە خـۆشتر دەزانـم

چ کــەڵوو و چ ســیروان و ئــاوێژەڕۆیە*
ئەگەر لادەچێ ئەم تەمەی نەگبەتیمان
لە دڕکــی نــەیاران بــژارێکـی دەکـرێ
بــەڵێ ئــاوی چــاوم لە دڵ هــەڵکزاوم
وتی ڕاین: ئەی تیشک و هێزی دڵی مـن
بــە هــاوار و دادت مـوحیت بشـڵەژێنە

بە دیمەن هەمووی شۆخ و شەنگتر لە تۆیە
بـە خـاوەن دەبـێ کێو و چۆم و زەویـمان
هــەزارانــی وەک تــۆ لە شـاباشی دەدرێ
لەڕێــی ســەربەخۆبوونی کـوردان ڕژاوم
وەرە بــاوەشم بتبـەمە بـەحری بـێبن
لە چەپگەردی گەردوون بەشی کورد بسێنە

***

چەند ساڵێک لەمەوبەر هێندێک لە کۆمۆنیستەکانی ناوخۆ، ڕازی نەدەبوون باسی کورد و کوردستان بکرێ؛ کە گوایە گەلپەرستی وەبەر مارکسیەت ناکەوێ؛ کەچی کوردەکانیش هاواریان بۆ ئازادی عەرەب و عەرەبستان ئەکرد و هیچ زیانیشی نەبوو! لەو سەردەمانەدا ئەم دەمەتەقەم نووسیوە کە لام وایە وێنەیەکی ڕاستەقانیە بۆ ئەو تەرزەکەسانە لەو سەردەمەدا. بەڵام نابێ لە بیریشمان بچێ کە ئێستا کۆمۆنیستەکانی ناوخۆ، دان بە مافی گەلی کورددا دەنێن و لایان وایە ئەبێ کوردستانیش وەک هەموو وڵاتانی تر ئازادی خۆی وەرگرێ. لاشیان وایە ئەو کەسانەی ئەودەمە خۆیان لە باسی کوردستان ئەبوارد، بە هەڵەدا چووبوون.

کەشتی، لیدیا ١٩٥٧/٨/٢٥

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

پ- بــایز لەمــەڕ تــۆ خـەبەرێکم بـیست
ب- خــۆمن لەمــێژە بــوومە کــمۆنیست
پ- پــێم نــاڵێی مــانای کـمۆنیست چـیە؟
ب- بــەبێ جــیاوازی خــێر و خــۆشیە
گش ڕزگــار دەبــن گــەلانی زەوی
فــەرقی نــامێنێ بــڵند و نــەوی
دەبــنە بــرای یــەک سـپی و زەرد و ڕەش
هــیچ گـەلێ نـاکـرێ لە ژیـان بـێبەش

---

* دەجلە، فورات، زێڕینەڕوود، تەتاهۆ، چلچەمە، کەڵو، سیروان و ئاوێژەڕۆ ناوی هێندێک لەو چۆمانەن کە لە کوردستاندان.

ڕەشی ئەفریقا و سپی لەندەنێ
هەرتک وەکوو یەک بەشیان ئەدەنێ

ون دەبێ ناوی دیل و کۆلەدار
لە قامووس دەڕوا وشەی ئیستیعمار

پ- ئۆخەی مام بایز بۆ موژدەت ئۆخەی
ئەو دەورە خۆشەی کەی دەبینم کەی؟

ئەوسا لەسایەی ئێوە کۆمنیستان
سەربەخۆ دەبێ خاکی کوردستان

ب- چت وت کوردستان؟ تۆ کەلپەرستی؟
ڕێگەی پێشکەوتن لە خۆت دەبەستی؟

نیزاڵ و کفاح نازانی چییە؟
دەیالەکتیکت ئاگا لێ نییە؟

کێ کەلیمەی کورد بێنێتە سەر زار
دیارە قەومیە و پیاوی ئیستیعمار

ئەگەرچی مارکس، ئینگلز و لینین
دەڵێن بێفەرقن گەلانی زەمین

بەڵام پێشکەوتووی عارەبی زانا
ئەم قانوونەیان بۆ کورد وەلانا

چونکە کورد لە ژێر چنگی عەرەبن
کورد سەربەخۆ بن، عارەب گەڕ ئەبن

بخوازە گانا و سوودان ڕزگار بن
کورد بۆ عارەبان با هەر ژێربار بن

کۆمەڵی سووری جەنووبی چرووک
چۆن بەڕێ دەچن بێ نەوتی کەرکووک؟

داهاتی شیمال لە خۆیان ببڕن؟
قەراجیان نەبێ، گەنم و جۆ بکڕن؟

هەواڵی عارەب هەواریان ناوێ؟
هاوین چۆن بژین دوور لە شەقلاوێ؟

بێڕۆنی کۆیی و ماستی هەولێری
برای عەرەبمان دەگرێ شەوکوێری

برنجی مالوان، تووتنی ڕەواندز
نابەخشن بۆ سەد مارکس و ئینگلز

زاخۆ و خانەقین تا جەبەلحەمرین
لە دەست خۆنادەن بۆ گفتی لینین

پ- باشە مام بایز! ئەوە نەوت و ڕۆن
با بۆ عارەب بێ جەهەننەم بیخۆن

ئەی بۆ ئازادی بەرگ و زمانم
دەڵێی چی بایز؟ تاعوونی گیانم!

ب- چی ئیستیعماری ڕەجعی کردوویە
نابێ بمێنێ هەواڵ فەرموویە

بە کوردی خوێندن تەفرەقە دێنێ
هەر کوردی گوتن نابێ بمێنێ

چۆغەی فش و فۆڵ شەدە و جامانە
مایەی نەگبەتی شەعبەکەمانە

یەکیەتی مانای: پاتۆڵ فڕێ دەین   پێخاوس بڕۆین عەگاڵ گرێ دەین
دەبێ لە مەرحووم فێر ببین ئەدەب   خۆی عەرەب نەبوو ببوو بە عەرەب
با شیوعی کورد قەومی عەرەب بن   هەر بژی عەرەب لەسەر و لەبن
ب- بەخوا مام بایز هێشتا هەر کەری   کەی دەبیە ئینسان قوڕت بەسەری؟
ئاخر تۆم کوردی بۆیە فەوتاوم   هۆرەم لەخۆمە بۆیە قەڵشاوم
یاری نەیاران دەکەی خۆت بخۆن   کێ بیستی لەناو چەرخی تازە و کۆن
مەڕ لە بەرخۆڵەی خۆیان نەبان بن   بچن شیردەری بێچووە گورگان بن
بۆ کورد بیری تۆ و بەیار هەریەکە   بەڵام تۆ بێچەک ئەو خاوەن چەکە
لەناو عارەبا ئەمتاوێنیەوە؟   سەلا لە عەقڵت بەچاوێنیەوە!

***

هەوڵ مانگی دەسکردی سۆڤیات هەڵدرا. زۆر کەس لە نووسەران پێیان هەڵگوت؛ منیش ئەم سکالایەم لەگەڵ کردووە:

قبورالبیض، سووریا، ١٩٥٧/١١/٥

سپۆتنیک

مانگە چکۆڵەی سۆڤیاتی مەزن!   جێ بێڵە هەرچی تیژە و خۆشبەزن
وەک ناوی سۆڤێت بگەرە بەرزی   وەک کۆمۆنیزم دەورە دە عەرزی
بگەڕێ بفڕە سەیری جیهان کە   فرمێسکان بسڕە دەردان دەرمان کە
با لێقەوماوان ناوت بپرسن   خوێنمژی گەلان با لێت بترسن
ڕۆژێک ڕا ببرە بە «لیتڵ ڕۆکا»*   با زەنگی خۆران بێن بەسەر چۆکا

* **لیتڵ ڕۆک**: شارێکە لە ئامریکا، ڕەشەکانیان زۆر لێ کوشت.

بادەوە بۆ سەر جەزایر، عومان   با بۆ سەرکەوتن نەمێنن گومان
هێندێ دڵداری ئافریقا دەوە   با بزانن ڕۆژ دێ و کورتە ئەو شەوە
پێک پێکێ لەسەر خوارووی جزیرە   چیدی نەترسن لە شێرە پیرە
دەستم دامێنت ئەی مانگی ڕووناک   وا سوێندت ئەدەم بە باوەڕی پاک
لە پێش ئەوەدا بچیەوە مەسکەو   ئەگەر هیچ نەبێ شەوێک نیوەشەو
سەرێک هەڵێنە لە کوردستانم   تێ بگە چۆنە ماڵی وێرانم
کانگای نەوتانم جێی زێڕ و زێوم   بەهەشتی دنیا، پێدەشت و کێوم
وا داگیرکەران دەمیان تێناوە   هەر کوردە ماوەو بەشی خوراوە
ببینە چیام بوونە بنکەی شەڕ   مام سام لەوێوە پێتان دەکا گەڕ
ئەی مانگی سۆڤێت بۆ خۆت دەزانی   جیران هەقی هەس لەسەر جیرانی
شەرمە بۆ ئێوە هێندە گەلی کورد   چەکمەی ئیستیعمار دەیانهاڕێ ورد
نەتوانێ بدوێ کورد بەزمانی خۆی   هومێدی تەنیا گەلی تۆیە و تۆی
ئێوە یاریدەی دووردەستان دەکەن   چۆن دەبێ سەیری کوردستان نەکەن؟
پێشوو دەیانگوت: دوعای عومەری   کوردی خستۆتە ناو کوێرەوەری
ئێستا بۆ دوعای دالاس گیرایە   ئەم زۆرە تاکەی لاتان ڕەوایە؟
بڵێ بە سۆڤیات کورد هاوار دەکەن   یاریەکیان بکەن خۆ ڕزگار دەکەن

***

ئەم کورتە نومایشەشم کە هەر بە هومێدی یارمەتیدانی سۆڤیەت نووسیوە؛ خەیاڵەکەم لە هەڵدانی مانگی دەسکردیانەوە بۆ هاتووە.

قبورالبیض، سووریا، ١٩٥٨/٤/٥

جووچک و سپۆتنیک

تازە تاو هەڵاتووە، کەڵەشێرێکی سووری پۆپە لار لەسەر لاقێک خۆی لەبەر خۆرەتاو هەڵخستووە. مریشکێکی زەردی سەر بە کڵاوە بە قرتەقرت دان بۆ جووچکان هەڵدەگرێتەوە. سێ مناڵی ڕووت و پێخواسی کوردیش لە تەمەنی چوار پێنجساڵیدا لە ترسی سەرمای بەیانی هاتوونە بەربەرۆچکە و هەڵیش دەلەرزن و سەیری جووچکانیش دەکەن. جووجەڵەیەک مل قوت ئەکاتەوەو دندووکی لە دایکی نزیک ئەخاتەوەو جیوجیوێکی دەکا:

جووچک: تازە تێکوڵم شکاندبوو — خۆم بن باڵت خزاندبوو
لە خەوما دیم باڵدارێ زەرد — بەجێی هێشت زەوی و دار و بەرد
کۆلارێکی بەرهات کوشتی — هەڵۆ خۆیان وەشارت گشتی
مانگیشی دایە پشتەوە
مریشک: قیقی ئەوە زیندە خەوە
جووچک: دەیسا چبوو ئەو جیک جیکە؟
کەڵەشێر: قووقوو، ئەوە سپۆتنیکە
جووچک: کردوویە کام تیرەی مرۆڤ؟
کەڵەشێر: سەوێت زەمانی خرۆشۆف
مریشک: لەو ڕۆژەوە ئەمە دیارە — بێترس بووین لە کۆلارە
جووچک تێکرا: لەسایەی سۆڤێت دڵشادین — لە چنگ کۆلارە ئازادین
مناڵەکان: بێژن وەدەم چینەی هەرزن — کوردیش دەرچن لە دەست دوژمن
جووچک: یاخوا دەرچن، یاخوا دەرچن

***

بەڕاستی زۆر دڵتەنگ و ناهومێد ببووم. پەیمانی بەغدا لە هەرەمەدا بوو؛ هەروا هێچک ئەکێشرا و ئاڵقە لە گەلی کورد تەنگ ئەکرایەوەو هیچ دەرەتانی پشووداني نەمابوو. کەچی لەپڕ سەر لە بەیانیەک بەدەنگی کوودەتای عەبدولکەریمەوە ڕاپەڕیم. بە دیاری کردنی مافی کورد پارشەوم کرد و بە موژدەی هاتنەوەی بارزانی بەربانگم کردەوە.

لە یەکەم ئاهەنگێکا کە بۆ بەخێراتنی بارزانی لە «ساڵۆنی گەل» لە بەغداگیرا، من ئەم شیعرەم خوێندەوە:

بەغدا، ١٠/١٠/١٩٥٨

پەڵە هەورێک

کــوڕگەل کــوڕی کــوردی نــەبەز
مـــــەوەستن کـــۆوەبن بـــەلەز
دەس بگـــرن گـــۆوەندی گـــەلە
هـــەڵخەنە هـــەڵپەڕکێ هـــەلە
بــا بــیڵێن «دیــلان» و «ڕەشــۆڵ»
«خـــەمە» لێـدا زوڕنــا و دەهــۆڵ
جـــێژنە و جـــێژنی ئـــازادیـــە
جـــێژنی مـــەرگی بـــێدادیـــە
جـــێژنی چـــوونی ئـــیستیعمارە
ڕۆژی تـــرسی شـــا و بـــەیارە
دڵـــەکـــوتەی کـــوردخۆرانـــە
لەرزیـــــــنی خـــاوەن زۆرانـــە
ئــەفیوون کــێش چــورتیان پـارەیە
مـــلیان خـــزمی ســـێدارەیـــە
بــیلمەزی پــیسی گــوێ نــەبیس
لێـــــی ئـــاڵۆزا ڕیس و گـــوریس

***

بـــــا ئـــارەقی ڕووی ئـــازادان
فـــرمێسکی شـــادی دڵشـــادان
نـــەخوازە هـــی کـــۆنە دیـلان
بـــڕژێتە نـــاو کـــۆڕی دیـــلان
بـــە گـــەرمی دڵ و گـرمەی پـێ
بـــۆخ بکــا و هــەڵمی بــڵند بـێ
لە عـــاسمان بـــبێتە هـــەورێک
لە کـــــوردستان بـــدا دەورێک
بـــــای ئـــازادی بـــیبزوێنێ
لە چـــیاکـــانم خـــۆی بـنوێنێ
لەســـەر شـــاخی هـــەورامـــانێ
داوەســـــتێ و بـــدات وچـــانێ
بـــــیبینن هـــۆزی جـــافرسان
بـا بـزانـن بـاوی چـوو تـرسان

پشوویێک بدا لە بێستوون   تا بزانێ ڕابردوو چۆن بوون
ئاو هەڵگرێ لە تاقبوستان   سەرچاوەی ژین لە کوردستان
تەم لە ئەلوەند بڕەوێنێ   با بۆ کەس سەر نەنەوێنێ
بڕوانێتە کانی سانان   جێگە خوێنی پاڵەوانان
بچێتە سەر گۆڕی قەدەمخێر   ئەو کیژە کوردەی نێرە شێر
با گیانی شاد بێ لە گۆڕا   بێ‌خوێن ناچێ دەور گۆڕا
لە گەڵباخی لە ڕەنگ ڕێژان   دەم شیرن کا تاڵی چێژان
بۆ تیلەکۆ، بەرەو هەوشار   موژدە بێ باویانە ئەو جار
لە سەقز لە جێی سێداران   بڕژێنێ چەند تنۆک باران
تێبگەن بەگزادەی شێرزاد   نێزیکە بستێندرێ داد
سەرێک هەڵبێنێ لە بانە   زۆر ئازان ڕۆژ ڕۆژی وانە
ببینێ سوێسنی و گەورکان   مەلکەمووتی فارس و تورکان
با بچێتە مەڵبەندی مەنگوڕ   کوڕی بەگوڕی عەجەم دڕ
ڕۆڵەی بایز پاشا و باپیر   هەرچی بگری هەم شێر هەم شیر
لە دەشتی شنۆ و لاجانێ   ببێتە هۆی دنە دانێ
چی مامەش و هەرکی و زەرزان   گیان بۆ وڵات دەدەن هەرزان

***

سەر هەڵێنێ لە مەهاباد   پاتەختی کۆماری ئازاد
لەجێ دارەکەی چوار چرا   ئەو جێی قازیی پێدا کرا
چەند دڵۆپێک هەڵوەڕێنێ   خەو لە چاوان بپەڕێنێ
موژدە بۆ لاوان بنێرێ   نەمامی شۆڕش بدێرێ
بچێتە مەڵبەندی شکاکان   جێ ڕاوگەی ئازا و سوارچاکان
کێوی ئاگری داگرێ   ئاگری شۆرشە و نامرێ

له ساسۆن و له چیای مازێ تۆڵه ئەستاندن بخوازێ
بۆ سەر دەرسیم باداتەوە خوێنی کوردان بشواتەوە
با گوڵی وان و دەریای ڕەش بوکڵن وەکوو خوێنی سیاوەش
لەسەر زاگرۆس بگرمێنێ تورک و عەجەمان بدوێنێ:

***

خۆ بگرن! نۆرەمە نۆرە له کوێتانه کارم زۆرە!
ئیقباڵ بمرە بە شاتەوە وا ڕۆژی تۆڵه هاتەوە
هەتیوەکەی ڕەزا کەچەڵ دەتنێرمە کن نووری و فەیسەڵ
نەقڵت نەقڵی شای مشکانە عەقڵت عەقڵی سەر وشکانە
بۆژۆیە لام چاووڕاوت دەتۆپی و ناکەومە داوت
ناسیۆنالیسمی موسبەتت* دەیکەم بە سێدارە و پەتت
دنبەگی درۆت دڕاوە سمایل ئاغام له بیر ماوە
تۆڵەی هەمزاغای مەنگوڕم دەسێنم، ورگت دەدڕم
خوێنی قازیت لێ دەستێنم نیاکانت دەسووتێنم

***

ئێوەش ئەی گجووکی گەماڵ** هاکا هەڵمنان بە تەماڵ
بۆ تۆڵە ساندن هەڕەتە خوێنی کوردان یەک بە سەتە
تۆڵەی شێخ سەعیدی پیران بە هەزاران شێخ و میران
شێخ قادر و غەوسی سانی عەبدولسەلامی بارزانی
خوێنی خالید بەگم دەوێ ڕۆژی بەختت کەوتە شەوێ

***

---

* ساڵی ١٩٥٨ شای ئێران وشەی ناسیۆنالیزمی موسبەتی کردبووە دروشمی خۆی.

** **گەماڵ**: مەبەست مستەفا کەماله.

ئـــەو کـــوردی بـێ‌هێز نــەماوم پشت ئـــەستوورم ڕوونـــە چـاوم
ڕێـــوشوێنی خـۆم بـاش دەنـاسم بــۆته بـــرام کـــەریم قـــاسم
قـــاسمێ کـــە لێـــو ڕاپـــەڕی جـــەرگی تـۆ و ئـامریکای بـڕی
تـــۆڵەی گـــەلی ئـــەستاندەوە کـــورد و عـــارەبی ژیـــاندەوە
بـوونە دۆســتم مـۆسکۆ و پـەکین لەگـەڵ هـێزی گـەلان یـەکین

***

گـــەر بـــارزانـی دێـتە بـیرتان زۆر ئـاو هـەڵدەگـرێ هـەویرتان
بـــارزانـــی تـورک و عـەجەم‌کوژ بـــارزانـــی مـەرگە بـۆ خـوێن‌مژ
بـــارزانـــی شـێری کـوردستان گـیان‌بەری، گـیان لەسـەر دەسـتان
بـــارزانـــی داڵـــدەی ئـــازادی داســـــی هـــەژگەڵی بـــێدادی
کـوتکە لەسـەر خـوێنمژی کـورد بـــژی بـــارزانـــی، بـژی کـورد

لە بەغداوە بە قاهیرەدا بۆ مۆسکۆ دەچووم. کوردەکانی بەشی کوردی ڕادیۆ قاهیرە هەلیان بۆ هەڵخستم کە وتار و شیعر لەسەر ڕادیۆ بخوێنمەوە. منیش ئەم شیعرەم ـ کە هەر بە هۆی هاتنەوەی بارزانی نووسیوە ـ لە ڕادیۆ قاهیرەوە خوێندمەوە:

قاهیرە، ١٩٥٨/١١/١٤

چەپکە گوڵێک

پـــەری هـــومێدی گـەلی کـورد ئـــەم ڕۆژانـــە بـــە دەســـتوبرد
لێـــو بـــەکـەن، بـزە لە چـاوا لەپـــێش گـــزنگی هـــەتاوا
لەگـــــەڵ کـــزەبای بـــەیانا دەگـــــەڕا بـــــە کـــوردستانا
لە هـــەرلا گـــوڵ چـنی دەکـرد دیـــاری بـــوو، بـــۆ دیـاری دەبـرد

***

لە بـــۆتان گـــوڵێکی هـــەڵکەند دوو لە ئـــــاوباریک و دەربـــەند

چڵێک لە دەرسیمی سەرشین
یەک لە مەهابادی خوێنین

لە قەرقامیش، لە چیای ساسۆن
چنی گوڵی سووری بە بۆن

سووری بە ڕەنگی خوێنی دڵ
بەستی بە ئاوات چەپکە گوڵ

هێنای پێشوازی بارزانی
دەس بەتاڵی بە عار زانی

هەر گوڵ بەدەم هاوار دەکا
باسی دار و زۆردار دەکا

کزن لە ژیانی ژێردەستی
داخ لە دڵن لە پێ‌پەستی

پێمان دەڵێن بە زمانی حاڵ:
کوردە بابەس بێ ژیانی تاڵ

زۆر شەرمە ئەو ژینە حیزە
کوڵی و سەرڕێژی کرد دیزە

گانا و گینیا ڕزگارن
کوردی مە هێشتا ژێربارن

ژێر چەپۆکەی شا و بەیارن
هێشتا بۆ یەکتر نەیارن

ئازا نین، باشە بیزانن
بەردەستی حیزی حیزانن

ئەگەر ئێوە ئازا و کوڕن
بزگوڕێک لەمە دادڕن

خوێنمان ڕژا لە ڕێی گەلا
میر و ئاغا و شێخ و مەلا

لاشمان هەر بۆیە کەوتە گۆڕ
نەمان دەویست بژین سەرشۆڕ

لە گیانی بەزۆر بردوومان
لەڕەگی دڵی زیندوومان

گوڵی سووری لە ڕەنگی خوێن
ڕووا تا لەگەڵتان بدوێن

لێی هەڵمژن بۆنی خوێنێ
دنەو داو بتانبزوێنێ

ئەوەی ئێمە لەڕێی مردووین
لە مێژوو نەمری کردووین

دەیسپێرین بەدەست ئێوە
ناشێ پاڵکەون لە جێوە

مەژین بە تەنبەڵی و خەون
یان سەردانێن یان سەرکەون

ئێوەش شوێنی مە ڕەچاو کەن
نیشتمان بەخوێن پاراو کەن

کێ لە ڕێی گەل بچتە خاکا
بەختەوەرە و زیان ناکا

بۆخۆو هەقی خۆ نەستێنن
هەتا هەتا دادەمێنن

ببیسن پەندێکی پیران — «بێ شێون بە هیوای جیران»
کورد ژێر چەپۆکە و هەژارن — بریندارن، لەبن بارن
دەربەدەرن، چۆن دەربەرن! — ئازا دەفریایان وەرن
دەردی ئێمەو بێتەوە بیر — بیخەنە کار قەڵەم و شیر
ئەگەر لە دەستوو دەرچێ هەل — دەکەونە بەر جنێوی گەل
جنێوی گەل زۆر چەتوونە — ناچنە ژێریەوە لێن ڕوونە
ببزوون کوردستان ئازاد کەن — هێزی داگیرکەر بەرباد کەن
شین بکەن داری ڕزگاری — بیگۆڕن باری هەژاری

***

نووسەرێکی کوردزمان لەگەڵ چەند هەواڵێکی عەرەب بەرلەمن چوو بووە یەکیەتی سۆڤێت. لە مۆسکۆ بیستم کە ئەو نووسەرە لە هیچ جێیەک باسی کوردستانی نەکردبوو. لای وابوو ئەمە پێچەوانەی باوەڕەکەی ئەبێ! تەنانەت وەختێ کوردەکانی یەریوان بەخۆشی ئەوەوە هەڵپەڕکیان کردبوو، گوتبووی «ئێمەش لە شیمالی عیراق ئاوا هەڵدەپەڕین!». منیش ئەم دەمەتەقەیەم لەو بارەوە نووسیوە:

مۆسکۆ، ١٩٥٨/١٢/١٠

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

ب- مەرحەوا پیرۆت

پ- بایز چت پێیە؟
باس و خواس چیە؟ باپیر لە کوێیە؟

ب- چۆتە جێگەیەک گەلێ پیرۆزە — جێگە هومێدی گش تیرە و هۆزە
هەر لێقەوماوێک هەرچی دڵخوازە — لەوێ دەخوازێ جێگەی نیازە

پ- کەوابێ باسی کوردی کردووە — چی پێداویستە ناوی بردووە

ب- کوردی چی! پیرۆت کوێنت دەبەر بێ — دەڵێی باپیریش هەر کوردپەروەر بێ؟

مام باپیر زله هێنده ورد نیه | بۆته عالەمی ئیتر کورد نیه!
بە زمانی کوردی فەرمووی: بێگانەم | لەچاوی کورد و کوردستان تانەم

پ- باشە خەڵکی دیش خۆ لە تەکیا بوون
ب- باپیر تۆ لە کوێی؟ ئەوان جیابوون

ناو تیرەی خۆیان ئەبرد وەپانی | هەرووژمیان کردە داگیرکەرانی
باس عەدەنیان کرد باس عومانیان کرد | ئاوڕووی ئینگلیز و ئەمریکانیان برد
ئیتر لەو ناوە هەر گاڵە و قاوە | کورد نەبێ گشکەس ناوی لە ناوە
یەکێ فەرموو بووی باباس عەجەم کەین | لەسەر کوردەکان ئەم زوڵمە کەم کەین
باپیرە چرچە وەک دار چەقیبوو | دەمی وەک تەڵە پێکدا تەقیبوو
وەسەر شێخ قەسەم مرقەی لێ نەهات | گوایە ئەمەیە نیزال و خەبات!

پ- خۆ ئێژن چوو بووە گەڕی ڕەشبەڵەک
ب- وەگیان تۆ ئەویش هەر گەڕە و کەڵەک

کوردی ئەو ناوە کوردی تەواون | وەشیری شێران فرچک دراون
بۆ کوردەواری گەلێ بە تاسەن | بێ زڕە کوردن گش کوردە خاسەن
لە خۆشی ئەمەی کورد چوونە لایان | جۆشی خواردبوو بەزم و هەرایان
زیڕەی زوڕنایان، ڕمبەی سەمایان | دەیهێنا جووڵە شێخ و مەلایان
باپیریش وتی: لە شیمال زەمین | هەڵپەڕکێمان هەس بەڵام زۆر کەمین!
پ- کەوا بێ بایز مام باپیر زلە | زلە و زۆر زلە هۆباڵ بەو مەلە!

***

له سناتۆری «گیرتسن» بووم له نزیک مۆسکۆ. کچێکی کوردیزانی لینینگرادی نـامه یه کـی دۆسـتانه ی بـۆ نووسیبووم. به لاّم ئیمزاکه یم بۆ نه خوێندرایه وه، له وه راما ئه مه م بۆ نووسیوه:

گیرتسن، موسکۆ، ۱۹۵۹/۲/۲۸

وه رام بۆ کچێکی سۆڤیه تی

کـــیژه ڕووســـه کــه ی نــاوت نــازانــم
نــامه کــه ت گــه یشت قــه زات له گــیانم
ســــووری دایــه وه بــه گــۆنه ی زه ردم
گـــفتت هـــه توانـــن بـــۆ چـــاری ده ردم
مـــــنیش بـــه دیــاری له کــوردستانڕا
یـــــانی له وه لّگـــه ی دیـــده مـــه ستانڕا
له چـــاوڕه شان و له بـــالاّ بــــه رزان
کــولّمه گــه شان و نــه شمیله و تــه رزان
پـــه یامم پــــێیه بــۆ چـاوی شــینت
بـــۆ لێـوی ســووری بــه پــێکه نینت
مـــاچم هــێناوه بــۆ ده مــی تــه نگت
ڕوانـــین له بـــالاّی نـــه مامی شــه نگت
تــــه ماشام پــێیه بـۆ کـولّمی ئـالّت
دلّـــم ده تـــرسێ له دانـــه ی خـــالّت
کــوردیش زۆر جوانـن بـه لاّم ئـه سیرن
له ده س داگــیرکه ر بــه جــوانــی پــیرن
گــیرۆده ی ده ســتی تــورک و ئـێرانـن
له نگـــۆ داخــــوازی یـــاریده دانـــــن
ئــه گـــه ر وه کـوو تـۆ ئـه ویش ئـازاد بـن
وه ک هه موو گه لان دلّخوش و شـاد بـن
له مـــــنیش ده تـــارێ بـــاری هـــه ژاری
ده کــــه ومه کـــۆڕی یـــاری و دلّـــداری

***

ڕاسپاردەیەکی ڕادیۆی مۆسکۆ لە سناتۆری «گیرتسن» هاتە لام؛ داوای لێکردم کە بە هۆی جێژنی یەکەمی مایۆ وەلامێک بۆ گەلی عیراق بنێرم. منیش لە گەڵ پێشەکیەکی کورتا ئەم شیعرانەم بە دەنگی خۆم تەسجیل کرد و شەوی ١٩٥٩/٥/١، سەعات ٩/٣٠، لە ڕادیۆ مۆسکۆڕا بلاو کرایەوە:

سناتۆری گیرتسن، مۆسکۆ، ١٩٥٩/٤/٢٣

پیرۆزبایی

لە مۆسکۆ مەکۆی ڕزگاران　　لە ناو جەرگەی دۆست و یاران

لە پەنا کۆشکی کرملین　　لەکن گۆڕی پاکی لینین

لە بەرانبەر ئەستێرەی سوور　　جێی هومێدی نزیک و دوور

لە مەیدانی سووری شارا　　لە ڕۆژی جێژنی ئەیارا

گوڕەی ملیۆنها کارگەر　　کە کردەیان هاتۆتە بەر

بەرەو عێراقی ئازا و گورد　　بۆ کۆماری عەرەب و کورد

بەڕێ دەکەین پیرۆزبایی　　پەیمان‌بەستنی برایی

شاباشی چەمی ڤۆلگا و دۆن　　پێشکەش بە زەڵم و تانجەڕۆن

پیرۆزبایی نیڤا و سەیحوون　　بۆ فورات و دەجلەی دڵڕوون*

کرێکاری عەرەب و کورد!　　ئازاد بژین دوژمنوو مرد

بەرەو پێش بزوون بەرەو پێش　　لە کەس نەوبێ ترس و ئەندێش

کێ لەگەڵتان بە گێچەڵە　　بە دەست و پێ کەوتە تەڵە

بزانن ئێوە نە تەنیان　　دۆستی ئازادیخوای دنیان

دەستمان لە دەستی یەکدایە　　مەڵێن دوورە ئەو مەودایە

محەببەت دووری بۆ نیە　　فەرقی بەغدا و مۆسکۆ چیە

***

---

* **زەڵم و تانجەڕۆ**: دوو ڕووبارن لە کوردستانی عیراق. **ڤۆلگا و دۆن و نیڤا و سەیحوون**: ڕووبارن لە یەکیەتی سۆڤیەت.

له بەغدا جێژنی یادی یەکەم ساڵی شۆڕشی ١٤ی تەمووز و دامەزرانی کۆماری کوردو عەرەب ئەکرا. لە مۆسکۆڕا ئەم پیرۆزباییەم نارد و لە ڕۆژنامەی خەباتدا چاپ و بلاّوکرایەوە:

مۆسکۆ، ١٩٥٩/٧/٨

پاڵەوانێک

شـــەوێ ڕەش وەک دڵـــی زۆردار   مات، بێهەست، وەک بەختی هەژار
ســـەرخـــۆش و بـێهوشن پـیاوکوژ   لە خـــەودان زگـــزل و خـــوێنمژ
لە نـــــێوان خـــانەقین و فـــاو   ســـوور و تـــەڕن مـــلیۆنها چـاو
بــێخەو، خـوێنیان تـێ چـڕژاوە   چـــــاوی دایکــــی دڵــــبرژاوە
دیـــدەی ســـاوای نـیوە مـردوو   بــێدایک و بـاب پـێوەند کـردوو
گـــەلێک چـــاوی لاوی گـەلمان   لە بــــاقووبە و نـــوگرە ســـەلمان*
پـــڕخوێنن غـــەزەب دەبـــارن   خـــــوێنەخۆری ئـــیستیعمارن
کـزەی شـەماڵ، سـۆزەی زریـان   دڵ گـــەرمن بـــە ئـاه و گــریان
ئـەو بـۆ شـیمال، بـۆ جـەنووب ئـەم   دەم بـــە نـــاڵە، دڵ پـڕ لە خـەم
دەجـلە و فـورات بـەیەک دەگـەن   دەردەدڵ لای یـــەکـتر دەکـەن
ئـەو لە سـوێی کـورد وێـڵ و شـلوێ   ئـــەم لە دەردی عـــەرەب دەدوێ
یـــەکـــتری دەگـــرنە هـــامێز   بـەیەک بـوون دەبـنە خـاوەن هـێز

***

لە جـەرگەی ئـەو شـەوی ڕەشـا   ڕەشـــی چـــی! لەو ڕۆژەی گـەشا
پـــێ بـــە عـــەرزا کـوتانێک دێ   نـــەعرەتەی پـــاڵەوانـــێک دێ
عـــــەبدولکەریم دەگـــوڕڕێنێ   قـــەلاّی بـــەدکار دەلەرزێـــنێ
ســـەرخـۆشان ئـەغیار دەبـنەوە   بـــێهۆشان هـــوشیار دەبـــنەوە

---

* **باقووبە** و **نوگرە سەلمان**: دوو زیندانی زۆر سەختن لە عیراق.

ئەوانەی خوێنمژی گەلن   چی زگ زل و تەوەزەلن
ئەوانەی ئێمەیان دەخوارد   خۆیان لە مافی گەل دەبوارد
واکونەمشکیان پێ تەنگە   لاقی هەڵاتنیان لەنگە
گشتی دزە و گای خۆی دەوێ   چارشێوی ژن بەر ناکەوێ
یەک لەسەر هێلکان کەوت کڕ   یەک کەوتە سەر پڕزەی ئاخوڕ
تەزین هەموو دز و قزە   ڕێگەی بڕا فێڵ و گزە
با بڕووخێ کۆشکی پاشا   هەنگاو بنێین بەسەر لاشا
لاشەی سەگەلی ئیستیعمار   زۆر لە بارن بۆ پەت و دار
پاڵەوان عەبدولکەریمە   دوژمن پڕ لە ترس و بیمە

***

ڕۆژی چاردەی تەمووز، شۆڕش   لەسێ چوار وشەدایە گش
بەڵام مانای گەلێک زۆرە   پادشا خۆرە، زۆری شۆڕە
بۆ داگیرکەر ژەقنەمووتە   نانی برسی و بەرگی ڕووتە
بۆ خوێنمژان ژەهری مارە   یاری گەلانی ڕزگارە
بۆ نان پێژە، بۆ کز هێزە   شەڕ کوژە و ئاشتی پارێزە
لە نەدار پیشە و هونەرە   لە نەیار شیر و خەنجەرە
بۆ بێکاران پارە و کارە   بۆ جووتیاران زەوی و زارە
لەش ساغیە بۆ نەخۆشان   مەرگە بۆ گێچەڵ فرۆشان
ئازادی پێنووس و دەمە   تا بێژی و بنووسی کەمە
پاڵەوان عەبدولکەریمە   قایم دادەڕژێ ئەو هیمە

***

شۆڕشی گەل لە گەلاوێژ   وشەی کورت و مانای درێژ
یەک بوونی عەرەب و کوردە   ڕێک بوونی درشت و وردە

نـــــەمانی کـــــۆنەپەرستان بـــــەرگیری لە بـــەرهەڵستان
گـــــەڕانـــەوەی بـــارزانـــیە خـــێرە و خـــۆشی و هــەرزانــیە
مـــرداربـــوونی شـــەووافـــانە* بـــــەشداربـــوونی بـــێ‌مافانە
ئـــــامریکا ڕووگـــرژ و مـــۆنە بـــا بـمرێ ئـەمری کـای کـۆنە
نـــەخۆش کـــەوتنی ئـــینگلیسە لە تـــرسی دواڕۆژمـــان ســیسە
فـــڕێماندا لەمـــپەر و کـــۆست مۆسکۆ و پەکینمان بوونە دۆست
عـــیراق کـــە ئـــازادە و شـــادە جـــێی دادە قـــیبلەی مـــرادە
بـــۆ کـــوردی دیکـــەش لە لاوە مـــــوژدەی ئـــازادی هـــێناوە
بـەرەو خـۆشبەختی چـوون هـەلە شـــۆرش و شـــۆرشی گـــەلە
پـــــاڵەوان عـــــەبدولکەریمە چـــینی هـــەژار نـــەڵێ نـــیمە

***

ئایزەنهاوەر بۆگەلی ئەمریکای پێشنیار کرد کە لە ڕۆژی ۱۹۵۹/۷/۱۷ ڕا تا ۷ ڕۆژ نوێژ بکەن بەڵکوو خوا گەلە ئەسیرەکان ڕزگار بکا. منیش بەو هۆیەوە لە زمان سەرەک تەشریفاتی نوێژەوە ئەمەم نووسیوە:

مۆسکۆ، سناتۆری گیرتسن، ۱۹۵۹/۷/۲

شەیتان دەڵێ ئامین

ســوار بــن لە گــەڕۆک و فــڕۆک بــۆ دەورو بــەری «لیــتڵ ڕۆک»
بــا «کـۆکس کـلان» نـەسرەوێ چـەرمی چـەند ڕەشـێکمان دەوێ
بـدرووین کـەوایـەک ئـاوداوێـن تــەقەڵ ڕەگ، پــەڕاوێــز لە خـوێن
پـــیاوی گـــەورە بـــۆتە کـەشە پـــێویستی بـــە بــەرگی ڕەشـە
بـنکەی شـەڕێک ئـاوپرژێن کـەن ئـاو پـرژێنە کـەی بـەخوێن کـەن
لە پـــــرچـــی ژنـــی کـــۆریا لێـــی ڕاخـــەن بـــەرەو بـــۆریا

---

* ئەفسەری دژی قاسم.

بگەن بە ماوەی کەلاکی   «هیرۆشیمی» و «ناگازاکی»
لە چەند هەزار کەللە سەرێک   بەرز کەینەوە مینبەرێک
لە ئەشکی چاوی هەژاران   کە ماڵمان کردن بۆمباران
پڕکەن شووشێکی شووش و قۆز   ناوی بنێن ئاوی پیرۆز
ولامێک بنێرن بۆ جوو   شەڕیان بە چەکی ئێمە بوو
بە یاری ڕاستیان دەناسین   بابچنە قەبیە و دێریاسین
لوولاکە موسوڵمان باشن   لەو خاچێکمان بۆ بتاشن
هەڵکوڵن چاوی هیندی سوور   بیکەن بە تەزبیح و بەرموور
بۆمبای هیدرۆژینی خاوێن   لەوانەی زۆر پێمان ناوێن
پڵیتەکەی لێ دەرێنن   بخوری پێ بسووتێنن
پیاوەگەورەکە نوێژ دەکا   نوێژێکی زۆر درێژ دەکا

***

لە «مارس» دەپارێتەوە   هەرگیز شەڕ نەکوژێتەوە
چەکفرۆش گیرفانی پڕ کا   فەرانسە جەزایر قڕ کا
کایشک بچێتەوە چینێ   خەونی تریاکیان ببینێ
کۆریا بۆ «سینگمان ری» بێ   زۆر خەریکی زۆرکەری بێ
هەروا بن عومان و عەدەن   ئینگلیز دەستیان لێ بەرنەدەن
دەرنەچن کوردی ماڵ وێران   لەبن چەنگی تورک و ئێران
با کوردستان ڕزگار نەبێ   لە مافی ژین بەشدار نەبێ
پیاوەگەورەکە نوێژ دەکا   بە نوێژان دنیا گێژ دەکا

***

تارمایی ماکارسی و دالاس   هەڵ دەوەستن لە چەپ و ڕاس
مەرگ خواز و دوژمنی ژین   دەگەڵ شەیتان دەڵێن: ئامین

***

دەمێک بوو پێوەبووم دەربارەی شەهیدکرانی پێشەوا قازی محەممەد و هەواڵانیەوە شینێک بگێڕم. بەڵام هەڵێکی وام بۆ نەدەڕەخسا. لە سناتۆری گیرتسن لە مۆسکۆ، هەڵم بە دەرفەت زانی و ئەم شەپۆڕنامەم لە ژێر ناوی «ڕۆژێکم هەیە» دا بە دوو تابلۆ نووسیوە:

مۆسکۆ، گیرتسن، ١٤/٨/١٩٥٩

ڕۆژێکم هەیە

تابلۆی یەکەم

شەوی ڕەش

لە ناو دڵی ڕەشی شەوا   مەردم لە غوڕابی خەوا
دنیایەکی مات و کشە   نە هەستە نە چرپە و خشە
هێندێک هەوری ڕەش و بڵاو   چەند ئەستێرەی زەردهەڵگەڕاو
بووبووی کوندێک لە کەلاوێک   زیزەی سیسریکە تاو تاوێک
سێ چوار دارتاش لە بێکاران   چاو پڕ لە خەو لە بێگاران
دەبیسرێ لەوان جارجارێک   خرتەی تەشوێیەک، مشارێک
چەند سەربازێک ڕاوەستاون   بەزۆر بە سەرباز گیراون
زۆر لەوانە زۆر لە ڕێی دوور   قامچی پێچی کردوون مەعموور
دایکێکی پیر، وردە منداڵ   ماون لە ماڵ پەرێشان حاڵ
کاتی دروێنە و دەسکەنە   زەوی و زاریان بێ خاوەنە
نازانن بۆ ڕیزکراون   لە دیار چ کارێک وێستاون

***

ڕێ و شوێنی جەنگەڵ

لە مەیدانەکەی «چوار چرا»   داری سێدارە هەڵخرا
دووی ئینگلیز و ئامریکایی   دێن، دەچن لە تاریکایی

چەند عەجەم لە شوێن ئەو جووتەن
وەک تووڵەن، بە کلکە سووتەن

بۆ ئێسکێ بۆ پاروێک بەرماو
چیان پێ بڵێن دەس لەبان چاو

دێتە پێش یەکی ترسەنۆک
دەنگ نزم، بە دەستی لەرزۆک

چاوێک لە میستر، بە چاوێک
دەخوێنێتەوە نووسراوێک

لە ئینگلیسی تەرجەمەیە
کوردی و کورتیەکەی ئەمەیە:

«ئێمەی سپی پێستی پیاوخۆر
ئێمەی خوێنمژی خاوەن زۆر

بە ڕێوشوێنی ورچ و مەیموون
ئەوی لە جەنگەڵ ژیان و چوون

بڕیارمان لەسەر ئەمەیە
ئەم سەرزەویە مولکی مەیە

کێ زەرد و ڕەش و ئەسمەر بن
دەبێ بۆ ئێمە نۆکەر بن

بێهێز مافی ژینی نییە
ماف داواکەر دینی نییە

کێ ئازادی لە دڵدا بێ
گەرەک لاشی لە گڵدا بێ

کەسێ نیشتمان پەروەر بێ
یان بمرێ یان دەربەدەر بێ

لەم سەرزەمینە ئاوو بەژ
کانگە و گژو گیاو دەشت و کەژ

کوێ زۆر بە بەهرە و بە پیتە
بەش و بەهرەی واڵستریتە

جۆنبۆڵیش لە هەشتێ مشتێ
لە کەرستەی کۆشکێ خشتێ

چۆن کورد و ئازربایجانی
خۆیان بە خاوەن ماڵ زانی

پەندی ئامریکایان نەبیست
ئازادی و سەربەستیان دەویست

دەبێ بچنە پای سێدارە
مەرگیان بۆ ئێمە ناچارە»

***

پاڵەوان ناترسن

دەرگای شێران کرایەوە
دارو بەرد دەنگی دایەوە

گوێ لە زرەی زنجیر بگرن
پاڵەوان ناترسن بمرن

بۆ مەرگ دێن بە ئازایی
دڵێی دەڕۆنە سەرشایی

مـــەردانـــە هـــەنگاو هـــەڵدێنن بـــەدکار بـــە تـــوندی دەدوێـــنن
رووگـــــرژن بــــەرانــــبەر دوژمــــن دەم بـــە بـــزەن بـــەرەو مـــردن
وا پـــێشەوای کـــوردان، قـــازی پـــــێشەوایـــــە بـــــۆ گـــیانبازی
گـــورەی، مـــاتی شـــەو دەشکـــێنێ دڵـــــــــی زۆردار دەلەرزێـــــــنێ

***

ژینی نەمر

بـــــەختەوەرم هـــــەڵکەوت هـــەل خـــۆم دەکـــەم بـــە قـــوربانی گـــەل
دەڕۆم بـــــــەرەو ژیـــــنی نـــــەمر لە ژیـــــنتان دەبـــــم بـــــە ئـــاگـــر
تـــــا کـــوردێک مـــاوە لە شـــوێنێ دەکـــــــۆشێ تـــــۆڵەم بســـــتێنێ
مـــن زیـــندووم و دوژمـــن مـــردوون ئــــێوە مـــن ئـــیعدامـــم کـــردوون
کـەی لە پـاش مـن بـێخەم دەبـن هـەر کـوردێک یـەکێکە وەک مـن
مـــــردن لە ڕێگــــــەی نــــیشتمان ســــــــەربەرزیە بــــۆ گشــــــتمان

***

بیر ناکوژرێ

لە دوای ئــــــــەو بـــــــرا و بـــــرازا دەچـــــنە پـــێش ســـەربەرز و ئـــازا
ســـــەیفە بـــــانگ دەکـــا: کـــوڕینە! «بـــــەرخـــی نـــێر بـــۆ ســـەربڕینە»
مـــەرگێک لە ڕێـــی نـــیشتمان بـــێ ســـــەد ژیـــــانی بـــە قـــوربان بـــێ
ئـــــاواش نـــــەبا هـــــەر دەمـــردم کـــــەسیش یـــــادی نـــەدەکـــردم
بـــــەو مـــــەرگە زیـــندوو دەبـــمەوە تـــــازە کـــــەی لەبـــیر دەچـــمەوە
لاشـــــمان کـــــە ســـەر دەنـــێتەوە بـــــــیرمان هـــــەر دەتـــــەنێتەوە
هـــــەموو تـــــنۆکـــە خـــوێنێکمان ڕزگــــــار بــــوونە بــــۆ شــــوێنێکمان
جـــــۆشی خـــوێنی مـــە نـــاسرەوێ تـــا ســـەربەستی دەست دەکـــەوێ

***

دەسمایەی دوارۆژ

لەو مـــــانگی ســـــەرە بـــەهارە   چـــەند لاو چـــوونە پـــای سـێدارە
نـــــــێژران بـــۆ دوارۆژ داخ لە دڵ   تـــۆوی دوارۆژ کـــەوتە بــن گــڵ
گـــــۆڕێ لەوان بـــەجێ مـــاون   هـــێزی دڵـــن، سـۆمای چـاون
بـــەڵگەی مـــافی کــوردەواریــن   مـــــۆری قـــەباڵەی ڕزگـــارین
کـــێلیان بــۆمە داری ئـــاڵان   گـــەنجێکن نـــاچن بـــە تـاڵان
بـــۆ کـــوردی هـــەژار ســەرمایەن   بـــۆ دیـــواری خـــەبات پـایەن

***

تابلۆی دووهەم:

گوڵی وەریو

پـــــاییزە، وڵات ڕەنگ زەردە   شـــــــنەبا هـــەناسە ســـەردە
پـــەلکی گـــوڵی ئـــاڵ وەریــوە   لە پـــاش گــوڵ بــولبول هــەتیوە
دەگـــری بـــۆ ڕۆژانـــی پـێشووی   بـــۆ بـــەختەوەری لە دەســچووی
بـــۆ خـــونچە و گــوڵی گــوڵستان   بـــۆ مـێرگ و بـاخی کــوردستان
نـــاڵەی گـــەلا بـــە دەم بــاوە   وەک ژنـــــەبی و بـــاو کـــوژراوە
لەم کــــــوردستانە ڕەنگـــــینە   کـــە لە ســوێی لاوان خــەمگینە
بــەرچـاو دەکـەوێ بــەرچـاوێک   لەبــــــەر پــــاڵێکە کـــانیاوێک
ڕوون، وەک چـاوی پیاوی خـەبات   خــورەی خــەندەی دڵ پــڕ ئـاوات
کــەف سـپی، ساردە وەک تـەرزە   پشـــــتی کـــێوێکی ســـەربەرزە
پـــێشی دیـــمەنی دەشـــتێکە   دەشـــتی کـــوردە و بـــەهەشتێکە
بـــۆ پشـــوو، ســـانەوە تـاوێک   لێـــی دانـــیشتوون پـیر و لاوێک

***

لاو خوێن گەرمە

لاو شوانە بە شان و باهۆ — زۆر خوێنگەرمو شایی بەخۆ
فەرەنجی لەبەر، پێخواسە — دەرپێ پڕپینە، بێ کراسە
چەکی خەنجەرە و گۆچانە — بلوێری لەسەر لێوانە
هەوای بلوێر بە خەمباری — شیوەنیە بۆ کوردەواری

***

پیر دڵنەرمە

پیر وەرزێرێکی هەژارە — کەوای جاوە کڵاش خوارە
پێچی لە چڵکا خنکاوە — تەپە کڵاوەکەی دڕاوە
ڕانک و چۆغەکەی شڕۆڵە — پشتێندەکەی دوو تیتۆڵە
ڕەنگ زەردە لەبەر بێ نانی — پڕدەرە لە بێ خودانی
چاو پڕووش، هەناسە سوارە — دیارە زۆر دڵ بریندارە
فرمێسکی دەوەرن لەچاو — تێهەڵدەکاتە بەند و باو

***

ڕەنجەڕۆیی

لێ لێ، لێ لێ، لۆلۆ، لۆلۆ — دەک لاڵ بم کوردستان بۆ تۆ
ساڵ درەنگە و خەزەڵوەرە — گەییشتنی میوە و بەرە
خەرمانی گەنم کۆکۆیە — ڕەنجبەرەکەی ڕەنجەڕۆیە
باسکی کوردە چاندی و چنی — بەتاڵان دەیبا دوژمنی
ترێی ڕەزی من گوشراوە — خوێنم لە کووپان کراوە
من دەکۆشم، ئەو دەنۆشن — من پەرۆشم، ئەو سەرخۆشن
ئارەقەم بۆ تووتن دەڕژێ — زۆردار بەفیز هەڵیدەمژێ
خوری و لۆکەم چوون بە فیڕۆ — دەسووتێم لێم نایە بۆسۆ

نەوتم دنیای کۆ کردەوە　　جێی خۆم هەر تاریکەشەوە
زۆری لێکراو بم هەتا کەی　　چاو لەو ڕۆژەم بڵێم ئۆخەی
بلوێر بۆی دەلۆرێتەوە　　پیرە بۆی دەگێڕێتەوە:

***

ناهومێد نیم

لۆلۆ، لۆلۆ، لێ لێ، لێ لێ　　من دەیڵێم بەدکار گوێی لێ بێ
ئەگەر سەد هێندەش هەژار بین　　بێ‌پەنا و پشت و داژدار بین
بێ‌هومێد بۆی دانامێنین　　هەر دەبێ هەقمان بستێنین
بیستوومە لە کۆنە پیاوان　　پەندی پیران لەسەر چاوان
گەنمت کە دانیدا دیاری　　تا نەیخۆن چورە و پاساری
داوەڵێکیان بۆ بچەقێنە　　بیانترسێنە، بیانتارێنە
کوللەت کەوتە ناو شینایی　　بۆی بێنە ئاوی خەزایی
لەناو زەوی بیپرژێنی　　قڕ دەکا و دوایی پێ دێنی
داگیرکەرانی وڵاتم　　کوللە و چورەن بۆ داهاتم
دەمیان نایە کوردستانم　　بێگانەن بەربوونە گیانم
بلوێر وەرام دەداتەوە　　پیرە تێهەڵدەکاتەوە

***

داوەڵ کێڵە

لۆلۆ، لێ لێ، لۆلۆ، لێ لێ　　با داگیرکەر دەرکەوێ لێ
بۆ پیاوخۆر، گەنم و جۆخۆر　　بۆ خوێنمژانی خاوەن زۆر
داوەڵ کێلی پیرو لاون　　لە ڕێی ئازادی کوژراون
کێلی سەرگۆڕی شەهیدان　　گیانبەخشان، ئازا و ڕەشیدان
داگیرکەران دەتارێنێ　　شوێنەواریان لە بنەدێنێ

***

خوێن ڕژاوە

کوللەی ئەوبەری دەریایە — لەناو نیشتمانمدایە
ئاوە خەزاییەکەی خوێنە — پەڵەی خوێن لە هەموو شوێنە
لە دەرسیم، مازێ، ئاگری داغ — بارزان، سولەیمانی، سابلاغ
لە سەقز، بۆکان، لەهەر کوێ — نەک لە کوردستان، لە هەرجێ
لە دەوری مەراغە و تەورێز — گڵزۆری گرتوونە هامێز
پێدا بچۆ هەتا تاران — بست بست کێلن لەسەر یاران
شوان دە بلوێر دەتووڕێنێ — پیرە دیسان دەنگ هەڵدێنێ

***

هاودەردە زۆرن

لێ لێ، لۆلۆ، لێ لێ، لۆلۆ — نەک هەر لێرە، زۆر دوور بڕۆ
لە ئەفریقا، لە ئاسیا — هەر گۆڕن لە گۆڕ و چیا
لە عیراق، لە توونسی شین — لە هیند، لە چین، لە هیندوچین
لە مەلایا، لە کۆریا — لە جەزایر، لە کینیا
لە ئەندۆنێزی، لە یەمەن — لە میسر و عومان و عەدەن
بە هەزاران، سەد هەزاران — لە چۆڵگان لە لادێ و شاران
کوشتەی دەستی ئیستیعمارن — گشت کەس وەک ئێمە داغدارن
جێ نەماوە لە گشت لاوە — خوێن ڕژاوە، کێڵ چەقاوە
پاش ماوەی ئەو کوژراوانە — ئەو هەموو پیر و لاوانە
گشتی تووڕە و تۆڵ ئەستێنە — چاویان داگیرکەر ترسێنە
بۆ کوێ هەڵدێن خۆڵیان وەسەر — وا داری هومێد هاتە بەر
ئەو دڵ بریندارانە گشت — لە یەکتر دەبنە پەنا و پشت
من داس، تۆ گۆچان و خەنجەر — مام خاڵە و کوتکی ئاسنگەر

ئـــێمەش ڕەگـــەڵیان دەکـەوین خـــوێنەخوێی خـــاوەن نــەتەوین
خـــوێنمان نـــەڕژا بـــەخۆرایـی ئـــێمەی کــــردۆتە خـــەزایـــی
خــــەزایـــــە داگـــیرکەر کـوشتن قــڕیان دەکـەین بـە خـوێن ڕشـتن
تـــۆڵەی شــــەهیدان دەسـتێنین کـــــــوردستانمان دەڕەنگـــێنین
پــــڕی دەکــــەین لە بــــەر و بـــۆ وەک یـــەک بـێ، بـەشی مـن و تـۆ
ئـــاسنگەر و شــــوان و جــــووتیار خـــۆش دەژیـــن لە دنـــیای ڕزگـــار
هــــەی لۆلۆیــــە هــەی لێ لێـیە لە کـــوردستان خـــۆشتر کـوێیە!

***

ئەم نامەیەم لە مۆسکۆ را بۆ سەید کەریمی ئەیووبی مەهابادی و مامۆستا قەناتی کوردوییڤ و وئیرا ناو ـ کە کچێکی ڕووسی ڕۆژهەڵات ناسە ـ ناردووە:

مۆسکۆ، گیرتسن، ۱۹۵۹/۸/۲۰

پەیکێک

لە ئـــــاواتــــی هــــەژارێک بـــا درووس کــەین بـــاڵدارێک
بـــــاڵندێکی ڕەنگـــین تـــووک دەنووک چووک و ئێسک سووک
لە بــــــیری ورد، لە خـــــەیاڵ لێـــی بـــنێین جـــووتێ شـــاباڵ
بــــێ‌ترسی چـــــەتە و گـــۆران گـــوێ نــەداتــە بــاو بــۆران
بـــــفڕێ بـــــۆ دنـــیای ئـــازاد بـــــــۆ شـــــاری لیــــنینگراد
لێـــــــنینگرادی ئــــــــازا شـــــــەپۆل دەدا لە نـــــــازا
ئـــــەو شـــــارە پـــــاڵەوانـــــە بـــــــەناوبانگی جـــــــیهانە
لە جــــەنگا بــــبووە لەمــــپەر شکـــــاندی ســـەری هـــیتلەر
ڕۆڵەی ئـــــــازا و ســــــەربازی شــــێوانـــــدی نـــازی نـــازی
پـــــــیرۆزتر جــــێی زەمــــینە جــــــێ خــــــەباتی لیـــــنینە

***

جـا ئـەی مـەلی بـیری ورد | پـەیکی هـەزارێکـی کـورد
بـاش بگـەڕێ بـە شـارا | بـڕوان بـە چـوار کـەنارا
بـفڕە بـەو دیـو بـەم دیـوا | دەنـدووک تـەڕکە لە «نـیوا»
قـەسری قـەیسەر بـبینە | خـۆت مـڕ بکـە لە چـینە
ئـێستا جـێی هـەژارانـە | نـەخانی زۆردارانـە
نـە جـێگەی خـوێنمژانـە | جـێگەی خـوێنمژکوژانـە
گـەر لە جـێ خـەو دەپـرسی | مـەهێنە دڵ مـەترسی
سـێ ئـاواڵـم لەوێ هـەن | بـا بـۆت بـاس بکـەم کـێهەن
یـەکـێ بـۆری ڕەش تـاڵە | نـاقۆلا و بـێفەساڵە
سـەیدێکی گـوناهبارە | بـە پـیادەیی سـوارە
سـەری پـڕە لە پـەڵە | بـە گـێچەڵە کـەچەڵە
خـوێن شـیرن و ڕۆح سـووکە | زلە و بـە بـاڵا چـووکە
ئـەیووبیە و کـەریمە | بـن چـینەی دڵـخۆشیمە
دووهـەمیان مـامۆستایە | چـقاس بـێژێ هـێژایـە
زانـایاکـە هـۆزانـە | جـێ هـێقیـا کـوردانـە
ولۆ بـیر نـەبەی پـیرە | دڵـێ فی خـۆرتە، ژیـرە
لجـەم مـە پـڕ مـەزنە | ڕۆهـینا چـاڤێـن مـنە
ئـەو کـوردێفە قـەناتە | پـەلهەوانـێ خـەباتە
ئـەویتر کـیژە ڕووسـە | خـاوەن بـیرو بـنووسە
زۆر جـوان و شـۆخ و شـەنگە | دڵـڕفێنە چـەلەنگە
ئـیرای لیـنینگرادی | وێـڕای هـێزی ئـازادی
بـۆ کـوردستان دەکـۆشێ | بـۆ کـورد دڵـی دەجـۆشێ
بـۆ وچـانی شـەوانـە | جـێ خـەوت لای ئـەوانـە

***

بـێژە بـە هـەر سێ یـاران   بـا کـۆڵ نـەدەن چ جـاران
خـەڵکی سـۆڤیێت بـدوێنن   بـا کـۆمەڵێک پـێک بـێنن
بـۆ یـاریدەدانـی کـورد   گشـتی لەنـاو بـەندا مـرد
کـۆمەڵە هـەن لە هـەر دەر   بـۆ بـەزەیی جـانەوەر
ئـەگـەر ئـێمە بـەشەرین   یـان تـیرەی جـانەوەرین
بـۆ کـەس نـامانپارێزێ   بـۆچی نـایەینە ڕێـزێ
ئـەو کـوردی ئـازا و بـەکـار   ژێـر چـەپۆکـەی شـا و بـەیار
دڵـخۆشێکیان دەنـەوە   دەروێکـیان لێ پکـەنەوە
تـۆزێک چـەکـمان بـدەنێ   کـەسمان نـاوێ، بـە تـەنێ
نـە یـاران دەتـۆقێنین   بـە یـاران دەتـۆپێنین
هـارتەر و ئـایزەنهاوەر   نـاتوانـن بـبنە لەمـپەر
بـنکەی شـەڕیان شڕ دەکـەین   مـاری گـەڕیان سـڕ دەکـەین
کـێ هـورووژموو بـۆ بـێنێ   دەیـڕەنگێنین بـە خـوێنێ
پـەیمانی جـەنگی کـلاو   بـە کـوردان دەکـرێ بـلاو

***

مـەلی بـیری هـەژاران   کـاتی دیـدەنی یـاران
لە شـەقام و لە کـۆڵان   دڵ نـەدەی بـە کـچۆڵان
کـارت هـاتە کـۆتایی   بـخوازە مـاڵاوایـی
هـەڵبفڕەوە بـێدرەنگ   بـۆ لای هـەژاری دڵـتەنگ
لە دڵـمایە هـێلانەت   وەرەوە هـەژار خـانەت
تـا پـێکەوە بـخوێنین   هـەر ئـێمە پـێک دەمـێنین

***

خرۆشوف سەرەکی ڕووسیا چوو بۆ ئەمریکا و لە جێگەیەک بە ناوی «کەمپ دەیڤید» چاوی بە سەرەک کۆماری ئەمریکا کەوت. زۆر کەس هومێدی زۆری بە ئاشتیەکی هەموانی پەیدا کردبوو، بەو هۆیەوە منیش ئەمەم نووسیووە:

مۆسکۆ، گیرتسن، ٨/ ١٠/ ١٩٥٩

لکە زەیتوون

لە هەزاران و هەزاران ساڵ
ڕەنجبەر مابوو لە ژینی تاڵ
خستبوویانینە کۆت و زنجیر
کاهین و خان و قەڕاڵ و بەگ و پیر
یەک کوڕی خوا بوو، یەکێ فەرخەی مانگ
یەک بەهەشتی لە دەسا بوو شەشدانگ
بە درۆ خێوی جنۆکە و ئەستێر
دەمی وان ببووە تەرازووی شەڕ و خێر
پاری وان گۆشت و بەشی مەش کوشتن
ئەو مڕی مەی، لەمە خوێناو ڕشتن
لەمە چەوسان و لەوان خۆبواردن
بۆمە برسیایەتی، بۆ وان خواردن
لە کەم و زۆری جیهان بێبەش بووین
بە تەنێ خاوەنی چارەی ڕەش بووین

***

تا لە پڕ نەمری بلیمەت لێنین
دەستی دا شۆڕشی گەورەی خوێنین
مێژوو وەرچەرخێ بەلای کارگەرا
دەم لە پووش بوون تەوەزەل، دەم بە هەرا
وەرگەڕا باوی کرووسینی هەژار
کەوتە بەر لینگی نەدار تانجی تەزار
دەستی دا کۆشش و کار ئەم چینە
کاری بە کوێ گەییوە ببینە!
کەم لە نیو چەرخە ئەمە ڕوویداوە
سەری دنیا لە سەری سووڕ ماوە
خاکی خۆی کردە بەهەشتی ڕەنگین
ون بووە ناوی پەشێوو خەمگین
پەیتی ئەو باجی لە ڕۆژێ ئەستاند
مشتی ئاسنینی سەری مانگی شکاند
بەینی ئەستێرە دەپێون بست بست
هەرچی بەرزاییە دەکرێن پێخوست
مانگ چیە؟ ئێستگەیە و جێیدێڵن
مارسی خوای شەڕ زەویە و دەیکێڵن

***

ئـــەمەیە هــێزی کــۆنیزمی مــەزن | کــۆلەدار لێــی وەڕەزن، پــێی دەتــەزن
هـــێز ئـــەوەند زۆر و بـــە هــێز نـــانازن | بـــەسە شـــانازی کـــە ئـــاشتیخوازن
نـــایەڵن جـــەنگ لە جـیهان بـەرپا بــێ | چـــەکفـــرۆش چـــی لە دڵا بـــێ نـابێ
لکـــــە زەیـــتوونی کــرێکاری ڕەشــید | فێنکی خستۆتە هەوای کـەمپ دەیـڤید

***

مــوژدە بــێ بـۆ گـەلی هـێشتا بـێبەش | تیشکی لێـنین دەڕەوێـنێ شـەوی ڕەش
ڕۆژی مەش دەردێ لە ناو هــەور و تــەما | بـــاوی فــاشیستی و گــەلخۆری نــەما
کورد دەگـەڵ فـارس و تـورک و عـەرەبا | ســـەر بـــەخۆ دەبـن و بـراو پشت و تـەبا
یـــادی ئـــۆکـــتۆبر و بـــە زۆردار وەستان | جـــێژنە دەگـــرین لە چـیای کـوردستان

***

وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە مستەفا سەلماسی لە مۆسکۆ؛ ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

مۆسکۆ، ١٩٥٩/٨/٢٧

پێشکەش

بـــــــــۆ بـــــیرەوەری ڕۆژێک لە ڕۆژان | کـــاکـــە ئـــەم وێـــنەم بـــا لات بـــمێنێ
مـــــنی هـــــەژار و دەربـــــەدەر و وێـــڵ | هەر ڕۆژ لە جێیەک، هــەردەم لە شـوێنێ
کـــێ زانـــی لە کـوێ شـــرت و گـوم دەبـم | چـــوزانـــم گــەردوون چـم بـەسەر دێـنێ
مـــن ئـــاوا دەبـــم لە پـــەردەی خـــاکـــا | نـــەدۆست نـــە ئـــاواڵ نـــە خـــەمڕەوێنێ
وێـــــنەی هـــــەژاریـــم بـــبێ بـــۆ دوارۆژ | ئــــەو لە جـــیاتی مـــن کـــوردان بـدوێنێ
زۆڵـــە ئـــەو کـــەسەی لە ڕێـــی ئـــازادی | ئەگەر پێویست بـوو خـۆی بـۆ نـەمرێنێ

***

وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە شاعیرەیەکی ڕووس ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

مۆسکۆ، ١٩٥٩/٨/٢٧

ئاواتەخوازی

«نینا» دەپرسن کێیە لە گەڵتا — بڵێ هەژاری کوردی هەژارە
لەسەر نیشتمان بێ نیشتمانە — لە ڕێی ولاتا وێڵە و ئاوارە
ژیانی جوانی چوو، نەگەیی بە دڵ — بە دووی دەرمانا دڵبریندارە
سرەوتی نیە لە سۆی کوردستان — جەرگ سووتاوە و دەم بە هاوارە
چاوی لە یاری سۆڤێتستانە — هەر ئەو بۆ کوردی بێچارە چارە
زۆر بە ئاواتە ڕۆژێک ببینێ — کورد و کوردستان ئازا و ڕزگارە

***

لەسەر نەزمی گۆرانی «مزگێنی بێ هات بەهار» بۆگۆرانی بێژێکم نووسیوە:

بەغدا، ١٩٦٠/٣/١٤

وەلامێک بە شەماڵدا

شەماڵ دەستم داوێنت وەرە ڕۆژ ڕۆژی تۆیە — سەرمای زستانت ڕاونا، بەستەڵەک ڕەنجەڕۆیە
ئەو زستانی ناڵەبار لێمان ببووە ئیستیعمار — بە شۆڕشی نەورۆزی، ون بوو، کرا تار و مار
کوردستانی ڕەنگینم، مایەی ژیان و ژینم — لە چنگ سەرما ڕزگار بوو ڕزگارتریش دەیبینم
لە کوردستان بگەڕێ، هەڵمژە بۆنی گوڵان — ڕابسپێرە بولبولان با بیڵێن لەسەر چڵان
شکا پشتی ئیستیعمار، ڕۆژیان نەما شا و بەیار — هەرچی کوردستان خۆرە زوو دەکرێن بە بەفری پار
ئەو شۆڕشی عێراقی هەر وەک شۆڕشی کاوە — بۆ هەموو کوردی جیهان موژدەی ئازادیی داوە

***

بۆ کارتێکی جێژنە پیرۆزەی نەورۆزم نووسیوە:

بەغدا، ١٩٦٠/٣/٢١

ئــــەو کــوتکی کــاوەی نــەمر دایــوەشاند نـــەبەردی کـــوردی لە دنــــیا گـــەیاند
گـــڕی شـــۆرشمان بـــا دوژمـــن ســـۆز بـــێ هـــەردەم نـــەورۆز بـێ و جـەژنوو پـیرۆز بـێ

***

سەردەمێک لە عیراقا هەمیشە لە ناو شاگرد مەدرەسەی کوردی سوور و زەرد، شەڕو تێکهەڵدان بوو؛ ئیتر ئیستیعمار و دوژمنانی نیشتمان لە بیر چووبوونەوە. منیش ئەمەم نووسیوە و لە گۆڤاری «هیوا»دا چاپ کراوە:

بەغدا، ١٩٦٠

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

پـ مـام بـایز ڕۆژ بـاش
بـ عــەلەیکە ســەلام
پـ ئــەمە یــانی چـی؟
بـ جـــیرانــی مــەلام
پـ نەمدی دوێن و پـێر!
بـ بـەخوا چـوومە شـار
پـ چت فرۆشت بەخێر؟
بـ یــەک دوو بـارە دار
پـ نرخەکەی چۆن بوو؟
بـ بـۆتە چـوار قـیمەت
پـ وەک شەکرت کرۆشت بوویتە بلیمەت!
ئـەگینا چـی بـێ نرخـی داری تــەڕ؟
بـ چۆن نرخی نیە؟ هەتیـو شـەڕە و شـەڕ

پ- شەڕی کێ؟

ب- شەڕی منداڵی مەکتەو

پ- گوایە منداڵی جوولەکە و عەرەو؟

ب- سەلا لە عەقڵت، خەیاڵت وردن
ئەوی لێک دەدەن هەموو هەر کوردن!

پ- بایز وا مەڵێ!

ب- دەشڵێم و واتر

پ- تۆ خوا وەرە پێش تێت بگەم چاتر

ب- چ بێژم؟ بەخوا بوونە دوو دەستە
هەر داوێنەیەک بە جوێن و پەستە
یەک دەڵێ سوورم، یەک ئەڵێ بۆرم
یەک ئەڵێ شینم، یەک دەڵێ زۆرم
یەکێ دەڵێ قیر، یەکێ دەڵێ ماست
یەکێ ئەڵێ لار، یەکێ دەڵێ ڕاست
تا چەنە شل بوون چەقە و جنێوە
ئەمجار شەڕە شەق ئەچێ بەڕێوە
هەر دار بەشانە و هەر سەر شکانە
هەر خوێنڕژانە و ئابڕوو تکانە
پیرۆت بەو خوایە لە بان سەرمانە
جوێن وەبارانە، شەق وە خەرمانە

پ- بایز چیمان دی و چیم چاو پێکەوت
هەرچی ئەیبینی گشت لارە و چەوت
وتمان ئەم زوڵمە لە سەرمان لاچێ
کورد ئیتر ناچێ یەکتر داپاچێ
گشت ئەبن بە یەک خێڵی جاف و لەک
ڕزگارمان ئەبێ وە بنووس و چەک
نایەڵن ئاغا وەل یەک بجەنگن
ئەیانکەن وەداس هەرچی تفەنگن
کەچی وا ئێژی میرزا و مەکتەوی
واتێک هەڵئەدەن ئەو لەم، ئەم لەوی
ئێژن هەر شتێ بۆگەنیو ئەوێ
خوێی پیوە بکەی فریای ئەکەوێ
بەلام ئەگەر خوێ بۆگەنیو ببێ
ئیتر ئەم دەبێ دەرمانی چبێ؟
خەلیفەی خۆمان فەرمووی کورد کورتە
ڕۆژمان بە سەربرد بەو ورتە ورتە
منیش وا ئەچم بارێک دار ئەبڕم
چش سەر دەشکێنێ، خۆ کەلاش دەکڕم

***

عەبدولکەریم بیروڕای بەرانبەر بە کورد خەراپ ببوو؛ دنەی هەێندێک نووسەری عەرەبی ئەدا کە باسی توانەوەی کورد بکەن. بەو شیعرانە ـ کە لە ڕۆژنامەی «دەنگی کورد» چاپ کراون ـ بیری ئەوم ڕوون کردۆتەوە:

بەغدا، ۲۵/۹/۱۹٦۰

پیاوی چی؟

کوردە تۆ عەبدی لەلای من بەشی نەخوراوی چی! هەرزنی تاڵە بخۆ ساوەر و شۆرباوی چی!
ڕەنجبەری بێبەش و مووچەی بەژی چی و ئاوی چی! ڕووت لە سەرمایە بلەرزە جل و پێڵاوی چی!
لەسەرت دەرکە خەیاڵات گەزی چی و جاوی چی!

خوێندنت بۆ چیە! زانین چیە! هەر مەیزانە مەدرەسە بۆ کوڕی من، جێی کوڕی تۆ زیندانە
خووی هەزار ساڵەتە بارکێشی لەلای بێگانە ناوی ئازادی لەبیر خۆت بەرەوە ئازانە
کێ بە تۆی گوت ببەشت؟ خوێندنی چی و ناوی چی!

نەمدەناسی بەرێ، پێم وا بوو بەهێزی و پرسام بەینی خۆمان بێ کەتۆم هاتەوە بیر لێت ترسام
هەر لە ترسا بوو هەرام کرد و گوتم کوردی برام هونەر و کردەوەکەت ئێستە کە ڕوون بۆوە لەلام
پەتی ئەم ترسە پساوە! بەنی نەپساوی چی!

سەد هەزار قاقەزی خۆت هات و وتت کورد نابم نۆکەری پیشەیی پێشوومە، منیش وەک بابم
لە زەمانی بەرێ چۆن بوومە، دەبێ هەر وابم شەرتە هەرکەس وتی کوردم لە ڕێەی وەستابم
پیاوەتی تۆ ئەمە بوو، ئێستە بڵێ پیاوی چی!

***

بەهۆی بیرەوەری لە یێکەس، لە کۆبوونەوەیەکدا لە بارەگای خەبات لە بەغدا خوێندوومەتەوە.

بەغدا، ۱۹٦۰

باوەڕی یێکەس

ئاواتی ڕۆژی ڕزگاری ژیانەوەی کوردەواری
کۆڕیەیەک بوو ساواو بێهێز کەس پێی وا نەبوو دێتە ڕێز
ئەحمەدی خانی بۆ گەیشت فرچکی کرد و چاوی ڕشت

به هاوبێشکەیی ئەستی و زین | لەگەڵ مەم و قەرەتاژدین
پەروەردەی کرد بەشیر و قەند | تا کردیە خاوەن زەند و بەند
هەڵبەستەی تەڕو پاراوی | خوێنی دڵ، فرمێسکی چاوی
بەژیری تێکەڵی کردن | هەتوانی هەرگیز نەمردن
لەشی هومێدی پێ هەنوو | زرێی هەرمانی تێ دروو
دەنگی کوردستانی بۆدا | هەر کوردە و دەهات بەخۆدا
کەوتە پێش و ئالای هەڵگرد | تا توانی بەرەو پێشی برد

***

حاجی کۆیە لە پاش خانی | ئالاکەی خستە سەر شانی
بە هەنگاوی بەرزو بەهێز | بە دڵی نەترس و بێپارێز
بە شەوگاری ڕەش و تاریک | لە شیوو ڕێی تەنگ و باریک
گوێی نەدایە نەعرەتەی دێو | سڵی نەکرد لە جند و خێو
زۆر بەسەربەرزی ڕایپەڕاند | لەسەر زۆر بەرزانی چەقاند
ئەو پێشمەرگەی توانا و زانا | قاوی کرد بە کوردستانا
بە دەنگی زل و بیری ورد | ئابرووی زۆڵەکوردانی برد
تەمی پڕوپووچی ڕەواند | گەلی لە دەردی خۆی گەیاند
دەرمانی ژینی نیشاندان | ماندوو نەدەبوو لە هاندان

***

دوای حاجی بێکەسی نەمر | هات و بوو بە ئالا هەڵگر
بێکەس کەسی کوردستان بوو | بێکەس بەڵگەی نەوەستان بوو
لە ناو لەشێکی ناقۆڵا | گیانی قایمتر لە پۆڵا
نەوەستا بە ئاواتخوازی | خۆی خستە کۆڕی گیانبازی
بەند و پێوەند پێی گەمە بوو | باوەڕی بێکەس ئەمە بوو:

«تا داری هیوا وەبەر بێ   دەبێ جۆی خوێنی لەسەر بێ»*
بێکەسی دڵ و دەروون پاک   گەرچی چۆتە باوەشی خاک
ئاڵاکەی نەکەوتە زەوی   هیچ هێزێکیش نایکا نەوی
هەوای ئازادی نیشتمان   کەوتۆتە دڵی گشتمان
سەرانسەری کوردەواری   گیانفیدان لە ڕێی ڕزگاری
لاوی کورد ئێستە زۆر زانان   فریو ناخۆن بۆ بێگانان
زێڕ و زێو کاریان تێناکەن   لە کوردان نەبێ تێناگەن
مردن بۆ ئازادی ژینە   کوردایەتی ڕووگە و دینە
مستە خۆڵێکی چیا و دەشت   نادەین بە شەشدانگی بەهەشت
زیندووین و تازە نامرین   گوێ لە پڕوپووچ ناگرین
شات و شووتی بێسەر و بەر   لە مەیدان نامانکاتە دەر
داگیرکەری کوردەواری   دەبێ دەرچن بە یەکجاری
نەنگی دیلی چەند ساڵەمان   جێ پەڵەی ئاه و ناڵەمان
دەشۆینەوە بە خوێنی گەش   ئێمەش دەبینە خاوەن بەش
بە هەژاریمان دەڵێین بەس   ناز دەکەین بە بڕوای بێکەس

***

* بێکەس وتوویە: «داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ، بەر ناگرێ».

کۆنە ئاشنایەکی زۆر وازوازی و ڕەگەڵ ڕەگەڵ، لە نامەیەکیا بۆی نووسیبوم: فلاّنی من چەند ساڵە کە ئەتناسم؛ وا تازە بۆم ڕوون ئەبێتەوە کە تۆ بە ڕاستی کوردی و کوردایەتی ئەکەی. منیش لە وەراما ـ کە ئەمزانی گاڵتەی پێ کردووم ـ ئەمەم نووسی، کە لە گۆڤاری «رووناهی» ژمارەی ئازاری ١٩٦١ چاپ کراوە:

بەغدا، ئازاری ١٩٦١

کوردم

بــرا زۆر سـەیرە زەو نـەمناسی، مـن هـەر زۆر لە زوو کـوردم
کە تۆ پێنج شەش کەڕەت گۆڕاوی من بێ سێ و دوو کـوردم
لە تـەکـیە بــوویە جــێگر، ڕێگـر و مـێگر لە بـن بـەرماڵ
ئــەمن لەو ســاوە جــێ و بـانم لە بـانی بـێشکەبوو کـوردم
عەجەم بووی بوویە تورک و بویە عارەب ئێستە سـەر شـێواو
ئەمن بێ «گێڵمە گێڵم» و «کەشمە کەش» بێ «چاشنو» کوردم
سپی بووی، بوویە شین و بـوویە سـوور و ئـێستە ڕوو زەردی
ئەمن یەک ڕەنگ و ڕوو، وەک پیاوی خـاوەن ئـابڕوو کـوردم
کـە تـۆ بـۆ مـز لە نـاو مـزگەوتی، کـوردستانە ڕووگـەی مـن
کـە تـۆ دەروێشـی زەرگ و مـەرگی مـن بـێهایوهوو کـوردم
کە تۆ پەل بۆ هەموو جێیەک ئەکـێشی و بـێڕەگ و پـنجی
ئەمن گەر پەل‌پەلیشم کەن، لە سـەریەک ڕێگـەم و کـوردم
دڵت بـــۆ پـــارە پـــارە، بـیر لە لیـرە گـیرە، دەم بـۆ دەم
سەراپا، ڕەگ بەڕەگ، ئێسقان بە ئێسقان، موو بەموو کـوردم
کە تۆ دەرپـێت فـڕێدا و چـاکـەتی چـاکت دەبـەر خـۆ کـرد
ئەمن شەرمم بە خۆو شـاییم بـە خـۆمە، جـل شـڕ و کـوردم
کە تۆ گـیرفان پـڕی گـیرفان بـڕی، مـن هـەر هـەژار مـاوم
کە تۆ خۆت دا بە خواردن، من لەگـەڵ گـاڵ و بـەڕوو کـوردم

***

کورد خەریک بوون جێژنی نەورۆز بکەن؛ حکوومەتی عەبدولکەریم چەتی تێ ئەخست و بڕو بیانووی بۆ دەتاشی. ئەم دەمەتەقەیەم بەو هۆیەوە نووسیووە و لە ژمارە «١»ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

بەغدا، نەورۆزی ١٩٦١

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ چۆنی؟

پـ هەر خۆش بی.

بـ جەژنیشت پیرۆز

پـ پێکەوەمان بێ

بـ لە کوێ بووی نەورۆز؟

پـ کوێخا ئەزانێ!

بـ چی چی؟ باش بێژە؟

پـ بێژم چی بایز؟ دوورو درێژە

چیمان بەسەر هات چیمان چاو پێکەوت   چۆن کەفتینە ناو ئەم دنیای وا چەوت!

جەژنی جەژناسا لە ناو ماڵی خۆم   بێ پرسی کوێخا ڕەوا نابێ بۆم!

وە بلوێری ئەو ئەشێ هەڵبەزم   وە قسەشی ئەکەم هێشتا ناحەزم

ئێژێ پات خوارە، ڕانکەکەت شڕە   لەم هەرا و قڕە زۆر دڵم پڕە

پـ خوا خەراو نەدا!

پـ خەراو تریش هەس؟

بـ بەڵێ دەرد فرەس بۆ پیاوی بێکەس

مزگەفتێ بکە و پەن شەش منارە   کڵۆڵ بی، ئێژن میعراوی خوارە

پـ ئا وەخوا بایز هێجگار کڵۆڵم   وەک پەلکە گوڵی بەر سەرما و سۆڵم

چاوم لە خوایە ئێژم هەر جارێ   بگەیمەوە دەمەو بەهارێ

بــێ‌پرتەی کــوێخا و بــێ‌بۆڵەی ســەرکار
هـــــــەوا هـــــەڵمژم ئــــازاد و ڕزگــــار

ئــەو چــاخە ئــەمرم چش وە جــەحەندەم
ســــەرو مــــاڵی خــــۆم بــەو ڕۆژە ئــەدەم

بـ پــیرۆت عـــافەرم تــۆ پــیاوێ ژیــری
وەتـــەمەن گـــەنجی لە ئـــەقلاٚ پــیری

تـــووشی بـــەهار بــی واتــا ڕزگــار بــی
بــێ‌بۆڵەی کــوێخا و پــرتەی ســەرکار بــی

جــەژنی خــۆت بگــری بــە ئــارەزووی خــۆت
دەس لە دەست یـــەکــا بــایز و پــیرۆت

هــــەڵپەڕکێ بگــــرن، کــوردێک وەبــلوێر
دۆســـتان شــاد بکــا و دوژمــن بکــا کــوێر

***

بۆ کارتی جێژنه پیرۆزه

کورده پــیرۆز بــێ جــەژنی نــەورۆزت
نــەبەزی لە ڕێــی ســەربەرزی‌هۆزت

دەســـتی داگــیرکەر لە خــاکت بــبڕە
ئـــــازایــی بــێنە و ئــازادی بکــرە

***

سدیق میران ئاغایه‌کی شه‌قلاٚوه له نزیک گوندی خۆی کوژرابوو. حکوومه‌تی عه‌بدولکه‌ریم ده‌یویست حزبی پارتی تێوه‌دا و به‌هانه‌ی بۆ به‌رپێدانی مافی کورد ده‌سکه‌وێ. له‌و باره‌وه نووسیومه و له ژماره «٢»ی کوردستان بلاٚوکرایه‌وه:

به‌غدا، خاکه‌لێوه‌ی ١٩٦١

ده‌مه‌ته‌قه‌ی بایز و پیرۆت

بـ پیــرۆت ئه‌خه‌نــی؟

پـ ئه‌ی چۆن نه‌خه‌نم!
قاوتــی بەربــا و کــای لەبــەر شەنــم

بـ گوایه چــی بــووه؟

پـ له‌مه زیاتــر چــی؟

دنــیامان بـووگه وەهــەرچـی و پـەرچـی!

ب- هاء زانیم، ئـێژی مـانگ دروس ئـەکـەن — عەمیلکە گرەو دەگەڵ ڕووس ئەکەن

پ- بــــایز خـــوا ئـەقڵ بـا بـە مــناڵت — بۆ مـێشکی کـۆن و بـۆ بـیری کـاڵت

گــیانە، کــاورایــەک مــرد لە شـەقڵاوە — ئـــێژن لە بـــەغا تــیرت لێ داوە

وەک ئــێژن غــەوس لە بــەغدا بــووە — وە کەلاش یەکی لە هـیند کـوشتووە

ب- گاڵتەم پێ ئەکەی؟

پ- بــێـــــژم چـــــــی گـیانـــە! — چۆن ڕێـی ئـەگـیرێ بـڕو بـەهانە؟

ب- ئـــــێـــــژی بـــەهانــــــەس؟

پ- بــــــەهانـــــــــە و نــــیـــــــوە — میاو میاو بۆ پیوە، هـێشتا چت دیـوە؟

چــەند چــەوسامەوە لە ڕێگـەی کـاکـم — دنـیا شـایەتە چـەند پـاک و چـاکـم

پــــێشمەرگە وە ڕۆژ پــاسەوان وەشــەو — هــەزار بـرینم لە لەش لەسـەر ئـەو

ئــــێستە بــــەهانەم بـــۆ ئـەدۆزنەوە — گـــــفتی دوژمـــــنم بـــۆ ئـــەقۆزنەوە

ئـێژن پـف ئـەکـەی لە هــەمەدانــا — ئــارد وەبــا ئــەدەی لە خــوراســانا

دیـــــارە ئــــەخوازن بــێ زاد و تــێشوو — بــمگەڕێننەوە ســەر دەقــی پـێشوو

ب- پـیرۆت چـۆن ئـەوێ چ خـوا بـەرداره؟ — کــورد بــۆچ ئـەمەندە کـلۆڵ و ژاره؟

پ- بـــایز کــەس ئــەمڕۆ نــاشێ بـخەنێ — مــناڵ تـا نـەگـری شـیری نـادەنێ

***

ئەم دەمەتەقەیەشم ـ کە هەر هێرش بۆ سەرکردەوەی عەبدولکەریمە ـ لە ژمارە «٣»ی ڕۆژنامەی کوردستان چاپ کراوە:

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

ب- خوا قەوەتت با

پ- خۆت مانوو نەوی

ب- وەچی خەریکی؟

پ- کێلاّنی زەوی

ب- چی لێ ئەچێنی؟

پ- گەنم و هەرزن

ب- هەرزن بۆ مامر؟

پ- نە بەخوا بۆ من

ب- چۆن هەرزن ئەخۆی؟

پ- گەر دەستم کەوێ!

ب- لەبەر چی؟

پ- کوێخا ئەویشی ئەوێ

ب- کوا هەرزن ئەخوا؟

پ- بـــــوّ مـــــــامری خــــــوّم

ب- پـــەتی مـــلیشم هــەر لە خــوری خــوّم ڕۆنــە هــی مــنە، گــوّشتە هــی مــنە

بــوّ مــن مــاندووبوون، بــوّ ئــەو خــواردنــە

ب- کوێخا زویرە لێت

پ- کەمم هانیوە؟

ب- نــەخێــر پــێــت ئێــژێ خــوّت نەناسیــوە

پـ من مام پیرۆت نیم؟

بـ مەیژە پیرۆتم!   بێژە کوێخا گیان هەتیوی خۆتم

کوێخا ناخوازێ کەس خاوەن ناوبێ   هەرچیەک بۆی ئەکەی ناشێ بەرچاو بێ

چەرمی پشتی تۆ بکاتە سفرە   مەڵحەم داواکەی لەلای ئەو کفرە

کار بکەو داوای نان و ئاو مەکە   گشتی خزمەت بەو بیری خاو مەکە

پـ بەڵێ بایز گیان من خۆم ناناسم   هەر بۆیە هێندە ڕووت و کەساسم

ئەگەر وەک مەردم خۆم بناسیبا   ناشێ ئەو ڕۆژەم بەچاو بدیبا

بـ پیرۆت خەم مەخۆ دنیا وەدەورە   ڕۆژمان دەرئەچێ لەبن ئەم هەورە

پـ ئا: وەخوا ئەگەر یەک بین من و تۆ   کوێخا ئەبێتە ڕاهێڵی بێ پۆ

***

ئەم دەمەتەقەیەشم ـ کە هەر لەسەر عەبدولکەریم گوتووە ـ لە ژمارە (٤)ی کوردستان لە بەغدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و باپیر

بـ مام پیرۆت سڵاو

پـ ئای وەحەڵێکم

بـ چۆنی؟ لە چیدای؟

پـ بەخوا ناڕێکم

بـ ناڕێکیت لە چی؟

پـ ئەپرسی لە من؟   بووەم وەپەند لەناو گشت دۆست و دوژمن

بـ ئێژن تۆ و گورزە تێکەڵ بوونەسەو!

پـ بەڵێ جا ئێستا ئەو بازە و من کەو

وەگیان تۆ هەست و نیستی خۆم دایە

بـ جا گوایە هێشتا بەرچاوی نایە؟

پ- چاو و ماوی چی! من خەتابارم وای بەسەر هێنام لە ژین بێزارم
لە ڕەمەزانام ساڵێ دوازدە مانگ نەمزانیوە چین پارشێوو بەربانگ
ئەو نانم ئەخوا، من سوێند بەسەری ئەو زێڕ ئەکێشێ من کوێرەوەری
بۆ خۆی تێر گۆشتە لە ئاژاڵی من گز و فت ئەدا وە مناڵی من
کاسە دراوسێ ئەدا بەم و بەو ئێمەش چەورایی ناوینین بە خەو
ب- جا بۆ خەوتان هەس وەشەو لە برسان؟
پ- نە بەخوا، وە ڕۆژ ئەنوین لە ترسان
ب- دەک پیرۆز نەوێ، ئەشتان ترسێنێ؟
پ- ترساندن و بەس؟ گیانمان دەردێنێ
هیوام کەچەڵ بوو، وەملی وردم سەری هەڵماڵی و زراوی بردم!
خۆم کۆڵەوار کرد بۆ دەنگی دەهۆڵ کێ بەزەی دادێ وەپیاوی کڵۆڵ
وە قورحانەکەی سەید سادق سوێنم دەردم سەرباره و بەرباری جوێنم
ب- پیرۆت نەتبیستووە بۆ دەستەوستان بەهرەیەک نادا گەرمێن و کوێستان
کێ دادانی بێ خواردنی ئەوێ
پ- ئا، وەخوا، بایز دەردت لێم کەوێ
گەر ڕەمەزانە و گەر شەشەکانە بەشم هەرژەم و دوو تیکە نانە

***

خاوەنی ڕۆژنامەیەکی بەغدایی بە ناوی «الثورة» بە ئاشکرا داوای توانەوەی گەلی کوردی کرد لە ناو گەلی عەرەبا. ئەم دەمەتەقەیەم لەسەر ئەوکابرایە نووسیوە؛ لە ژمارە (٥)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

ب- مام پیرۆت چۆنی؟
پ- بایز چە بێژم؟ بەخوا ئەم بەینە سەرسام و گێژم

بـ چیتە؟ سەرماتە؟ بارانە؟ هەورە؟

پـ کورە نا، لە داخ ڕۆژنامەی سەورە

ئێژێ گەلی کورد ئەتاوێنمەوە   ناوی لە دەفتەر ئەکوژێنمەوە

ئەبێ قویتیان دەم کورد و چیاکانی   خۆمیان لێ بکەمە گەماڵی سانی

بـ چی، چی؟ ئا، پیرۆت بۆمی بڵێوە   پێم ناڵێی کێیە ئەم سەگباب خێوە؟

هەی باوکی لە گۆڕ نەحاوێتەوە   کورد مۆمی نوشتەس بتاوێتەوە!

بۆ من دۆلارم بخرێمە باخەڵ   شێر چۆن ئەچێتە ناو ورگی چەقەڵ؟

ئەمەی کەی کوردگەل بوونە پەقلاوە   کەر لە کوێ و کوندە لە کوێ دڕاوە!

پـ بایز ئەی چیە ئەم قویلەقویلە

بـ پیرۆت وەگیان تۆگشتی بۆ پویلە

ئینگلیزمان دەرکرد وەچەپڵە و فیتە   لە دەستی دەرچوو ئەم حەمکە پیتە

هەر خەون ئەبینێ بێتەوە ناومان   ببێ وەلەکە لە بانی چاومان

لات بە کرێ ئەگرێ شەڕ بنێتەوە   خۆی هەڵیک دەس خا و بگەڕێتەوە

پـ ئێستا نەترسم؟

بـ ترسی چی پیرۆت؟   گەلقوتدانی چی؟ هەر بەبیری خۆت

هێتلەری باوکی ئەم ڕۆژنامەیە   کوا؟ کێ ئەزانێ گۆڕی کامەیە؟

هەزار پاڵەوی و سەد گەماڵ مردن   بەکەس قویت نەچوین کوردت هەر کوردن

پـ بەڵێ ڕاست ئێژی، خوا نەتباتەوە   گا، لە جێیەکتر ئاو ئەخواتەوە

باوکم لێم مەگرە سەیرە ئەم دەورە   ترسام وەک خورما قویتم دا سەورە

***

بۆ بیرەوەری شەهیدکرانی شێخ سەعیدی پیران، ئاهەنگێک لە بارەگای خەبات لە بەغدا گیرا؛ ئەم شیعرەم بەو هۆیەوە خوێندەوە:

بەغدا، بانەمەڕی ١٩٦١

ئافەرین بۆ گیانبازان

پێ و چەک زرمەیانە و خرمە — کۆ بوون کۆمەڵی جەندرمە
ڕق لە دڵ و نێزە بەدەست — لەناو گۆڕاییەک ڕێزیان بەست
دیاربەکر خەمگین و ماتە — چاوەنۆڕی کارەساتە
لە شەوێکدا لە ئاقارێک — هەڵخرا چەند پەت و دارێک
شێخ سەعیدی پیرانی پیر — لەگەڵ چەند لاوی مەرد و ژیر
بوونە قوربانی کوردستان — بوونە ڕووگەی کوردپەرستان
ئەنقەرە ئەمرێکی دەرکرد — شێخ کوژرا، کوردستانیش مرد
بەڵام مێژووی ژیری بیر ورد — گەمەی بەو قسانە دەکرد
بە خەتێکی سووری وەک خوێن — نووسی لە دیاریترین شوێن:
ئەوانە نامرن و زیندوون — هەزار قات دێنەوە کە چوون
مەرگ هەر بۆ گەلخۆرانە — نەفرین بۆ خاوەن زۆرانە
سەد ئافەرین بۆ گیانبازان — بۆ گیانی ئازادیخوازان
شێخ سەعید هەرگیز نامرێ — ناوی با دنیا داگرێ
خوێنی کوردان کە ڕژاوە — ناوی تورکی پێ کوژاوە
هەر دڵۆپێکی ئەو خوێنە — بۆ تۆڵەساندن هەوێنە
تا لە کوردستانە ترکێ — خوێنی کوردان دانامرکێ
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین — پەڕی مێژوو دەڕەنگێنین

***

ساڵی ١٩٦١ شۆڕشی پیرۆزی کوردستان دەستیپێکرد. بە پێی توانا، منیش ـ بەپەخشان و شیعر ـ بەشێکم تێ خستووە. هەرچەندە هێندێک لەو شیعرانەم نەشخوێندراونەوە!

ئەم سروودەم لە سەرەتای شۆڕشدا بۆ شاگردانی مەدرەسە نووسی:

بەغدا، پایزی ١٩٦١

سروود بۆ قوتابیان

مــن ڕۆڵــەی کـوردم، بـۆ نـیشتمانم   ســەرم دائــەنێم، ئـەبەخشم گـیانم
لە ڕێــی شــۆڕشا خــوێنم ئـەڕژێنم   ئــالأی ئــازادی پــێ دەڕەنگــێنم
زۆر شەرمە بۆ من کـورد ئـازاد نـەبێ   گەلم وەک گـەلان دڵـی شـاد نـەبێ

***

خــوێنی مــامم بــوو لە ئـاگـری ڕژا   خوشکەکەم مێشکی لە دەرسیم پـژا
بــاپیرم لە چــیای شــیرین نـێژراوە   لەکـــن مــەهاباد بــاوکم کــوژراوە
بــرام لە بـــەغدا بـــە دارداکــرا   زۆر مـــاڵە خــزمم بــەر بــۆمبا درا

***

گەلێک پـێویستە زانست و خـوێندن   بــۆ ســەربەخۆیی، بــۆ تـۆڵەسەندن
گەلخوێندەوار بێ قەت ژێر ناکەوێ   لە ڕاست بــێگانە ســەری نـانەوێ
چینی تازەی کـورد بـە خـوێندەواری   بــەرز ئــەکـاتەوە ئـاڵای ڕزگـاری

***

ئـــێمە چـــینی خـــوێندەواریـــن   پـــێشڕەوی ڕێگـــەی ڕزگـــارین
ڕەمـــــزی کـــار و نــــەوەستانین   فـــــیداکـــاری کـــوردستانین[1]

***

١ـ ئەم دوو بەیتە دوایی سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

ئەم سروودەشم هەر لە سەرەتای شۆڕشا بۆ پێشمەرگە گوتووە؛ بەڵام نەخوێندرایەوە:

بەغدا، بەهاری ١٩٦٢

سروودێک بۆ پێشمەرگە

کوردستان!

نیشتمانی کـورد، گەلێک پیـرۆزی، سوێندت پێ ئەخـۆم
بۆ سەربەخۆییت، بە گیان و بە ماڵ، بـەقـوربانــی تــۆم
لە ڕێگەی ڕزگارکردنت بەرەو خۆشی پێش‌بردنت ڕووبەڕووم لەگەڵ دوژمنت*

کوردستان!

هەر تۆی مەبەستم، تۆی خۆشەویستم، تۆی بیـر و هەستـم
چی دێ لە دەستم، هەرگیز ناوەستم، وڵات پــــەرستـــم

کوردستان!

زۆر لاوی ئـازات، لە کۆڕی خەبات، خوێنی خۆیان ڕشـت
زۆر شێخ و پیران، لە زانا و ژیــران، خۆیان دا بە کوشــت

کوردستان!

بۆتان، شەمزینان، چیای شیرین، پیران، ئاگری داغ، ساسـۆن
دەربەند، شارەزوور، مەهابــادی ســوور، ڕووگەی نەوەی تـۆن

کوردستان!

دڵ چاک و پاکین، ئازا و بێ‌باکیــن، ڕۆڵــەی ئــەوانیــن
بـە دڵ داخــوازی، سەربەخۆیی تۆ و تـۆڵـەی ئـەوانیـن

کوردستان!

بڕیــارمــان وایــە، یـان ئـازاد ژیـان، یــان ئــــازا مــردن
بەسەر چوو ئەم دەم، لە ڕووی بێگانان ســەرنـەوی کــردن

***

---

*ـ سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

نەورۆزی ساڵی ١٩٦٣ کۆبوونەوەی سەرانی شۆرش لە شاری کۆیە بوو. لە ئاهەنگی جێژنی نەورۆزدا ئەم شیعرەم خوێندەوە:

کۆیسنجق، نەورۆزی ١٩٦٣

کاوەی مەزن

جـێژنی سـەرساڵ کـە نـەورۆزە — زۆر لە نـــاو کـــوردا پــــیرۆزە
جـێژنی کـۆنە و بـۆمان مـاوە — بـۆی داڕژتـین کـوتکی کـاوە
مـێشک خـۆری کوردی مـرانـد — ئـاڵای لەسـەر گـۆڕی چەقاند
ئـاڵای کـاوەی کـورد هـەڵکرا — ئـەو ڕۆژە بـە نـوێ نـێو نـرا

***

هـــەزاران ســـاڵ تـێپەڕیوە — کـوردیش نـەورۆزی زۆر دیـوە
هـەر کـاتێ خـاکـی کـوردستان — ڕزگـار دەبـوو لە چـنگ زسـتان
پـۆلوو دەکـەوتن یـەک و دوو — مـوژدەی شـەماڵی پـێوە بـوو
بـــای وادە لە دەشت و کـاوان — بـــەفرو ســـەهۆڵی دەتـاوان
دەیگـرماند هـەوری بـەهاری — بـــە لیـــزمە بـاران دەبـاری
پـــووش و لیـــتەی ڕادەمــاڵی — کـــۆنە بـــەرگی دادەمـــاڵی
دەشت و دەر دەبووە سەوزە پۆش — پـڕگوڵی خـۆشڕەنگ و بـۆنخۆش
کـیژو کـوڕ دەردەچـوونە چـۆڵ — بـۆ سەمای بـە زوڕنـا و دەهـۆڵ

***

بـەڵام ئـەوا یـەک دوو سـاڵە — بـــێجەژن و ژیـــانمان تـاڵە
نـەورۆزمان وای خـۆ گـۆڕیبوو — قەت کـەس شـتی وای نـەدیبوو
عەرەب حەزیای خواردنمان بـوو — داواکـــاری مـــردنمان بـــوو
لەســەر خــاکـی کـوردەواری — ڕەش و پـــاپەتی دابـــاری
دەسکـــرا بـــە خـوێنڕژتنمان — بـــە مـنداڵ و ژن کـوشتنمان

خەڵات بوون شەق و دار و مست ساوایان دەئاگر دەخست
قیژە و هاواری کیژە کورد بێ‌ناموس، ناموسیان دەبرد
ئاغا و ڕیش سپی و مەلامان کێی زۆر بەنرخن لە لامان
دەستبەند لە دەست و دەم بە خوێن دەدرانە بەر پلار و جوێن
فڕۆکەی مێگ و ئەلیووشن هەژدیهان خوێن هەڵدەلووشن
گردەیان لە هەوران زۆرتر لە هەموو وەحشان پیاوخۆرتر
بۆمبای ناپاڵمیان دەباراند گیانیان لە لەشمان دەتاراند
دیارییەک بوون لە کرێکاران بۆ ماڵ و مەزرای هەژاران
چەک، چەکی ئاشتی‌خوازی بوو لە کوشتن بێ جیاوازی بوو
بەرتۆپی پێنج پێنج و شەستیر دەدرا ساوا و جوان و پیر
هەوری چڵکنی زۆرداری بەتاو مەرگی لێ دەباری
زۆر ئیقلیم گیربوو لەو ناوە خواکردی و ڕاپەڕی کاوە

***

کاوەی مەزنمان بارزانی کاوەی پێشوو بە قوربانی
بزووت بای وادەی ئاواتمان گەرم بوو کۆڕی خەباتمان
پێشمەرگە خاوەن سەردارە ژین لە دوژمن ژەهری مارە
سەتیان هەڵدێن لەبەر کوردێ وەک دەڵێن «سەد قەل و بەردێ»
جاش کلکی لێ بوو بە ئالا سم و یاڵی لێک دەهاڵا
عارەب کەوتە یوممە و ڕۆڕۆ[1] کاکە مەمکوژە و چەک بۆ تۆ
با هەر بێن مێگ و ئەلیووشن بۆ لاوی بارزانی پووشن
بە کۆپاڵ ڕەشاش دەستێنن بە بەرد زرێپۆش دەشکێنن

١ـ یوممە بە عارەبی یانی هەی دایە.

کوڕگەل چەک وەگوێزن بەکۆ کەلاشینکۆ و خرۆشینکۆ
تا سەردارمان بارزانیە ترسێک لە ئارادا نیە

***

لە هەزارت کەوێ کاکە باپێت بنازێ ئەم خاکە
ئابڕووی کوردت کڕیەوە دەستی زۆردارت بڕیەوە
ناوی مەش بەهۆی خۆتەوە لە دنیا بەرز بۆتەوە
هێزی دەست و تفەنگی تۆ هەیبەت و زەبرو زەنگی تۆ
پاپەتی لە ترسان مردن جەهەندەمی لێ پڕکردن
جێفڕکی لە جاشان بڕی نامووس فرۆش مەرگیان کڕی

***

لەو جێی بە بۆمبا سووتاون کەلاکە دوژمن نێژراون
لاشی دوژمنی کوردستان پەینن بۆ ناو باغ و بێستان
شینکە باشتر سەر دەردێنێ زەوی باشتر گوڵ دەڕوێنێ
وا بۆت نیزیک کردین بەهار دەستم دامێنت هەزار جار
هەورازێکمان لەبەر ماوە لەو دیو خۆشی و تاو و ساوە
پێشمان کەوە لەو ڕێبازەش وەسەرمان خە لەم هەورازەش
تا کورد ژێر چەپۆکە مابێ ئاسوودەیی بۆ تۆ نابێ
هەموو کورد چاوی لە تۆیە هەر تۆی هەبێ سەربەخۆیە
دەرمانبێنە لە هەژاری بمانخە سەر ڕێی ڕزگاری

***

سروودێکە بۆ شۆڕشم نووسیوە: بەڵام داخەکەم لە دەمی خۆم و قەڵەمەکەم دوورتر نەڕۆیشت:

کۆیسنجق، ١٩٦٣/٣/٢٧

بۆ پێشەوە بارزانی

ئەگەر دنیا مژو تەم و تاریکە
ئەگەر ڕێگا کەند و کڵۆو باریکە
ئەگەر شەوە و گرمەی هەور و بارانە
ئەگەر بەفرە و شڵێوەیە و تۆفانە
ئەگەر گێژە و کرێوەیە و بۆرانە
ئەگەر لە هەرجێدا چەتە و گۆرانە
تۆ شارەزا و ڕێشاندەری لاوانی
بۆ پێشەوە پێشمانکەوە بارزانی!

*

ئەگەر هەوار نشێوە یان هەورازە
ئەگەر لەهی و لافاوی بێ پێبازە
ئەگەر چەق و لوور و مرەی دەعبایە
هەموو دەر و دۆڵێک پڕی حەزیایە
ئەگەر لەهەر بن بەردێ نەعرەی دێوە
هەر بنچکێک پڕی لە جند و خێوە
باکمان نیە هێز و گوڕی دڵمانی
بۆ پێشەوە پێشمانکەوە بارزانی!

*

ئەگەر دوژمن پڕا و پڕی دنیا بێ
شەپۆڵ بداتەوە، وەکوو دەریا بێ
چەکی دەسی لە ئێمە زۆر زۆرتر بێ
لەگش درندە، وەحش و پیاو خۆرتر بێ
خۆیان لە ناو زرێپۆشان وەشارن
بۆمبا لەبن فڕۆکەیان دابارن
لە کوردستان تۆمان هەبی بەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمانکەوە بارزانی!

*

با کۆخ و لادێ و شارەکان خاپوور کەن
با گوللە تۆپ لاشان لە خوێنان سوورکەن
خوێنمان لەڕێی ئەم نیشتمانە بڕژێ
مێشکی ژن و کوڕ و کیژانمان بپژێ
لانک و منداڵ بە ئاگرێ بسووژن
با وێرانکەن، ببڕن، ببەن، بکووژن
لە دواتەوەین باب و برا و کەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمانکەوە بارزانی!

*

کوردین کوڕی چیا نەبەرد و شێرین — بە کوشتنی داگیرکەرانمان فێرین
لە دوژمنان تۆڵە و هەقمان دەستێنین — سەدقات سەران دەبڕین، زگان دەدڕێنین
ئەو ڕۆژی کورد دەکرا بە دیل ئەو ڕۆیی — یان مردن و یان ژین بە سەربەخۆیی
دوژمن کوژی، کورد پەروەری، ڕێزانی — بۆ پێشەوە پێشمانکەوە بارزانی!

***

حیزبی پارتی بڕیاری وابوو کە هەرگیز لە داوای حوکمی زاتی (ئۆتۆنۆمی) نەیەتە خوار. جەلال تاڵەبانی دەیگوت من پارێزەرم و قانون ئەزانم؛ لامەرکەزیش هەر مانای ئۆتۆنۆمیە. من لام وابوو فێڵێکە لە کورد ئەکرێ؛ دەستیشم نەدەڕۆیی قبووڵی نەکەم. بەو شیعرانەم گاڵتەم بە لامەرکەزی کردووە:

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٥

لامەرکەزی

یار وەکوو مانگی لەسەر کەل هاتە دەر لامەرکەزی
زوڵف و کاکۆڵی وەکوو میشکی تەتەر لامەرکەزی
چاوی مەستی هۆش و هەستی زۆر بە تەڕدەستی ڕفاند
کوڵمی ئاڵی خوێنمی کردە هەدەر لامەرکەزی
من گوتم: دەمرم لە دووریت کەی بە وەسڵت شاد ئەبم؟
پێکەنی و فەرمووی: هەژار خاکت بەسەر لامەرکەزی
من گوتم: کوردم شتێکی وا بفەرموو تێتبگەم
ئەو گوتی: نایزانێ غەیری پارێزەر لامەرکەزی
من گوتم: وا دیارە ماچ و دەس لە گەردن کردنە
نا، گوتی: دەردی گرانە بۆ جگەر لامەرکەزی
من گوتم: جوێنیش بدەی پێم وایە هەر خۆشت ئەوێم
تووڕە بوو فەرمووی: دەڵێی هاتوویە سەر لامەرکەزی
من گوتم: جارێک تەماشام کە بە گۆشەی چاوەکەت
پێی گوتم: بۆ دەربەدەر سەرفی نەزەر لامەرکەزی

***

وەفدێکی شۆرش بە سەرۆکایەتی جەلال تاڵەبانی لە زەمانی بەعسیاندا چووبوونە بەغدا و لەوێشەوە جەلال لەگەڵ چەند کەسێکا چووبووە قاهیرە، من کە باوەڕم وابوو، ئەو سەفەرە زۆر بێهودەیە، ئەم شیعرەم لەسەر نەزمەکەی پیرەمێرد (وەفدی کوردستان، وەتەن‌فرۆشان) نووسی؛ بەڵام نەمتوانی بڵاوی کەمەوە:

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٦

وەفدی کوردستان

وەفدی کوردستان مەست و بێهۆشان
دەم و پل هەڵەی بە دڵ نەخۆشان
لە دووی چ وێڵن؟ بۆ وا چەوێڵن؟
تاکەی سەربەرد و ڕەقەن دەکێڵن!
قاهیرە و بەغدا چ دادێک دەدەن
لە دەرگای دوژمن دەرۆزەی دەکەن؟
ماف دەسێندرێ هەرگیز نەدراوە
ملتان دەشکێنێ ئەم خاوە خاوە
خوێنی هەزاران کوردی پیر و لاو
ژنی شوو نەماو، منالی بێ‌باو
لێرە بێ تۆڵە و بێ‌بەش مانەوە
ئێوەش گەر ئەخۆن بە شارانەوە!
ئارەق و خوێنی ڕووت و هەژاران
دەدەن بە بادە بۆ کۆڕی یاران!
ڕێوی پێشەنگی جەلەی وشتربێ
سەیرە و سەمەرە بار بگاتە جێ
دەک ڕەنجەڕۆبن، ڕەنجوو بەبا دا
ڕوو زەردن لەبەر قاپی خودادا
بۆ پارە و کورسی ئێمە دەفرۆشن
شیرتان بۆ نادا نێران دەدۆشن
خوێنی میرخان و مەحموود کاوانی
نەفرین دەنێرن بۆ تاڵەبانی
خوایە چارەیەک زۆر چارەڕەشین
زلمان زاڵمن بۆیە بێ‌بەشین

***

بارزانی هاوار جێی هومێدانی
لەو دەردی گران هەر تۆ دەرمانی
فێڵبازی خۆمان لێمان بوونە کەو
دەمانهاوێنە داوی ئەم و ئەو
بازی سەرچیا فڕەی شاباڵێک
گورێک، هەڵمەتێک خاین ڕامالێک
بابی هەتیوان مەوەستە هەستە
بۆ ڕزگارکردن ودمت بەدەستە
وە پێشمان کەوە با سەربەخۆ بین
وێرانەمالین ئەگەر بێ‌تۆ بین

لەسەر زمانی جاشە کوردەکانەوە ئەم سروودەم نووسیوە:

چیای براندۆست، سوورچی، ١٧/٥/١٩٦٣

سروودی جاش

جاشین کوڕی کەرانین　　جاشەکەری گوێ پانین
عاش عاش عاش　　جاش جاش جاش*

***

ئێمە وەتەن فرۆشین　　مردووی پارە و قرۆشین
داردەستی داگیرکەرین　　کەیف ساز و سەرخۆشین
نۆکەرین بۆ بێگانە　　بە دڵ بۆی تێدەکۆشین

***

هەرکەس وەتەن پەرستە　　زۆر لەلای ئێمە پەستە
نیشتمان و نامووس چین　　بەستەی دینار مەبەستە
برای خۆمان ئەکوژین　　گەر تۆزێک خاوەن هەستە

***

با دابارن تف و جوێن　　لە هاو ڕەگەز و هاوخوێن
گوێ نادەینە شتی وا　　نامووس، خوا و شەرەف لەکوێن
لە پیاوەتی تێناگەین　　لە بابەت پارە بدوێن

***

نامەردی خاوەن پارە　　لامان ئاغا و سەردارە
هەر کورتانمان تازە بێ　　کوڵمان ئامادەی بارە
جاشین با گەورە ببین　　شەشدانگ ئەبین ئەمجارە

***

* سەربەندی بەندەکانە.

حکوومەتی عیراق بە جاشەکوردەکانی خۆی ئەگوت چەتە یان مەوالی. بەعسیەکان ناویان لێ نان فورسان؛ فورسان یانێ: سواران. منیش بەو هۆیەوە ئەمەم نووسیوە:

ئەشکەوتی چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٦/٣

جاش توورەن

لە بەغداوە هات خەبەر — بۆ جسناتی جاشەکەر
مزگێنی، نەما ترسان — ناومان لێ ناون فورسان
لە هەولێر و لە مووسڵ — جاش کۆوەبوون هەموو سڵ
تاجی زل و سم خڕن — نارەزایی دەربڕن
گوێ قوت لەسەر سم بۆ شەڕ — بە جیفرک و زەڕەزەڕ
بۆ بەغدا دایان لە تێل — بۆ خزمەت خواجە میشێل
میشێل عەفلەقی دیان — پێغەمبەری بەعسیان
گوتیان ئەی فەلەی مەزن — فەرمایشتت ناحەزن
فورسان بەسوار دەبێژن — مەفەرموو جاشن، گێژن
کێ بیستی جاش و سواری — بەسیەتی فێڵ و خواری
شیری، کەرمان مشتووە — برای خۆمان کوشتووە
ئێمە جاشین کوڕی کەر — بۆ پارەدەر بارەبەر
جاشی کەریم قاسم بووین — بۆ ئەو لە ناڵ و سم بووین
تۆپی ئەو بابی چاکمان — تۆ خۆت بکە بە داکمان
جاشی خۆتین ئەم هەلە — جاش قاسم نا، جاش فەلە
گەر ناومان لێ بگۆڕی — بۆمە شەرمە و گوێ شۆڕی
جاش بەگزادە و شێخی پیر — بە فورسان دەبن دڵگیر
فەلەگیان، تۆ سڵێوە — بانگمان مەکەن بەو نێوە
فورسان مورسان نە باشە — ناوی پیرۆزمان جاشە
هەر بەربار و گوێ لەقین — جاشی میشێل عەفلەقین

***

له سەردەمی هێرشە نامەردانەکەی بەعسیا، ئێرانی و تورکیش زۆر بە دڵ یاریدەی عیراقیان ئەکرد؛ بۆ نەهێشتنی شۆڕشەکەمان و قەلاچۆ تێخستنمان. منیش وەک لێم ڕوونە و هەمیشەش باوەڕم وا بووە، گەلی کورد بە کەس لەناو ناچێ و کوردستانیش هەتا سەر لە ورگی کەسدا نامێنێتەوە. بەم شیعرانە باسی هێندێک ڕابردووی خۆم و باوەڕی و داخوازی دڵم بۆ دوا ڕۆژ کردووە:

بەهاری ١٩٦٥

بەرەو موکوریان

شەوە، تاریکە، کش و ماتە زەوی | کەوتە خەو کێوی، کەوی، دار و دەوی
تووتەک و گوێن و کوند وشیارن | ڕۆژ وچانیانە بە شەو پڕکارن
لەو هەموو جانەوەرەی وەردەکەوێ | نازەنینیش هەیە لای‌لایی دەوێ
شنەبای وردە گولاو ئەپژێنێ | پێی سپێراوە گەلا ڕاژێنێ
خوڕخوڕی ئاوە لە بەفری سەرکەل | خۆش هەوای تێکەڵە زەنگی سەرگەل
سەگ بەدەم پرخەوە دەم دەم دەمرێ | لە خەوا دیویە گورگ بەرخ ئەدڕێ
بۆق لەسەر نوێنی قوڕین قیرەی دێ | سیسرە ژێتاری شڕە و سیڕەی دێ
جارو بارەش کەڵەشێر ئەخوێنێ | بانگ لە ئەستێرە ئەکا بیدوێنێ
ئاگری شوان ئەگرێ لەو دوورە | بووکی خێوی شەوە، تارای سوورە
گەشن ئەستێرە چ بەرزن، چ نەوین | گشتی پێت وایە ئەویندارن زەوین
زۆر بە پارێزەوە هەست ڕادەگرن | بە هومێدێکەوە چاو دادەگرن

***

مانگ ئەوا تازە لە ئاسۆ دەردێ | کۆمەڵێ هەورە سپیلکەی بەردێ
وەک منالی کزی باب ئاوارە | چاوەڕێ بوون وەگەڕێ دووبارە
وا ڕەوی مژ لەبەر ئەو پیوارە | گەش و ڕوون بوونەوە بەو دیدارە
بەلەز و هەڵپە هەموو زۆر بەدەوون | هێندێ پێشڕەون و برێ دوا ئەکەون
گش بەرەو پیری ئەچن زووی بگەنێ | مانگ لە خۆشییان دەگری و پێشدەکەنێ

دیـمەنی ڕوون و جگـەر سـووتاوە ئـاگـری دووری بـە تـین و تـاوە
یەک یەکی گرتنە هامێز ڕوو خۆش هـەوریە هـەور و لە ڕوویـا ڕووپۆش
پاش گەلێ مـاچ و لە بـاوەش كـردن تیشكی زیوینی لەسەر بـەش كـردن
چاک و خۆشی لەگەڵ ئەستێران كرد كەوتە خۆ و بووكی زەمینی جوان كرد
ئـاوی كـانیاوێ كـە وێـنە نـوێنە دڵــی خــۆی داوەتــێ دڵـبزوێنە

***

شــەوەكــی و بـولبولە ئـەچریكێنێ تــا بــەلاوک دڵــی گــوڵ بســتێنێ
دە ئـەتۆش هـەستە خـەیاڵی خـاوم مـن ئـەگـەر تـۆم نـەبی زۆر دامـاوم
لەم هــەژارخـانەیە بــمهێنە دەرێ بمبە دەشت و دەرێ بمگێڕە سەرێ
دەست و بردێ شنەبام بـۆ زیـن كـە جێم دەگەڵ خۆ لە هەیف دابین كـە
سەیری خاكی مـوكوریم دێ بـە دڵا تا نەچووین خۆم و دڵ و تۆش بە گلا
ســەرێ دەــڵبێنمەوە لەو مـەڵبەندە گەرچی لەش دوورە، لەوێ دڵ بەندە

***

لاجان

دەشتی لاجـانە بـەهەشتی پـێشووم هــونەرم گـەر هـەبێ، لەو ڕاتــێشووم
ئـێرە بـوو لانكـی یـەكـەم دڵداریـم لێــرە هـەڵبوو سـەرەتای خـەمباریم
چاوی كـارمامزێ خسـتمیە كـەمەند نازی پـێدام و دڵ و هـۆشمی سـەند
هــێندە فـرمێسكە لەوێ ڕشـتوومە هــێندێ لەو ڕازە لەوێ نــاشتوومە
بـێتە دەر، گـۆلە لە خـوێناو، پـڕخوێ بــێتەبەر دڕک و گــوڵی لێ دەڕوێ!
چاوی مـن بـوو بـە درێـژی شـەوگار مـلەبارانــی دەگـەڵ هـەوری بـەهار
ڕادەمــــان دیــدەكــەم و ئــەستێرە كامی زۆرتـر بـە خـەوی كـەم فـێرە
مــن و پــەروانــە دەمـانكردە گـرەو كێ لە سووتان بە گڕە، من یـا ئـەو؟

گڕ و یار کێیە لە کێ جوان چاکتر　　شۆقی یار دەردەکەوت ڕووناکتر
ژینی شادیم لە ژوانگەی نێژرا　　بۆ بژانگم گڵەکەی دابێژرا
بۆ بزەی ئێو تەمەنی لاوم کوشت　　بۆ ڕوانین، بەزوخاو چاوم ڕشت
نرخی ماچێکی دڵ و دینم دا　　ئەمە چەرخی بە هەموو ژینم دا
گەرچی نازدار و هەژار ڕێک نەدەهات　　مەخمەر و کۆنەدەوار لێک نەدەهات
ئەوی من پێم گەیی دیسان زۆرە　　بەخششی دەستی ئەوین سەد جۆرە
تووشی دەردی دڵی دڵداران بووم　　شیاوی ناو کۆمەڵی خەمباران بووم
چاوی هەر سوورم و ڕەنگی زەردم　　دڵی وا گەرم و هەناسەی سەردم
بیری سەرشێت و سەری شێواوم　　چم نەبوو، پاکی ئەوین پێیداوم
گەنج و سامانی هەژاریم کە هەیە　　سوودی سەودای سەری ئەو سەردەمەیە
شەوەکەی کورتە دەبا واز بێنین　　دڵی هار چیدی نەهارووژێنین

***

ماسوو[1]

ماسوو! ئەو کێوە هەوارگەی دڵ بوو　　جوانێ لەو نێوە گوڵی سەرچڵ بوو
لێک دەهاڵاین دەسەمل شەوگاران　　ئەو بەناز، من بە نزای دڵداران

***

١ـ **ماسوو:** گوندێکە لەنێوان لاجان و سابلاغ؛ هەژار منداڵی خۆی زۆر لەوێ بەسەر بردووە.

قازیاوێ[1]

چـۆمی قـازیاوێ لە خـێڵی خـالاّن شـڵەژانـدوومی دەگـەڵ مـندالاّن
خانووە ڕەملّینە لەلام خۆش بوو بەلاّم لێم دەڕووخایەوە، ئـێستەش هـەروام

پردی سوور[2]

پـردی سـوور! ئـاخۆ لە بـیرت مـاوم بـــــە نـــــەمامی لە دەراوت ڕواوم
سەردەمێک ڕێڕەوی دڵـداران بـووی سەر لە ئێوارە مەکۆی یـاران بـووی
هەینوان جەژنە بـوو دەوروبـەری تـۆ بەزمو خۆشی بوو لە سایەی سەری تۆ
بـەند و بـەستێ هـەیە بـتبزوێنێ[3] بشکێ ئـەو دەسـتە دڵت دەشکـێنێ

***

ئەوبەری گرد

گـرە بـەردێ هـەیە لەوبـەر گـردە ڕوو بـە کـوردایـەتی بـۆ مـن پـردە
دوور لە چـاوی چـەتە، کـوردیم دێـنا لێـرە دەمـخوێندەوە خـۆم ڕاهـێنا

***

١ـ **قازیاوێ**: گوندێکە نزیک سابلاّغ؛ هەژار زۆر منداڵ بووە لە هەواری ماڵە خالاّنی ـ کە لەسەر چەمی ئەو گوندە هەڵیانداوە ـ ماوەیەک رایبواردووە.

٢ـ **پردی سوور**: پردێکی لای مەهابادە.

٣ـ **بەند و بەست**: گزییە و سەددیشە.

باغی مکاییل[1]

پـێم بـڵێ بـاغی مکـاییل! چـۆنی؟ هەر وەکوو پێشوو بە ڕەنگ و بـۆنی؟
دیـــمەنی ســـەوزەگـیا و دارانت چۆنە؟ چۆن مـاوی دەگـەڵ یـارانت؟
ئێستە کەش بۆگەپ و بەزم و ئاهەنگ دێنە لات کیژو کوڕی شۆخ و شەنگ؟
لاوی دڵـبەند و بـەدڵ دڵـتەڕ ساز کیژی پشتێن شل و چـاوباز و بـەناز
دڵ و لێو چەسپی یەک و دەس لەملن؟ دێنە بـاوەشت و بـە سـەرتا ئـەتلن؟
دیارە لێت ڕەشبەڵەکی لەش سپیان؟ دێتە گوێت ماچ و چپەی ئۆخەی وگیان؟
بۆت دەڵێ «مامڵێ» ڕۆژان و شەوان؟[2] هـــەروەها زۆرە لە گـۆمت مـەلەوان؟
یان قـوڵەی شـینی تـوڵەی تـارانـی دای گــەماڕۆت و نــەوەک جـارانـی
باغی ئەوبەر بـە بـەر و فـێنکی دڵـن یــان لە بـێگانە دژ و دڵ بـە کـوڵن؟

***

داری خەزایی[3]

دارە تووی بەژنی خـەزایـی! مـاوی؟ هەر گەش و دڵتەڕی؟ یان ژاکـاوی؟
بە بەر و سێبەری؟ کێ دێتە سوێت؟ کــوردی خــۆماڵیە مـیوانـی نـوێت؟
چاوەکەی تـۆی دەنـوانـد هـەرماوە؟ هـەر وەکـوو چـاوی هـەتیو پـڕئاوە؟

***

١ـ **باغی مکاییل**: هاوینان جێگە بەزم و داوەتە.

٢ـ **مامڵێ**: گۆرانیبێژی ناوداری مەهاباد، محەمەدی مامڵێ.

٣ـ **خەزایی**: کێوێکە لە شیمالی مەهاباد، دارەتووێکی لە ناوقەدی هەیە کە لەسەر کانیاوێکە و بۆ سـەیران دەچنە سەری.

گڕاو[1]

مـــەڵێ ســوێراوە گــڕاو جــێ نـزمە
بــۆرە خــزمێکی دوچــاوی کــزمە
بەرد لە خۆی کۆوە دەکـا پـێم وایـە
شـۆرشێ گـەرمی لە بـن سـەردایـە

***

تاقەدار[2]

تـاقەدار هــەر بـژی داری چـاکـی
بــە ڕەگ و دڵ پـتەوی بـێباکـی
زۆر بــە مـیوان و لە کـەس نـاپرسی
وەکوو بێکەس لە تـەرەس نـاترسی
جــاروبار بــێژە بـە مـەحمود کـانێ[3]
گۆڕە سەرباز هـەیە سـمکۆ کـوانـێ؟

***

شاری مەهاباد

دڵـــە وا شـــاری مــەهابادە وەرە
کــابەتە، ڕووگـەتە، کـڕنووشێ بـەرە
تۆزێ لەو خاکـە بـە سـەر خـۆتا کـە
تـــۆزی پــیرۆزە لە دنــیا تــاکــە
تــۆزی چـــاوی دڵــی نـابینایە
لێـرە کـل بـوو کـلەکـەی سینایە
لە چ جـــێ نـاوی مــەهاباد بـێنی
بـۆ هــەموو چـاوێ بـەرز دەنـوێنی

***

١ـ **گڕاو:** سەرچاوەیەکی ئاوی گۆگردیە کە بۆ خرووی پێست خۆی تێدا دەشۆن. ئاوەکە هەر کە لە سەرچاوە جۆی دەبێتەوە، دەبێتە بەرد. ئەگەر گوێ لە سەرچاوەکە بگری، هاژە ـ هاژی دێ.

٢ـ **باغی تاقەدار**: دارێکە لەناو گۆڕستانێک لە ڕۆژئاوای مەهاباد.

٣ـ **مەحموود کان**: گردێکە لە شیمالی مەهاباد؛ سمایلاغای سمکۆ گەلێک عەسکەری ئێرانی لەو جێگەیە زیندە بەچاڵ کردووە.

شاری ئازایان

هەر هەبی، شاری نەبەردی و مەردی جوانترین پارچە بەهەشتی هەردی
ڕەوزە و لانـــی پـــڵنگ و شـێران جێی بە خوێنڕشتنی خوێنمژفێران
بـاوەشی گـەرمی بـداغ سوڵتانی[1] لێـرەوە تـێپەڕی غـەوسی سانی[2]
گیانی خۆی داوە بـە تـۆ شێخ بـابا[3] باوی شـادی بـوو ئـەگـەر ئـەو مـابا
لە پـەنات ورگــی مـەلیکزادە دڕا[4] ئـاگـری مـەرگی عـەجەم لێـرە گـڕا
گـوللە سێ تـیری تـفەنگی سـمکۆ کـەللە سـەربازی لە تـۆ کـردن کـۆ
کـۆمەڵی ژیـنەوە، ڕۆڵـەی تـۆ بـوو[5] بـوونی بـۆ ساندنی تـۆڵەی تـۆ بـوو
هەر لە زووڕا بـە هـەوای لای لایـی پـێت نـیشان داوە ڕچـەی ئـازایـی
ڕەگ و خوێن، هێزی دڵ و ئەژنۆ بووی خەوپەڕێن و دنەدەر هـەر تـۆ بـووی
کـــیژ و لاوانـــی بــەخێوت کــردن کـێ دەزانـێ چـیە تـرسی مـردن!
ئەوکچەی خشڵی سەری پەلکی گوڵن گرژی ڕووی دوژمن و ئـاگـر لە دڵـن

١ـ **بداغ سوڵتان**: ئەمیرێکی بەناوبانگە؛ سابڵاغ کە گوندێک بووە ئەو کردوویەتە شار و مـزگەوتی جـومعە دەستکردی ئەوە؛ سکەی پووڵەوردەی لێداوە کە لە مس بووە و لەسەری نووسراوە «ضرب فی ساوجبلاق».

٢ـ **غەوسی سانی**: شێخ عوبێدوڵای شەمزینانە کە لەگەڵ عەجەما شەڕی کردووە و تا نـزیک مـەراغـەی گرتووە.

٣ـ **شێخ بابا**: شێخی غەوسابات، سەرەکی کۆمەڵێک بووە کە گـفتیان لە ڕووسـیای قـەیسەری وەرگـرتووە ئیستیقلال بدا بە کوردستان و ئەوانیش دژی تورکان شەڕ بکەن. تورکان بەو توهمەتە، دەگەڵ حەمە حوسێن خانی سەردار و سەیفەدین خانی سەقزی ئیعدامیان کردووە.

٤ـ **مەلیکزادە**: سەرکردەیەکی عەجەم و خزمی شای ئێران بووە و بە لەشکەرێکی زۆرەوە هاتووەتە شاری سابڵاغ. لە شەوێکدا سمایلاغا داویە بە سەریدا و قڕیان دە لەشکەر خستووە و ورگی سەرکردەیان دڕیوە.

٥ـ **کۆمەڵی ژ.ک** واتا ژیانەوەی کورد، لە ساڵی ١٣٢١ (١٩٤٢) لە سابڵاغ پێک هاتووە.

ڕۆژی خۆشی کە بزەی دەم چەمەنن　　ڕۆژی مەیدان بە مەرگ پـێدەکـەنن
کوڕەکان هەر وەکوو دیمەن تـەرزن　　لای نەترسان یەکەمین سەر بەرزن

***

هەرای ژ.ک

ڕاپەڕێ کۆمەڵی «ژێ. کاف» کـردی　　چــەپەڵی دیــلی لە داوێـن شـردی
باغەکـەت پـڕ لە نـەمامی بـەرهات　　کاتی خوێنڕشتن و دانی سەر هـات
تــا لە ســەرتا بــلەرێ ئــاڵاکـەت　　پــاڵەوان بــوونە فــیدای بـاڵاکـەت

***

ورە بەرنادەن

دوژمنت گـەرچـی بـەزۆری و گـزەبوو　　دۆستە بێگانەکەش ئـەو دەم قـزەبوو
نــاهومێدی کــوڕی کــورد نــاناسێ　　باش دەزانـێ کـە لە خـوێنمژ ڕاسـێ
خــوێن ڕژا، ڕۆڵــە کــوژا، کـەللە پـڕا　　خــوێنڕژان خـۆشە کـە ئـابڕوو نـەڕژا
ناوی بەرزت لە سەرووی بەرزان بـوو　　بۆ گورگ لاشە عـەجەم هـەرزان بـوو

***

خۆبەخشین

گەرچی کەوتیتەوە بەر چنگوڕی دەڵ　　گەرچیهێندێکلە چەمت بوونە چەقەڵ [1]
زۆر کوڕی وات هەبوو خۆیان بەخشی　　خوێنیگەشیان گڵی تۆی پێ نەخشی

١ـ مەسەلێک هەیە: چەم بێ چەقەڵ نابێ؛ یانێ هەموو گەلێک خائینی هەر دەبێ.

گـۆڕی پـیرۆزی حـوسێن و قـازی   بـاشترین بـەڵگەیە بـۆ شـانازی[1]

***

دڵدانەوە

نەچی دڵمەند بی لەوەی هاتە سەرت   زۆر کەسی وات هەیە بمرن لەبەرت
دوژمـنت پـێی‌وەنەبێ بـۆی دەلوێ   کورە کورد خەنجەرەکەی بۆ دەسوێ
ئـاو نـیە خـوێنی شـەهیدان، نـەوتە   هەڵدەبێ و هەل لە ژیان هـەڵکەوتە
لاشـی لاوانـی وەبـن گـڵ کـەوتن   وان لەلای ئـێمە لەنـاو دڵ خـەوتن
هەر بینا شۆڕشەکـەت هـاتەوە گـەڕ   سەرنەوی بوو عەجەمی پـاشڵ تـەڕ
خـەنجەرم چـەرمی لەبـەر دامـاڵی   خوێنی خۆی لاش و سـەری ڕامـاڵی
وا بـەگـیر دێـتەو ڕێـی نـابێ هـەڵێ   مەمکوژە و هەرچی دەکەی بیکە، دەڵـێ
وا تەمێ دەکرێ لە فێرگەی شـۆرش   تـاوی‌داو بـچتەوە گـۆڕی کـۆرش
کـوردەواری لە دەمـی بـێگانە   شـیرە تـریاک نـیە وەک سـندانـە
ئەوی لای وایە کە تۆی پێ دەخورێ   ئـەبێ تـالاوی بـە دەمـدا بکـرێ

***

خۆشی دوارۆژ

با بەخوێن لاچێ پەڵەی دەس پیسان   دەشـەکـێ لەو سـەرە ئـالا دیسـان
لاوە کـوردت هـەیە ئـالا هـەڵکا   لاوەیـی نـاشێ دەسـی تـێکەڵ کـا
دەڕەوێ تـۆز و تـەمی ژێـر دەسـتی   دەیگرین ڕەشبەڵەکـی سـەربەستی

١ـ حەمەحوسێن خانی سەیفی‌قازی فەرماندەی لەشکەری کـوردستان و پـێشەوا قـازی‌محەمەد سـەرەک کۆماری کوردستان، شەهید کراون و لە سابلاغ نێژراون.

پیس و چاوشۆڕ سەری پێ شۆڕ دەکرێ
گۆڕی داگیرکەری پێ گۆڕ دەکرێ

لاوی ئازا و کوڕ مەرد و ڕەندت
زۆر کچی گوڵبەدەم و لێو قەندت

شان بە شان دەس لە دەسا گۆوەندە
ڕێکی یەک دێنەوە شەندە و مەندە[1]

پێ کە ئەیدەن بەزەوی بوولەرزە
زەردە لیمۆ دەلەرن لەو بەرزە

گۆڕە سەگ ئەو دەمە وا دائەتەپن
تا زەوی زەویە، ئیتر لێت نەحەپن

***

خۆم چۆنم

من بە بێ تۆ کە دەپرسی چۆنم
لە تەشەندایە برینی کۆنم

دوور لە باڵات لە ژیانم زیزم
سیس و بابردە گەڵای پاییزم

چاوەکانم کە لە چاوگەت دوورن
وەک سەری کوڵمی کچانت سوورن

ڕەنگی خاڵ وکەزییان جەرگی ڕەشم
وەک کەمەریان شل و باریکە لەشم

ڕەنگ و ڕووم زەردە نەوەک گەردنی زەرد
زەردی بێگەردیە ئەم، ئەو هی دەرد

لەش بەبار، تۆزی گیانمی پێوە
لە لکە و وەک لکە باری لێوە[2]

نەشەوە شەوم و نەڕۆژم ڕۆژە
داخ لە دڵ بوومە گرێی بەرکۆژە[3]

هێندە نێزیک و هەڵێک ناتبینم
لە وزەم دەرچوو نەگێرم شینم[4]

١ـ مەسەلە دەڵێن: شەندە لە مەندە کەمتر نیە، یانێ هەمووکەس وەک یەکن لە ماف و بەشدا.

٢ـ لەش بەبارم یانی نەخۆشم یان لەشم بەرێکی هەیە کە ئەویش تۆزێک گیانە یان گیانم وەک تۆز لێی نیشتووە.

٣ـ گیانم لەسەر لکە و لە کەوتن و وەرین نێزیکە و وەک پەڵەیەکە بەسەر لێومەوە؛ وا ئەزانن بارە لەسەر لێوم نیشتووە.

٤ـ وەک دوگمەی سەر ـ سنگ و یەخەم کە لە سنگ نزیکە و نایبینی و زۆر بەداخەوەیەو جەرگی کون کونە.

دڵــە، پــیشەی کوڵە، نـاڵینە بـەشم — سەری هەڵگرتووە فرمێسکی گـەشم
کــاتی وا نــەبووە لە دڵــما لاچــی — تـــا ژیــان مــاوە لە بــیرم نــاچی
سوێند بە خۆت بشچمە ژێـر گـڵکۆوە — گــیان پــەپوولێکە بـە دەوری تـۆوە
نــەمەکت بــمگرێ گــەر لێت لادەم — لەو جیهانیش بـە بـەهەشتت نـادەم
بــۆ ســولەیمانی کــە نــالی نــاڵی — وەک مــە نـەیچێشتووە تـامی تـاڵی
نـە ســولەیمانی وەکــوو تـۆ جـوانـە — نـــە دڵــی نــالی چــزا بــەو ژانــە
«خاک و خۆڵ» ببووە گرووی گریانی — من چ خـاکـێک بـەسەرم، دوڕدانــی!

***

تۆ چۆن ماوی

چهۆنی تــۆ؟ چــۆنە دەر و کـۆڵانت؟ — دیــمەنی بــەرز و خــڕ و خـۆڵانت؟
هـــــەموولا کــۆنە گــراوی خــۆمن — مــەمی بــێچارەم و زیــنن بـۆ مـن
سروەکەی قۆرغێ شنەی بێگەردە؟ — وەک هەناسەی منە بۆ تۆ! سەردە؟[1]
گەڕەکی شوان[2]، دڵی هەر وا گەرمە؟ — چاوڕەقی هەر هەیە یان چاو نەرمە؟[3]
ئاوی گەرماوی شوجاع هـەر شـۆرە؟ — شەوی جێژنان هەیە سەر لەنگۆرە؟[4]
دیاری شایانە کە بـدرێ پـێشکێش؟ — توور و کاهوو، کـەلەمی شـادەروێش؟
ڕزگــەیی[5] یــادێ لە ئــاوارە دەکـا؟ — مەولەوی[6] دەردی دڵان چارە دەکا؟[7]

١ـ **قورغ:** قۆپیەکە لە مەهاباد ـ **بای قورغێ:** بایەکی ساردە.

٢ـ **گەڕەکی شوانان:** گەڕەکێکی لادێیانە وگەرمە لە ڕۆژاوای سابلاغ.

٣ـ **چاوڕەق:** خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبەستنەوە.

۴ـ **حەمامی شوجاعولمولک** لە مەهابادە و ئاوەکەی سوێرە.

۵ـ **ڕزگەیی:** گەڕەکێکە ماڵی هەژار لەوگەڕەکە و نێزیک مزگەوتی ڕۆستەم بەگ بووە کە مەلای مزگەوتەکە

نوێژگەیێکیش هەیە لەو دەوروبەرە
باغ و بێستانە مەلای سەلکە کەرە

مـاڵەکەم یادی جوانی خێر بێ
هەرکەسێ ئەمنی لە تۆ کرد کوێر بێ

سێبەری باو لە سەرم بوو ئەو دەم
باغی شادی لە بەرم بوو، ئەو دەم

دوور خراوم وا لە کەس و خوشک و برام
گێژی تاریکە شەوم، دوورە چرام

خاڵە سوورەت چ دەکا؟ هەر چاکە؟
یاخۆ داکەوتووە، ڕێکی خاکە[8]

خانەقای نەهری بە خوێن ڕەنگاوە
ڕێی شەهیدان بووە، بەڵگەی ماوە؟[9]

گوێم لە شێخ قادرە[10] بانگ‌ئاوازی
بۆ گەلی کوردە بەهەق شانازی

بەر بەسێدارە دڵت ڕانەچەنێ
بۆ وەتەن بمرە ژیانت ئەدەنێ

چۆنە مزگەوتی هەباساغامان؟
تات و بەر سێبەر و تووی، هەر وا مان؟

وەکوو ئەوسایە فەقێ دەخوێنن؟
وەکوو من دەقنە لە ماڵان دێنن؟

پێشی دەشتێ هەبوو پڕ کەندوکڵۆ
هێشتە جێ یاری منالانە گەلۆ؟

کە دەڵێن ژینی منالی گەمە بوو
ئەو دەمە جێ گەپ و گاڵتەم ئەمە بوو

***

جاشی عەجەمە.

٦ـ **مەولەوی** نازناوی بنەماڵەیێکە بژیشکی دەکەن.

٧ـ **شادەرویش**: مزگەوتێکە کەلەم و توور و کاهووی کە لە حەوشەیدا دەکرێ بەناوبانگە.

٨ـ **خاڵە سوورە**: چاکێکە لە گەڕەکی قولە قەبران لە مەهاباد؛ دارێکی بەسەرەوەیە.

٩ـ **خانەقای نەهری**: تەکیەی بەرەی شێخەکانی شەمزینانە و لە گەڕەکی سەرخڕێیە و هاوسای مزگەوتی هەباساغایە.

١٠ـ **شێخ عەبدولقادر** و **شێخ محەمەدی شەمزینی** لەلایەن تورکانەوە لە ڕێگەی ئازادی کوردستاندا بەدارا کردران.

گاڵتەی ئەو سەردەمە

خواس و سەرقووت و لە خۆڵا گەوزیو | پێتی چووی پەل بوو بەدەستی قەڵشیو
ئیوهیە، تەوغیە، شەکگە و چک و پک | لیکـــــی زاری دەتکــــاندم تک تک
وەک هەلووک لێر و لەوێ هەڵدەبەزیم | سواپ و شێشۆقە بوو چارەی وەڕەزیم
مەزرەقم یار و هـەواڵ مـەڕمەڵ بـوو | قـۆچەقانیم چـەکـی ڕاو شـەڕ بـوو
خازەڵێ و حەنزەڵ و ئاوڕووچکە بە گشت | تۆپەڕاکرن و کەری سووری بـەپشت
یان مەلا تەق تەقە یان هەنگڵە شـەلە | جـێژنە بـۆ ئـەو هـەلە ڕۆیـی بـەپەلە
جەغز و سووڕدانـی بـە دەوری خـۆما | لەم هەموو چـەرخـە خـولێکم بـۆ مـا
تـــازە وا بـــوومەتە گـۆچان بـەدەسێ | لێم وەدی دێتەوە حوللەی مـەرەسێ
ڕۆژی ماندوو بە خـەیاڵی شـەو بـووم | شەو لەبەر بەزم وگەمەم بێخەو بووم
ڕێـــزە چـوقڵێ کـە لەسـەر هـەورازن | یـــاری بـــرژانگـــی مـنن هـاوڕازن[1]

***

دیسان گەرەک و جوانەکانی

سەرخڕێ[2]! زۆرتری هەمووان بەشی تۆم | کـــۆرپەیێکی خـــڕەکـەی بـاوەشی تـۆم
یـــەکـــەمین جـــێیەکـــی لێم دانــا پـێم | کـــوڕی خـــۆتم، بـــتەوێم یـــا نـــەتەوێم
گـــەڕەکـــی «قـــوبلە»[3] نـەبوورین پـێیدا | بـــێ ســـەر و شـــوێنە «وەفــایی» تـێیدا
شـیرنێک لێـرە بـەناز تـەشیەکـی ڕست | شـــیرنی کـۆکـەنەکـەی لە بـرەو خست

١ـ بەرانبەر بە مزگەوتی هەباساغا لە بڵندییەک ڕیزە دڕکێک هەبوو.

٢ـ **سەرخڕێ**: گەڕەکێکە لە مەهاباد هەژار لەوێ لە دایک بووە.

٣ـ **گەڕەکی قوبلە**: جێگەی وەفایی شاعیری بەناوبانگ بووە. لە شیعرێکدا دەڵێ: «وەفایی ئاخیری خێر بێ، دەمێکە بێ سەروشوێنە»؛ شیعری: «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەناوبانگەکانیەتی.

«گەرەک ئەرمەنیە»[1] بەهەشتی گۆڕین — ڕوو لە هەر لایە دەکەی هەر حۆرین
سەردەمێک چاوڕەش و چاوشینێک بوون — بۆ سڕی جەرگی تەزیو تینێک بوون
«سەرپلوسک»[2] دڵ و چاوم لەویە — بەرەگە و ڕێڕەوی ئاسکی کەویە
سۆفی گەر بەزمی بەهەشتت گەرەکە — تویژێ باوێژە، وەرە ئەم گەرەکە
«پش قەلا»[5] دێن و دەچن ئێواران — دەس لەمل تونگە لەشان نازداران
تاخی «حاجی حەسەنی» لەو پەڕیە — حەجی سەر وشکی نیە، دڵ تەڕیە
دڵ بەخەم وەرگەڕێ زووی دێننەوە جێ — گەرمە ماچ خێرە لە جێ دەچنە حەجێ

ناو بازارەکە

بۆ هەژار دیتنی بازاڕ دەردە — دەس کە والایە دەسی لێ بەردە
تۆ بڵێی، تازە بخۆین تێر و تەسەل — چای عەمادیش[3] و کەبابی حەمە شەل![4]
خەڵکی بازاڕە کە هەروا مەردن؟ — گوڵی بەر دۆست و لە دوژمن بەردن؟
چاخی دژواری لە مەیدان دەچەقن؟ — تای تەرازووی یەک و تێکڕا دەتەقن؟
هەر بە بێگانە دەکەن گالەی خۆش؟ — دەردی سەرتیپە تەماتەی بێهۆش؟[5]

***

١ـ **گەرەک ئەرمەنی و سەرپلووسک و پش قەلا و گەرەکی حاجی حەسەنی** لە گەڕەکەکانی مەهابادن.

٢ـ **سەرپلووسک** و **پش قەلا**، سەرچاوە ئاویان هەبوو؛ کیژان ئاویان لێ دەهێنان.

٣ـ **عیمادی**: چایچییەکی مەهابادی.

٤ـ **حەمەشەل**: کەبابچییەکی بەناوبانگ بوو.

٥ـ ساڵێک پەهلەوی (شای ئێران) سەرتیپ هۆشمەند ناوێکی نارده سابلاغ کە بە زەبروزەنگی خۆی سەرڕەقی خەڵکی مەهاباد نەهێڵێ. ڕۆژێک سەرتیپ دێتە ناو بازاڕ، لەپڕ وەک بارانە تێکوڵە شووتی و تەماتە ڕزیوی بەسەردا دەبارێ و ئیتر سەرتیپ هەر ئەو ڕۆیشتنە ڕۆیشت و نەهاتەوە؛ بەڵام ناوی دەرکرد بە سەرتیپ باینجان.

بەستێن [1]

دڵــــە ســـــەیرێکە لە دەم بـــەستێنێ | دیـــدە مـەستێک لە مـــنت نـەستێنێ
چـاو کـەژاڵانــی لە چـەم ئـاو دێـنن | دەم بـــە جـــادوون و دڵان دەرفـێنن
پـرچـە پـرچینە، کـراس هـەر چینە | هــــەر نـزای گـیانە لە رێـی ئـامینە

***

چوار چرا [2]

چــوار چـرا! رەنگـە بـبیسی دەنگـم | وام لەســەر تـێزە هـەواخـوای جـەنگم
بـەشخورا و مـەرگی دەوێ ئـاشتیخواز | گـرێدار نـاشکێ بـەبێ بـێور و پـواز
تـۆزێ راوەســتە، ئـیتر گـوێ هـەڵخە | راخـەکـەوڵی عـەجەم و خـوێ هـەڵخە
دەچـــــــەقێنینەوە داری تـــــــۆڵە | شـاخی شـاخدار دەپـەرێ بـۆ کـۆڵە [3]

***

کووچەی جوولەکان [4]

روو لە کـــۆڵانی جـــوان کـەین نـامە | لە هـــــەمووی بـــیرەوەریی خـەییامە
ئـەوی تـێی نـەچووە دڵـی پـڕ لە خـەمە | تـەنگ و تـاریکی هـەبێ، پـرچ و دەمـە
ئـەو کـچە جـوانـە کـە مـەی دەفـرۆشن | نـازی چـاوانــە بـە مـەی دەفـرۆشن

***

۱ـ **بەستێنی چۆم**: سەیرانگای ئێوارانە.

۲ـ **چوار چرا**: جێگەیەکە لە نزیک بەستێن؛ قازی محەمەد و سەدر و سەیف و چەند کەسێکی تریان لەوێ بەدار کردووە.

۳ـ مەسەلێکی مەشهوورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.

۴ـ **کووچەی جوولەکان**: جێگە مەیخانە و بەزمی لاوانە. گۆرانیەک هەیە دەڵێ:

کووچەی جوولەکان تەنگ و تاریکە | یـەکـێکی تـێدا کـەمبەر بـاریکە.

جا چبکەین؟

لە هـــەوار «مـــاملێ» مـریەم بـێنێ
هـێند بــە ئـارامـی کـە شـیر نـەڕژێنێ

جـوانــە چـارۆکــە بــە دابـی بڵباس
لە پــەڕی مـێشێ تـەنکتر بـێ کـراس[1]

ڕەنگی خۆش بێتە پەنای دەنگی خـۆش
شێت و شوورن دەمی خۆش بیر و هۆش

بـــەستەیێکی مـــن و ئــاوازی ئــەو
ڕازی دڵـــخوازی مــن و ســازی ئـەو

وەرگــــرین بـــادە لە دەست مــەیگێڕێ
خـۆش و مـەستانە بـڵێین چـەند دێـڕێ

***

بەستەکە

ئــەی مــەهاباد گـوڵی سـەرتۆپی زەوی
زیاد لە هەر جوانـێ وەبـەر دڵ دەکـەوی

هـــەرکەسێ جــارێ ئــەتۆی نــاسیبێ
خـۆش و جـوانـتر دەبـێ چیدی دیـبێ!

کــــێیە ژیـــابێ لە بــەهەشتی خــوادا
دڵـــی هـــەڵدەگـرێ کــە لای لێ لادا!

***

ئەدی بۆ بێ دەنگن!

هـــــۆنەر و نــووسەرەکــانت لە چــیان
چۆنە تـا سـەر بـە هـەوای تـۆ نـەژیان؟

«خــاڵەمین» زیـرەک و پسـپۆڕی چـیە[2]
چــاوی ســوور و تــەڕی وشک و سـپیە

١ـ هێندێک لە گۆرانییەکانی ماملێ بەم ناوانەن: «هەوارە، مریەمێ سابلاغێ، ئارامی گـیانم کـوڕە مـەکـە، شیرەکەم لێ دەڕژێ هەتیو مەکە، چارۆکێ چارۆکێ، کراسێکی دەبەردا تەنک وەک پەڕی مێشێ».

٢ـ **خاڵەمین**: شاعیرێکی زۆر باشە لە مەڵبەندی مەهاباد؛ لە شیعرێکی خۆیدا گوتوویە:

خــــاڵی خـۆو لێک دەکــاتەوە بـۆتان
دۆست و دوژمــن، چ زیـرەکـە و پسـپۆڕ

بـــــەهومێدی خـــودا و پـــێغەمبەر
بـەدڵی گــەرم و چـاوی سـوور و تـەڕ

تۆپ بوو، ئەو تۆپی کە دەیگرت بە زوخاڵ   گـەنم و جـۆ چاندنی هـەڵنا بـە تـەماڵ!

«سەوزە سیس» نێوی دەنێ کاری بەجێ: نیوە نووزەی مەم و سیامەند و خـەجێ![1]

ئــەمە دەرمـان نـیە بـیفرۆشێ بـە گـەل   دەردی زۆری دەوێ شەل دەرچێ لەزەل

«هــێمن» ئــەو بــولبولە ســەر بـێتووکە   چــۆنە لێــی نــایە چ جــووکە و نــووکە![2]

کـوانــێ ئـەو سـینگە کـە «مـاژینۆ» بـوو!   ســەر لە مــەیدانــی نــەبەردا گــۆ بـوو

وەکــوو بــیستوومە لە مــێروولە بــەزی   دڵــی وا گــەرم و گـوڕی سـەیرە تـەزی!

کــــوا تــــفەنگی دەس و ڕاوی کــامە!   گــــۆشەگــیری چــیە ئــاغای دامــە

بــــۆ دژە و ئــەژنۆ دەبــاوەش دەگــرێ   یـان بـەسەر بـەرزی بـژی یـان بـمرێ!

کــوردەکــان چـیدی سـەرنەوی نـابن   هــەر ئــەوەند نـەختێ بـۆ خـۆ ئـازابـن

دەیگرن تۆپی زل بـە دەست و زووخـاڵ   ئەو کوڕانـەی کـە ڕوو بـە مـەیدان دێـن

بچۆ لای کـوردە، کـاکـی ژێـر و زریـنگ   چونکە جێی کوردە دەس بنێ سەرسینگ

پـێی بـڵێ خـاڵەمین دەڵــێ تـاکـەی   گەنم و جۆ چان و پووڵ جرینگە جرینگ

وا بــــــەسەر دوژمـــــنا دەگــــوڕێنن   وەک لە کەروێشکی هەڵدەکێشێ تەماڵ

١ـ **سەید عەبدوڵڵا نەیووبی** دەرمانفرۆش، نووسەر و مامۆستای دانیشگایە؛ دوو کتێبی چـاپ کـردووە بـە تەرجەمەی فارسیەوە «چریکەی مەم و زین و چریکەی سیامەند و خەجێ».

٢ـ **هێمن**: شاعیری زۆر بەناوبانگی مەهاباد، هێندێک لە شیعرەکانی کە لێرەدا ئیشارەیان پێ کراوە ئەمانەن: (ئەو بولبولەم ئەمن کە دەسم کرد بە ناڵەناڵ   بێدار بۆوە میللەتی کوردی بە خوێندنم). بۆ نیشتمان دەڵێ: (لە باتی ماژینۆ سینگم قەلای تۆ). پاش لێقەومان لە شیعرێکیدا گوتوویە: (لە مـێروولە بـەزیم). شـیعرێکی خۆشی لەسەر تفەنگی ڕاو و گەمەی دامە هەیە. لە جێگەیەکی تریشدا دەڵێ: (هەمنشینی گۆشەیی تەنهایی هەر ئەژنۆکەمە   بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم). لە جێگەیەک دەڵێ: (عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕخاڵ نیم   عاشقی کێوو تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن). شیعرێکیشی هەیە بە وەلیعەهدی پەهلەوی هەڵگوتووە!

نیشتمان هەر کەسی بۆ بمرێ نەمرد   لەشی سەر دۆشەکە هیچ بەهری نەبرد

***

دەبا بیشێلم

لێم گەڕێ دڵ بەزووخاو و خوێنم   با لە دوور دووره برام بدوێنم:
کاکە مەرجی من و تۆ کوا وا بوون؟   کەی تیانا بوو لە یەکدی جیابوون؟
هەرچی دەرد و کوڵە بەر من بکەوێ   تۆش وەکوو خۆشی بە جێمێنی لەوێ!
بیر و پێنووس و دەس و دڵ یەک بوو   دوانەیەک بوون و بە دەم یەک چەک بوو
تۆ ئەویندار تەلان و بەرد بووی   دژی سای گەردن و زێڕی زەرد بووی
سوێند و پەیمان بوو نەگۆڕێی، گۆڕای   وازی وازی لەسەری دای دۆڕای
بولبولی کورد وەکوو قەل دەنوێنێ   بێزی بێ بۆ کوڕی شا بخوێنێ
باڵی بشکێ و پەڕ و پۆی هەڵبوەرێ   مەل بکا زەمزەمە بۆ جاشە کەرێ
ئەوە چت کردوە بێ من؟ هێمن!   تیر و تانەت فرە لێمن، پێمن [1]
نەتکرا بدڕی لە خۆت ئەو پەردەی   دەس لە گۆشتاو و پلاوێ بەردەی؟
لێم ببوورە کە ئەوەند بەرلۆمی   شینە بۆ خۆمی دەکەم، تۆش خۆمی
ئێستەکەش نەچوە بچێ چوو ڕۆیی   وەرەوەناو گەل و خزم و خۆیی
بۆ گەلت بێژە هەتا ڕۆژی مەرگ   بێمنەت بێ‌تمەن و نان و بەرگ [2]
ڕکە ڕاکە و ببە هاودەنگی خۆم   بێ کرێژ بەو ببە هاوڕەنگی خۆم
با دەسەومل مەلی بێچاران بین   هەر «هەژار هێمن»ەکەی جاران بین [3]

١ـ تیرت لە منن و تەنانەت بە منن.

٢ـ ئەو بەیتانەی منەتیان لێ دروست بووە پیتی تمەنیشن، تمەن بێ منەت، واتا نەمێنێ.

٣ـ ئەوەندە لە مەهاباد هەژار و هێمن دۆستایەتی و تێکەڵاوییان هەبوو خەڵک لێیان گۆڕابوو کامیان هەژارە و کامیان هێمنە، بە هەردووکیان دەگوت: هەژار هێمن.

نـیشتمان وەک مـەلە، نـووسەر بـاڵە هــەر مـەلێ بـاڵی شکـا جـێی چاڵە
دڵــە و شـیار بـەوە مـەستی بـەستە ڕێ و شـوێن بـەر مـەدە خۆ دابـەستە

پاش ئەو مەستیە گەشتێ بکەین

بــەرەژێر بــبیەوە نــوێژگەی ســوورە[1] زۆر مــەلای لێــن کـە نـەچووم بـمبوورە
لەو مـــەلایانە یـــەکـــێ زل جـاشە خەرتەلە و چاوی لە پێنج شـەش لاشـە
تــاخی «داروغــە»یـە جـێی بـیرەوەری بـیر ئـەوێستاش دەگـەڕێ دەوروبـەری[2]
تـــرسی داروغـــە نـەمابوو ئـەو دەم دڵ بـــە ئـاواتـێ ژیـابوو ئـەو دەم!
«کـوپین ئـاوا» دڵـی هــەر ئـاوا بـێ زۆر دڵاوا بـــوو ســـپاردەی خـوا بـێ
تـــیری چـاوبازێ لە جـەرگم ڕاچـوو کــوشتمی و خـوێنەکـەشم هـەروا چـوو

***

لەسەر داشا مەجید[3]

وام لەســەر «داشــە مـەجید» وێـستاوم گـیانە گـەش بـۆتەوە، ڕوونــن چـاوم
دڵـە بـێ دیـدەنی ئـەم دیـمەنە کـە «لالە باس»[4] یارە لە «گۆمی تەنەکـە»[5]
«مـێشە کـورتانێ»[6] بـبینە و «یـەرغوو» بـــێرە دا بـاری مـەنیج تـێپەڕ بـوو

١ـ **مزگەوتی سوور**: کۆنترین بینایە کە لە بداغ سوڵتان ماوەتەوە و ئاواڵ دووانەی پردی سوورە.

٢ـ **گەڕەکی داروغە و کووپین ئاوا**: دووگەڕەکی مەهابادن.

٣ـ **داشا مەجید**: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مەهاباد.

٤ـ **لالەباس**: باغێکە؛

٥ـ **گۆمی تەنەکە**: لە نزیک ئەو باغەیە.

٦ـ **مێشەی کورتانێ**: مێشەیەکە لە خوار مەهاباد و یەرغوو چۆمێکە هاوینان وشک دەبێ. گۆرانیەک هەیە ←

دڵگوشایە و گەشە «باغی سیسە»[1] | ترسی ئەو ناوە لە چاوی پیسە
ئاویٚ ئەسکەندەری لە شوێن وێڵ بوو | لە کن ئەم ئاوە خناوو لێڵ بوو
«کانی مام قەنبەر»ە[2] لێی بڕوانە | دیمەنی جوانی دەمی جێژنانە
پڕکەژاڵ، ئەو کەژە زەردە و سوورە | چت دەویٚ بەردەمە، هەر خەم دوورە
پیرە سەر سەوزە کە «ئەسحابە سپی»[3]! | بوویە پێشێلی عەجەم بۆیە کپی؟
تووکی تۆ وەرگەڕیٚ تەختی تاران | تا بەهار ببیەوە جێی دڵداران
«گومبەزان»[4] جێگە نیاز و ڕازە | چیت نیازە وەرە لێی بخوازە
کورد و ئازادی بە یەکتر شاد بن | دوژمنان ببنە گڵ و بەرباد بن
«باغی شێخی»[5] گوڵی ناو باغانە | سەیری هەتوانی جگەر داغانە
سەر لە ئێوارە سەرێک هەڵبێنە | ژین وەسەر بگرەوە خەم بپسێنە

***

مالاوایی

چۆن وەها شارێ لەسەر دنیا بێ | بە خەیاڵا دێ کە مانگ ئاوا بێ
سا مەهاباد بە هومێدی دیدار | تاکوو دەتبینمەوە ئازا و ڕزگار

***

دەڵێ: مەنیج بارگەی تێک نا، گەیە بارگەی کورتانێ مەنیج بارگەکەی تێک نا، هات گەیە پردی یەرغوو.

١ـ **باغی سیسە**: سەیرانگایەکی خۆشە لە مەهاباد.

٢ـ **کانی مام قەنبەران**: جێگە بەزمی ڕۆژی جێژنانە.

٣ـ **ئەسحابە سپی**: زیارەتێکە و خەڵک بەهاران دەچنە سەیرانی.

٤ـ **گومبەزان**: گۆڕخانەی بەرەی بداغ سوڵتانیە و زیارەتگایە.

٥ـ **باغی شێخی**: باغ و باغچەیەکە لە قوبلەی مەهاباد؛ ئێوارانە خەڵکی لێ کۆ دەبێتەوە.

با لە شار دەرکەوین

داوەتــم دێــنیەوە بــیر «زاوا و بــووک»[1] وەک ســەری هــێمنی بـۆر و بـێ‌تووک
لێـــــرە «لاچــین» وەرە «شـیلاناوێ» کـــۆنە لانـــمانە بـــمێنین تـــاوێ
شــایی هــێمن بـوو هـەژار هـەڵدەبەزی دۆیـەکـی هـاتە دەس و جـەرگی تـەزی

***

سارەوانانە[2]

ســارەوانــانی تــەمەن خــۆش ئــاژۆن بــێ‌وچان دەیــدەنە بــەر تــازە و کـۆن
«ســــــارەوانـــــانە» دڵت بـــۆ لادێ هـــیچ لە دڵــتا هــەیە یــادی یــادێ!
بە نەمامی گـەش و شـەنگ و شـل بـوو بـــە نــەکـامی بــەر و مـردن کـل بـوو!

***

بەسری[3]

لەو بــەرەت «بـەسری» دەسـی دز بـبڕە لەو ســــەرەت ئــارەقی مــاندوو بســـڕە

***

١ـ **زاوا و بووک**: کێوێکە لە نزیک مەهاباد و لەسەر ڕێگەی گوندی لاچین و شیلاناوێیە؛ کە ماڵی خانەدانی هێمن لەوێ دەبن. هێمن کە ژنی دێنا هەژار برازاوا بوو و لە داوەتێ ـ کە لە شیلاناوێ بوو ـ بەشدار بوو.

٢ـ **سارەوانانە**: گوندێکە نزیک مەهاباد؛ دایکی هەژار ـ کە سەیدزادە فاتمی کچی سەید محەمەد ئەمینی نوورانیە ـ خەڵکی ئەوێ بووە و زۆر بە گەنجی جوانەمەرگ بووە.

٣ـ **بەسری**: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مەهاباد؛ زۆر جار دز و جەردەی لێ دەبێ.

سەری سوڵتان

«سەید وەقاس» هەر بە گەڕی ڕەشبەڵەکی
وەکــوو جاران بـەکڵوک و کـەڵەکی![1]

خـۆشی بـۆ تـۆیە دراوسـێ جـوانـی
دۆستی تۆن «قەمتەرەیی» و «دەرمـانی»

لایەکت «چۆمی مـەجیدخانی» بـەرین
مـاڵ و قـۆپی هـەموو پـڕ پـۆڕ و پـەرین

ڕاســپێرە لە قـــەلاّ بـــۆ «کـاکـم»
هـیچ قسـەی مـاوە! دەلـێ بـێباکـم؟[2]

گـەیوەتە کـوێ شـەڕی ئـاغا و گـوندی!
سـەیرە دنـیا کـە چـلۆن بـوو، چـن دی!

کۆنە «سـولتان» و «سـولەیمان» ڕێـوین
شـێت و خـووداری خـتەی بـێخێوین[3]

کـۆسە بـۆ ڕیش دەگـەڕا و بـۆ جـاشی
داشـی هــات کـلک و سـمێلی تـاشی[4]

* * *

ئیساکەند[5]

باشە شەو باشێ لە «ئـیساکـەند» کـەین
یـادی یـارێکی دەم و لێـو قـەند کـەین

شـاڵ شـلێ چـاو بـەکـلێ لێـو ئـاڵێ
چـوێلەکێک بـووم بـە دەسـی مـنداڵێ

١ـ **سەید وەقاس**: کێوێکە لە نێوان چۆمی مەجیدخان و لەناو قەمتەرە و دەرمان و بورهاندا، گۆڕێکی لێیە گۆیا جێگەی سەعدی وەقاسی ئەسحابەیە، چوارشەممەی بەهاران، کچ و کوڕ دەچنە سەری و داوەتی ڕەشبەڵەکی لێدەگرن و نیازی لێدەخوازن.

٢ـ **کاک**: نیاز مەلاّ ئەمجەدی قەلاّیە کە نازناوی شیعری کاک بوو.

٣ـ **سوڵتان ئاغا** و **سلێمان ئاغا** دوو ئاغای زۆر دەوڵەمەند و دەست ڕۆیشتوو بوون لە چۆمی مەجید خان و دژی کۆمەڵە بوون.

٤ـ **داشی**: بە شەلاتی تارانی دەڵێن.

٥ـ **ئیساکەند**: گوندێکە لە موکریان هەژار لەوێ ماوەیەک فەقێ بووە و وا دیارە لەگەڵ سەیدزادەیەکا دڵداری کردووە.

سەید کاکەجان[1]

«کاکەجان» پیری «سەهۆڵان» هەرهەی؟   نیاز ڕەوای لاو و کچۆڵان هەرهەی؟

***

بەرەو پیر

گیان لە ڕێ چوونی بەلەز دەمدا هان   کەوتە بەر کێشەری «پیری بورهان»[2]

مانگە زەرد بوویەوە؟ ڕۆژت دیوە؟   دیارە تۆ بەر لەمنت ناسیوە

دڵە دامرکێ خەیاڵ لێم لادە   گیانە بۆ دیتنی پیر ئامادە

«کانی دوڵمانە»[3] لەسەر ڕێگامان   خۆت بشۆ بێ چەپەڵی بی، ئامان!

جێ گەلێ پاکە ئەتۆش خاوێن بە   بۆ هەموو سووچێ دەسەو داوێن بە

لە «لووساوکانە»[4] وە خۆش ڕابیرە   دەس بەدەم نەوسی چنۆکا بگرە

لە هەموولاوە گوڵ و گوڵزارە   شینیە، جوانیە ئاوە و دارە

دڵی شێت چەپکە گوڵێکیش بچنێ   باشە، هۆشی هەبێ هێشوو نەڕنێ

***

١ـ **کاکەجان**: چاکێکە لە نزیک گوندی سەهۆڵان لە موکریان؛ کیژ و کوڕ داوەتی لەسەر دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.

٢ـ **پیری بورهان**: نیاز شەمسەدین شێخ یووسفی بورهانیە کە لە نزیک شەرەفکەند لە جێگەیەک بەناوی خانەقا نێژراوە و ئەو خانەقایە جێگەی فەقێیەتی هەژار بووە.

٣ و ٤ـ **کانی دوڵمان و لووساوکان**: دوو جێگەن لە خانەقا.

گومبەز

گومبەزی سپیە وەکوو ڕووی چاکان / پاکە وەک گیان و دڵی دڵپاکان
سەدەفە وگەوهەری یەکتای تێدا / بارەگاهێکە شەهەنشای تێدا
ماڵی سەرخێڵی خوداناسانە / بێرەدا چوونە بەهەشت هاسانە
لێرە کەشکۆڵی هەزاری تژییە / هەرچی ئێرەی هەیە چاوی لە چیە
ڕۆژی تینی بە گەشە و تیرێژە / ڕۆژی دینی گەش و تیشک ڕێژە
تیشکی ئەوکاری بە خۆڵ و خاکە / شۆقی ئەم گیان لەبەری ڕووناکە
گیانە تا هەل هەیە لەو جێ گەورە / بدە حەو جاری ـ وەکوو حەج ـ دەورە
لێی بپاڕێوە نزا لە خوا کا / با گرێی کاری هەزاران ڕاکا
کوردی بێچارە هەتا کەی دیل بن! / تۆق و کۆت هاودەمی پێ وو پیل بن!
خوا نەناسان و چرووک و پەستان / بەس بگەوزن لە چیای کوردستان
بەزەیی هەوری لە کەژمان هاڵێ / زبڵ و زاڵی دەسی زۆر ڕامالێ

***

سەید ڕەشید[1]

وەرە سەر گۆڕی شەهیدی دڵتەڕ / هەموو دنیا لەبەرێ ئەو لەو پەڕ
«چاوەشی» پیر بە هەوای زانستی / لە ملی شێری دەخستن ڕستی

***

١ـ **سەید ڕەشید:** عالم و شاعیر و قسەخۆشی بەناوبانگ؛ لە شیعرێکیدا کە لە پەسندی شێخی بورهاندا بیگوتایە نازناوی چاوەش بوو؛ لە ئەشعاری تریشدا نازناوی شەهید بوو.

نوورانی و مەولانا[1]

گـــۆڕی نـــوورانـــیە، مـــەولانایە　　　　کـــەسی وا گـــەورە لە مـــەولانایە

***

لەسەر گۆڕی دایک و بابم[2]

گـیان وچـانێ لەسـەر ئـەم دووگـۆڕە　　　　دڵــە خــوێن هــەڵبدە چـاو داچـۆڕە

دای و بـاب لێـرە بـە خـاک ئـەسپێران　　　　بـە پـەکـوو بـوومە پـەپووی جـێ وێـران

***

دایک ئەدوێنم

دایـــە شــــەوگاری درێـــژ گـریابووی　　　　بـــۆ کـورت دڵ بـەنزا و بـریا بـووی

دەتـەویست تـاکـە نـەمامی سـاڵت　　　　بـــەری شـیرن بـێ لە ڕۆژی تـاڵت

گــوڵ و لک بـلکێ بـە دەور و بـەریا　　　　ئـــارەقت بســـڕی لەبـــن سـێبەریا

بـــرتە ژێـــر خـاکـەوە ئـاواتـی دڵت　　　　هەر بەهارت بـوو وەریـن پـەلکی گـوڵت

ئـاه و زووخـاوی دڵـەی پـڕسۆکـەت　　　　دڕوو دەڕوێـــنێ لەبـــان گـڵکۆکـەت

***

١ـ **نووراني:** سەید حەمە سەعیدی کولیجیی عالمی بەناوبانگ، کە مامی دایکی هەژارە.

مەولانا: مەلا سادقی خەلیفەی شێخی بورهانە کە پردی قەرە قشلاغ و قەلاتاسیان و ڕێگەی بەسری ئەو دروستی کردوون. مەولانا خاڵی باوکی هەژار بوو.

٢ـ باوکی هەژار، **مەلا محەمەدی شەرەفکەندی** لە تەمەنی ٦٥ ساڵیدا لە کاتێداکە هەژار تەمەنی ١٧ ساڵ بووە، مردووە و لە خانەقای شەرەفکەند لە پەنا گۆڕی دایکی هەژار نێژراوە.

ڕوو ئەکەمە بابم

باوە نیازت بوو وەکوو تۆ وا بم
لە جیهان دوورە پەرێز، بۆ خوا بم

پێت وتووم چەندی لە تۆم پرسیوە
نیشتمان دۆست بە، خودات ناسیوە*

هەرچی فرمێسکی هەژاران بسڕێ
بۆ دوارۆژی بەهەشتێ ئەکڕێ

نیشتمانم کە ڕوانیم دیلە
باغی واخۆش بەرەڵا و بێچیلە

تورکی تۆڕتووری ئەدا بۆ بەر پێ
لێی دەگەوزن عەرەبی بێ دەرپێ

مشکە کوێرەن عەجەم و ڕیشە بڕن
خێوی باغ برسیە ئەو تێر و مڕن

نیشتمانم کە ئەویست، کەوتە دڵم
بێم و پەرژینی بکەم باغی گوڵم

وارشی گاڵە درێ و دەربەست بێ
بەس لە داگیرکەری پەست پێ پەست بێ

***

چ هەژارم نەدی وەک کوردی هەژار
چاو بە ئەسرین و سری دەس زۆردار

خێوی خەرمان خڕی بێنان دەنوێ
گەلە خۆی پیوی نەبێ داس بسوێ!

خۆی، ژنی، کیژ و کوڕی کووڕی مەڵۆ
وەکوو جووچک دڵە لەرزێ لە هەڵۆ

گەنم و جۆ، ڕۆن و خوری و تووتن و نەوت
گۆشت و میوە و بەری لێری شەش و حەوت

هەرچی داهاتە لە لادێ و شاران
بگرە هات ئەنقەرە! بەغدا! تاران!

گورجێ ئەیقۆزنەوە دەستی بە خوێن
نانی پاک بەو دەمی پڕجوێن ئەجوێن

هەستی من ویستی کە دەستیان ببڕم
لە هەموو چاوی تەڕ ئەسرین بسڕم

ئەو دەمەی دابدڕم کورد ئەخوا
لای هەژاران بم و نیزیک بە خوا

***

---

* فەرموودەیەکی پێغەمبەرە: «خۆشەویستیی نیشتمان لە ئیمانەوەیە».

چم بەسەر هات؟

سەر بەخۆ کەوتمە شوێن ئاواتم   دوور لە تۆ تووشی نەهاتی هاتم
ئابڕوو تایەک و حیزی تایەک   سەرپشک تەک بدەمە هەر لایەک
خوێڕیەتی خوو بدەمێ نان زۆرە   دەفری ناموس و شەرەف پێخۆرە
دەستی پانم لە بنی باغەڵ گرت   ئابڕووم ویست و سەری خۆم هەڵگرت
ئەوە چەند ساڵە کەوا دەربەدەرم   لە گوتن نایە چیها هاتە سەرم
ڕوو لە سووچم، وەکوو تۆز بێ بایەخ   عاسمان لێفەیە هەردم ڕایەخ[1]
هەر بەلای بووری گرێی دا هێڵە   شووم خەتی خۆشە لە کێڵگەی توێڵە[2]
جوانی وەک ژینی کوڕێنیم دەرچوو   سپیەتی ڕووم خزی بۆ مووی سەر چوو
زەردە بۆ لێو کە دەهات لاڕێیە   پەڕیە سەر ڕوومەت و تاپۆی پێیە
خەمڕەوێنم خەمە کەس هەر کەسەرە   دەردی دڵ چاری دڵی دەربەدەرە
خۆشی وەک ئێوە مەگەر بێتە خەوم   گەر هەبێ جێگەیێ لێی وەر بکەوم
چاوی ژیرم هەبێ خەو بنوێنێ   نوێنی زبر و تەڕی نەیتۆرێنێ
وشک و زەرد لەش بە دڕک بەرلێژم   سووک و بەرباد و بەسوڕ و گێژم
قانگەلاشێک و لەبەردەم باوە   یان تەلاشێک و بەسەر دەریاوە
گا بە شێواوی لە چۆڵێ ئەکەوم   گا لە گێژاوی شەپۆلێ ئەنەوم

***

١ـ ڕوو لە گوناهم، یان وەک تۆز فڕێ دراومە تە قوژبنەوە بە بێ‌قیمەت.

٢ـ هەر بەلایەکی رابرد نیر و ئاموری دابەست. شیوەردم خەتی ورد و خۆش بووە لە کێڵگەی نێو چاوانم. یان نەگبەتی ئەوەندەی مەشق کردووە، خەتی خۆش بووە و خەتەکانی گنجی نێوچاوانمە.

بەڵام هومێدم ماوە

لەو جـــیابوونە کـــە جـــێگەم جـێما
شـــادی داکـــەوت و هـومێدم پـێما

ڕەنـــجەڕۆ بـــووم و لە ڕۆ نـــارەنجم
تــا هـومێدم هـەیە خـاوەن گـەنجم

دڵ بـــە ئـــاواتـــەوە مـاوەی بـدرێ
پارچە پارچەی لەت و کوت گەو بکرێ

بـــاغی زێـد بـێتەوە دەسـتی خـێوی
دەسـتی کـورد بچنێ هـەنار و سێوی[1]

پڕ نـەمام بێت و نـەمام پـڕ گـوڵ و چڵ
چاو پەپوولێک بێ لە پـەرژینی بـە گـوڵ

گـیان بـە هـەر لایـەکی باغا بفرێ
گەشکە بێ و چـاوی بـە گـریان بسڕێ

ئـەو هـەلە هـەلیە لە عـاسمانی کورد
سـەربەخۆ سـەرکەوێ لای وابـێ نـەمرد

لەش لەلای ئـێوەوە بسـپێرێ بـەخاک
خۆشە لای دایک و کەس و باب و کـاک

خواش کـەسی بێکەسە بۆ ڕۆژی ژمـار
زۆر دڵ ئـــاوایــە دەبـووری لە هـەژار

***

دیمەنی گۆڕستانەکە

گـــیانە بـــڕوانـــە چ گـــۆڕستانە!
جـێ وچـان و خـەوی چـاو مـەستانە

ســـوور ئـــەوا پـێتی دەڵـێ شـللێرە
کـــوڵمە ئـــاڵێکە لە ئـــاخا لێـــرە

ئـەو وەنـەوشەی کـە لە سـای دارانـن
شـــینی سـەرشینی گـرۆی یـارانـن

خاک و خـۆڵی هـەموو گـەنجە و سـامان
چـاوی بـادامـی لە ژێـر بـادامـان[2]

***

١ـ سەیفولقوزات شاعیری موکریانی لە شیعرێکیدا دەڵێ:

تاکەی لە باغی خەڵکی بە زیزی و بە ملکەچی
خـۆشە لە بـاغی عـیلێ چـنینی هـەنار و سێو

٢ـ گۆڕستانی خانەقا پڕیەتی لە دار بادام.

جۆگەی قوڵقوڵە[1]

لاکەوە دڵ پڕی زووخاو و کوڵە
وەرە سەر قوڵقوڵە فێنکایی دڵە

مستە ئاوێکی بەڕووی دڵدا کە
ڕوو بەڕووی تەکیە ئەبین ئەو ساکە

***

خانەقا

خانەقا دارو دەرت چیمەن و چیم
لە هەمووی هەڵدەقوڵێ بیرەوەریم

تات و ئاوی، بەر و ناوی حەوشان
هەر لە میحرابەوە تا جێ کەوشان

میچ و بان، ڕێڕەو و مافوورە و بەڕ
تووەکەت، ڕێزی چنار و عەرعەڕ

وشک و تەڕ حەوز و دەر و دیوارت
تازەو و کۆن و خویا و پیوارت

ژوورەکانت چ لەبەرد و چ گڵن
حوجرەکان گشتی لە من نوشتە دڵن

داخۆ ئێستاش وەکوو پێشوو ماوی؟
دڵنیا و دڵگری پیری و لاوی؟

پیت و بەهرەیان هەیە لاوی دڵسۆز؟
سۆزی دڵیان هەیە پیری پیرۆز؟

کێ لە جێی «جەعفەرە» بۆ ئاوردوو؟
کێ هەڵیدەگرێ سەوەی پڕ نردوو؟

کێیە وەک «حاجی» نەهێڵی چەپەڵی
کێ بەفر دێنێ لە جێگای «شخەڵی»

«شاپەسندێ» هەبوو میکایلی گەل
ڕیشە چوار گۆشەیەکیش زۆر تەوەزەل

ماموستا مەنگورەکەم حاڵی چیە؟
«شێخی سامی» وەکوو ڕیشی سپیە؟

کێ وەکوو «سەید»ی دەس و دڵوازە
تووتنی کۆنی هەبێ و چای تازە؟

«مەمەیار» «کاکی مەلازادە»ت چۆن؟
کێوە چوو تازە موسوڵمانی کۆن؟

کەللەزل پیری «فەریک» چی لێ هات؟
شێری بەگزادە گەڕۆکی دێهات

کێ لە جێی ئێمە فەقێ و نانخۆرن؟
تەمەڵ و بۆرە کەمن یان زۆرن؟

---

[1] ـ **قوڵقوڵە**: کارێزە ئاوێکە لە خانەقا.

هـاودەمی ئـەو دەمـە سـێ شـێخزادەن   داخــوا بــۆ ڕاوەکــەوان ئـامادەن؟
خێوەکـەو هـەر هـەیە قـیرە و سـوێندی   بۆنی با هـات و کـەوی شـەو خـوێندی![1]
قـازیەک و مـینەو دەروێشـێک بـوون   هاودزی شـەو لە مـریشک و قـەلەموون
کـێیە پـیر؟ کـێیە مـناڵ؟ کـێ گـەنجە؟   کێیە پێم خۆش بـووە؟ کـێ دڵ ڕەنـجە؟
کێ بووە؟ کـێ چـووە؟ کـێ وەک خـۆیە؟   دێ و دەچـێ ژیـن وەکـوو ئـاوی جـۆیە!

***

شێخ محەمەد[2]

سـەروەرێکت هـەیە پـێی دڵشـادی   تـا ئـەوت مـاوە لە خـەم ئـازادی
خۆشەویست «شێمحەمەد»ی ڕیش سوورە   لە خـــودا یـــار و لە دنـــیا دورە
چـۆڕە ئـاوێکە لە دەریـای بـێ پـەی   دڵـی دەریـایەکـە پـەی پـێ نـابەی
وا لە جـێی پـیر و بـەبیریش پـیرە   لە نـەزان شـێرە، بـەزانـا ژیـرە
سـەد بـری هـێندە بـرای نـەبوایـە   پـاک و بـێ گـورگە بـۆ ئـەم کـۆگایە
تـووک سـپی زیـانە لە پـەمبۆ تـۆزێک   ئـابڕووی هـۆزێ دەبـا ڕەشـبۆزێک

***

١ـ ئەو ناوانەی لەم بەندەدا هاتوون ناوی ئەوکەسانەن کە سەروەختی مناڵی و فەقیەتی هەژار، لە خانەقا ژیاون و بیریان دەکات. جارێک هەژار و ئەو سێ کوڕە شێخانە زۆر لەبەر سۆفی ساڵح ناوێک ـکە خاوەن کەو بووە ـ دەپاڕێنەوە کە لەگەڵ خۆیان بیانبا بۆ ڕاو. لە بەرەبەیاندا لە چیای پشت گوندی گڕاو چای لێدەنێن و کەو دەنێنەوە. کابرا دەڵێ کەس دەنگ نەکا؛ چونکە کەوی شەو خوێندوویە. لەو دەمەدا بۆ خۆی بایەکی بەدەنگی لێ دەردەچێ!گەلێک گاڵتە بە کابرا دەکەن و ئەویش لە تووڕەیی خۆی، ڕاو بەجێ دێڵێ و بە ناهومێدی دەگەڕێتەوە.

٢ـ **شێخ محەمەد:** زانای زۆر بەناوبانگی موکریانە و کوڕی گەورەی شێخی بورهانە و بەسەر خانەقا رادەگا. برایەکی هەیە بەناوی شێخ ڕەحیم جاسووسێکی زۆر پیسی عەجەمە. نیاز لە ڕەشبۆز ئەو شێخ ڕەحیمەیە.

بەرەو دۆڵی ئاجی‌کەند

باغی فاتێ[1] مەڵێ بووری و خۆی بوارد | گەردن ئازاکە گەلێک میوەم خوارد
دامە گوارتە گوێ لەسەر دزیەکی باغ[2] | باغەوان لێم دەگەڕا دەس بە پەیاغ

***

وا شەرەفکەند[3] پڕی شۆخە و جوانە | کوڕە شێخ تووڕە دەبن مەڕوانە
جێی دڵە باغی مەلا و ئاجیکەند | هەر گوڵە و بولبولە هەر سازە و بەند[4]
باغی باخچان و نەمامی ساوا | چۆن دڵاوایە کە ماڵی ئاوا
هەرچی گێلاس و بەلاڵووکی خوارد | سەری هەوساری بەزاری ئەسپارد
سێو و مێو بەردڵە قەیسی بەڕمێن | ئەوی زۆرتر گزوفت دەن هەرمێن
گەر بکا چاوی خومار ڕزگاریت | وای بزانە لە بەهەشت ڕێبواریت
بێ‌ترس بیخە سەرت تەشی تەڵا | نۆبەتێ زۆرە مەچۆ تازە قەڵا
چاوگە سەر ئاشی خۆراسانەش بێ | خۆشە ئەو بەندە لەسەر چاوەش بێ[5]
«گەردشی چەرخە مەداری مەلەکە | ئاشی شێخ بابە قەتاری گەرەکە»[6]
دێتەدەر ئاوێ لەسایەی داران | چارە بۆ کۆخەڕەشە و بۆ ماران

١ـ **باغی فاتێ**: باغێکە لە نێوان خانەقا و گوندی شەرەفکەند.

٢ـ **گوارتەی گوێ**: کێوێکە لە نێوان خانەقا و گوندی ئاشی گولاّن.

٣ـ **شەرەفکەند**: جێگەی لە دایکبوونی باوکی هەژارە.

٤ـ **باغی مەلا** و **ئاجیکەند** و **خوراسانە** و **ئاشی مەلا** و **تازە قەڵا** و **ئاشی گولاّن**، چەند گوندێکن لە موکریان گەلێک باغاتیان هەیە.

٥ـ **ئاشی شێخ** لە خوراسانەیە.

٦ـ **بابە قەتار**: چاکێکە لە خوراسانە ئاوێکی لێ هەیە گۆیا هەرچی بیخواتەوە کۆخەڕەشە ناگرێ و ماریش پێوەی نادا. ئەم بەیتە هی سەید ڕەشیدە لە هەجووی خات مەلەک ناوێکا؛ کە ئاشەوانی ئاشی شێخ بووە.

با وەخوێن من عـەجەمم کـۆخە ڕەشـەن — دەشگـەنە مـاری مـژی مـژ بـەڕەسەن
سەردەمێک ببوە بەهەشت ئاشی گـولان — گیان لە زانست ئـەگـەڕا و دەم لە چـلان
«سـەردەرابـاد» نـەچی خـێوی لێـیە — بـە تـەنێ بـاری هـەژاریت پـێیە
لەم «عەزیز کەند»[1]ە بەناو باخچێک بـوو — جـوان و بـەرچـاو و لەبـار و ڕێک بـوو
سـەری سـەودام هـەبوو لام دایـە کـنی — کاڵە هـەرمێم کـوشی، سـنجووم نـەڕنی!

***

تەرەغە[2]

تـەرەغە خـۆشی سـەرت هـەر بـەرزە؟ — لێک جـیابوونەوەمان چـەند وەرزە؟
یـاری ڕاکـردوو دەمـی ڕابـردوو — وا بـەسەر تـۆوە کـڵاو بـا بـردوو
هەر لەلاتـن؟ دەمـەوێ سـەیری بکـەم — سەنگەری سارمی خـوێنڕێژی عـەجەم[3]
دێننەوە بیر کـوڕی کـورد مـەرگی ئـەوێ — ئـەو سـەرەی نـاوێ بـە حـیزی بنەوێ
کـارگ و ڕێـواسـە بـەهارانـە بـەرت — وەکوو جـاران کـوڕ و کـچ دێـنە سـەرت؟
گـەنجی ئـاوایـیەکـە چۆنن؟ سـازن؟ — دڵـتەڕن؟ دەس لەمـلی دڵـخوازن؟
جـوانـی ئـەوساکـە ئـەوێستا پـیرن — هـیچ لەلات وایـە لە مـن دڵگـیرن؟
جـوانـی جـێ مـا کـە نـەمام لەو نـێوە — داری دووری بـەری پـیری پـێوە
تـۆ کـە قـیت مـاویەوە بـارت بـارە — هـەڕەمەی جـوانـی لە تـۆرا دیـارە
بـاخچەیە سـەریەتی چـوار دیـوارە — پـاش بـاڵغە و قـەرەڵی و نـۆبارە

١ـ **سەردەراباد** و **عەزیز کەند** دوو گوندن.

٢ـ **تەرەغە**: شاخێکی زۆر بەرز و قووچە لە موکریان؛ گوندێکیش بەو ناوە لە دامێنی هەیە. هەژار بە گەنجی لەوێ ژیاوە.

٣ـ **سارم بەگ** کە لەگەڵ شا عەباس شەڕی کردووە؛ ئێستاش سەنگەرەکانی لەو کێوە ماون.

کانیەڕەش لان و مەکۆی چاوجوانان بەند و باون لە دەمی خۆش‌خوانان
زانین ئاوات کە لەبن بالآیە گش لە لاو چاکی دەسی بالآیە[1]

***

یادی دڵدارییەک

داخەکەم باوی کوڕێنیش لاچوو هیچ هەتا سەر نیە وا هات وا چوو
چاو شەهێنێک دڵی گرتم ئەوسا چەن لەبەر نازی ئەوا گیان چەوسا
تازە لاوێ دڵ و رووومەت سادە مەستی سەرخۆش دەگەڕام بێبادە
ڕێ نەدیو، چاو دەگەڕا بۆ باڵا داوی دڵداری لە گەردەن هاڵا
بەرزە دیوار و بەهەشت لەو دیوە دەرکە داخراوە، کلیلی زیوە
دانە فرمێسکە لەلام سوێراوێ دڵ هەیە و سواڵەتە لەتیان ناوێ
نەمبوو سامانێ جیا لە جوانی جوانیەکەش تواوەوە تا پێی زانی
مامەوە، تواوەوە، برژام، ئێشام بەزەیی هات و دەسی ڕاکێشام
چاوی خۆم کردەوە وام لەو جێیە سۆفی پاش مردنی هیوای پێیە
زەردی تاوداری هەزاری بێبەش تاو بڕاو کەوتمە سایەی باوەش
توانە، بووژاوە بە ماچی لێوان گیانە، ژێر بۆوە لە سەیری سێوان
ئەو دەمانەی کە لە باوەشیا بووم ئادەمانە لە بەهەشتا ژیا بووم
گوڵی سەر کوڵمە گەشەی تیشکی چاو ئارەقەی خۆشی ئەکرد بۆنی گوڵاو
سێوی لاسوور سەری گۆنای ناسی داخ لە دڵ خۆی بە پەلێ هەڵواسی
دەمی شیرن بوو لە دەمیا هەنگوین بادە دادی بوو لە لێوی ڕەنگین

١ـ **باغچە و سەر باغچە و چوار دیوار و پاش بلاّغ و قەرەلی و نۆبارە وکانیەڕەش و عیلمابات**، چەند گوندێکن بە دەوری تەرەغەوە.

خونچە دەم سوورە لەسەر لاسایە | زۆر دڵی تەنگ بووە هەر بۆی نایە
تا بهاتایە بەرانبەر لاجانگ | لەشی سەر ئاو دەگەڕا تیشکی مانگ
لاملی، ئاسک و کەوی خستە گرەو | تۆقی گیرۆیی ڕفاند گەردنی کەو
زێڕ دەلەرزی لە پەنای گەردنی زەرد | تاو و تینێکی نەبوو، زەرد و سەرد
شانە هەنگوینی سپی سەر سینە | بۆ تەماشا بەشی سەر تاسینە
گەر پەپوولەی چەمێ بەو جێ فێر با | باڵ لە بەرچاو بوو دەترسا کوێر با
خڕی ناو مەم پڕی ئاونگی گەزۆ | شیری خاوی لە دەما بوو لیمۆ
مەمکی بدیایە چ ئادەم چ ئەوا | بە لەز ئەیقۆزتەوە هەرکەس لە هەوا
لارو لەنجەی کە دە لای «لالەش»[1] ئەخست | کێ مەلەک تاوسی پێشووی دەپەرست!
پڕچی پڕپێچی قەد و باڵا بوو | ڕەشەماری لە نەمام هاڵا بوو
هەر لەسەر نێوکەوە تا بەر ئەژنۆ | لەرز و موچڕکی لەشی تامەزرۆ
جیوە لای هێندێ لە ژێر پشت بەندی | ئابڕووی چووبوو لە توندی و مەندی
شلکەڕان و قەفی تێراوی بەلەک | مۆمی کافوور لە پەنایا بەلەچەک
تام و ڕەنگێ لەلەشی ئەودا بوو | ئارەزوو واقی تیا وڕ مابوو
لە هەموو لاوە گوناه بانگی ئەکرد | هەرچی لەو میوەیە چێشتوویە نەمرد
تاوسە، مارە، نەمامی بەژنە | پێم ئەڵێن بچنە بەشی خۆت جەژنە
دەنگی «تۆم خۆش ئەوێ، تۆ خۆشت ئەوێم؟» | گیانی کێشابووە پەنا پەردەی گوێم
دڵ لە دڵ نیازی نزیکبوونی ئەبیست | دەمی نای نازی ئەگوت، ماچی ئەویست
لێوی ئاوی دەمی دڵمی دەتکاند | چاوی شەرماوی لە چاوم دەچکاند

١ـ **لالەش:** گەلیە کە لەلای مووسڵەوە لە کوردستانی عیراق. جێ گۆڕی شێخ هادیە و زیارەتگای هەرە پیرۆزی یەزیدیانە. یەزیدی بە شەیتان دەڵێن: مەلەک تاوس.

وەک ئـەنی و چـاو و چـەن و دیـم و دەم
خاڵی ڕووی خـۆی دەنـواند مـاچیکەم[1]

چاو بەچاو، دڵ بە بەرامەی مـەست بـوو
مێشک و هۆش و ڕەگ و خوێن بێهەست بوو

هــەر لەبــەر پــێوە هــەتا تـۆقی سـەرم
لە گـەڕانــدا بـۆ تـەزووی سارد و گـەرم

ناسکە پەنجە و مەچەک و باسک و زەند
دیــنی بــەردا و مـلی تـۆبەی هـەڵکەند

بەرە ژوور چوو کـەف و کـۆی لاوچـاکـی
کــــەوتە داوێــــنەوە داوێــن پــاکــی

بــوومە ڕەزوان لە بــەهەشتی جـوانــی
لە گــــوناه تــــامی ژیـــانم زانــــی

ئــەو ژیــانەی کــە لەگـەڵ ئـەو بـووری
خــۆشی کــرد ئــاگــری دەردی دووری

وام بــە پــیریش بــە خــەیاڵی ئـەودەم
پەل بە سینگ دائەکوتم لە شـوێن مـەم

***

دیسان ڕوو ئەکاتەوە تەرەغە

لادرێ تـــــاڵی خـــــەیاڵی لاوی
بــــــادرێ بــــاشترە داوی خـــاوی

کەژ و کـۆی دۆست و دراوسـێت چـۆنن؟
دڵ و ڕوو خـۆش و گـەشن یـان مـۆنن؟

هەر بە قـەزوانـە مـلی «پـیر سـڵەمان»؟
تــەڕ دەژی دوورە لە ئــاسۆگــی نـەمان

زۆر لە دەورەی دەگـــەڕێن بــە نــیازان
دۆ بــــــەهانێکە لە کـــن دۆخـــوازان

«کـۆشکی زارا» کــە بــەخاڵ نـەخشاوە
هــەژدیهای نـەمری لە داوێــن مـاوە؟

شـــانی «مــــیرقازی» چـــرو بــژوێنە
زیـــندەوەر لێــی دەگـەڕێن، دژوێــنە؟

خۆش بووە «پـێمەڕەکـەی فـەرهادی»؟
بــۆ سـەری دوژمــنی ڕێــی ئـازادی؟[2]

تــــەرەغە! کـێوی لەمـێژینەی کــورد
کۆنە هاوڕازی «سـەفین» و «هـەڵگورد»

١ـ «ماچی بکەم» یان «ئەدی چی بکەم».

٢ـ **پـیر سـڵەمان** و **کـۆشکی خـات زارا** و **مـیرقاز** و **پـێمەڕەی فـەرهاد**، چیان لە دەوری تـەرەغە. **هەژدیهاداشی** بەردێکی سپییە لە داوێنی کۆشکی خات زارا؛ گۆیا مار بووە ئیمام عەلی کردوویەتە بەرد.

«ئاگری» و «پێرس» و «مازێ» و «ساسۆن»   خزمی «پیرانی» کەس و کاری تۆن
لە لورستانەوە تا پشت «تۆڕۆس»   گەلێ زۆرن بنەماڵەی «زاگرۆس»[1]
کورد هەزاران و هەزاران ساڵە   سایە پەروەردە ئەژین لەو ماڵە
ئێوە بوون پشت و پەنا و دژداری   نانبدە و یار و دژی بەدکاری
پیاوەتی و مایە ژیانی ئێوەن   مانەوەی ناو و نیشانی ئێوەن
کێوی «جوودی» لە گەڕی تۆفانا   گەمیەکەی نووحی لەسەر سەر دانا
پەندی پڕبایەخی پێشینانە   «کورد لە تەنگانە تەلانی لانە»
«چیای مەزن لێی هەبێ بزن و هەرزن   نابەزن بۆ کەس و هەر سەربەرزن»
ئێوە دیتان بەسەتان خونکاران   زۆر و بیست هەو هەو و خرمەی سواران
پانی پاڵ داوە دەمێ «بانیپاڵ»   ڕێوی لێ کردنە کوێخا بە خەیاڵ
گەلێ ئەسکەندەر و زۆر وەک زەنەفۆن   دانی هەڵبڕیەوە ئەم کوردە بخۆن
عەرەبوو هات بەسەرا وەک لێشاو   بێبەزەی دڵڕەشی فێڵبازی بە داو
چەنگی چەنگیزی بە خوێن پاراو بوون   بۆ هەلاکۆ بەرەگە و سەر ڕاو بوون
جارێ تەیموور بە شەلی سەر دەکەوت   تیری کوێری کەڤری بەر دەکەوت
شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا   کێو لە بن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا
نادریش سووری لە زۆر جێگادا   بەهەڕوگیڤەوە خۆی لێ بادا
زۆری زۆردار کە سەرێک پێیو وێران   بە ملی وردەوە لێو هەڵدێران
زۆر گەماڵ داویە گەمارۆی ناومان   ئێمە هەر ماین و ئەوان بەدناو مان
هاتن و چوون زلی زۆر خاوەن زۆر   کوردسان گر بە خەیاڵ و کورد خۆر
شرت و گوم بوون و هەموو ڕابردن   کوردسان هەر هەیە کورد هەر کوردن

١ـ **سەفین و هەڵگورد** و **پیرس و پیران** لە چیاکانی کوردستانی عیراقن. **ئاگری و ساسۆن و تۆڕۆس** و **جوودی** لە چیاکانی کوردستانی تورکیان.

بەڵگە بۆ چەنگە چەمووش و تۆڕێک — دێتە دی لێر و لەوێ چەند گۆڕێک
خواردنی کورد و چیا دژوارە — دەرنەچوون فیل و نەهەنگ لەم بوارە
تازە وا مشک و تولە و وشتری گەڕ — بەتەمان بیکەنە جێ مۆڵ و گەوەڕ
خاک بە سەریان بێ وەکوو پێشوویان — دەبێ بیهێننەوە هەرچی جوویان
شل نەما کوردە پەڵوولەی دوێنێ — ئێستە وا توندە ددان دەشکێنێ
سەردەمێک خاوی مەلا و خانان بووین — پاروە خۆشەی دەمی بێگانان بووین
ئێستە ئەو تاوە لە ئاوا بوونە — شێری کەژ نیازی لەلان ڕابوونە
تۆڕی دیلی لە پەلان هەڵدەدڕێ — کێ بەشی خواردووە گورچووی دەبڕێ
دێتە گوێت گەرچی کڕ و بێدەنگی — دەنگی پێشمەرگەت و زەبرو زەنگی
داد و هاواری عەرەب لەو لاوە — تینی بۆمبا و کەڤری تاواوە
ئەمە بوولێڵەیە بۆ ڕۆژی ڕوون — بانگەوازیانە کە ڕۆڵەت زیندوون
بێنی خوێن، دووکەڵە شینکەی باڕووت — با کە بۆت بێنێ لەسەر خۆ بێ پشووت
تەمی خەم نەگری بڵێی چارەڕەشم — شۆڕشی کورد هەیە من دوورەبەشم
ئاوەدان دەبنەوە ناو سەنگەری تۆش — دڵ پتەوبە بە هەوای ڕۆژی خۆش
تازە دەکرێتەوە دوژمن کوشتن — ژەنگی سەر دڵ ئەسڕێ خوێنڕشتن
ئاگرت هەڵبێ وەکوو ڕابردووت — لاشی دوژمن دەکەمە ئاوردووت
ڕۆژ دەبێ ناوی هەزار نامێنێ — سازی و ئازادی لە ڕووت ئەخوێنێ
خوات لەگەڵ بێ تەرەغەی قیت و قۆز — جەژنی ڕزگاری نزیکت پیرۆز

***

یادی جوانه مەرگێک

«پـیر مـحەممەد»[1] تـەڕە تـیراویـی دڵ
گــیانە پــڕسۆیە بــرینی دەرکــا
جــوانــەمەرگێ هــەیە لەو داوێــنە
جـەرگی تـۆ و بـەرگی ژیـانی مـن بـوو
بــەر لە ڕۆژانــێ ئـەوم پـێ نـاسی
دەس لە دڵ تـەنگتر و نـاز شێواو بـووم
گـیان لە خـوێڵێنی گـومانا وێـڵ بـوو
داوی ئــاوات و هــومێدان بــاریک
لە پـڕێ پـەریەکـی نـازدار و شـەپاڵ
بـوو بـە دەستگرتەم و شـایی شـاندام
ڕابــەرم بـوو لە ڕچـەی دڵ پـتەوی
کـیژی تـۆ بـوو بـە فـریشتەی بـەختم
تــای ژیــانی لە ژیــانم هــاڵاند
شــەوچرایـەک بـوو لە ڕۆژی ڕەشـما
گێژەڵووکەی ڕەشـەبای مـەرگی نـەکـاو
هـەڵوەری سـووره گـوڵی بـولبولی دڵ
تــازە پــەروانــە دەسـووتا بـاڵی
یار لەگەڵ بـەختی هـەژار ڕێک کـەوتن

تـۆز و هـەتوانـی دەست خـوێنە و گـڵ
گــەشە خـوێناوێ لە چـاوم سـەرکا
خـاکـی نـمدارکـەمەوە بـەو خـوێنە
گــەوهەری نـەرم و نـیانی مـن بـوو
سـەر لە سووڕابـوو بـە گـێژی و کـاسی
زۆر لە دامــاوی پــتر دامــاو بـووم
بـواری بـەرباری بـە دیـمەن لێـڵ بـوو
تـەم تـەنیبووی سـەروبەر چـاو تـاریک
ئـاسکێ نـاسکی شـیرین خـەت و خـاڵ
ڕووبــەڕووی بــاغی ژیـانی هـاندام
وره بــەربوونی نـەبوو، بـبووه کـەوی
تەختی کرد کـەند و کـڵۆی ڕای سـەختم
تــا ئــەوم بـوو لە ژیـان نـەمناڵاند
بــەختی بـێدار بـوو لەنـاو بـاوەشما
گشـتەکـەی کـردەوە یـەکباد و خـاو
شـینی بـۆ مـاوە لە جـێی چۆڵی چـڵ
بـای نـەهات شـەوقی شـەماڵی مـاڵی
دوور لە مـن چـوون و لە خـاکـا خـەوتن

١ـ **پیر محەممەد** چاکێکە لە گوندی بوغدەداغی لە موکریان؛ نەخۆشی تیراوێدار دەچنە سەری، مریشک سەر دەبڕن و خوێنەکەی دەگەڵ گڵی ئەو چاکە لێک دەدەن و دەیکەنە شەڵتەی برینیان. هەژار ژنێکی لە نەتەوەی ئەو پیر محەممەدە هێناوە و بە جوانی جوانەمەرگ بووە و لە دامێنی پیر محەممەد نێژراوە.

خوا بژاردیەوە

گەرچی خوای گەورە بەزەیی خۆشی نارد　　گەری گەردوون چ بوو تاوانی بژارد[1]
دەردی بێهاوسەری دەرمان کردم　　ڕەقەنی بێدەری نەرمان کردم
جوانترین پەریەکی خۆی خستە پەنام　　باغی شادیم لە گوڵە و تازە نەمام
ئەو هەموو کۆسپە کە دێنە سەرەڕێم　　ئەو هەموو داوەی دەپێچن سەر و پێم
ئەو هەموو تاڵیە من دەیچێژم　　ئەشک و خوەدانێ کە من دەیڕێژم
هەر کە خۆم خستەوە سای شاباڵی　　بەرگی ژان و شەکەتیم داماڵی
چەند پەژارە و کزی زۆری بێنێ　　یەکێ نامێنێ کە ئەو دەمدوێنێ
چاوی نەرمی کە دەچاوم دەبڕێ　　ژەنگ و فرمێسکی دڵ و چاو دەسڕێ
دینی ودمە، دەسی هەتوان پێژە　　تا هەیە کۆنە برین سارێژە

***

بەو حاڵەش

هێشتە تا با لە موکوریانەوە دێ　　نیازی سەردانە بەلای گیانەوە دێ
دڵ دەورتێنێ لە سوێی ئەو ناوە　　سەرەتیرێکی تیا جێماوە
جاروبار خوێن دەدڵێ و دێتەوە سۆ　　خوێن و گڵ تێکەڵە هانامە بە تۆ
پیری دڵ چاک ئەوە خۆت و ئەوە دڵ　　دڵە ئارام بە لە دەرمان مەکە سڵ

***

١ـ هەژار دوای جوانەمەرگ بوونی ژنی پێشووی، مەعسوومەی کچی حەمەد بەگی تۆباری هێناوە؛ شێرکۆ و ئاگری و زاگرۆس و خانی کوڕی هەژار، لەو ژنەن.

بەرەو بۆکان

بەس خەواڵوو بە خەیاڵ بڕوانە شاری بۆکان وەکوو بووکان جوانە
مێشەیە، باغە، گوڵستانە، چەمە لاوی لاولاوە، کچی خونچە دەمە
ئاوی چاوێک لە دڵی ئەودایە چاوی قرژاڵی لەبەر هەڵنایە
مانگ لە مێژ ساڵە لە ڕێدا فێرە وەک تریفەی مەلەوان بێ لێرە
تۆش بچۆ، گیان و دڵیش ئامادەن ترسوو دامالن و خۆ پیدادەن
مار و جرجی عەجەموو نایەنە بەر شەو لە ترسان لە کونان نایەنە دەر
ئەو قەلایەی کە بەرز وێستاوە دوور لەوێستاکە هەوارگەی پیاوە
سەر سەرا و کۆشکی گەلێ سەرداره بۆتە بەردار چ خودا بەرداره
پیاو نەمان و ئەوی مان خوێڕی بوون هێر و وڕ فێری خڕەی زێڕی بوون
کوردەناموسی فرۆشرا بە چڵە گای شڵە گشتی لە خۆ بوونە مڵە
هەرکەسەی ببوە کەوی دەس دوژمن ئەیەویست خزم و کەسی خۆی قڕ بن
دان دران تاکوو لە کێو کەو دەفڕی کاتێ تاران سەری وانیشی بڕی
کەوی سەرداری لە بیرمان ماوە کە لەسەر چی سەری هەڵقرتاوە[1]
بەسە خوێ ڕێژی بەسەر زاماندا با بنۆڕین وە هەموو لاماندا
ئاخۆ یاران وەکوو جاری جاران شەونشینیانە لە پای دیواران؟
ئەمجەد و قازی مەلا ڕیشی حەسار کێ بە ئاخ و کوڵە بۆ ڕەنجی خەسار؟[2]

١ـ سەردار عزیز خانی بەناوبانگ بیستوویە کەوێکی ڕاو بە چل زێڕ دەفرۆشن؛ چونکە کەوان زۆر دەخاتە داو. کڕیویە و سەری هەڵپساندووە و گوتوویە: کەسێکی هاوڕەگەزی خۆی بداتە دەستی دوژمن نەمانی باشترە.

٢ـ مەلا ئەمجەدی قەلاّ و کاکە حەمەی بۆکان هەواڵی زۆر نزیکی هەژار بوون. مەلا ڕیش و چووبینە و پیرە شاهۆ و برای ڕاست و مچە گردەڵ و کاوە چەند ناوێکی نهێنین بۆ چەند برادەرێکی هەژار کە لە ناوچەی بۆکان بوون.

شیره چۆبینه برشتی ماوه؟ یان کەل و کول بووە، کۆڵی داوه؟
پیرەشاهۆی قەرەگوێز هەر بە گوڕە؟ یان عەجەم ترسی وەبەر ناوه، کڕە؟
لەمرۆ داخۆ برای ڕاست ماون؟ یان چەماون، له خەما چەوساون؟
کاوه بۆ کوتکی شکاو بێ چەرمە؟ خوێنی لاوان کە لەبیرکا شەرمە
مچه گردەڵ کە بەرەو باو بۆوه گشته یان پێچی دراو خاو بۆوه؟
هەڵۆکل بوون کە له هێلانی کەل چینەیان چۆنە لەسەر خوانی قەل؟![1]
بیری ئەم ناوه له بیریان ماوه؟ یان له پای ڕازەوە هەڵدێراوه؟
هیچ لەبیریانە له لێڕی بیران؟ جەنگی سەرچامە له بەرپێی پیران؟
ڕۆژ بە دوومانەوە وەک کوێنی ڕەش لاشە ئەتلانەوە له خوێنی گەش
له فڕۆکانەوە بۆمباباران کڵ و پێشمەرگە بە ئاگر خاران
له تەقە و دووکەڵی گەرمی گڕی شەڕ خوای ترس پێشی هەڵات کوێر و کەڕ
کێ پەنای گرت له ڕەهێڵەی تۆپان! چەند سەکەت بوون عەرەب و جاش تۆپان!
سەردەمی خەنجەری کورد هاتەوە گەڕ سەری وشکی دەبڕی و گۆشتی تەڕ
خوێنی پیسی لەشی سیسی عەرەبان گوڕ و فیچقەی بوو له بان تیخی دەبان
باوی بوو گاڵتە بە مردن کردن کورد وەسەر کەوتن و دوژمن مردن
دێتە بیریان کە لەسەر توێنی سەنگ ببوه لای لایی شەوان دەنگی تفەنگ
«دۆڵی سەفتێ» «بنی پیرس» «ڕێزان» خۆش بوو چۆن بوو کە لەبەریان بێزان!؟
سەرچیای شیرن و چای بەر باران لای ئەوان تاڵ بوو له تاوی تاران![2]
دەست و چاو ئێستە ئەوەند تێر و پڕن سەد هەزار ڕەنگە بە پووشێک نەکڕن

***

١ـ باسی هەڵۆ و قەلەڕەش هەر لەم دیوانەیە.

٢ـ **لێرەبیر، چامە، سەفتی، بنی پیرس، ڕێزن و چیای شیرین** چەند جێگەیەکن له بارزان.

سەیرێکی جوانی بکەین

مانگە هەرچەند بەلەزی ئەیزانم
لێمگەڕێ تۆزێ تریش بڕوانم

سەر بکێشم بە بڕێک ماڵاندا
چاو بگێڕم بە خەت و خاڵاندا

کیژە بۆکانی خەواڵووی نازن
پاوپووز ڕووتن و پێسیر وازن

زەردەمەم دیارە کە خاوەن خەوتوون
بۆ پشوودان لە کراس دەرکەوتوون

پرچی ئاڵۆز کە لەسەر لەشیانە
شەوەزەنگ داگری ئاوی ژیانە

مانگ ئەگەر تیشکی بدا ڕێنوێنە
شنەبا بسک و کەزی بزوێنە

هەلە تا چاوی خەواڵوو مەستن
تا جەزایەرچی بەیان بێ‌هەستن

دڵە خۆ تێرکە لە سەیری جوانی
ڕێت هەیە چەند بە خەیاڵ بڕوانی

***

تا من گەشتێک ئەکەم

تا من و گیانی پەژارم تاوێ
تۆزێ لەم دەورە بگێڕین چاوێ

«وشتەپە»[1] داخۆ فەقێلەی دێنێ
یان لە جێی ئێمە پەپوو دەخوێنێ

کوا سولەیمان و لەچی تاراوە
تەخت و قالیچە نەما با ماوە؟

شێخی شێخلەو بەڕوواڵەت بەختە
دوورە بەختی لە هەژاران سەختە

خێوی کێو خاسە کەوێ لە شوێنێ
بەدڵ ئاواتە کە بۆم بخوێنێ

ڕاوکەری تەپڵە بەسەر لەوناوە
لەگەرە و داوی لە دەورەی داوە

***

١ـ **وشتەپە** و **تاراوا** و **شێخلەر** گوندن لە دەوری بۆکان: **سولەیمان** و **ناغای شێخلەر** و **ناوات** ـ کە شاعیرێکی نیشتمانیە ـ برادەری هەژار بوون.

مالاوایی

گـــیانە مــەودا کــەمە ئــاسۆ ســـوورە
بــــیر نـــەبوورێتەوە ڕێـــمان دوورە

وەخـــتە لێــلایی لەبــەر چــاو بــڕەوێ
خــێلّی شــەو کۆچەرە، ڕۆژ دەردەکـەوێ

بـــە هــومێدم کــە بــە ڕۆژی ڕۆشـــن
تـــیشکی ئــازادی خــەمان داپــۆشن

ئـــاشکرا ڕوو بـــە گـــولّ و گـــولّزاران
بـــێمەوە و بــێمە دەس و ڕووی یــاران

***

ئــەی مــوکوریان! بــەخودات دەسپێرم
یـــادگار وەرگـــرە ئـــەشکی ســوێرم

بێ منیش خۆش بە مەکۆی بیرەوەریم
تــۆ بـەجێ هـێشتنە هـۆی کـوێرەوەریم

***

هێندێک لە جاشکە زلەکان لەگەڵ تاهیر یەحیای سەرەک وەزیرانی عیراق چوونە قاهیرە؛ باسی ئەوەم نووسیوە. لە «خەباتی» مانگی خەرمانانی ۱۹۶۵دا چاپ کراوە:

هەڵشۆ، ۱۹٦٥/۷/۲۹

جاش چوونە میسر

عــــەبدولناسر دەگــەڵ یــاران
لەقــــــاهیرە لە مـــــەتاران

لەولاش حـــەرەسی شـــەرەفە
بۆ بـەخێرهێنان سـەف ـ سـەفە

تــــاهیر یـــەحیایان مـیوانــە
پــیاوێ بــە شـەوکەت و شـانە

لە عـــــیراقــــا ســــەروەزیرە
کــەوچک بــەدەستی مــوشیرە

لە تـــــــەیارە دێــــتە دەرێ
دەگـەڵ چـەند مـێزەر بـەسەرێ

لە جــــیاتی ســــلاو زەڕیـــنە
جــووتە و لووشک و دەرپــەڕینە

بـــۆ مــیوانــدار ســەرسوڕمانە
وەزیــر فـەرموو چـین ئـەمانە

مـــیرم بـــرامــن زۆر بــاشن
کوردن، دوور لە ڕووتـان جـاشن

ســێ چـوارێکیان پیرەکـەرن
فــەرقێ نــاکا، جـاش لەبـەرن

هــێندێکیان حــەجیشیان دیـوە
بـــەڵام خـــۆیان نــەگــۆڕیوە
نـــامووس و ئـــایین و وەتــەن
بـە مـەرحـەبا و دیـنار ئـەدەن
کـــوردن و خـــۆیان نــاناسن
تــا بــفەرمووی جاشی خـاسن
لە ژێـــر بـــارا زۆر چــەوساون
مـــاندوبوون، لەزگ وەســتاون
هــێناومن لێــرەیان چــاکـەین
بــەڵکوو جـاشی‌تر پـەیدا کـەین
سمیان بگووشن بەڕووی خۆش
بــا هـەروا بـڕۆن مـەڵێن هـۆش

***

عیسا شاوی (ئەفسەرێکی عەرەب) بەموشیر عەبدولسەلام عارفی گوت: چیای سەفینت پێشکێش دەکەم بە دیاری. لە جوابی ئەودا نووسیومە. لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا بلاو بۆتەوە:

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٨/٨

مارمێلکە نیم

چــیای کــورد بــۆ دیـاری نـابێ شـاوی
دەمت دەشکــێنێ گــەر بـەردم بـجاوی
نــە خــورمایەو نــە وشــترخــانە کـێوم
وڵاتـــم کـــوردسانە و کـــوردە نــێوم
ئــەگــەر نــامناسی بــڕوانــە لە مێژوو
بـزانـەو فـێربە کـورد چـۆنە و چـلۆن بـوو
بـــەری تــۆش ڕۆژێ بــانیپاڵی ئــاشۆر
چیای کـوردانـی بـۆ ڕێـوی ئـەکـرد مـۆر
لە پێش تۆ گەزنەفۆن ڕووی کردە خاکـم
وەکـــوو داڵاش دەســـووڕا بـــۆ کـەلاکـم
گـەلێک تـەیموور و چـەنگیز و هـولاکـۆ
لە دەشـتم تـێپەڕین وەک وشـتری تـۆ
گەلێک پێخواس و بێ دەرپێ و ڕەشوڕووت
بە نـانم سـەردەمێکی چـاوی پشکـووت
بــەڵام مـن کـوردم و کـوردیش ئـەمێنم
لە زۆردار یـەک بـەسەد تـۆڵەم دەسێنم
لە کۆن و نـوێ و درەنگ و زووت بـپرسە
دەزانـــی خــەنجەری مــن زۆر بـەترسە
کــە مــن نــەمگرتبا پــێشی سـەلیبی
لەنـەنکت پـرسە دەبـوا ئـێستە چـی بـی
لە گـــۆڕستانی بـــێگانان بــنۆڕی
کە لامن بیری پـووچی خـۆت ئـەگـۆڕی

له بیرت دەرچوو بەردی قارەمانم   له خوێنا سووره دەشتی بازیانم
له بەرزانا دەزانی چت بەسەر هات   له هەورازم دەتۆپێ هەرچی کەر هات
ببینه هەڵمەتی پێشمەرگەکانم   حەسار و شووره پۆلای نیشتمانم
سەراپا مەرگی سووری لێ دەبارێ   دەبۆم ڕاوەستە تۆ چتدیوە جارێ
ئەبێ تێرکەم له گۆشتت گورگ و ڕێوی   بە بەرمیل خوێنی سەربازت بپێوی
له ترسان قووڵه مشکت پێ دەکەم تەنگ   بە پیوی تۆ له تێخم لادەبەم ژەنگ
زگێکی ماڵی کوردی تێوە چووبێ   دەبێ بۆ نووکی نێزەم ڕووبەڕوو بێ
سەرێ وەک تۆکه فێری گوێ لەقان بێ   له مەیدانا دەبێ گوێ بەر شەقان بێ
ئەبێ ئەو زاره کێوی من دەبەخشێ   بەخوێنی ئاڵ و دانی کەل بنەخشێ
ئەبێ ئەو مێشکە پیسەت تێگەیێنم   که خورما نیم، پڵنگی لەش بەخوێنم
ئەمن مارمێلکه نیم. حەزیای کەژ و کۆم   خەیاڵت خاوه من کەی خواردنی تۆم
«سەفین» قووت ناچێ بۆ پێخواسی ئاغات   لەبەغدا نەبووه قازی کەر بە ئاوات

***

ئەم دەمەتەقەیە لەسەر ڕادیۆی شۆرش بە دوو قۆڵی وەک نومایشنامە خوێندرایەوە:

پشتی ولاش، ٦/٩/١٩٦٥

جاش و باش

- ماندوو نەبی کابرای ڕێبوار
- قەزات له گیانم هەزار جار
- ناوەکەت بفەرمووی باشه
- دوور له ڕووتان ناوم جاشه
- جاش؟ هەر ئەو جاشی کوڕی کەر   بە کلک و بە گوێ و بارەبەر؟
- قوربان من کوردم بوومه جاش   سمم خستۆته ناو کەلاش

ـ ئاگام لە جاشی کورد نیە   باشە، کارو بارت چیە؟
ـ من کوردم، وەک دێتە بیرم   کوردیش بوون باب و باپیرم
پەروەردەی چیا و کوێستانم   کوردیش نەبێ، هیچ نازانم
ڕۆژێ ئاغا فەرمووی حەمە   وەک بزانم نانت کەمە
وەرە بتنووسم بە فورسان   ئیتر نانالی لە برسان
تفەنگم نایە سەر شانم   جاشکم و ئەڵێم فورسانم
سێزدە دینارم ئەدەنێ   شەو و ڕۆژ وام لە بەندەنێ
لەگەڵ پێشمەرگە ئەجەنگم   لە ترسانا زەردە ڕەنگم
عارەبێک خوێنتاڵی چەپەڵ   زمان پیس و خوێری و دەغەڵ
بە کوردستان ئەڵێ شیمال   لە شوێنمە بە تەعال تەعال
بە عارەبی پێمان ئەڵێ   ئەیکوژم کێ لەشەڕ هەڵێ
خۆشی ناوێرێ بێتە پێش   ڕۆحی ئەچێ لە وزەی مێش
من ئەبێ چ بێ تەگبیرم   لە ناو دوو ئاگرا گیرم
ئەچمە پێش، مردنم بەشە   پاشم عارەبی ڕوو ڕەشە

***

ـ تۆ کە لەسەر دنیا جاشی   دیارە ڕووڕەشی ئەو لاشی
دەتۆپی وەک تۆپینی کەر   فریشتەی خودات دێنە سەر
چیت لایە بۆ «مەڕنەمووکە»؟
ـ سێزدە دینار و ڕبووکە؟
ـ لات وایە بەهەشت بۆ تۆ بێ؟
ـ ئەگەر پڕ لە کاوو جۆ بێ
ـ بەڵێ ئێستا تێت گەیشتم   دوژمن و بڕبڕەی پشتم
نازانی جاشی قوڕ بەسەر!   گەورەش ببی ئەبی بە کەر!

خۆت حەز ناکەی ڕزگارت بێ   پێت خۆشە دوژمن سوارت بێ
دوژمنی نیشتمانەکەت   کلۆی ڕەز و بێستانەکەت
ئەیەوێ لە ناو بچین گشت   بە یەکترمان ئەدا بە کوشت
تۆی ناوێ و بە منیش ناوێرێ   ئەتگرێ و بۆ منت ئەنێرێ
من و تۆ بەگژ یەکا چین   هەرتک لە کوردستان لاچین
مار بەدەستی دوژمن ئەگرێ   قازانجە هەر لایەک بمرێ
دین و نامووست لێ ئەکرێ   خۆت بە دەستی خۆت سەر ئەبڕێ
بەو فێڵە کورد بفەوتێنێ   کوردستان بۆ خۆی بمێنێ
تاکەی دەسخەڕۆی ڕەنجەڕۆ   کورتانت باوێژە و بڕۆ
بڵێ ئاغا تف لە چارەت   لەعنەت لە خۆت و لە پارەت
من نامووس و نیشتمانم   خۆشتر ئەوێ لە گیرفانم
نامەوێ ئەم نان و بەرگە   ئەچم ئەبم بە پێشمەرگە
ڕێی پیاوەتی و شەرەف ئەگرم   لەسەر کوردایەتی ئەمرم
بمرم لەگەڵ کوردی برام   شادی و بەختەوەریە لەلام
کوردستانی خۆم ڕزگار بێ   کوڕی کوردی دەس بەکار بێ
خێر و بەهرەی وڵاتی خۆم   دوژمن نەیبات و خۆم بیخۆم
منداڵم کوردی بخوێنێ   حاکم بە کوردی بمدوێنێ
دوکتۆری کورد دەرمانم کا   کورد بیری نان و لانم کا
ئەوسا سەربەرز و دڵخۆشم ·   زۆری خۆم بەکەم نافرۆشم

جاش ڕووڕەشی خەڵک و خوایە
ـ کاکە هەرچی وتت وایە
زۆر نەزان بووم، تێت گەیاندم   لە خەوا بووم، ڕاتپەڕاندم
بەڵام ئەوا گریمان کرد   دەسم بەردا و بوومەوە کورد

خـــەڵک هـــەرپێم ئـەڵێن جـاشی؟
ـ نـــا پـــێت ئـەڵێت کـوڕی بـاشی
ـ دە بـــەخوا چـــیت وت وا ئـەکـەم
تـــفەنگ ئـــەڕفێنم و ڕا ئـــەکـەم — هـــــەر عـــارەبێ بـــێتە پـــێشم
دایکـــەکـــەی لەکـــەر ئـەکـێشم — هـــــەر جـــاشێکی بـــێتە بـــەرم
ئـــــەیتەزێنێ گـــوللەی گـــەرم
ـ وا پێـک هـاتیـن
ـ وا پێـک هـاتیـن
هـــەردووک: هـــەموو کـــورد و یـــەک ئـاواتـین
کـــــوردستان مـــاڵی کـــوردانـــە — بــــــا لێـــی دەرکـــەون بـــێگانە

***

بەسەرهاتی پێشمەرگەیەکە وکردوومەتە شیعر؛ لە ئیزگەی شۆرش خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا بڵاوکرایەوە: پشتی وڵاش، ١٣/٩/١٩٦٥

چۆن بوومە پێشمەرگە؟

(١)

تۆڵەساندنە

گـــوندەکـەمان زۆر ئـاوا بـــوو — هـــەرچـی بـتەوێ تـێیدا بـوو
زەوی بـــە پـــیت و ئـــاوی زۆر — تـەسەل بـووین لەنـان و پـێخۆر
خــــاوەنی ڕەز و تـــووتن بـــووم — خــــاوەنی مـــناڵ و ژن بـــووم
هـــێندێ پـاتاڵی دۆم هـەبوو — لە هەر شت بەشی خـۆم هـەبوو
لە ڕۆژا خـــــۆم و مـــــناڵم — مـــاڵی مـــامم، مـاڵی خـاڵم
وێکـــــڕا بـــەر ئـەبووینە زەوی — ڕێکمان ئەخست بـەرز و نـەوی
کــــێڵاَن و کـــڵۆ شکـــاندن — بـــــژار و هـــەژگەڵ پـــەڕانـدن

دایک میوەی لێوە دەکرد — باب تووتنی پێوە دەکرد
لە کاری ڕۆژ بەتاڵ ئەبووین — ئێواران بەرەو ماڵ ئەبووین
زیقەی منالم لا خۆش بوو — خەمم بەوان فەرامۆش بوو
حیلکەی کیژە چکۆلەکەم — خونچیلە و نەرم و نۆلەکەم
گاڵەی کورە سێ ساڵەکەم — وەک بەهەشتێ بوو ماڵەکەم
ئازووقەی سێ مانگم دانا — برسی نەبین لە زستانا

***

ڕۆژێک ئای لەو ڕۆژی وا شووم — وەک جاران بەرەو مەزرا چووم
تازە زەردە دابووی لە کێو — هارە ئەهات وەک هاڕەی دێو
فڕۆکەم بەرچاو کەوتن دوان — گەمارۆیان دا گوندی جوان
بۆمبا دابارین سێ و چوار — دێ ون بوو بە تۆز و غومار
ڕام کرد بەرەو ماڵ بزانم — چی لێ هات ماڵ و خێزانم
چی ببینم؟ ماڵ کوانێ ماڵ؟ — گڕی ئاگر، مشکی، زووخاڵ
نەشمیل، کوردە، بابە، دایە — کڵۆڵ خۆم کەس دەنگی نایە
جیران، لە کوێن؟ بۆ ناپرسن؟ — ئەویش ماڵ سووتاون وەکمن
خۆم هاویشتە ناو گڕی سوور — گڕچی! وەکو گڕی تەنوور
کە ڕوانیم، چیم بێتە بەر چاو — کافر دڵی ئەبوو بە ئاو
ژنم ڕۆڵەی لە باوەشا — کۆڵوون لەناو خۆڵی ڕەشا
دایک لە لایەک سووتاوە — باوک بە دووکەڵ خنکاوە
نەشمیلم لە بێشکەی سووتاوە — نیوە مردوو، نووزە تیا ماو
خۆم دا بەسەریا لە تاوان — شوشتم بە فرمێسکی چاوان
سووتام، بەلام پێ نازانم — کیژۆڵەم خستە سەرشانم
هێنام ڕام کرد بەرەو کانی — ئەمجا لە پڕ هێندەم زانی

دەبـــابە گـــەینە لای ڕەزی ... زۆر عـــەسکەریان لێ دابـــەزی
عـــارەبی چـــەپەڵ و خـــوێنتاڵ ... تـــەعال تـــەعالیانە وەک لاڵ
کـــیژیان لە شـــانم کـــردەوە ... بـــەرەو ئـــاگـــریان بـــردەوە
هەی هاوار هەی داد هەی بۆ خوا ... لەلای زاڵـــم بـــەزەیی کـــوا؟
مـــەلا هـــات بـــە قـــورعانەوە ... لەڕێ بـــەرپەرچـــی دانـــەوە
زابـــتێکی ڕەشکـــەڵەی لەڕ ... ڕووگـــرژی چـــاوسووری بـەدفەڕ
مەلای دایە بـەر مست و جوێن ... ڕیشـی سپی ڕەنگـا بـە خـوێن
قـورعان، ئـەو قـورعانی وا هـەق ... لەبـەرچـاوم دایـە بـەر شـەق
بـــەستیانم، دڵـــم ڕاچـــەنی ... ڕووڕەش قـــاقا پـــێدەکـەنی
خوایە هـەر خـۆت هـەڵینەگری ... ئێستاش ئەبیەم نەشمیل ئەگری
دەگـەڵ زیـڕژنی جـەرگ بـڕ ... نـەشمیلیان هـاوێشتە سـەر گـڕ
لە تاوان لە هـۆشی خـۆم چـووم ... ئـەوان لایـان وابـوو مـردووم

***

ئـــــێوارە چـــاوم هـــەڵێنا ... وام لەنـــاوەند لاش و خـــوێنا
هـــەر ژن و پـــیرە کـــوژراوە ... هـــەر مـــناڵە و سـەر بـڕاوە
گـوند بـەسەر یـەکـا تـەپیوە ... ئـــاگـــر هـــەر دانـەمرکیوە
نـە ڕەز، نـە تـووتن، نـە پـاتاڵ ... نـە جـیران مـاوە و نـە هـاواڵ
زۆر گـوندان گـەڕام سـەر و بـن ... زۆر کـەسم دی بـە دەردی مـن
هـاوار قـورعان خـوا پـێغەمبەر ... چیمان کرد ئێمەی قـوڕ بـەسەر!
مـناڵمان کـام گـوناهی کـرد؟ ... خوا بـۆ ئـێمەت بـەو دەردە بـرد؟

***

ڕیش سپییەک هات بـە لامـەوە ... گـــەلێک دڵـخۆشی دامـەوە
تـــێی گـەیاندم لە کـارەسات ... لەچی و بۆچی وام بـەسەر هـات

هێندێک عارەبی ئەو خوارە نەزان و خوێڕی و بێکارە
زۆردارن، خودا نەناسن پیسن، بێدەرپێن، پێخواسن
هاتوونە سەرمان وەک جەردە چاویان لە خواردنی کوردە
ویستیان بێ سەروبەرمان کەن لەم کوردستانە دەرمانکەن
داگیری کەن شار و دێمان خۆیان دانیشن لە جێمان
زەویەکەم ڕەشێک بیکێڵێ نانی شەو بۆ من نەهێڵێ

***

لەو ڕۆژەوە من و زۆر کەس بەسوێند دەسمان خستە ناو دەس
بڕیارمان داوە تا ماوین بەهار بێ و زستان و هاوین
لە هەوڵدان دانەمێنین تا تۆڵەی خۆمان دەستێنین
ماڵ و گیان هەرچی هەمانبێ بە قوربانی کوردستان بێ
ئەم هەموو ئازا و بە جەرگە بۆ وڵات بوونە پێشمەرگە
وێستا گەلێک زۆرن وەک من بۆ تۆڵە سەندن لە دوژمن
شۆرشمان بە هێز و گوڕە بۆ کوردخۆران جەرگ بڕە

***

هەر بەو زووانە خوا یارم بێ گەلی کورد هاریکارم بێ
ئاگریان لە گیان بەردەدەم خۆڵ و قوڕیان وەسەر دەدەم
تۆڵەی کوردەو تۆڵەی نەشمیل ئەبێ هەڵیانواسم بە پیل
تۆڵەی ژن و دایک و بابم شەرتە چیان کرد منیش وابم
تۆڵەی ڕەز، تۆڵەی ماڵەکەم تۆڵەی دەغڵ و پاتاڵەکەم
لە بیرمە و دڵ پڕئاگرم نەیسێنم ئۆقرە ناگرم
هەرکەس نەیبێ بیری تۆڵە لە بابی خۆی نەبووە و زۆڵە

***

ئەو چیای سەفینەی عیسا شاوی بە دیاری ئەیدا بە موشیر عارف، دەس کوردان کەوتەوە و جاش و عارەبیش ـ ئەوی لە تۆپین ڕزگار بوون ـ زۆر بە شپرزەیی هەڵاتن. لەو بارەوە نووسیومە. لە ژمارەی «۴۸۲»ی خەباتدا چاپ کراوە:

لێوژە، ۱/۱۲/۱۹۶۵

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ- باپیر مەرحەبا
ب- مەرحەبا سەرچاو
پ- بۆ کوێ وا گورجێ؟
ب- بەخوا، ئەچمە ڕاو
پ- ڕاوی چی ئەکەی؟
ب- هەر چیم دەسکەوێ بەراز بێ، جاش بێ، زابتە عەرەوێ
من هەر پیس کوژم بچمە هەر جێیە
پ- بۆ ناچیە سەفین؟ «شاوی»یەکی لێیە
ئەوی کێومانی ئەدا بە دیاری؟
ب- پیرۆت لە ئەقلا گەلێک هەژاری
شاوی و ماوی چی؟ ئەو ڕۆژە نەما جاشک بزەڕن بە هەوای کەما
پ- ڕاست ئەکەی دیتم «زێڕۆ» بەگیان‌کوشت چوو بۆ جەحەندەم کلک لەسەر پشت
سا تۆخوا مەڕۆ پێم بێژە باپیر ئەوێستا چۆنن جاشوولەی موشیر؟
ب- یەکجار کەساسن گوێیان تەپیوە موشیری باوکیان سمی قەڵشیوە
پ- جا گوایە سمی بە چی قەڵشاوە؟
ب- جووتەی لە بەردی کوردستان داوە
پ- دەک مردووی مرێ بەخوا گوێرێژە
ب- ئیتر مۆزی کرد لەو سەرو لێژە
زابت سواری جاش سەر بەرە ژێرن

پ- ڕاست ئـەکـەی عـارەب بـەجاشان فـێرن
دەیسـا ئـەچیە کـوێ بـۆ نـێچیر و گـەشت؟
ب- ئــەبێ لە مـــەودوا ڕاو بــخەینە دەشت
بـــۆ هـــەر کـوێ ڕاکـەن ئـەیاندۆزمەوە   بـەم بـەراز کـوژەم ئـەیان قـۆزمەوە
پ- ئـــا، قــوربانت بــم بـــاپیر بـیانپێکە   کـلکە جـاشێکیش بـۆ مـن بـەرێ کـە

***

موشیر عارف ـ خوا جەزای کردەوەی خۆی بداتەوە ـ هەمیشە خۆی وا نیشان ئەدا کە موسوڵمانی چاکە و بە بێ موناسەبەت ئایەتی قورعانی دەخوێندەوە. لەو بارەوە ئەمەم نووسیوە و لە «دەنگی پێشمەرگە»دا چاپ کراوە:
لێوژە، ٢٦/١٢/١٩٦٥

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ- تـووڕەت ئـەبینم، خـێرە مـام بـاپیـر؟
ب- پـیرۆت زۆر قـــەڵسم لەداخـی مـوشیر
پ- موشیر یانی چی؟
ب- یانی مل هـوڕێ   ڕووڕەش و دەسـبڕ وەک قـەل ئـەقڕێ
پ- چی ئێژێ؟
ب- ئـــــێژێ مــــن مــــــوسوڵمانم   حـاجیم، نـوێژکەرم، لە دیـن ئـەزانـم
ئـــایەت ئــەخوێنێ خـــوێناو هـــەڵێنێ   سـاوا ئـەکـوژێ و گـوند ئـەسووتێنێ
مـــەلا و مـــزگەوت بـــەر بـــۆمبا ئـەدا   چی خـوا پـێی خـۆشە خـۆی لێ لا ئـەدا
پ- فێڵ لە خوا ئەکا؟
ب- نەخێر لە من و تۆ   دز بـــەشەو دزە، ئـــەم بـــە نـیوەڕۆ
پ- ئـــای لەو مـــەلعوونە لەو بـــێویژدانــە   دەک بە گـڕیا چـێ خـوای ئـەو قـورعانە
ب- پـیرۆت گـیان گـەرەک خـۆمان ئـازا بـین   بـچین بـە گـڕیا و بـە تـەمای خـوا بـین

پ- سا پەنا بەخوا سەکەتی ئەکەین هەرچی دەسبڕ بێ لە ناوی ئەبەین
حاجی جاشیش هەن بۆ وان چە ئێژی؟
ب- بەخوا پیرۆت گیان ساویلکە و گێژی
کەر بە چوونی حەج چۆن ئەبنە حاجی هەزار جار بیشۆی هەر پیسە تاجی
کەسێک بببێتە داردەستی زۆردار ناموس و خزمی بدا بە دینار
حەجی لە کوێ بوو؟ نوێژ و ڕۆژووی کوا؟
پ- بەخوا ڕوو ڕەشن، ئەی پەنا بەخوا!
مەلاش ئەیفەرموو جاش بتۆپێنن خەزایە و خێرە دەس دامەنوێنن
وا خەنجەر دێنم بۆ عەسکەر درین
ب- نەقیزەش بێنە بۆ جاش لێخورین

***

ڕادیۆی بەغدا پەرازیتی هاویشتبووە سەر ڕادیۆی شۆرش و لە پەستا سەفحەیەکی لێنەدا کە هەر دەیگوت: «هانی هانی»؛ منیش گاڵتەم پێکردووە و ئەمەم نووسیوە. لە «دەنگی پیشمەرگە»دا چاپ کراوە:

لێوژە، ٢٦/١٢/١٩٦٥

هانی هانی

ئەڵێن خوالێخۆشبووەکەی باوکی موشیر چل ساڵ فەرمانبەری حکوومەت بوو؛ لە زەمانی عوسمانلیدا. ئەوەندە نازیرەک بوو تەنیا وشەی هانی فێر ببوو؛ کە بە تورکی یەعنی کامە؟ جا بۆیە ئێستاش موشیری کوڕی ئەوەندەی قەوانی هانی هانی هانی پێخۆشە؛ چونکە تەنیا کەلیمەیەک بوو کە باوکی لە زمانی بێگانەوە فێری ببوو. هەموو ڕۆژ بە گۆرانی ئەیگوت. وا ئێمەش بۆمان کردە گۆرانیەک:

هانی هانی هانی هانی
مام عارف تورکی ئەزانی موشیر ئەیلێ بە گۆرانی
هانی هانی هانی هانی

موشیر ئەڵێ موسوڵمانم   بۆیە دوژمنی کوردانم
با پێی بڵێن سیکتر جانم   بردت ئابڕووی موسوڵمانی

هانی هانی هانی هانی

شەوێ لە میسرا ئەڕەقسی   ڕۆژێک حەرەسسی بۆ بەعسی
لە سێبەری خۆت ئەترسی   پێشت وایە پاڵەوانی

هانی هانی هانی هانی

دنیای پڕ کرد چەق و لوورە   وتت کورد لەو دیو سنوورە
ئەگەر دوژمن هێندە دوورە   بۆ تۆقیوی لە بارزانی

هانی هانی هانی هانی

***

ئەم چیرۆکە بەسەرهاتی پێشمەرگەیەکی پیرەکە بۆی گێڕامەوە و منیش کردوومەتە شیعر لە ئیزگە خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا چاپ کراوە:

لێوژە، ۲۹/۱۲/۱۹٦٥

چۆن بوومە پێشمەرگە

(۲)

نامووس پارازتنە

لە مێژە نازانم کەیە   هەر ئەمانبیست شۆرش هەیە
ئەیانگوت کورد ڕاپەڕیوە   پەڕزەی حوکماتی بڕیوە
پێنج شەش گەنجیشمان دیار نەبوون   ئەمانزانی بۆ شۆرش چوون
بەلام ئێمەی پیر و بەساڵ   مابووین لە ناو ماڵ و مناڵ
وتمان پیرین و نەفەستەنگ   نەمان ماوە تاقەتی جەنگ
کەس کاری بە ئێمە نییە   ئەم بەردا و بەردەی بۆ چییە

ئـــاگـــره ســووره له خـــۆم دووره مـــــەسەلەییٚکی مـــــەنشووره

***

ئــــــاغامان یـــەکـــی زگ زله خـــودا و دیـــنی پـــاره و جـــله
تـــێر نـــاخوا ئـــەڵێی کـەندووه بـــۆ فـــلسیک گـیانی دەرچـــووه
چـــەندێک هـــەر ئـەهات و ئەچوو جـارجـار دوو ســێ ڕۆژ ون دەبـــوو
ڕۆژێک تـــــــەشریفی هـــاتەوه بـــــە تـــفەنگێکی خـــەڵاتەوه
بـــە دوو ڕێـــز فـیشەکـدانـەوه بـــە فـــیزهات بـــە لامـــانەوه
وتـــی دوێـــنێ چـــوومە هـــەولێر ســـەفەرێکی بـــە خـــێر و بـــێر
پـــاره و چـەکـیان زۆر داوه پـێم مـــنیش لەشـــتی وا ئـەگـەڕێم
وا عـــــەسکەر دێـــنە ئـــاوایـی بـــــراتـــانن خـــۆم ئـــاسایی
مـــوسوڵمانن، کـــوڕی چـــاکـــن عـــارەب دەس و داوێـــن پـــاکـــن
مـــەلای دێش هـــاتە بـــەرەوه مـــــێزەری زل بـــە ســـەرەوه
فـــەرمووی مـــەترسن خـــۆم زامـــن عـــەسکەری عـــارەب ئـیسلامن
فـــەرقیان نـیە دەگـــەڵ خـــۆمان وەک بـــرا بـــاش ئـەبن بـــۆمان
زانـــــیمان ئـــاغامان جـــاشه بـــە نـــاچاری گـــوتمان بـــاشه

***

چـــل عـــەسکەرێ هـــاتە نـــاومان خـــوایـە چـی هـــاتە بـەرچـاومان!
قـــەت پـــیسی وامـــان نـــەدیون پـــێت وابـــوو مشکـــە تـــۆپیون
ئـــێسک قـــورس و ڕەزاگـــران ئـــەتوت لەگـــەڵ شـــەیتان بـــران
هـــــەر بـــەع بـــەعیانه وەک کـــاوڕ بـــە چـــەڵتەچەڵت و زمـــان شـــڕ
بـە ئـاگـری چـەرخـیان گەوت: نـاڕ ئــــاغایان نـــاو نـــابوو: حـــوماڕ
بـــرسی و دز ئـــەچوونە مـــالان تـــەبەکـــیان ئـەبرد بـــە تـــالان
ڕاوکـــەی بـــەر مـــریشکیان ئـــەبرد هەر بـاسی نـاکـرێ چـیان ئـەکـرد

نە نوێژ نە دین نە ئیمان بوو   مەلاش لێیان پەشیمان بوو
ئەیگوت ئەمانە کافرن   کافر لەمانە چاترن

***

ڕۆژێ ئاغا چووبووە هەولێر   بە ملی شکاوی و چاوی کوێر
ئەرزاق و دینار بستێنێ   هێندەی‌تریش عەسکەر بێنێ
بەیان بوو، لەلای مەلا بووین   لەبیری چارەیەکدا بووین
چەند کەسێک ئاغا بدوێنن   ئەمانە لامان نەمێنن
لە پڕێکا لە ماڵی موختار   بوو بە قیژە و زیڕە و هاوار
کەبانووی موختار خۆیەتی   بەگریان داد و ڕۆیەتی
بانگمان ئەکا ئەگەر پیاون   کوا نامووستان بۆ وەستاون؟
وا عەسکەر زۆرم لێ ئەکەن   نەمگەنێ نامووسم ئەبەن
ئیتر تەم هاتە سەر چاوان   دەنگ نەکردن ببووە تاوان
لەسەر نامووس خوێن هاتە کوڵ   دەمی کێرد گەیشتە سەر دڵ
وێکرا دەسمان دا خەنجەران   بەربووینە گیانی عەسکەران
مەلاش بە خۆی و تێلایە   ئەیوت بیانکوژن خەزایە
کێ جوندیەکی سەکەت ئەکرد   تفەنگەکەی بۆ خۆی ئەبرد
هەتا لە چنگمان خەلستن   چاردە کەلاکمان لێ خستن
ئەوەی مان، لاقیان ببووە چوار   پێخواس قاچاندیان بەرەو شار
قیرەقیڕی یابا لەو ناوە   هەر ئەتگوت بەرازە ڕاوە
دوایی عەسکەرمان بڕیەوە   نامووسی خۆمان کڕیەوە
نامانەچاڵ هەرچیەکمان کوشت   ئەمجا کەوتینە خۆمان گشت
لە نوێن و هێندێک ورد و پرد   هەرکەس سووکە باری بار کرد
مناڵ و ژنمان دایە بەر   بەرەو شۆرش بووینە کۆچەر

بــــەرهەمی شــــەڕ و هــەرامــان | خـــەتای كـەوتە ســەر ئـاغامان
گـــیرا و لە جــاشەتی كـــەوت | شەش حەوت مانگ لە حەپسا خەوت
وێــڵ كــرا، نــە جـۆ، نـە كـایە | ئـــێستا جـــاشی بـــەرهەڵدایــە
دوژمــن هــاتە سـەر گوندی چۆڵ | ڕێكـی كـرد دەگـەڵ خـاک و خۆڵ
بـردیان هـەرچی بـە كـاریان بـێ | بـا بـیخۆن ژەهـری مـاریان بـێ
مـــاڵی دنـــیا چـــڵكی دەســتە | شــــەرەف و نـــامووس مـەبەستە

***

هـــاتووم تـــا مـاوم بـێوەستان | ئـەبمە پـێشمەرگەی كـوردستان
قـــەدری شـــۆرش وا لای مــنە | شــــەڕی نـــامووس پـــارازتـنە
مـەڵێن پـیربووی گـەنج بـوومەوە | لەســـــــەردا تـــــێهەڵچوومەوە
سـا شـەرتە بـە شـەرتی پیاوان | نـــاوم بـــخەمە نـــاو نـــاوان
كـــارێک بـەسەر دوژمـن بـێنم | چـــــەرمیان لە دار بــــهاڵێنم
لە مــیژە بـــە عـــەسكەر فـێرم | نـــابێ یـــەكـــیان لێ بــبوێرم
بـــــەزەم بـــە دوژمــــنا نـــایە | نـایكەم بـە ئـاگـری بـن كـایە
هـــەتا دوژمــــن بـــەرباد نـــەبێ | تـــا كـــوردستان ئـــازاد نـــەبێ
تـــفەنگ لەشـــان نـــاكـەمەوە | ئــــــاوڕ لەخـــــۆم نـــادەمەوە

***

دوژمن زۆری شایی بە فەوجی مغاویر بوو، تا لە شەڕی پێنجوێنا زۆر شپرزە کران. بەو دەمەتەقەیە گاڵتەم بە مغاویر کردووە. لە دەنگی پێشمەرگە چاپ کراوە:

لێوژە، ١٩٦٦/١/١٦

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب- مام پیـرۆت کـزی؟

پ- لێم گەڕێ بـاپیــر

ئـــــەڵێن پـــاپەتی بـــوونە مـــغاویر

مـــار ئـــەخۆن، ئـاگــر ئـەنێنە بـاخەڵ
مریشک ئـەدزن وەک ڕێـوی و چـەقەڵ

ب- پــیرۆت بـێدەنگ بـە مـغاویری چــی؟
پــەلکی پــیاز و ســەری سیری چـی؟

لە پـــێنجوێن ئـــەوەی بـــەمان کــراوە
لە هـــیچ دەورانـــێک وا ڕووی نـەداوە

دەڵـــەک نـــەدەژیا لە پـــاش مـــغاویر
واقـــوڕ ئـــەپێون بـــەزاز و مـــوشیر

پ- دەم خـۆش مـام بـاپیر دیـارە هـەرایـە

ب- سـەیرە لەو دەشـتە جـاش بـەرهەڵدایـە

تـــرومبێل نـــەما بـــەپاشوو هـــەڵدێن
زابت لە شـــوێنیان بـە پـلار و جـوێن

یـــابای عـــەسکەر و زەڕیـــنی جـاشە
ڕێـــوی مــڕ بـووە و لاشـە بـەلاشە

مـــوشیر نـــاوی خـۆی لەبـیر چـۆتەوە
بـــەزاز چـــاویلکەی لێ بـــەربۆتەوە

پ- بـــیستوومە بـــەعسی دێـنە هـاواریـان

ب- لەبـــیریان نـــاچێ دەردی پـــێراریـان

ڕەمـــەزانـیان گـرت بـە لەشـی خـاوێن
تـازە دێـن خـۆیان دەئـاگـر داوێـن!

هـەر کـەسێ جـارێک شـەقی کـوردی دی
دەرس وەردەگـرێ، کـەر نـابێ چـیدی

پ- یـەکـێ‌تریش هـەس، بـڵێی بـۆی بکـا*

ب- بـا کـەچەڵ دەرمـان سـەری خـۆی بکـا

---

*- نیاز عەبدولناسرە.

وەگیان تۆ پیرۆت گشتیان هەڵبەستن   هەر خۆمان یەک بین پێمان ناوەستن
پـ دڵت خۆش کردم، خۆش بی مام باپیر   هەی ڕەحمەت لە تۆ و نەحلەت لەموشیر

***

موشیر عارف شەکری شکاند و قەولی داکە لە بەهاردا کوردەکان خەلاس دەکا؛ گاڵتەم پێکردووە. لە «دەنگی پێشمەرگە» ژمارە «١١»دا چاپ کراوە:

لێوژە، ١٩٦٦/٣/٣

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پـ باپیر ئەتبینم کەیفت زۆر سازە
بـ پیرۆت دنیاکە ڕاوە بەرازە
شتی وا ئەبیەم کەس نەیبیستووە   وا دیسان موشیر شەکری فەرمووە
پـ ئەڵێ چی! ئادەی
بـ ئەڵێ تا بەهار   کورد ئەتوێنمەوە وەکوو بەفری پار
پـ با بەس بوەڕێ ئەوە چوارساڵە   هەر دای ئەبەستێ و نوێژی بەتاڵە
خۆزگە ئەو دایکەی کەری هێنابا   لەدەس منا با و بارم لێ نابا
بۆچ لە ناو فەسڵان لە بەهار گیرە؟
بـ بەهار بەهەشتی نێرە موشیرە
چەندێک تەشریفی بەرەو میسر کرد   جوزیان پێوە کرد لە خشتەیان برد
لای وایە ئەو جار پێمان ئەوێرێ   لە کۆشی خەڵکا گوێزان دەژمێرێ
پـ خۆ ئێژن کاکەی زۆر حاڵی شڕە   لەشکەری قڕە و لە مشت و مڕە
بـ با تێر تێر باوبژ لە خۆیان دەرکەن   مەگەر تا پاییز هەر خۆڵ وەسەر کەن
پێشمەرگە خۆش بێ هەزار هێندی دیش   بۆمان بێن، سمێڵ ئەنێنە سەر ڕیش
ئەو بابەیان مرد بە جاش و بە فێڵ   کوردستان پیس کەن تووتکە سەگ و دێڵ

پ- ئای هاتە بیرم، جاشوولە چۆنن؟
ب- کەوتوونە لوشمە و لە شوێن کای کۆنن
سەگ کلکیان لێ دا سلار ئەبنەوە
ناگەنە بەهار مردار ئەبنەوە
پ- باپیر من ئەڵێم با بێنە لای من ... کای عارەب نەخۆن بێنە سەر کای من
ب- ئەگەر تێگەیبان جاشک نەدەبوون ... بەرەو تۆپینی خۆیان نەدەچوون

***

حیزبی بەعث لە سووریا ئینقلابیان لەسەر یەکتر کرد و تێک بەربوون و ببووە شەڕە سەگ؛ ئەمەم لەسەر نووسین؛ بەلام بلاو نەکرایەوە:

لێوژە، ١٩٦٦/٢/٢٤

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ- باپیر تۆ لە کوێی؟ ڕادیۆنت بێنە ... ئەڵێن لە شاما کوشتار و خوێنە
ب- دەی دەی، مام پیرۆت پێی ناوێ پەلە ... بەعسی تێک بەربوون شەڕی سەگەلە
یەکتری ئەدڕن لە مشت و مڕا ... عەفلەقی باوکیان فلقەی لێ بڕا
پ- عەفلەق کامەیە؟
ب- ئەو فەلەی پێڕاڕ ... موشیر عارفی کردە سەر کۆمار
پ- بەڵێ ڕاست ئەکەی کە وابێ باپیر ... چیدی لە بەعسی ناترسێ موشیر
ب- تەڕی تێ ناگەی! چاتر ترساوە ... دەسنوێژ ڕاناگرێ و پزووی پساوە
ئەمانەی ئێستا لە شام سەرکەوتوون ... بۆ سەگ خنکاندن لە کڵ دەرکەوتوون
موشیر فیتەی خۆی زۆر باش ناسیوە ... پاشووی گیرۆدەی تەڵەی تەقیوە
ئەزانێ بەعسی چەن شڕو دڕن ... ڕاویان بۆ ئەوە و کەوڵی ئەکڕن
پ- مام پیرۆت نەمگوت کورد وەجاغ زادەن ... کێ دەستیان لێدا نەجاتی نادەن

ئەوانەی قاچی کوردانیان ئەگەست — وەک سەگە خوێڕی، لێک هاتوونە دەست
لەو سەگ سەگێنە جاشک چی ئەڵێن
ب- گوێ ئەبزوێنن خەریکن هەڵێن
موشیری باوکیان ئەوە حاڵی بێ — جاش چۆن ئەوێرێ خرەی ناڵی بێ
نەقیزە زۆرە و کاو و جۆ کەمە — تا بەهار دادێ ژینیان حەستەمە
پ- خۆ من کام زۆرە لە موشیر بەر بن — با بێنە لای خۆم بەس کوڕی کەر بن

***

برایم ئەحمەدی محامی ـ کە بە بلەی ئەحەڕەش مەنشووره ـ مامۆستای جاشکەکانی شێست و شەشە و جارێک شینە و تاوێک سوورە و لە نیشتمان فرۆشیدا دەستی هەموو خاینانی لە تەختە بەستووە و بەدار لە پشتدانی بێگانان قاچی کوردی گەستووە. بە لاوەتی ـ کە هەوای پیاوەتی لەسەری دابوو ـ شیعرێکی لە ژێر ناوی «شیرن بەهارە»دا هۆندۆتەوەکە زۆر شیعری چاکە و جێگەی خۆی کردۆتەوە؛ بەلام لە دوای ئەوەکە فێری بێگانەپەرەستی و ژیانی پەستی بووە، زۆر جاری فەرمووە: «شاعیر بێ بارن!» چونکە خۆی باری پێشووی هەڵوەشاند و پاشووی جووتەی ئەوەشاند. لەوەتا بووە بە جاش قەریحەی مبارەکی هەر لە دەوری ئارەزووی بێگانان دەگەڕێ و بە بلوێری دوژمنانی کوردستان هەڵدەپەڕێ. شیعری بۆ نایە کە شیرن بەهارەکەی پێشووی بشواتەوە. وا من بە خێری خۆم ـ بە گوێرەی باری ئەمڕۆی ـ بۆم گۆڕیوە:

سوورەبان، باڵەکایەتی، تەشرینی دووهەمی ١٩٦٦

شیرن بەهارە

شیرن بەهارە، بەهاری شادان — خۆشە مەیخانە و بابۆڵە بادان
تازەم زانیوە پارەی زۆر تێدا — گەلفرۆشتن و لە ڕێگە لادان

***

شیرن بۆت بکەم باسی جوانیم — خۆم لە کورد گۆڕی هەتا توانیم

ئـێسته نـانخۆری دەسـتی بـێگانەم   جارێک بـەغدایـی، ڕۆژێک تـارانـیم

***

شیرن بتدیبام لە «کافەی شـمشاد»   چۆنم ڕا ئەبوارد سەرخـۆش و دڵشـاد
نـیشتمانم دا بـە ویسکـی و کـونیاک   گوێ نادەم بە کەس، هەرچی باداباد

***

شـیرن لە بـەغدا دەگـەڵ مـنا بـی   سەرخۆش ڕابوێرین لە «حەمووڕابی»
ئەوسا تێئەگەی ژیان چـەند خـۆشە   عەقڵت دێتە سـەر، ئـیتر کـورد نـابی

***

شـیرن لە تـاران قـەسر و سـەیارە   دێـــمەوە بـــەغدا، دیـــنار هـــەزارە
چـیم لەنـان و دۆی پـێشمەرگایەتی   کێ لە کـێو دەژی ڕەنـجی خـەسارە

***

بـژی بـۆ پـارە، مـەمرە بـۆ ژیـان   هەر مەڵێ کوردم تـا نـەکـەی زیـان
لە خشـــەی دیـــنار دڵت نـــەلەرزێ   لەزەت بـۆ لەشە نـەوەک بـۆ گـیان

***

شـیرن بـۆت بـڵێم بـاسی نـیهانیم   بـە بـێهوودە چـوو ژیـانی جـوانـیم
مـن و کـوردستان کـوجا مـەرحـەبا   بـەلام داخـەکـەم، بـە پـیری زانـیم!

***

شیرن، حاکم بووم دەسـتدار و تـوانـا   خـــۆشی لە دلا، زێـــڕ لە گـیرفانا
بە هەوای کورسی کـوردایـەتیم کـرد   بـۆ ڕیش ئـەگـەڕام سـمێڵم دانـا

***

شـیرن تـۆبە بـێ لەمـە بـەولاوە   کـــورد و کـوردستان ئـەنێمە لاوە
کـێ بـڵێ کـوردم ئـەیدەم بـە گـرتن   ئـــازادیـــخوازی خـەیاڵی خـاوە

***

شیعرێکە پێشکێش بە مامۆستا بلە کراوە و لە خەباتی ژمارە «٤٩٢»دا لە چاپ دراوە:

مانگی ١١/١٩٦٦

کوێخای بەکرەجۆ

بـلەی ئـەحەڕەش جـاشی ڕەنـجەڕۆ — وەکـیلی عـارەو لەسـەر «بـەکرەجۆ»
چەند جوانت لێ دێ مووی سپی و ڕووی ڕەش — نـۆشی گـیانت بـێ کـەنگر و کـەربەش
نـــەقیزەت ئـەوێ ڕێگـەت هـەورازە — دەک پـــیرۆزت بـــێ کـورتانی تـازە
پـــیری ئـاخرشەڕ وەتـەنت فـرۆشت — ئـابڕووت گـۆڕیەوە بـە شـەراب و گـۆشت
چـــــوویە بـــاوەشی دوژمـــنانەوە — خـول ئـەخۆی بـەلای قـاتر خـانەوە
زۆر هـــەرزانت دا شـــەرم و ویـژدانت — کـــوێرت کـــردەوە مـــاڵی بـــاوانت
ئـەحەی بـاوکیشت تـۆ ئـابڕووت بـرد — بـیری لێ بکـەوە مـامۆستا چت کـرد
نـــرخـــی نـیشتمان پـارە و جـۆنیە — نـــیشتمانی کــورد مـوڵکی تـۆ نـیە
گـەر ئـابڕووت بـووبێ! ئـەویشت دانـا — ســەلا لە ئــەقڵت مـامۆستای زانـا
هـــەزار خـاینی وەک تـۆمان دیـوە — بـــە ئـــاوات نـەگـا و لە ڕێ تـۆپیوە
کـورد هـەر ئـەمێنێ و مـافی دەسێنێ — یادی تـۆش ئـەکا جـار جـار بـەجوێنێ

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

سوورەبان ـ ١٩٦٨

پـ مام باپیر تووڕەی؟

بـ هەر تووڕەم و بەس؟

پـ لەسەر چی؟

بـ لـە داخ جاشوولـەی تـەڕەس
گازم لێ ئەگرێ، لووشکە ئەهاوێ

پـ دەیسـا بیفرۆشـە وە بۆرە پیاوێ

بـ بۆ خۆی خۆی فرۆشت پێرار وەپاره — ناو کورتانەکەی پڕ لە دیناره

پـ کام جاش؟ شینەکە یان هینەکەی ڕەش؟

بـ دێزە و پێی ئێژن جاشی شێست و شەش

مامۆستامان بوو، بۆ کورد کوردێنە — ماڵی ڕماندم، هەر ئەیوت بێنە

بڕنۆی پێ کریم، شەڕی پێ کردم — بۆ هەمەدانیش لەگەڵ خۆی بردم

گەڕاندمیەوە بۆ شەڕی وڵات — منی تووش کرد و خۆی بەشەو هەڵات

لەناو تەویلەی عارەو خزیوە — ئێستە جەهەندەم هەرچی دزیوە

بۆتە دوژمنم، بەخەم بەرنادا — وەزۆر ئەیەوێ ڕەنجم بە بادا

ئێژێ کوردستان ئەبێ شیمال بێ — جاشک جەحش بێ، وەرە تەعال بێ

عارەو بێنە ناو کوردستانەوە — کوردیش دەربەدەر وەکێوانەوە

پـ دەک یاخوا بەش خۆی ڕەنج خەساری بێ — ئەو جۆیەی ئەیخوا ژەهرەماری بێ

ئەو زۆڵە کوردەی جاشی دوژمنە — گاز لە کورد ئەگرێ گۆڕی کوشتنە

***

جاشکەکانی مامۆستا برایم و مامۆستا جەلال تاڵەبانی لە بەکرەجۆ گوێزرانەوە چەمچەماڵ و کەرکووک. ئەم سروودەیان بۆ نووسراود کە هەموو بەیانیەک بیخوێننەوە:

سوورەبان، ٢١/٣/١٩٦٨

بەکرەجۆ

بەکرەجۆ مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە

پەینی وشک و شاڵ و قاشاغت بە کاو و جۆتەوە

من لە زیکر و فیکری تۆ خافڵ نەبووم وا تێ نەگەی

چەمچەماڵ و شاری کەرکووک تۆی لە بیر بردۆتەوە

بەو ڕەئیسەی عەسکەرێکی هیچ نەزان و مل هوڕە

جۆیەکەت جۆرێ لە زگما ئاگری کردۆتەوە

ئەو هەموو بیرە و شەراب و ئارەقەی پێدا دەکەم

قەت گڕو کڵپە و بڵێسەی تاوێ ناکووژێتەوە

باسی خەمباری و کەساسیم هەر مەکە، ترسم هەیە

جێ نەقیزەی تیژی قاید فیرقە پێنج بوکلێتەوە

سوێند بە بەززاز و بە یەحیا و مەرقەدی مەرحوومەکە

دوور لە تۆ هەر کەس شەرابی خواردەوە دەڕشێتەوە

ئێمە ڕۆڵەی عارەبین، هەرچەندە کوردن دایکمان

ڕوحمی بابان سەد هەزارساڵیش لەبیر ناچێتەوە

بێقسوورە، چەند جەسوورە جاشی بێپاڵووی بلە

وا لە ڕێی کورد کوشتنا لاشی لە خوێن ئەتلێتەوە

بەسیە تەعنەم لێ مەدە هەر جاشەکەی جارانتم

هێندە حیلمت بێ هەتا ئەمجاش مەعاش ئەدرێتەوە

شەرتە شەرتی جاشەتی بێ سووریاش کۆمەگ بکات

ناوی کوردستان شیمال بێ و ناوی کورد گوم بێتەوە*

***

---

* وەرامی پێشمەرگە: جەحشی وەحشی بووی لە تاوی پارە بیر ناکەیتەوە

جەنگی کوردستان نەمێنێ جاش بەلاش دەخولێتەوە

شێخ حەنەشی عارەب جاشکی خالیدی کوڕی وەلید بوو. ڕۆژی ١٩٦٧/٤/١٤ لەگەڵ ٥ جاشکی هاوڕەگەزی خۆیدا کوژرا. بەغدا بۆی کەوتە شین و شەپۆر و بە هەزاران عەسکەر و جاشی کورد و عارەبی بە تۆپ و تەیارە و زرێپۆشەوە نارده سەر پێشمەرگەی دەشتی هەولێر. فارس باوە و پێشمەرگە قارەمانەکانی هەواڵی، کارێکیان بەسەر حکوومەتی بەغدا هێنا، بانەیی دەگەڵ کەری خۆی نەکردووە. لەو بارەوە نووسیومە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پـ دیار نـەبووی بـاپیر لە کـوێ بـووی بـەخێر؟
بـ بـەخوا مـام پـیرۆت چـووبوومە هـەولێر
پـ دەنگ و بـاس چـبوو؟ چـۆنە ئـەو نـاوە؟
بـ دنـیا شـێواوە، حـەنەش کـوژراوە
پـ حـەنەش یـانی چـی؟ کـام جـانەوەرە؟
بـ جـاشکی وەلیـد بـوو ئـەو پـیرەکـەرە

لوشکـی ئـەهاویشت، ئـەیگەزتین بـەدەم
لووله ڕەشـاشێک نـاردیە جـەهەندەم
حـوکماتیش کـێچی کـەوتە کـەوڵەوە
بـۆ تـۆڵەی بـاوکی کـەوتە هـەوڵەوە
ئـیزگەکـەی بـەغدا هـەر هـاواریـەتی
شینی بـۆ کـلک و گـوێچکەی لاریـەتی
چـاو بـە گـریان و خـوێن بـە دەمـەوە
فەرمووی سـەری کـورد پـان ئـەکـەمەوە
مـغاویر هـات و تـۆپ و دەبـابە
هـەروا گـابۆڕ بـوو، یـا وەیـلی و یـابە
جـاشوولەی کـورد و عـارەبە ڕووتـە
بـەو دەشـتە وەربـوون بـەزەڕە و جـووتە
عـەسکەر لێـی ئـەخوڕین بـۆ تـۆڵەساندن
پێشمەرگەی خۆشمان باش تێی گەیاندن
سـاعیقە پـەل بـوو، دەبـابە شـکا
حـەیای نـەماوی مـغاویر تکـا
جـاشە کـورد کـلکی بـە گـەڵۆزەوە
وەلیـد پـەین و خـۆڵ بـە لمـبۆزەوە
کـورتان بـەجێ مـان، عـەگـاڵ بـڵاو بـوون
کڵاو بێسەر بوون، سەر بـێ کـڵاو بـوون
سـەتیان لێ تـۆپان لە سۆنگەی حـەنەش
سەری شکـاویان بـۆ مـاوە و ڕووی ڕەش

پ بــۆ حــەمەی ســابیر بــۆ وایــان نــەکـرد؟ چەند جاش تۆپێنرا، هەر باسیان نەکـرد؟
ب پــیرۆت هــۆشت بــێ، حــەنەش عــارەوە جــاشەکـەری کـورد چۆن وەکـوو ئـەوە!
جــــاشێک وەزمــــانی خــــۆیان بــــزەڕێ هــەزار جــاشی کــورد دەسـەری گـەڕێ
جــاشی کــورد بــۆ بــار، عــارەب بــۆ بـەرە جــاش کــە تــێناگــا جســناتی کــەرە

***

قەوانە شڕە

گەلاّلە ۱۹٦۸/٦/۲٦

بوو بە هــەزار و چوارسـەد سـاڵ لەگەڵ عارەب بووینە یەک ماڵ
خــــێوی قــــیبلە و کــیتابێکین وەک دەڵـــێین بــەرە بــابێکین
بــەلاّم ئــەو بــرای ئـیسلامەم ئــــەو کــاکــە نــێرە زەلامــەم
هەرچی هــەمبوو بـردی بۆ خۆ مـنی کـوشت بـە هـەرزن و جـۆ
بــە فــەرموودەی ئــەو لە ژینا هــاوبەشین لە شــایی و شــینا
شــین بـۆ مـن و شـایی بۆ ئـەو مــن ئـەبێ لەڕ بـم، ئـەو قـەڵەو
ئــەگـەر داوای نـان و ئـاو کـەم ئــارەزووی بـەرگ و پـێلاّو کـەم
بــــڵێم بــــرای هــاودینەکــەم هــــاوڕێگەی لە مــێژینەکــەم
بــە نــاشکوری نــاڵێم بـرایـن نــاچاریان کـردم تـێک خـرایـن
لە ڕێگەی خـوا و قـورعانەکـەت خـێری دیــن و ئـیمانەکــەت
ســەد یــەکــێ لە داهــاتەکـەم چـۆڕێک شـیری وڵساتەکـەم
هــەزار یــەکـێ لە نـەوتی خـۆم پــێم کـبەرەم کـە بـێنان و دۆم
با بـەس کـوێر بـم بـێڕووناکـی بــا پــێت بـڵێم کـاکـی چـاکـی
ئەڵێ: هــەی لە دیـن وەرگـەڕاو! کــورد و بـەرگ و نـان و پـێلاّو؟
وە دیــــارە بــوویتە «شــعووبی» ئــــەبێ لە ڕێگــــە دەرچــووبی

***

هــەر لە شــێخی ئــەزهەرەوە کــێ مــێزەرەی بــە ســەرەوە
مــر دەکــرێن لە گۆشت و پــلاو پـــر دەکـــرێن لە پــارە و دراو
وەهــا تــیژ دەبــن ســەردەکــەن فـــتوای کــافریم دەردەکــەن
پـــاش فــتوا، لەم کــوردستانە فـــڕۆکـــە و بـــۆمبابارانـــە
تــۆپ و دەبــابە و شــێست تــیرە خـــوێن ڕشـــتنی لاو و پــیرە
کـــوشتنی ژن و مـــنداڵـــە بـــژیومان هــەر خــوێنی ئــاڵە
مـــزگەوتەکـــەم دەڕوخــێنن قـــورعانەکـــەم دەســـووتێنن
ســـەرلەنوێ تــالانم دەکــەن هــەرزن و جــۆیەکــەش دەبــەن
نــاچارمئــەکــەن بــێمە دەنگ پـــەلامار بــەرم بــۆ تــفەنگ
کـــە ئــەشچم تــۆڵە بســتێنم وەک پــڵنگی چــەنگ بــەخوێنم
دوژمــن خــۆ نــاگرێ لە بــەرم خـــوێنیان ڕادەمـــاڵێ، تــەرم
ئـــەبێتە قـــیڕقیڕی یـــابا یـــابا کـــە زانـــی دەرنـــابا
ئەمجارەش وەک چەند هەزار جار قـــەوانــە شــر دەخــاتە کــار
دیســـان مــەلا و ئــایەت دێــنن لەســەر ئــیزگە بــۆم دەخــوێنن
عــەرەب و کــورد بــرای دیــنن هەردووک دوعای یــەک ئــامینن
کــەی ڕەوایــە ئــیسلام کــوشتن حــەرام کــراوە خــوێن ڕشــتن
مــنیش بــەستەزمان و فــەقیر دیسـان لە تــەپکە ئــەکــەم گــیر
بـــــە دوو درۆ دەمــــخافڵێنن هــەتا دەرفــەت وەدەس دێــنن
دیسـان ئــەو زوڕنــا و ئــەو پــیکە دیســـان هــەمان فــاک و فــیکە

***

ئـــاخر نــاڵێم جــارێک و دوان تاکەی بــبمە مــەڕی بــێشوان؟
تــاکــەی بــەدرۆ دەســخەڕۆ بــم هەتاکــەی هــەر ڕەنــجەڕۆ بــم؟
بــۆچ مــن بکــوژرێم ڕەوایــە؟ تــاکــەی ســەما بــەو هــەوایــە؟

بۆچ نەبمە خێوی نانی خۆم؟ بۆ نەخوێنم بە زمانی خۆم؟
بۆ نەوتی خۆم دەس خۆم نەخەم؟ بۆ خۆم ڕزگار نەکەم لە خەم؟
بۆچ ماڵی خۆم دیاری نەبێ؟ بۆ بەشم یەکجاری نەبێ؟
من چم هەیە با لە لام بێ عەرەب بڕوا و هەر ئیسلام بێ
لە خاکم دەرچێ و لە ڕێدا قەوانە شڕەی خۆی لێدا
ئەو ڕۆژەی چارەی نابینم خاوەنی ژیان و دینم
تاکەنگێ برسی و لەژێر بم؟ با تاوێک ئیسلامی تێر بم
ئەگەر کوردیش ببن بە پیاو وەک گەلانی خودا پێداو
هیچ زیانی بۆ پەز نابێ قەت لەلای خوا ناحەز نابێ

***

ڕۆژی ١٦ / ئابی ١٩٦٨، لە ئاهەنگی بیرەوەری دامەزراندنی پارتی، لە پردی گەلاڵە خوێندرایەوە:

تیتل و بیبل

نەقڵی مام گورگ و خۆ لەقوڕ نانی نەنک و باپیرەکان دەیانزانی
خواردنی تیتل و بیبلی بزنۆکە باسی خۆمان و کۆنە چیرۆکە

***

ڕەنجبەری عارەبم لە مێژ ساڵە بەسەری قووت و لاقی بێ کاڵە
دوازدە مانگە، چ خۆم چ منداڵم بۆی ئەچەوسێمەوە و ژیان تاڵم
خاکەکەم زۆر بە پیت و دەسکەوتە دەغڵە، ئاژاڵە، تووتنە، نەوتە
چەند بەری لێڕەوار و چەند میوە بەرەکەت لەم وڵاتە بارێوە
سەر و بەر پێم ڕەنێو دەنێ ساڵێ گەسک و قامچی ئەهێنێ، ئەیماڵێ
خاکی خۆی وردە ڕەمل و خورمایە ئارەقەی ڕەش دەکا لە گەرمایە
کۆشک و پانکەی کڕی بە پارەی من هێشتە هەر لای کرێتە چارەی من

قـــەندەهاریم کـرایــە نـان بـۆ ئـەو
خـوریەکـەم بـوو بـەقاتی جوان بـۆ ئـەو
دەڵـــــێ ڕانکت شـــڕۆڵە مـــەمبینە
پـــڕ لە ئـــەسپێیە جـــلکی پـڕپینە

***

ڕای ئەبوێرم منیش بـەکـەشک و بـەڕوو
نیعمەتی خوایـە چش لە بـرش و کـەڕوو
ئـــەچمە شــــار بـارەدارێ بـفرۆشم
لەشـــی ڕووتــم بــە.جـاوێ داپـۆشم
شورتەیە، عـەسکەرە، نـەهەشت و نـەنۆ
هەر کـەسەی ڕامـئەکێشێ بـۆلای خـۆ
عـــەسکەری و بـاج و دۆنـم و خـاوە
حـاکـمیش جـارێ کـاری پـێم مـاوە
دەمـدوێنن بـە «یـا زمـال» و «ولەک»
باسی ناکرێ بەشم لەحەپس و کـوتەک
هـــێشتە بـــێ نـــاشکوریم و نـاناڵم
هـەوڵ ئـەدەم بـۆ بـژیوی مـنداڵـم

***

کـە چـی سـەرباری ئـەم هـەموو دەردە
تـاوێ نـا تـاوێ پـێم دەڵـێ جـەردە
بـۆ کـەمت پـێیە؟ بـۆ درەنگ هـاتی؟
بـــۆ ژیـــان نـابی زۆر کـز و لاتـی!
جوولەکەی دووهەمی و بـەلای سێهەم
دەتکـوژم، نـاشڵێ پـێم کـەمن کـێهەم
کـــە ئـەبینێ لە تـان و پـۆ کـەوتووم
دانـــی چـیرن لە خـواردنـی بـێچووم
تـــیتل و بـــیبلی دەوێـــن و فـێلبازە
کـۆن دەچـێ و دێـتە جـێ یـەکـی تـازە
یـــەکـێ شـینە و دەڵـێ ئـەمن پـاشام
کـــوڕی پـێغەمبەرم، نـزیکی خـودام
یـــەکـیتر دێت کـە شـینە نـامێنێ
گـۆشتەکـەم خـۆشە بـۆم دەلووڕێـنێ
ئـــیننەنی و ئـــیننەنام و سـوور بـۆزم
خـــێوی بـــەزمی تـــەموزی پـیرۆزم
ئەو دەچـێ، گـورگی زەردو ئـەبلەق دێـن
بەچکە عـارف لەشـوێنی عـەفلەق دێـن
ڕەوە گـــورگن ئـــەوی دەڕۆن و دێـــن
خـۆ دەگـۆڕن هـەتا نـەزانـین کـێن
هەرچی هات پـێم دەڵـێ ئـەمن چـاکـم
لەوەڕم پـــێیە بـۆت و شـیر پـاکـم
هـێندە مـاوم هـەتا لە پشت چـەپەرام
دەرکـی لێ دانـەخەم، بـزانـە خـورام
وەک یەکـن بـۆمە زەرد و سـوور و کـەوە
دەردی کـابرا گـوتی عـەرەو عـەرەوە

***

بەسەرهاتەکەم
یادی حەوت ساڵەی شۆرش:

گەلاڵە، ١١/٩/١٩٦٨

ئـەو کـوردەی ئـێستا ژێـر دەسـتە بـە خـۆی نـازانـێ و بـێ‌هەستە
هێندێکی سـووره و هـێندێک شـین هـێندێک هـەر تـێنەگـەیون چـین!
زۆربـــەی نــوقمی ڕیش و پــرچـە پــێت وایـــە ئـــامۆزای ورچــە!
مـــامۆستا و خـــوێندەوارەکـــان شـــــامار و شـــادەمارەکـــان
دەبـــن بـــەجاش، خـۆ دەفـــرۆشن بـــۆ دوژمـــنان تـــێدەکـــۆشن
هـــــەڵوەدای کـــورسی و دراون هــەست نــاکــەن هــۆرە لێدراون
بـــەبیور لاقـــی خـــۆ دەبـــڕن مـــردن بـــۆ خـزم و خـــۆ دەکـــڕن
گشـــتی پـــاشماوەی پـیاوانـــن نــــەتەوەی خـــاوەن نـــاوانـــن

***

بـــــاپیرەکـــــانمان لە زوودا بـــەناوبانگ بـــوون لە مـــێژوودا
ئـــازایــەتی و کـورد دوانــە بــوون تـــــرسێنەری بـــێگانە بـــوون
مـــــاد و کــــەیانی زوو مـــنم زاڵ و گـــــیو و بـــــرزوو مـــنم
بـــــناغەی زەنـــد و ئـــاوێستا لەســـەر پــەنجەی مــن ڕاوێــستا
ئــــەوسا بـــوو، یـــۆنانی و ئـاشۆر نـــاویان نـام کـوردی خـاوەن زۆر

***

بــــەڵام ڕۆژێک گـــەردوونی دوون هـــەڵیداشـــتم سـەرەو نـخوون
وشـــتری پـــێ پـــان پـــێی لێـنام زەرووەڕەشکــــە دەمـــیان تــێنام
خـــوێنیان مـــژیم، لەهـــێز کـــەوتم تــریاکـیان دامـێ لێـی خـەوتم
خســــــتمیانە قـــــــەفەسەوە دیــل بـــووم بــەدەست نـاکـەسەوە
پـــەردەی ڕەشـــیان بـــەسەردا دام کــەس نــەیزانــی مـــردم یـــا مـام

بـنووس کـەوتە دەسـتی دوژمـن
سـەگـەل شـیشانە گـیانی مـن
گـوتیان کـوڕی جـن و دێـوی
چـەتەی، دزی، سـەربزێوی
حـەڵاڵە نـاموس و خـوێنت
بـۆ ئـێمەیە جـێگە و شـوێنت
لێـم حـەرام بـوو حـەڵاڵی خـۆم
بـوومە غـەریب لە مـاڵی خـۆم
سـەتان سـاڵە هـەتا ئـەمڕۆ
مـن مـاڵوێران و ڕەنـجەڕۆ
سـەدجاران دەسـتاودەست کـرام
هـەر جـار پـتر بـێ هـەست کـرام
دیـوەخانم بـەرباد کـرا
تـەکـیەی لە جـێ بـنیاد نـرا
بـژیو و سـامانیان بـردم
فـێری مـارگرتنیان کـردم

***

چـووم لە مـزگەوتان بـخوێنم
بـەرەی خـۆم لە ئـاو دەرێـنم
پـێیان گـوتم قـەزا و قـەدەر
نـووسی لە نـەگـبەت نـەچیە دەر
بـۆت نـووسرا دیـل و لەژێـر بـی
دەبـێ شـوکرانـە بـژێر بـی
کـێ ڕووت بـێ و لەبـرسان بـمرێ
لەو دونـیا پـاداش وەردەگـرێ
بـەهەشت جـێ زەرگـی دەروێشـە
ئـەسپێون کـاری لە پـێشە
ژیـنی خـۆش و زۆری بـەرهەم
ڕاتـئەکـێشن بـۆ جـەهەندەم
چـوومە مـەکـتەب خـێری گـیانم
بـەڵکوو دەسکـەوێ دەرمـانم
لەوێش مـامۆستا دوژمـن بـوو
چـاوی لە خـواردنـی مـن بـوو
دەرسـەکـەم بـۆ خـۆی دایـنابوو
چـی بـۆم خـراپـە تـێیدا بـوو
فـێربووم کـەس دۆستی کـەس نـیە
تـا خـۆپەرست بـێبەس نـیە
بـراو دراوسـێ و هـاوماڵت
بـاب و دایک و مـام و خـاڵت
گش بـە دوو قـۆشە بـفرۆشە
قـەت بـۆ کـۆمەڵ تـێمەکـۆشە
ئـەگـەر بـڵێی کـوردم پـەستی
بـەلایە ڕەگـەز پـەرستی
نـۆکـەری بـێگانە کـردن
بـەشی کـوردە هـەتا مـردن

ئازادبوونی نیشتمانت   بدە بە دراو بۆ گیرفانت
قاپە ئارەقێک لە نادی   بە تام ترە لە ئازادی

***

منی وا هەژار و کڵۆڵ   لەش کرمۆڵ، بژیو خاک و خۆڵ
زۆربەی، لەش و گیانم ڕزیو   ئەوەی زیندووش مابوو تەزیو
وا بێ دەرەتان و داماو   لەناو قەفەس نەفەس بڕاو
مل کەچ و چاو سیس و سەرشۆڕ   بێتاووتین، پێ لەسەر گۆڕ
هەودای هومێد وەک موو باریک   دەوروبەر و بەرچاو تاریک
لەپڕ گوێم زرینگایەوە   چیا و چۆڵ دەنگی دایەوە
شۆڕشی کوردە و بارزانی   هاتە هاواری خزمانی
شوولی قەفەزی هەڵبڕی   پەردەی بە خەنجەر دادڕی
دوژمنی خستە هەلوەلا   قەزات لە هەژاران مەلا
چاکی مەردیت کرد بەلادا   هەوری نەگبەتت وەلادا
تا دنیا بێ ناوت ماوە   لە مێژوو، بەزێڕ نووسراوە

***

کوڕی کورد کامەی نەڕزابوو   دەماری پیاوەتی مابوو
کفن بەشان، سەر لەسەر دەست   لە ڕێی سەربەستی ڕیزی بەست
دڵ پڕ و دەست لەسەر خەنجەر   تینوو بە خوێنی داگیرکەر
تۆڵ ئەستێنی هەزار ساڵە   پاڵەوان ڕەنجبەر و پاڵە
ساتێک لەسەر جێ نەسرەوتن   وەشوێن قارەمانیان کەوتن
ژینی کوێلەیی بابەس بێ   حیزەبخویی بۆ ناکەس بێ
مردنیان ویست بەسەر بەرزی   دڵ و دەزگای دوژمن لەرزی
زۆڵە کوردی نامووس نەماو   ڕەتێنرا وەک پووشی لافاو

فرۆکە و تانکی تۆپ لەسەر   بەهرەی نەدا بۆ داگیرکەر
شکا، بەلام چۆن شکانێ!   هەر خۆی و خودا ئەیزانێ

***

کوژراین، خوێنی دوژمنمان ڕشت   هەوای ئازادیمان هەڵمشت
بای باڵمان داوە لە چیادا   ناوبانگمان کرد لە دنیادا
پەڕ و پۆمان دەر کردەوە   دیلیمان لە بیر بردەوە

***

یاباش هەر لەسەر بیری زووی   ماتە بۆ کەوی لەدەس چووی
قەفەزە شەڕەی هێناوە   جووتێک جاشوولەی تێناوە
یەک کۆنە جاشە و ماندووە   لە زەڕە و جووتە کەوتووە
ئیدیش مودێل شێست و شەشە   لە غیرەتی کورد بێبەشە
لەلای دوژمنی خوێندووە   بەرگی شەرمی داکەندووە
چەند لاویچێک جۆی بۆ بردوون   بە نەقیزەش فێری کردوون
دەلووشێنن تا ڕاوم کەن   دووبارە تووشی داوم کەن

***

بەلام تێناگەن بێچارە   ئەمە ئیشتیای بەفری پارە
ئەمرۆ لەگەڵ دوێنێ جیام   کەو نەماوم، شێری چیام
تازە بۆی ناچمەوە ناو داو   کوردیش دەبێ بێتە بەرچاو
زمان و ئەدەبیاتەکەم   گوڵی هیواو ئاواتەکەم
پێویستە بگەشێتەوە   ناشێ لە بیر بچێتەوە
دەبێ ئالای «خانی» هەڵکەم   دەگەڵ هەورانی تێکەڵ کەم
شیعری «حاجی» دەخوێنمەوە   تۆڵە لە زۆڵ دەستێنمەوە
گۆران و بێکەس یاد ئەکەم   گیانی پیرەمێرد شاد ئەکەم

بەگڕی نەورۆزی ڕزگاریم — دەسووتێ باری هەژاریم
مام یابا خەیاڵت خاوە — چت دەس ناکەوێ لەم ڕاوە
سوێندم بە عابا و عەگاڵت — کورد نابنەوە بە ئاژاڵت
شیریان بدۆشی و پێی بڕژی — داوای ژیان کەن بیانکوژی
داو و دانەت خڕ کەرەوە — لەسەر وشتر بیانبەرەوە

***

لە ڕۆژی ١٩٦٨/٧/٦ جاشکی جەلال تاڵەبانی و برایم ئەحمەد بە چەک و ئەسپابی داگیرکەرانی کوردستان، هاتنە سەر پێشمەرگە و لە دوای شەڕێکی شەش ڕۆژە، پێشمەرگە دوو سەد جاشێکی لێ تۆپاندن و گەلێکیشی لێ بە دیل گرتن و لە کوردستانی ئازادی دەرکردنەوە. بەو هۆیەوە نووسراو.

شێناوی، باڵەکایەتی، ١٦/١٠/١٩٦٨

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ- مام باپیر! ئا بێ، دەنگوباس چیە؟
ب- وەخوا، حاڵ جاشگەل فرەخاس نیە
پ- گوایە گەرەکتە بێژی خەراون؟
ب- بەڵێ سەرشکیاو، پاشڵ دڕیاون
هەر لاشی جاشی کرمێ و بۆگەنە — کەفتگە لەو دەشت قەرە حەسەنە
پ- خاسە، خۆ ئێژن حوکمات گۆڕیاوە — چۆن جاش بەر ئەدا بەم لاو بەو لاوە؟
ب- پیرۆت بەعسیگەل خۆت ئەیانناسی — پا درێژ ناکەن هەرگیز وەڕاسی
وتیان حوزەیران جێ وەجێ ئەکەین — لەجۆر بنیادەم ئەمجا ڕێ ئەکەین
شەڕی هەڵدرێن دەرسی داداوین — خاسی باداوین، مەیژن هەر خاوین
کەچی ئەیدوونین ماڵ هەر ئەو ماڵە — هەر مێشکی پویچە و کەللەی بەتاڵە
وەدەور خۆیانا ئەسووڕێنەوە — خەریکن شەڕمان بۆ ئەنێنەوە

جاشگەل شەستوشەش، چی بڵێم؟ دوور لەڕووت داگــیراونـــەسە و وەســاچمە و بــارووت
بــــزووت ئـــەخەنە بـــن کـــلکیانەوە ئـــــەتەقن وەڵای کــــــوردستانەوە
وەحـــەچچەی بـــەعسی وەگــژمانا تـێن تــێناگـــەن ئــێمە ئـەیانناسین کـێن!

پـ دەیسـا چـەیان کـرد تـوخوا مـام بـاپیر؟
بـ لەنــاو تــەڵەدا سـمیان کـــــردی گـیــر
ویســتیان داگـیرکەن مـەڵبەن «جـەباری» تـــــیایا بگـــەوزن وە گـــوێچکە لاری
بـــەلاّم نـــەقیزەی پـــێشمەرگەی ئـازا پــێ گـــەیشت، کــاریان لە کـار تـرازا
هـــەروا جـاشک بـوو بـۆی دەرئــەپەڕی بـــەرەو تـــەویلەی عـــارەو ئـــەزەڕی
لوشـــمەی جـــەلال و زەڕیـــنی بـــلە دەری خست کـــــەوا پـــاڵوویان شــــلە
کـــوردستان خـــواردن بـۆ عـارەو نـاوێ بـــا هـــەزار جـاشکیش جـووتە بـهاوێ

پـ بـــەڵێ مـام بـاپیر! بـەعسی زۆر کـەرن وەهــیوای جـاشگەل زەحــمەت دەربەرن
شـــۆرش کـــوردستان دوژمـــن دڕێـنە مـــەلەی گـەرەکـە ئـەم گـۆمی خـوێنە
ئـــەیشزانــیت جـاشک مـەلە نـەزانـە ئـــاو بگــا بـە گـوێی، بـەشی خـنکانە
بـەعسی و جــەلال و بلە و جـاش و مـاش وەمــانگ ئـەحەپن گـەماڵ گـەل بـەلاش

***

شیناوی، باڵە کایەتی، جێژنی ڕەمەزان ۱۹٦۸/۱۲/۲۱

چۆن جێژنە ئە گرین؟

جـــێژنە، ئــی وا هـــەیە دڵــی خـۆشە زۆر کــەسیش لێــو بــەبار و ڕەشــپۆشە
هـــەیە دەســـتی ئــەخاتە نــاو خـەنەوە هەیشە مـاتە و دەسـی بـە ژێـر چـەنەوە
یــەک بـەناز پـا ئـەخاتە سـەر کـورسی زۆر دەســیش وان لەســەر زگـی بـرسی
یـەکێ سینی پـلاو و گـۆشتی لەپێش زۆری ئـــاواتـــەخوازە بـــۆ بـــرۆێش
یەک سمێڵ بـا ئـەدا بـە دەسـتی چـەور یەک دەسی پۆرگ ئەدا بەدەسکی تـەور

یەکێ قاقایەتی دەگەڵ یاران   زۆر کەسیرەش هەیە لەبەر باران
یەک جل و بەرگی تازە درواوە   یەکێ بێڕانک و پێچو پێڵاوە
یەک لە باوکی ئەسێنێ جێژنانە   زۆری بێباوک و وێڵی کۆڵانە
یەکێ سەرگەرمی بەزمی ڕەشبەڵەکە   یەک لەناو سەنگەرە و لە پشت کەڵەکە
یەک بە شادی لەناو ژن وماڵە   یەک لە دووری منال ژیان تاڵە
یەک لە بان سینە زەردە مەم دەگوشێ   یەک بەرەو دوژمنان بەسنگ ئەخوشێ
یەک لە شارا بە بێ ترس ژیاوە   یەکێ پێشمەرگەیە و بەسەر چیاوە
یەک «لەحیزی و سەلامەتی» دەگەڕێ   یەکێ سەرخۆش دەبێ بە کۆڕی شەڕێ
یەک لە بێ مووسی زبرە، یەک لووسە   هۆی چیە؟ باسی پووڵ و نامووسە
یەک دەژی بۆ دراو وەکۆ کردن   یەکێ نامووس پەرستە تا مردن
کوردسان ئەو بەهەشتی بێوێنە   نوقمی ناو خوێنە، بێسەر و شوێنە
دیل و داگیرکراوی ئەغیارە   لە هەمووی دەنگی داد و هەوارە
چەندی چاوت ئەگێڕی دار و پەتە   کوردی پێدادەکەن بە ناوی چەتە
کوێ ئەچی بەند و چاڵ و زیندانە   ماڵی تا ڕۆژی مەرگی کوردانە
چەند هەزاران منالی کورد بێباو   چاو کز و دڵ پەرۆش و سەر شێواو
چاوەڕێی باوک و کاکی گیراون   جێژنەیە، بێلیباس و بێدراون
چەند هەزار بێوەژن هەتیوبارە   چاو بە فرمێسک و دڵ برینداره

***

لاوی پێشمەرگە شارەزای دەردە   بۆیە جێ بەزمی جەژنی بن بەردە
دەیەوێ نیشتمانی ئازاد بێ   کورد هەمووی شاد و دوورە بێداد بێ
چاوی پڕ ئاوی بێوەژن بسڕێ   جلی جوان بۆ هەتیوی کورد بکڕێ
دەرکی زیندانەکان لە ڕێسمە بەرێ   کوردە گیراوەکان بخاتە دەرێ
باب و کوڕ مێرد و ژن بەیەک شاد بن   خەمی ڕۆژانی دیلی بەرباد بن

لاوی پێشمەرگە مەشخەڵە و ئەگرێ   تاریکایی لەسەر وڵات ئەبڕێ
دڵی شادە بە کاری پیاوانە   لاوی وا ڕۆشنایی چاوانە
ئەو دڵەی کوردسانی تێدایە   خەمی ماڵ و ژیان لەلای بایە

***

کوردی واش هەن دەژین بەبێخەبەری   چی لەوان دەردی هۆز و خاکە سەری؟!
بت و قەبیلەی ئەوان زگ و ورگن   هاری شوێن گۆشتن و ڕەوەی گورگن
جێگەیان بان حەمامە یان سفرە   پیاوەتی و زبری لای ئەوان کفرە
دۆشەکی تووکی قوو نەبێ نانوون   مێردن، ئاواتەخواز بە کەیبانوون
کوردی داخێون و دەڵێن کوردین   ترسەنۆکین، لە خشپە دڵخوردین
کوردی خاوو خلیسک و دەس بەخەنە   کورد نیە زۆڵە کوردی لاپرەسەنە
دایکی مێردی نەبوو ئەوەی هێنا   غەیرە کوردێک بوو، ناوەکەی لێنا
هەشە دەروێشە، سۆفیە، کوڵکە   ڕیشی ئالۆزە، پرچی پڕچلکە
مارگرە، ئاگر و خەڵووز خۆرە   تیخە، کەشکۆڵە. زەرگە، ساتۆرە
باری شێخو خەلیفە هەڵدەگرێ   بێخەبەر زاوە، بێخەبەر دەمرێ
بژی یان بمرێ هەر زیانبارە   دین و دنیای لەدەس چوو بێچارە

***

هەیشە هەر کوردە، خاینە و خەتەرە   هەرکەسێ بیکڕێ گۆشتی سەرچەپەرە
نیشتمان، دین و ئایین و نامووس   لای نیە، هەر ئەزانێ: بێنە فلووس
قوڵە چۆماغی دەستی زۆردارە   دڵی سەد پارەیە لە سوێی پارە
جاشە بێ فەرقە بۆی مەجووس و فەلە   کێیە جاش ئەگرێ پارە بێنێ حەلە
عارفە، بەکرە، قاسمە، عەفلەق   جاشی لازم بێ، گوێ لەقە و سم ڕەق
گازی بۆ ئەگرێ، جووتە هەڵداوێ   ئالیکی زۆر بێ، ئابرووی ناوێ
ئەوە ژەهری هەیە وەکوو مارە   تا سەری نەنجنی نیە چارە

***

هـێندەکـیش خـوێندەواری ڕەشـخوێنن   کوردی سـەر مـێز و مـەردی نـاو نـوێنن
کوردی چاکن لە دەوری شووشە عەرەق   فەلسەفەت بۆ دەڵـێ و قسـەی نـەستەق
ئـەڵێ مـن بـم وەهـا دەکـەم، واچێ   دوژمـــنێکم لەدەســتی دەرنـــاچێ
پـێی بـڵێ فـەرموو! وا چیا وەرە شـەڕ   گورجێ وشکاوی دادێ ئـەو دەمـی تـەڕ
پێت ئەڵێ من! بەکـێ ئـەڵێی مـن بـێم؟   دەشــتەکــی تـۆ، دەبـێ نـەزانـی کـێم!
کوڕی پشکەڵ ئـەفەندی، بـێتە شـەڕێ!   تــەخت و بـەختی زەمـانە وەردەگـەڕێ!
ئـــەوەپێویستە لێـــی گــەڕێی بــدوێ   تــا بــە سـەرخۆشی دەچـێتەوە دەنـوێ

***

جــێژنە، خــۆزگە دەســی ئــەوندم بـا   یـــان کــڵاوێکی ســەخرە جـندم بـا
هـــەرچـی بـم ویسـتبا لە هــەنبانە   دەربـــچووبا و بـــبا بـــە جــێژنانە

***

بـۆ مـەلا مـەنجەڵێک لە گـۆشت و پـڵاو   بــۆ فـــەقێ مـێزەرێکی هـەڵپێچراو
دەف و زەرگـــم دەدا بــە مــام دەروێش   تۆزێ ئـیمان بـە شـێخی خـۆ هـەڵکێش
ڕیشی سۆفیم دەشـوت بـە تـاید و سیم   سـەیری ئـاوێنەکـا بـڵێ مـن نـیم
بـــەشی حـــاجی درۆی زل و دەسـبڕ   بـەشی دێـوانـە حـاو و حـوو، مـڕە مـڕ
شـەتی بـەغدایـەشم ئـەکـردە شـەراب   بـۆ بـە دەم کـوردەکـانی عـالی جـەناب
خـەنە بـۆ پـیاوی دەم بـە نـووزە و شـل   شـــانە و ئـــاوێنەیێک و تــۆزێ کـل
لوڕ و کـــورتان و کـاو جـۆ بـۆ جـاش   پـاڵوو بـۆ بـەرمل و بـەڕەش بـۆ پـاش
شێست و شەش زەنگوڵەم ئەکردن بەش   لەمـلی جـاشەکـانی شـێست و شـەش
بـەشی داگـیرکەریش گـرامـێک بـیر   تـا بـزانـێ زمـان دەسـووتێ بـە سـیر!
بــیری کــوردتوانــەوە لەســەر دەرکـا   ئەقڵی بێ نـاشێ چـیدی خـۆی کـەر کـا
ڕەمـــەزانـــی ئـــەوەندە بـێڕۆن بـێ   شـەشەڵان گـرتنی دەبـێ چـۆن بـێ؟

***

سەد هەزار ئافەریم و هەی دەسخۆش — بەجەواڵ و بە هۆڕ بەچەنگ و بە کۆش
بۆ کوڕی کوردی مەردی ناوسەنگەر — لەم سەری کوردسان هەتا ئەو سەر
ڕەمزی ئازادی! لاوی پێشمەرگە! — خاکی پۆش! لێت مبارەک ئەم بەرگە
تۆی هومێدی گەلە هەزارەکەتی — تۆڵە ئەستێنی گوند و شارەکەتی
چەند هەزاران هەتیوی باوکوژراو — چەند هەتیوباری بێکەس و داماو
چاوەڕێی مژدەتن کە مزگێنی — جەژنی سەربەستی کوردی بۆ بێنی
سەر بڵند بین و سەربەخۆ کە بژین — جەژنمانە، نە ئێستەیە کە دژین
گەلی کورد تا ئەسیرە جەژنی نیە — ژینی بێ سەربەخۆیی نرخی چیە؟
جێژنی ئازادی جێژنی کوردە و بەس — ڕۆژێ کورد سەر نەوی نەکا بۆ کەس
ئەودەمە جەژنی ڕاست و جەژنی خۆش — بۆ هەموو کوردەواری، بۆ من و تۆش

***

حەمەدەمین فەرەج ـ کە زۆڵە کوردێکی نیشتمان فرۆش و هاوبیری جەلال تاڵەبانی بوو ـ کرا بە موتەسەڕیفی هەولێر. شێخ حەمەدەمین ناوێکیش ـ کە لەو زۆڵتر بوو ـ کرا بە قایمقامی هەڵەبجە:

شێناوێ، باڵەکایەتی، ٢٧/١/١٩٦٩

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب ـ پیروت زوو وەرە! مزگێنیم دەیە
پ ـ چبووە مام باپیر؟
ب ـ چەند جاشت هەیە؟
پ ـ بەخوا، هەردوانن یەک دێزە و یەک شین
ب ـ بڕۆ جلیان کە!
پ ـ تۆ جاشکت بۆ چین؟
ب ـ دەیانێرمە خوار، پیرۆت وەتەمام — جاشوولکەت بۆ بکەم بە قایم مەقام!

پ- چـی چـی؟ مـام بـاپیر دووپـاتەی کـەوە!

ب- چـی چـی، پـێ نـاوێ جاشک بـە بـرەوە

مـــوتەسەڕیفی هـــەولێر جـاشێکە   پشـتی بـە قـەدەر عـەنتەرناشێکە

پـیرۆت تـۆ بـۆ خـۆت ئـاگـات لێ نـیە   قـایمقامەکـەی هـەڵەبجە چـیە؟

پ- ڕاست ئەکـەی، ئـەویش جـاشە و شـێخیشە   ئـاخوڕە، پـەتکە، کـوتکە، مـێخیشە

پـێشوو ئـەیانوت وەحـیلەبازی   کـەرێک لە بـەغدا خـۆی کـردە قـازی

تو ئێژی ڕاسـت بـێ!

ب- بـۆچـی درۆیـە؟   ئێستاش هـەروایـە، مـاست بـرای دۆیـە

لەم ئـاڵوگۆڕەی دەور و حـەیامە   چوار سەر جـاش بـوونە خـاوەن ڕۆژنـامە

بـەغداد بـە پـیتە، جـاشی کـوردستان   لەوێ گـۆڕیاون، ئـێستە مـامۆستان

پ- سـا بـەخوا بـاپیر ئـەمەی پـێناوێ   بـیری قـایمقام لە دڵ دەربـاوێ

یـاڵ جـاشەکـانم لووس ئـەکـەم وەمـووس   پـێم خـۆشە بکـرێن بـە ڕۆژنـامەنووس

دێـزە، ڕەسـدنە، سـمی وەک گـوێزە   حـەیفە پـێی نـەڵێن مـامۆستا دێـزە

***

بەهۆی نەورۆزی ساڵی ١٩٦٩، لەسەر ئێزگەی شۆڕشی کوردستان خوێندرایەوە:

شیناوێ ١٩٦٩/٣/٢١

کوتکی کاوە

چـیرۆکـێک لە نـاومان بـاوە   زەهـاک و دوو مـار و کـاوە

لە پـێ دەشـتان، لە کـوێستانان   هـەموو شـەوگاری زسـتانان

وا بـوو بـە چـەندین هـەزار ساڵ   لە دەوری ئـاگـردانـی مـاڵ

نـەخوازە داپـیرەکـانمان   دنـیادیدە و ژیـرەکـانمان

لەبـەریان کـردووە دەمـاودەم   زۆر شـیرین دەڵـێن ڕۆنـەکـەم!

پــاپەتیەک هــەبووە چــۆڵپەرست جـــارێکیان هــەڵێکی دەس‌خست
ڕێگـــــای کـــەوتە کـــوردەواری لە چــــــیا هـــــــەڵیدا دەواری
زۆر لێی خۆش هـات هـەواری نـوێ قــرمی خــۆش کــرد لێــی نـەبزوێ
زەوی بـــە پــیت بــوو بـۆ کـێڵان لێـــمان کــەوتە گــەندەڵ فــێڵان
بـــــەدەم ئـــەیوت بـــراتـــانم بـــۆ ئـــێوە دیـــاری یــەزدانــم
ئــەسپ و حــوشتر یـەک ڕەگـەزن مارمێلکەش هـەر بـەچکەی پـەزن
ڕەز و پـــەزتان بـــدەن بــە مــن مـــن زۆرخـــۆرم، ئـــێوە کــەمن
عـــابای بـــەسەر شــاندا دابــوو کــەس نــەیدەزانــی چـی تـیا بـوو
کــوردی ســاویلکە و کــوردی زۆڵ بـــــــۆیان دا لە دەف و دەهـــۆڵ
یـــەک نـــەیدەزانـــی چ بــاسە ئـــەویان بـــۆ لســتنەوەی کــاسە
یـــەک بـــە حـــاووحو، مـڕەمڕ زۆڵـــەش تـــا ورگـــی بکـا پــڕ
کـــەوتنە خــاک و پــای بـێگانە دایـــان پـــێی ئـەم کــوردستانە
زەهـــاک بـــە کـــوێخا دانـــرا عـــــابای لە شـــــان وەلا درا
دوو مــار لەســەر شــانی ڕوابــوون دیــاری چــی غــەزەبی خـوا بـوون
مـــارێک بـــە ڕیش و پــرچــەوە تـــەزبیح بـــە مــلی چــرچــەوە
مـــێشکی لەســەر بـەتاڵ دەکـرد پـــڕی لە درۆ و خـــەیاڵ دەکــرد
مـــارەکـــەی‌تر شـــینە مــار بــوو شــاخدار بــوو کــونی لە شــار بــوو
شـــاڕەگ بسـێن و خـوێنمژ بـوو وەک قـــەسپی بــەغدا کوردکوژ بـوو
ئـەشیانگوت پـێشوو هـەردووک مار مـــاری شـــارو مـــاری ڕیشـدار
بــــنیچە کــورد بــوون، جـادووکار بــە ئــەفسوون کــردبونی بــە مــار

***

زەهـــاک و زۆڵـــە کــوردی مــار شـــیشانە گـیان کــوردی هــەژار
دەســـتیانکرد بـــە تـــالانکردن گــەلێک کــورد لە بــرسان مــردن

ئاژەڵیان بڕی لەو ناوە   کاتێ زانیان هیچ نەماوە
هاتنە سەر بیری پیاو خواردن   ڕۆژێ دوانیان لێ دەبژاردن
مێشکیان ئەدرا بە مارەکان   گۆشتیش بەشی خوونکارەکان
ئێسک بۆ سەگ و گوڵ و زۆڵ   بەر ماوێکیش بۆ پۆست بەکۆڵ
تا بە کورد بڵێ دەنگ مەکەن   دەگەڵ بەشی خوا جەنگ مەکەن
قەزاو قەدەر وای داناوە   لە ناوچاوانتان نووسراوە
مام کاوەی باوکی هەژدە کوڕ   ئاسنگەری بە هێز و گوڕ
حەڤدە کوڕیان سەر بڕیبوو   گەڕ لەسەر دوامین کوڕی بوو
ئاگری جەرگ زۆر بە تینە   تۆڵە دەرمانی برینە
بۆ تۆڵە دەستی لە ژیان شوت   دەستی دا کوتکی ئاسن کوت
بەرهەڵبێنەی کردە ئاڵا   زۆر حەشاماتی لێ هاڵا
گورانـدی وەک هەوری بەهار   ئەی کوردی ژێردەست و هەژار!
تا کەی پێخوستی بێگانەی؟   تا کەی لەچاوی خۆت تانەی؟
تا کەی بیرێک ناکەیتەوە؟   تا کەی ئاوڕ نادەیتەوە؟
تا کەی ئەژی بە سەرشۆڕی؟   بۆ زەق بەرەو گۆڕ ئەنۆڕی؟
بۆچ سەرکزی چارەنووسیت؟   چی لێهات کوردەناموسیت؟
با بەس بێ، سەرشۆڕی بەس بێ   ژین بە حیزی بۆ تەرەس بێ
ڕاپەڕە! باسک هەڵماڵە   خۆت باوێژەدەر لەم چاڵە
بەجێ بێڵە پایەی نزمت   سەربەرزکە خۆت و خزمت
تا سەر، ڕێی ئازادی بگرە   یان زۆر بە سەربەرزی بمرە
مەرگی گەڕناس هەر یەکجارە   مەرگی ترسەنۆک هەزارە
وەرن پیاو بین لە ڕووی مردن   بزووین بۆ دوژمن قڕکردن

***

بە نەعرەتەی مام کاوەی مەرد	لەرزە کەوتە بەردار و بەرد
لاوی کورد لە خەو ڕاپەڕین	وەک شێری ڕق هەستاو خوڕین
کاوە بڕۆ بە شوێنتەوەین	ئەوەی تۆی بە نیازی ئەوەین
هیچمان سەرمان نابەینەوە	تا تۆڵەی کورد ئەکەینەوە
با بشەکێ ئاڵای چەرمت	با تیندار بێ دڵی گەرمت
شان بەشان کوڕ و باب و کاک	گوڕیان بەست بۆ کۆشکی زەهاک
بۆ کوێ دەچی؟ کورد خۆرەکە!	کوردە زۆڵە چوار مۆرەکە!
ڕۆژ ڕۆژی نێرە پیاوانە	مردن بۆ خاوەن تاوانە

***

بوو بە شەڕ، شەڕی بەرانان	گەرمە کۆڕی پاڵەوانان
برووسکەی شیر، بارانی تیر	گرمەو گوڕینی لاو و پیر
ئەتاوێنن زۆری زۆردار	وەک بەفری بەر هەوری ئازار
ئێسک و ڕەگ و گۆشت لێکدرا	کۆشکی زوڵمی پێ تێکدرا
دیوار ڕمان، دەرگا شکان	خوێن و ئاسن پێکدا لکان
لاش کەوتن لەدوژمن و دۆست	لەسەر ڕێگە ئەبوونە کۆست
کاوە ئەیگوت: گوڕ ببەستن	ناشێ لە خەبات بوەستن
لینگ بەسەر لاشدا هەڵێنن	سەر بە دوژمن بنەوێنن
هێند لە گۆشتی خوێنتاڵ دران	خەنجەریان مشت و ماڵ کران
شەستەرەهێڵەی سەر و خوێن	زۆرداری دەرپەڕاند لە نوێن
وەک بەرازی دەورەدراو	بێ هەل و دەرەتان نەماو
ڕەنگ بزرکاو دەم بە جوێن	ئەیزیڕاند چڵکاو خۆر لە کوێن؟
جاشی کۆن و نوێ! بمگەنێ	بۆ جێتان هێشتووم بە تەنێ؟
کوا نزاگۆی درۆفرۆش	کوان گیرفان بڕی ڕۆژی خۆش؟

زۆریم لەگەڵ کرد بۆ ئێوە / نەمزانی ئەم دەردەی پێوە
بۆچ نایەن بەهاوارمەوە؟ / لەکوێدا خۆم بشارمەوە؟

***

بە دەوری خۆیدا ئەخولاوە / تووشی بوو بە تووشی کاوە
وتی دەرمانت لای منە / تۆ ژیانت لە خۆت دوژمنە
ئەوکەسەی خۆی بە تۆ فرۆت / تۆشی فرۆت، تەنیا بۆ خۆت
تاوان بۆ گەل دەژمێریەوە / چت لێ ساند پێی دەسپێریەوە
گریان و شین دادت نادا / هەی ڕووڕەش لە قاپی خوادا

***

کوتک هاڕەی دەهات ئۆخەی / سەری دوژمن سندانە دەی
بە کوتکێک ورد و خاشی کرد / بانگەوازی کرد: دوژمن مرد
کورد ڕزگار بوو لە بێگانە / کوردستان ماڵی خۆمانە
هەرچی کیژی کورد و کوڕە / هەرچی دڵ لە دوژمن پڕە
با بیکا بە بەزم و خۆشی / ئازادی خەمی داپۆشی
کورد کە ڕزگارە و دوژمن مرد / ڕۆژێکی نوێ دەستی پێکرد
با ناوی جەژنی نەورۆز بێ / جەژنە لە خۆمان پیرۆز بێ
لاشەی دوژمن وەکو کرا / ئاگرێکی تێ بەردا
لەبەر گڕی لاکی دوژمن / بوو بە هەڵپەڕکێی پیاوو ژن
لەو ڕۆژەوە کوردەواری / بۆ بیری ڕۆژی ڕزگاری
هەر ئەبێ هەڵکا ئاگرێ / گڕی تۆڵە دانامرێ
تا ئێرە چیرۆکی کۆنە / با بزانین ئێستامان چۆنە

***

کاوە (بارزانی)

دەردی پێشوو تووش بووینەوە	وەک پێشووش تێهەڵچووینەوە
زەهاک نەوەی ئەو زەهاکە	داگیرکەری ئاوو خاکە
زۆڵە کورد خۆی پێ دەفرۆشن	بە خوێنی گەلیان سەرخۆشن
هەر کوردن لێمان بوون بە مار	لە گوند و شار وەک شێت و هار
دەگەڕێن بۆ کوردی هەژار	بیکەن بە خۆراکی زۆردار
گەلێک ساوا و پیر و لاومان	خوران، دەرخران لەناومان
لە زۆر حەقدان تێپەڕیوە	کورد کەم ئازاری وای دیوە
بەلام خۆ لەگەڵ ئەوەشدا	لەم شەوەزەنگە ڕەشەشدا
زۆر سوپاس کاوەشمان هەیە	تیشکی ڕۆژی گەشمان هەیە
سەد وەک کاوە لەمێژوودا	لە زوودا و لە ڕابردوودا!
لە ڕاست بارزانی بێناوە	کەس وا ئازا نەڕسکاوە
لاوی کوردیش بە هەزاران	سڵ ناکەن لە سەرماو باران
پێشمەرگەن و دەس بە خەنجەر	گوێ بە فەرمان لەناو سەنگەر
بۆ تۆڵەساندن ئامادەن	لە شەڕ سەرخۆشی بێبادەن
خوێن ئەبەخشن بۆ ڕزگاری	بۆ سەربەستی کوردەواری
دەیسا کاوەی کورد! چی ماوە؟	ئازادمان بکە لەو داوە
دڵخۆش کە ئەو دڵمەندانە	کوا کوتکت؟ دوژمن سندانە
باجاشگر ئاویتەی گڵ بن	با جاشک لە ترسان سڵ بن
کوردستانە کەت ڕزگار کە	دەردی دڵی گەلت چار کە
با خۆ لە خەم جوێ کەینەوە	نەورۆزی کۆن نوێ کەینەوە

***

جەلال تاڵەبانی و جاشەکانی گوتبوویان ئێمەش کوردین! لە باوەشی داگیرکەرانی کوردستاندا جەژنی نەورۆز ئەکەین! بەو هۆیەوە نووسراو لە ئێزگەی شۆرشەوە بەدەنگی هەژار و دڵشاد مەسرەف خوێنرایەوە:

شێناوی، ١٩٦٩/٣/٢٣

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پـ مام باپیر ڕۆژباش!

بـ ئەی سەر چاوانم

پـ خاسی؟ بێخەمی؟

بـ دەردت لە گیانم

پـ وا هاتوومە لات، هەمە پرسیارێ

بـ فەرموو مام پیرۆت، سەدجار نە جارێ

پـ خەڵک لەو خوارە هاتوون و ئێژن
جاشگەلیش نەورۆز ئەیکەن بە جێژن

ئەمە یانی چی؟ سەرم سووڕ ماوە

بـ پیرۆت گیان تا کەی خەیاڵت خاوە؟

جەژنگرتنی ئێمە جیایە
جاش سەماکەری لەوەڕ و گیایە

تێ ئەگەی چم وت؟

پـ نە بەخوا، کاکە
بۆمی بڵێوە و بۆم یەکالاکە

بـ مام پیرۆت زۆر زوو ساڵێک لەساڵان
هێندێک پەت وەسەر هاتن بۆ تالان

زەهاک ناوێکیان سەردەستەی خێڵ بوو
دڵڕەش و پیس و خوار و بە فێڵ بوو

ئەیانوت شیمال وەکوردەواری
جاش کوردیان ئەگرت بۆ بار و سواری

کوردیان دەرئەکرد لە ماڵ و مەزرا
ڕەشی چۆڵپەرست لێ دائەمەزرا

ئەیانگوت نابێ کوردێک بمێنێ
کوردستانیان کرد بە گۆمی خوێنێ

ژن داگیر کردن منداڵ سووتاندن
تەبەک ڕفاندن، ئاژەڵ فەوتاندن

هەرچیان لەدەست هات درێغیان نەکرد
بە هەزاران کورد لە زیندانا مرد

پ- باپیر کەس نەبوو دەمیان بکشێنێ؟   بۆ کوردی هەژار تۆڵە بستێنێ؟
ب- بەخوا بێ سەبری، زۆر هەڵەی پیرۆت   بۆ ڕاناوێستی، تەواوی کەم بۆت؟
پ- وا ڕاوێستاوم، دە باپیر فەرموو
ب- خوا بۆ کوردی نارد یەکێ ڕیش چەرموو
ناوی کاوە بوو، وەستا خاڵە بوو   پاڵە بوو، تەمەن حەفتا ساڵە بوو
کوتکێ گرانی نایە سەر شانی   بوو بە شۆرشگێڕ لە کوردستانی
کوڕگەل دایە دوو، دەس لە بان خەنجەر   دوژمنیان شکاند لەم سەر تا ئەو سەر
کوردستان بووە گۆڕ بۆ دوژمنی   کاوە بە کوتکێ زەهاکی جنی
پ- ئای دەسخۆش کاوە قوربانی کوڕم   خۆیشم لە کوێ بووم، ورگی بدڕم؟
ب- پیرۆت گوێ بگرە!
پ- دڵم لە لاتە
ب- کاتێ دامریا، ئەم کارەساتە
سەرەتای مانگی خاکەلێوە بوو   موژدەی ئازادیی کوردی پێوە بوو
ئیتر لەوساوە لە کوردەواری   جەژنە بۆ یادی ڕۆژی ڕزگاری
پ- هەر بژی باپیر، زۆرزانی بەخوا   دەیسا پێم بێژە جاشک چ دەخوا؟
نەورۆز وا جێژنی شۆڕشگێڕییە   چ دەخڵی وەسەر جاشکی خوێرییە؟
ب- ها، وتمان فەسڵ فەسڵی بەهار بوو   نزیک نیسان و دوایی ئازار بوو
فەسڵی بەهاریش لە هەموو جێیە   موژدەی لەوەڕی بۆ جاشگەل پێیە
پرزەی ئاخوڕ و کای زەرد نامێنێ   زەوی لە گش لا قەرسیل دەڕوێنێ
مەسەلێک هەیە دەیڵێن، تۆ بێژە
پ- بەهار بەهەشتی نێرە گوێرێژە
ب- بەڵێ بۆ جاشگەل جەژنی لەوەڕە   کلک با ئەدەن لەناو سێوەڕە
تێر ئەزەڕێنن وەزمان داگیرکەر   بۆ دوژمنی کورد ئەبنە بارەبەر

پـ ئـەرێ مـام بـاپیر، جـاش بـۆ وا کـەرە؟
بـ ئەم پرسە بۆ جاش شێست و شەش بەرە
یـان لە مـامۆستا عـەونی پـرسیارکە — بـێژە بـۆ جوابـم تـۆزێک گـوێ لارکـە
تـا بـڵێ جـەناب «مـقیاس» نـەماوە — جـاشەتی کـردن لە ڕێـی دراوە
وەتـەن و نـامووس لای جـاش پـارەیە — چـیتر نـازانـێ ئـەو بـێچارەیە
پـ بـەخوا، ڕاست ئـێژی، جـاش بـەسەزمانن — دەسـتەی خـۆفرۆش ڕوو لە نـەمانن
خـوا ڕوویـان ڕەش کـا وەک ڕوویـان ڕەشـە — کـورد ئـەوانـەی هـەن بـۆیە بـێبەشە
بـ پـیرۆت خـەم مـەخۆ، هـیچ بـاکت نـەبێ — لە هەموو چەمێک چەقەڵ هەر ئەبێ
پـێشمەرگە خـۆش بـێ، شـۆرش بـە هـێزە — کـاری لێ نـاکـا، زەڕیـنی دێـزە
پـ خـۆیشم مـام بـاپیر خـەنجەرێ ئـەکرم — تووشی جاشک بم کلک و گوێی ئەبرم

***

شیناوێ، باڵەکایەتی، ٢/٤/١٩٦٩

بەزمی بەهار

مـزگێنی دا بـە سـروە بـای بـەهاری — وا هـاتەوە نـەورۆزی کـوردەواری
بـە تـیشکە تـێکشکا سوپای کـرێوە — هـەواری ڕۆژ گـەیشتە خـاکـەلێوە
فـەرمان درا بـە سـەوزە سـەر هـەڵێنێ — چیدی لە بەندی خـاکـی ڕەش نـەمێنێ
بـا دەرکـەون، کـوڵ و کـەسەر بـنێژن — بـا ڕۆژی ڕزگـاری بکـەن بـە جـێژن
شـەماڵ، گـەواڵ گـەواڵ هـەور بـنێرێ — ئاهەنگ و بەزمی جەژنی پـێ بسـپێرێ

***

حـیلکانەوە لەو مـوژدە ئـاودڕ خـڕ — ڕەش بوونەوە، ڕیشـی سـپی چیای چڕ
چـڵوو گـەشایەوە و بـزەی لەسـەر لێـو — پۆتراکـی خۆی ڕازانـدەوە بـە گـوێ زێـو
هەور لە دەشت و شیو و پۆپە شاخان — کـردی بـە تـۆپ تـەقاندن و چـراخـان
مـراری بـێژماری دادەبـارانـد — لە دار و دەر ڕووتـی و نـەداری تـاراند

شـــەماڵە، گــاڵە گــاڵیەتی و لە کــارە — هـــەڵگرنەوا! شــاباشی شــای بـــەهارە
شینکە بـە گـەل، لە گـڵ سـەری دەرێـنا — هەریەکە چـەند قـل و پـەلێ بـە شـوێنا
خــڕی بــەرۆک پــڕن لە دەنکـە بـاران — تـازە و تــەڕن بـۆ کـۆڕ و بـەزمی یـاران
نـــەورۆزە مشــتی پــڕگەلای تــەلایە — هـەر کـارگە ـ بـێبەلا بـێ ـ بـێ گـەلایە
ئــەگــەر چــی ساوایـە بـەهار و بـاشە — لە چاوی بەد بـەدوور بـێ گـیا هـەراشـە
بە یەک یەکە و بـەکـۆ لەدەشت و دەردا — وەک کیژە کورد هەمووی گـوڵی لەسـەردا
شــالوور و بــولبول ســەرەڕۆی ئـەوینن — هـــەر چـــاوەچاویانە گــوڵان بــبینن
هــەر مــەلە بــۆ گــوڵی دڵـی ئـەخوێنێ — هــەر گـوڵە بـۆ دڵـداری خـۆی ئـەنوێنێ
نــەرگسی مــەست لە زەردەزیــڕە زیـزە — بە جـوانـی خـۆی دەنـازێ، زۆر بـە فـیزە
وەنــەوشە مـل کـەچە لە حـاند پـەپوولە — ڕێ یــداوە بــێوتەی مــەلا و پســوولە
وا کــــیژ و لاویش دەچــنە دەر لەدێــوە — لە ڕێـــوە تـێکدەگـەن ژوانگــە کـێوە
گــۆرمزە، مــام ڕێــوڵس و هــەندرێشن — بـــۆ دڵــتەڕان بــەهانەن و لە جـێشن
گۆوەند لە کەوشە، دوور لە وشکە سۆفین — دەرفــەتە مــەم گــوشین و هـەڵگلۆفین
شادن بە یـەک مـەل و گـوڵ و دڵ و دڵ — بەیەک ئەگەن لە بن دەوەن، لەسەر چڵ

***

هــەر مـن لە دووری تـۆ هـەژار و دامـاو — دەڕوانــمە ڕێگــەکـەت بـەچاوی پـڕئاو
بـــەشم هــەتا لەشــم لە تــۆوە دوورە — هەنیسک و هـەڵمژینی ئـەشکی سـوورە
خشڵی گوڵان! بەژن نـەمامی چاو کاڵ! — وەرە دەرمـــخە لەو ژیـــانی وا تـــاڵ
مـــن بــــولبولم لە نـاڵەدا بـەزانــدن — گــەرم و گـوڕی دڵـم دڵـی تـەزانـدن
بـــمگەیە! خـۆ بـنوێنە! دڵ بسـتێنە! — بـازاڕی گـەرمی نـازی گـوڵ بشکـێنە!

***

شیناوێ، باڵەکایەتی، ۷/۶/۱۹٦۹

دوژمنی نەزان

لە بیرمە لەم کوردستانە
لەم کوێستان و دارستانە
خێوی دیوەخانان مابوون
دوور لە ئێستا کەیخودا بوون
بۆ دڵخۆش بوونی میوانان
دەگەڕان بۆ چیرۆکزانان
سەر گوروشتەی نیوە شەوان
بەهانە بوون بۆ بێخەوان
ئێستا کە دیوان نەماون
سووری و ڕەشی دەوری داون
زۆربەی کورد بێهۆش کەوتووە
لەناو گوێی گادا خەوتووە
تاو سووتاندی و ناتلێتەوە
مەگین بەخەو بوخلێتەوە!
جا چونکە دنیا گۆڕاوە
سەرمایەی تەمەڵ دۆڕاوە
خەوتوو دەبێ بێدار کرێ
خۆی بناسێ و وەکار خرێ
بۆ کوردی لە خەو خەوی گێژ
بۆ خۆم دەبم بە چیرۆکبێژ
سەرگوزەشتەی من و عەرەو
بۆ ڕاپەڕینە نەک بۆ خەو!
با گوێم لێ بگرن گوێ دێران
بتەکێنەوە لە خۆ بوێران

***

چیرۆک

یەکێ هەبوو، یەکێ نەبوو
زەوی دەگەڕا بێپشوو
ڕۆژگارێکیان لە ڕۆژگاران
بەساڵ گەیوەتە هەزاران
زەردەشتی بووم، ئاگرپەرست
گوێم لە ئاوێستا هەڵدەخست
وتاری موبیدم ئەبیست
ئاهۆرەموزدام خۆشدەویست
ئەهریمەنم لا دزێو بوو
پێم بەدفەڕو سەربزێو بوو
لە شەڕو شووڕ خۆم دەپاراست
دەژیام بەگاڵ و کەشک و ماست

چرای شەو، ڕۆن گەرچەکی خۆم پێڵاوی پێیم، کڵاشی دۆم
جانگ و بووزووم دەبەر دەکرد بێ وەی ژینم بەسەر دەبرد

***

بێئاگا شەوێک نیوە شەو بوو بەزیرژن و بە هەوهەو
وشتر سوار بە ناوگوند وەربوون کراس شۆڕ و بەن بە سەربوون
بە زمانێکی دژوار و ڕەق دەیاندرکاند قسەی نەستەق
ئەڵڵا بەرزە و یەزدان نەوی تەمی زەند و پازەند ڕەوی
قەڵماسک و ڕم و تیر و شیر وەک یەک ئەیپێکا لاو و پیر
کێ دەستی دانەنواند کوشتیان خوێنی کێ گەرم بوو ڕشتیان
تیخیان لەخوێنمان شەڵاڵ بوو خوێنی مەجووسان حەڵاڵ بوو
هاتنە سەر ژن و منداڵان ئەویش بەشێک بوون لە تاڵان
چ کرا، کردیان و بردیانن کەنیز و کوێلەی خۆیانن
لاوی کورد، پاڵەوانی کار فرۆشیار دەیدا بەکڕیار
کیژە کوردی پاک و ڕوو ئاڵ سەودای پێدەکرا بە کووتاڵ
پێتی ئاگر کەوتە ژێر ئاو ئاورگەکەم بوو بە میعراو
کرام بەد ئیسلامی دین پاک عارەو لێم بوون بەباب و کاک
موبید لە موغیەتی کەوت کرا بە مەلای مزگەوت
ڕۆژووم گرت و فێرە نوێژ بووم خرامە ئاو، بێ کرێژ بووم
لاشەی باوکم سەنگباران کرد تفم لە کاری جاران کرد
ئەوی خۆم کوشتم لەوانە جێگەی نیازانە و چل دانە
وتم ئۆخەی حەسامەوە خەم لاناکا بەلامەوە

***

لەو ساوە کوێلەم بۆ کاکم زۆر گوێ لە مست و چالاکم

هەرچی پێی ئەسپاردم کردم　　بۆ ئەو ژیام، بۆ ئەو مردم
پیتاکی خۆم بۆ وەکۆ کرد　　بۆ شەڕان لەشکەرم بۆ کرد
میسر و شامم بۆ ڕزگار کرد　　خاچپەرستم تار و مار کرد
بە زمانە شیرینەکەی ئەو　　زەمزەمەم هات بە ڕۆژ و شەو
بە عارەبیم نووسی و خوێندم　　هەر بەسەری ئەو بوو سوێندم
زۆر ئامێدی و شارەزووری　　بە نۆکەری هات و بووری
فێربووم پشتی خۆم دانەوێ　　عارەب پێی لێ نێ و سەر کەوێ

***

گەلانی دیش وەک من هاتن　　سەرێک مانەوە و هەڵاتن
بوونە خاوەن ماڵ و ئاڵا　　هەر خۆم مامەوە لە چاڵا
هیچکەس وەک خۆمی دەر نەبرد　　کەس وەک منی بەسەر نەبرد
نۆکەریم کرد بێ مووچە و نان　　کرام بە دارهەنەی تەونان
کەرکیت بووم کریان پێ کوتام　　بەشی من هەر هێندە بوو سوام
گوتم قەیناکا ئیسلامین　　هەردووک لکی یەک نەمامین
خوا وای نووسیوە لە چارەم　　من پیادەی ئەو ئاغا سوارەم
ڕازیم بە بەشی بێبەشی　　دەسازێم بە چارە ڕەشی
بۆ ئەو هەرچێکی مەبەسە　　زەرگ و ڕیش و پرچم بەسە

***

جا وەرنە سەیرم خزمینە　　چۆن گەڕا ئەم چەرخە شینە!
لە پاش هەزار ساڵ هاتوو چوو　　چوومەوە سەر دەقی پێشوو
من هیچ نەگۆڕام، هەر وا مام　　شانازی دەکەم بە ئیسلام
کاکم پەشیمان بۆتەوە!　　دیسان لێم تێهەڵچۆتەوە
لە ئیسلامەتی لایداوە　　ئاور نادا تەوە دواوە

کۆمۆنیستیشە و نازیشە   ورچی سپیە و بەرازیشە
هەرچیم بۆ کرد، بە هیچ ڕۆیی   لێم دەڕوانێ بە نامۆیی
نە پیاوەتی هەیە و نە خوا   جوو ئەو دەخوا، ئەو من دەخوا
هەر دەم پەلپێکم پێدەگرێ   کاری وام پێ دەکا نەکرێ
عەفلەق لای ئەو پێغەمبەرە   پێم دەڵێ سوژدەی بۆ بەرە
گەر نانیشت لەسەر سێڵە   نیشتمانت بەجێ بێڵە
ناوت ئەگۆڕم لەمەو پاش   کورد نابی و لای خۆم دەبیە جاش
ئەگینا پێت دەڵێم تۆ جووی   هەر دوژمنمی و هەر دوژمن بووی

***

لەشکەری لێ کردووم دیسان   لەشکەری دەست و دڵ پیسان
وشتری ئەمڕۆی فڕۆکە   قۆچەقانی نارنجۆکە
تیرەکەی بۆتە ناپاڵم   دەیهاوێتە سەر منداڵم
ڕمبی ئێستای لوولە تۆپە   دەمپێکێ لە ڕاستە و چۆپە
بە تێزاب گوندم قڕ دەکرێ   ساوای بێتاوان گڕ دەگرێ
کوردی خۆ فرۆشیان هەیە   جاشی زۆر لە جۆشیان هەیە
بۆ شەڕ دەستیان لەپشت ئەدەن   هەر خۆم بە خۆم بەکوشت ئەدەن

***

بەڵام

بەڵام ئەگەر ئەو گۆڕاون   لە پیاوەتی هەڵچۆڕاون
گەڕی جیهانیشمان گۆڕا   مام نازی لە بازی دۆڕا
شێر بوون بەپەندی پساتێ   تازە تاژیەگەڕ ناگاتێ
دەوری گەل خواردن بەسەر چوو   چیان دەوێ لەدەستیان دەرچوو

نەما ئیتر دەستم ببڕن دەستی خوێناویم پێ بسڕن
چاکیان کرد گەمارۆیاندام وەک هەبوون خۆیان نیشاندام
ئەگینا هەزارساڵی دیش فریو دەدرام بە پرچ و ڕیش

***

گەنجینە

ئافەریم یابا بۆ کارت بۆ خۆت و جاشی گوێ لارت
مێژووت بۆ تازە کردمەوە هباوماڵیت لەبیر بردمەوە
دوژمنی کەر گەنجینەیە ڕووی ڕەشی تۆ بێ پینەیە
کەوتە ڕوو دیوی ئاوەژووت کەڵپت دەرکەوتوون گورگەڕووت!
بۆ خۆت جادووی خۆت بەتاڵ کرد بۆ خۆت خۆت وێرانەماڵ کرد
دەستت لەنوشتە و فوو بەردا خڵتەت لە مێشکی من دەردا
زۆر بەجێ گورزی خۆت وەشاند بڕایەتیەکەت هەڵوەشاند
لە پەیمان رزگارت کردم لە زۆر دەردان چارت کردم
چیدی بە فێڵ نەتتاساندم خۆت و خۆشمت پێ ناساندم
بەوگرمەی کە بۆمبات باراند خەوی هەزار ساڵمت تاراند
بە زۆر چاوت پێ کردمەوە تۆ دۆڕاندت، من بردمەوە

***

نۆرەمە

سا خۆت بگرە بۆ تۆڵەی کورد بەژانە مستەکۆڵەی کورد
خەنجەرم چاوەڕێی تۆیە بۆ خوێنی پیس تا مەزرۆیە
وەرە بەو خەیاڵە کاڵەت لە شوێن خەونی هەزار ساڵەت
تا تێگەی ئەوی دیت هەو نیم شاهێنی چیام و کەو نیم

بیردانی مێشکت ڕزیوە — خەونی بەراوەژووت دیوە
کوردم و ئازادی خوازم — بە کوردستانم دەنازم
لەسەر چەوێک و لوێچێک خوڵ — دەدرم ورگی زۆر کەری زۆڵ
بە هومێدی کوردستانم — بەیاری کوردپەرستانم
تاڵاوت بەدەمدا دەکەم — کارمت دەگەڵ یەک لا دەکەم
لە کوردستان نەما کارت — تف لە حوشتر و دیدارت
لە پشتت دەبەستم هێلکە — دەچیە لای کوللە و مارمێلکە
دەبێ وات بوکتم بە هێری — هەر کەونە خەونان وەگێڕی
هەر بڵێ ڕۆژێک دەسبڕ بووین — بە دیمەن جوان و بن شڕ بووین
پەل بی و لە دووی جاشکان هەڵێی — وەیلی و یالەیلیان بۆ بڵێی

***

براێم ئەحمەدی محامی ـ کە فیلەسووف و مامۆستای کوردە خۆفرۆشەکان بوو ـ لە بێگانەپەرستی و نیشتمانفرۆشیدا ڕووی هەموو نامووس فرۆشێکی سپی کردەووە؛ لە ڕۆژنامە و گۆوارەکانی «نەوەر» و «ڕزگاری لە نامووس»دا هێرشی دەکردە سەر هەموو کوردێکی کوردستان پەرست و وەک توولە بە کونی خۆی ئەوەڕی.

لە ژێر ناوی «مامە پیرە»دا گەمارۆی «هەژار»ی دا و بە تیزەوە پێی گوت «شایەر و موهەرریجی بارزانی» و گوتی «هەژار کۆنە پەرستە و جوێن بە داگیرکەرانی کوردستان ئەدا و تورک و فارس و عەرەب بە برای هاوپشت و دڵسۆزی کورد نازانێ و کارێکی وا دەکا «کوردەکان ئەو برایانەیان ناخۆش بوێ! ئەمەش خزمەتە بە ئیستیعمار و کۆمپەرادۆر و زیانە بۆ گیرفانی زۆڵە کوردە نەجیبەکان». لە وەرامی نووسراوە بەنرخەکانی مامۆستادا ئەمە نووسراوە:

شیناوێ، باڵەکایەتی، ١٩٦٩/٦/٩

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب- پیرۆت! ئاوەرە

پ- ئێ، چی ڕووی داوە؟

ب- له کـــاری دنـــیا ســـەرم ســوور مــاوه!

پ- خێــره؟ چـــی بــووه؟

ب- کۆستــت نەکــەوێ — مـامۆستا جـاش بـێت، ئـیتر چت دەوێ؟

پ- کـامــە مـامــۆستــا؟

ب- کـابـــرا پیــرەکـــه — ئــەوەی تــۆ ئـەتـوت پـیاوێ زیـرەکـه

پ- زانــیم کـێ ئـێژی «بـلەی ئـەحەڕەش» — پیره پێشەنگی جاشی شێست و شـەش

ب- بـــەڵێ بـۆزی پـیر ڕێـــی لێ گـــۆڕاوه — لەســـــۆنگەی دراو ئـــابڕووی دۆڕاوه

له ژێــر عــەماشا جــاشی گــوێ لەقـه — بــاوکی عــوڕووبە و فــەرخـی عـەفلەقە

پ- کــە وابـــێ بـاپیر، ئــەو پـیره مـامه — جـوێن بـە کـورد ئـەدا له نـاو ڕۆژنـامە

مـامۆستا قــادری چـەم ڕێـزانـەکـەس — کـۆنه کـوردەکـەی قـانوونزانـەکـەس

ب- عـــامفەرم پـیرۆت، زانـیت خـۆیەسی — ڕێـــوی بــۆ سـیرمه مــڵ و مـۆیەسی

ئەو ساختەچیەکـەی ئـەمانگوت کورده — پشـــتی له ڕێـــباز عــــارەبا پــــرده

ئـــێژێ: عـــــارەبی کـوڵوانــه ســوورم — دۆستی عارەو بوو خـوشکەکـەی پـوورم

ئـێژێ: کـوردستان نـاشێ بـۆ کـورد بـێ — بـا لەژێــر چـەکـمەی بـێگانە ورد بـێ

ئـێژێ: کـێ کـورد بـێ ڕەگـەز پـەرستە — کــوردستان پــەرست نـازی و فـاشستە

ئـــێژێ: داگـــیرکەر بـرای خـۆمانن — کـورد بــۆ مــردن و ئـەوان بـۆ مـانن

پ- پیری ئاخرشەڕ دەک خوا ڕووی ڕەش کا — چۆن توانی وا خۆی بەسەد جێ بـەشکا

هەر ڕۆژ بە گەزێ، هەر شەو بە سـەنگێ — هەر سات له بارێ، هەر کات له ڕەنگـێ

ڕۆژێک له «ژێ، کاف» دەبوو بـە ئـەندام — جارێک له شۆڕش ئەیوت خـۆم کـوێخام

هـــەڵیکرد ئـــاڵای دژی کــۆمۆنیست — شووتی و تەماتەش سوور با نەیدەویست

له هـــەمەدانـــدا قــایش فـرۆش بــوو — دەمێک له تاران له حەیش و نـۆش بـوو

هـــاتەوه بــــەغدا بــــه داوێــنپاکـــی! — هـــاوماڵی بــەعسه بـه ئـیشتراکـی

پــاڵوو هـەڵماڵاو، مـنەی جـۆ دەکـا — عارەو سواریـەتی و قـەوچەی بۆ ئـەکـا

ب- بەڵێ پیرۆت گیان مامۆستا بلە   جێ پاڵووی شلە و زۆر جاشێ زلە
سووری دووگرە و هێلکەی بەرازە   لە ژێر تارای سوور، عوڕووبە بازە
پ- کەواتە بێژە وەک مەیموون وایە   وە زوڕنای لۆتی دێتە سەمایە
ب- بەڵێ مامۆستا جاشکی مەیدانە   ڕووگە و هومێدی ئاخوڕ و خانە
ئیتر ئالیکدەر بەکرە، موشیرە   بێژن ماست ڕەشە، ئێژێ وەک قیرە
شەڕی کورد بکەن، ئێژێ کوردکوژم   وشتری شاندەن ئەڵێ شیرمژم
نامەرد لە شەرم و نامووس بێبەشە   سووری کەن سوورە و ڕەشی کەن ڕەشە
پ- ئەی سندانی بێ، نرخی شەرەفی   خاین هەتا سەر دەنگ نادا دەفی
بازی وەریشی بابای خۆی ئەکا   سەلا لەو کەسەش خاین بۆی ئەکا
ب- جا ئێستا تۆ بڵێ کاک بلە چیە؟
پ- پیرەکەرێکە و لە ژێر بەعسیە

لە شەڕەکانیساڵی ١٩٦٩دا، جاشکەکانی برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی گوندی کوردانیان بۆ فرۆکەی دوژمن دەست نیشان دەکرد کە بۆمبارانی کەن. حکوومەت بەجفرە بەفرۆکەوانەکانی خۆی دەگوت: برای بەهیمەت (الاخ الشهم) عومەر دەبابە و پاڵەوان (البطل) عەلی عەسکەری هەر گوندێکی کوردستانیان بۆ دیاری کردن بۆمبارانی بکەن و لەناوی بەرن...

ناوپردان، ٥/١٠/١٩٦٩

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ- باپیر لە کوێ بووی؟
ب- بەخوا لەو دەشتە
پ- خۆشە ئەو دەشتە، وێنەی بەهەشتە
ب- بەڵام ئێستاکە وەک جەهەننەمە   کوشت و کوشتارە و هێمنایی کەمە
ژن و مناڵمان لە خوێن شەلاڵە   لە تەنگانەدان ڕەنجبەر و پاڵە

دوژمنی ناکەس بەر بۆمبای داون
پـ گەرەکتە بێژی بەعسی ناکەسن؟!
بـ بەعسی چی پیرۆت! جاشک تەرەسن
بەعسی دوژمنە و کوردستانخۆرە
پـ ئاخر مام باپیر! جاش کوڕی کەرە
نەخوێندەوارە بە خۆی نازانێ
بـ پیرۆت تۆ لە کوێی؟ کوردی خوێندەوار
بلە ناناسی ئەو مەحامیەکە؟
پـ چۆنی ناناسم! مامۆستای خۆم بوو
بـ بەڵێ مامۆستا دەس بەخەنەکە
ئێستە بۆ پارەو بۆ کوێخایەتی
ئێژێ ئاتۆمم دژی گەلی خۆم
جاش مامۆستایە و مامۆستای جاشە
عابای نامەردی لەسەرشانیەتی
جاشکی ئەو لە پێش ڕیزی دوژمندا
مناڵی ساواو ژن ئەسووتێنێ
فڕۆکە گوندم بەر بۆمبا ئەدا
ڕۆژنامەکەی ئەو دوژمن تاو ئەکا
داویەتە هاری ئەگرێ بەلەکمان
پـ یاخوا کوێری کات نان و نمەکمان
بە نانی کوردان گەورە کراوە
لەسەر شانی کورد کرا بە حاکم
بە کورد کوردێنە چاوی منی بەست

گوند و مەزرامان گەلێک سووتاون

گەر کورد بۆی بکا داخ و ناسۆرە
لە حاڵی دنیا زۆر بێخەبەرە
کوێری بێ گۆچان پێ لە کوێ دانێ؟
خوێناو هەڵێنن! لێمان بوون بە مار
مل باریکەکە؟ مامرە شامیەکە؟
بەلای خۆی بۆ کورد بۆمبای ئاتۆم بوو
لە پێشا بۆ کورد زۆرناژەنەکە
وازی هێناوە لە کوردایەتی
لەگەڵ دوژمنا کوردستان ئەخۆم
کەری بەرباری بەکر و عەمماشە
دوژمن بە کورد و کوردستانیەتی
بە سەولەی عارەب دێ بە گژ مندا
لەجێی کشتوکاڵ مردن دەچێنێ
جاشکی مامۆستا دەرسی دا ئەدا
خۆیشی تازیە و بۆ سەگ ڕاو ئەکا

بە پارەی ئێمە پێی خوێندراوە
بۆ دەس بڕینم خۆی کردە کاکم
تا لە سایەی من پلەی کەوتە دەست

لێم هەڵگەڕاوە و ڕووی کردە شاران — ڕۆژێک لە بەغدا جارێک لە تاران
خۆی خۆی فرۆشت و لە منیش ناگەڕێ — لێم بۆتە تۆڵە و بە کون دەوەڕێ
گەرەکیە ئێمەش جاش بین وەکوو ئەو — بەزۆر ڕامکێشێ بۆ تاریکەشەو
سا ئەبێ چ بکەین لەدەس ئەم توڵە؟
بـ- پیرۆت گیان خاین تەمەنی کوڵە
خۆفرۆش هەر بوون لە ناو گەلاندا — قەلی ڕەشیش هەن لەناو مەلاندا
بەلام دەستی گەل، خاین خنکێنە — گڕپەی ئازادی، دوژمن سووتێنە
کورد و کوردستان هەر ئازاد ئەبێ — دوژمنت کوێر و دۆستت شاد ئەبێ
ڕۆژی داگیرکەر لە ئاوا بوونە — بەرەو ئازادی ئاسۆمان ڕوونە
خاین مەرگی خۆی لەبەر چاویەتی — وا پەلەقاژەی گیانەلاویەتی
پـ- واتە، جاشە ڕەش بەلاش ئەزەڕێ
بـ- بێژە: توڵەیە و بە مانگ ئەوەڕێ

***

هەرکەس ئاگای لە ڕابردووی پاش پاشایەتی عیراقە، دەزانێ حیزبی کۆمۆنیست تا سەرێک دەگەڵ قاسمدا وەکوو گوێی هەرامە جووت بوون. لە کوشتاری بێ پرسیاری سەتان عەرەب و تورک و کورد لە مووسڵ و کەرکووک و کوێ و کوێ، وەک بزووت بوون. هەر کەسێ دەیگوت عەرەبیم، هەرچی بیگوتایە کوردم، بە گوناهی ناسیۆنالیستی لێبرابوون سەربەنیستی کەن. خێزەرەی بەرەی جرو جۆنگ کەڵکەڵەی کوێخایی کردن بای کردن و بایی کردن. دروشمی «مەتڵەب عەزیمی» کەریمی لێ دردۆنگ کردن، کەوتە گرتن و لێدانیان. کاتێ بەعسی کۆدەتای کرد، فەرمانی سوورقران دەرچوو. هەر ئەوانە سەریان دەرکرد کە ماڵیان لە کوردستان بوو؛ یان توانیبوویان هەڵێن و پەنا بە بارزانی بێنن. پەنادران؛ وەک خۆمان و تۆزێکیش زیاد، بەخێوکران و بە ئارخەیانی دامەزران و گوتمان بران. بەڵام دوای ئەوەندە ساڵە کە پەیمانە نەوتینەکەی نێوان سەددام و شورەوی ئیمزا کرا، بەعسی گوتی با بێنەوە، چیان لێنا کەم. هەر هێندەی فوو لە قەننەکەی، گشتی پێشمەرگەی جێهێشت و چوونە

بەغدا و لە جاریان دا کە ئەو کوردەی لە کێوانە و لەگەڵ دەوڵەتا شەڕیانە، کۆنەپەرست و سەهێۆنین: نیشانەشمان بەو نیشانە کە خۆمان بە چەکی سانتۆ فیشەکی ئەمریکاییمان بە دەوڵەتی سووسیاڵ بەعسیانەوە ناوە. دوانیان ناونران وەزیر و لە مووچە پێدان بەولاوە کەس چی بە کلاّو نەدەپێوان. بە پفی بەعسی فوودران و مل بە چەکی سووک وگران، دژی ئێمەی ـ کە پێشوو تێشوومان داون و لە سای ئێمە پارێزراون ـ دەگەڵ جاشی مام جەلال و فیئودالاّن وگجوو خاڵندی وەلیدی عارەب، هاتنە شەڕمان بۆ تالاّن و بێ ناموسی و بێشەرمانەش دەیاننووسی: ئێمە چونکە مارەبراوی مەسکەوین، پێمان مەڵێن جاش؛ پێشرەوین.

لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەم داناوە و لە ژمارەیەکی خەباتدا چاپکراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

هەمیشە پێشرەو!

پ- ئا وەرە بایز! ئەمە تۆ چیت کرد؟ لە شوعەتیەکەت بۆچ وازت هاورد!
ب- بێژم چە پیرۆت، سەرم لێ شێوا وە هەزار ڕبە و گەزیان ئەپێوا
ئەو ساڵە وتیان ئێمە ئومەمین گشکیان یەک تیرەن خەڵک سەر زەمین*
دژ چەوسێنەر و دۆستی چەوساوین ئاوی بێ‌نان و نانی بێ‌ئاوین
وتم: ئومەمی وە کوردی چیە؟ وتیان: بێ‌دەنگ بە! کورد ئۆمەت نیە
پ- دوور لە ڕووت، خۆتیان کردە گوێرەکە؟
ب- پیرۆت! لە قسەما دلۆپە مەکە
هەتا پەنج شەش ساڵ ئەمەیان جاوی ڕۆژێ جاریان دا وەتەنگەتاوی
کوردیش ئۆمەتە و مافی ژینی هەس یارمەتی ئەدەین زیاتر لە هەر کەس
ئەشێ کوردستان مەزن دروس کەین ئەشێ داگیرکەر کوردستان وس کەین
پ- ئەمەیان لە چی و ئەویان لە چی بوو؟
ب- من ئێژم گشتی لە بار کەچی بوو

---

* ئومەمی: نێوەنەتەویی.

هەتا دەهۆڵیان دەنگی ئەداوە   وە کوردیان ئەوت بچۆ بەولاوە

هەر دەهۆڵ دڕیا کردیانمە کاکە

پـ وتیان چەرمە کورد بۆ دەهۆڵ چاکە؟

بـ بەسیەسی پیرۆت! چەن چەنە بازی

پـ بۆیە کورد ئێژن بۆز وە لاوازی

بـ دەسا بیوڕەوە

پـ بەڵێ، دەی فەرموو   نایەژم نەحلەت لە بووک و پەردوو

ئیتر لەو ساوە بووم وە وشکەڕن   ئەوان لە بان پەت، هەڵپەڕکێ لە من

وە بڕژی، وە چەپلەڕێزان   هۆشیشم بڕیا لە ماڵ و خێزان

وەگیان تۆ نە نان، نە ئاوم بۆ ما   بووم وە چەوێک لە تەهی گۆما

پـ پاشان؟

بـ پاشان چی؟ کۆدەتا کریا   کێ سوور بوو کوژیا، دادڕیا، بریا

کەوڵیان ئەفرۆشیا، وەک کەوڵی دەڵەک   لەگش ئاقارێ لاش کریان کەڵەک

پـ بایز وەک ئێژی ڕاوە وەراز بوو   جا لەم سوور کوژیە، کەسیان دەرواز بوو؟

بـ بەڵێ لە سۆنگەی منی خێرومەند   زۆریان دەرچوون و خۆمیان کردە پەند

وەپلەپرووزێ کێ هاتە لامان   لە مردن خەلست لەسای پەنامان

وە نان و ئاوم زینگوو بوونەوە   تێریان خوارد، ئێستە تێهەڵچوونەوە

چوگنە بان کورسی و پێم پێ ئەخەنن   هاتوون تۆڵ دیزە لە جام ئەسەنن

وەبڕنە و خۆمان خۆمان ئەپێکن

پـ ناوێرم بێژم عەجە و خەرێکن

ئاخر فامینێ، ئاوەزێ، بیرێ   ناترسن دیسان تێیان بگیرێ؟

وە بلوێر فێڵباز کەفتگنە سەما   چی ئەکەن، ئەگەر دەنگ بلوێر نەما؟

بـ پیرۆت چۆن ئێژی کار خەراو ئەکەن؟   وەم شەڕە کوردە ڕەنگ تەواو ئەکەن

ئەمانە ناشێ بێکار دانیشن   سمێلیان سووزیا، هەڵوەدای ڕیشن

جـاشیەل ئـەقتاعی سم خـڕ و شینەن | جـاش خـالیدەکـان بـۆرەڵووکینەن *
جاش تـەقەددومی ڕوو زەردن تـۆزێ ** | لەم لاو لەولاش هەن چەن جاشە بۆزێ
ئـەمانە گـەرچـی سـووری کـاڵیشن | پـاشماوەی جـاری ئـاش بـە تـاڵیشن
لە نـاو جـاشگەلدا جاشی سوور ئـەون | وە گـفتی خـۆشیان دایـم پـێشڕەون
پـ ئـێمام بـایزۆکـە! ئـاخری خـێر بـێ | دوور نیە ئەم چەشتەش وەدەمیان سوێر بـێ

***

ساڵی حەفتا بەعسی عیراق بانگاوازی خودموختاری کوردەواری لە ڕووی نـاچاری ڕاگـەیاند و زۆربـەی خوێندەواری کوردیان کێشا شار و مووچە و کاریان بۆ دیاری کرد. لە ساڵی حەفتاویەکا منی هەژار بەسەرۆکی دەستەی نووسەرانی کوردی عیراق هەڵبژێرام. لە پاش چەرمەسەرێکی زۆر، دەستووری بڵاوکردنی گۆڤارێکمان لە ژێر ناوی «نووسەری کورد» لە دەوڵەتی بەعسی وەرگرت. من لام وابوو ئەو مافەی بە کوردیان داوە تا سەر نابێ و بەعسی ملهوڕ هەر بینا پاشگەز بوونەوە و بیانوێکمان بۆ ئەدۆزنەوە و ریسە باش بانەدراوەکەمان لێدەکەنەوە بە لۆکە. بەو خەیاڵە ئەم پەخشان و شیعرەم لە یەکەمین ژمارەی گۆڤارەکەدا نووسیوە:

لە دەمی نەهەنگا

مارسی ١٩٧١

دەڵێن ئەگەر وردە گۆشت و بەرماو لە کەلێنە کەڵپی نەهەنگدا شەوێک بمێنێتەوە، لێی دەبێتە ژەهر و دەیکوژێ. جا لە دوای خواردنی نێچیر دەم دەکاتەوە و مەلێکی بچووک دەچێتە ناو زاریەوە و ددانەکانی داژنێتەوە و بەو بەرماوە دەژی:

مـەلم مـەلێکی بـچووکم | بـێهێزن بـاڵ و دەنـووکم
بـێناوم لە نـاو مـەلاندا | ئـاوارە لە چـیا و تـەلاندا

---

* جاشکە عەرەبەکان ناویان نرابوو خالیدی کوڕی وەلید.

** مام جەلال و جاشەکانی هاوکورتانی بەخۆیان دەگوت «تقدمی» واتا: پێشکەوتنخواز.

ئەگەر هەوا گەرمە، سەردە   جێگەم تەڕاش و بن بەردە
کەس بەسەرم ناکاتەوە   کەس ئاوڕم لێناداتەوە
وەکوو پووشێکم لەدەم با   شەماڵ دامنێ، زریان دەمبا
باشوو نەمخوا، باز دەمگرێ   ڕێگەم پڕ لە کۆسپە و گرێ
لە ژیانمدا خۆشی نەدیو   لانەشێواوم بێبژێو
بە ناهومێدی سووڕ ئەخۆم   نازانم بەرەو کوێ ئەڕۆم!

***

دامەزراوم لەلای نەهەنگ   چینە و دانم کەوتۆتە چەنگ
دەمی بۆم داچەقاندووە   گەوی لیچی ڕەواندووە
پێک هاتووین ددان ئاژن بم   لە ناو کەڵپان بەرماو چن بم
من نەبم، دەمی بۆن دەگرێ   من یاریدەی نەدەم، دەمرێ
جێم باشە خوا نەیشێوێنێ   بەڵام تا کەی وا دەمێنێ
نەهەنگی ئاغام زۆرخۆرە   بێ بەزەیە، خاوەن زۆرە
ئەگەر جارێک لەم چینەمدا   مچورکێکی هات بە دەمدا
ئەگەر گەرم داهات گیانی   گۆشت مەلی بە دەرمان زانی
ئەگەر لە جوابی پرسیارێک   دەمی بە یەکادا جارێک
منی کڵۆڵ چیبێ چارەم؟   ئای کە هەژار و بێچارەم!

***

وەک باس کرا ساڵی حەفتا بە بەڵێنی خودموختاریی کوردەواری لە عیراقدا، دەگەڵ بەعس ئاشت بووینەوە؛ بە کوردی لەشەڕ چووینەوە. مامۆستاکان چوونە بەغداو بوونە وەزیر و مودیر و ئەستاندار و دەست ئەندەرکار. بەشی زۆریان لە ڕێگەی چەوری پێخۆریان، لەبەر مەستی پارە و کورسی، تێر ئاگای لەبرسی نەما. دەسکرا بە خانوو کڕین و ترۆمبیلی جوان لێخوڕین. پێشمەرگە ڕەمەکیەکانیش ـکە ئەوان شەڕیان بردەوە ـ ڕژانە ناوشارانەوە و چوونە ناو ریزی بێکاران و لە بیرزلان برانەوە. بەم شیعرانە تۆزێ گلەم لەو خۆبوێرانەی خۆمان کرد و ناوم لێ نا «حەللەق، مەللەق». چیرۆکنووسی بەناوبانگ «مەم» ـ سەرپەرستی گۆواری «هەولێر»ی ئەودەم ـ بۆمی چاپ کرد. منیش بۆ بەلاگێری ئەم دوو دووبەیتی ئاخریەکەم ـکە تێر و خەست و خوڵتر بوون ـ دەراویشت و خاڵمان لە جێی بەتاڵ دانا.

هەر شیعر لەچاپ هاتەدەر، هەرچی، هەرچی و پەرچی کار لەمست و هەڵپەرست و بەناوی کوردایەتیەوە، بۆکورد فرۆشتن چەرچی بوون، وەک زەردەواڵەی هارووژاو هورووژمیان کرد. شیعری ئابرووبەریان دری؛ مەمیان لەسەرکار وەلابرد. هەرار شکایەتیان پتر لەلای بارزانی لەمن کرد. وتیان هەژار دژی کوردە و خاین دەبێ سزا بدرێ.

کە بارزانی ئەمەی پێ زانی، خواستمی و شیعرەکانم بۆ خوێندەوە. لە جیات سزا، سەد ئافەرینی لێکردم و فەرمووی دەستم دەگەڵ دەستی تۆیە. ئیتر لەدەست ئەو گورگانەی واکەوڵەمەریان پۆشیبوو، پاراستمی؛ مەمیش لە ئازار ڕزگار بوو.

شیاوی باسە عارەب و کوردی عێراقی، هەڵبەستی تازەبابەتی پەتپساویان ـکە بەلاوە زۆر پەسەندە ـ ناو لێناوە شیعری «حوڕڕ» واتا ئازاد.

هەژار بۆ گاڵتە شیعری حوڕڕی نووسیوە:

مانگی پێنجەمی ساڵی ١٩٧١

حەللەق و مەللەق

مــــامە گــیان ســـلاوی بـــۆندار   پـــیرۆز بـــێ قــەنەفە و کـورسی

گەر لە پچووکی خـۆت ئـەپرسی   مـــاوم بـــــەلام بـــە لارە لار

*

نــەگــۆڕاوم، هــەروەک پــێشووم
وەک زوو دیــوتم هــەر بــێکارم
هــــــەر نـــەدار و نـــالەبارم
بـــێنان و بــێبەرگ و تــێشووم

*

مــامە گــیان ئــەوکاتە لە چــیا
پێکەوە دەژیــاین لە ئـەشکەوت
ڕانک شـــڕۆڵ و کـلاش چـەوت
لە هیچ شت لێک نـەبووین جـیا

*

بــرای یــەکتر بــووین ئـەو ڕۆژە
دەتــفەرموو ئــەگـەر ئـازاد بـین
لە سووچێک بەمافێک شاد بـین
دەتکـــــەمە دەرزی بـــــەرکۆژە

*

بـــەناو ئــازادیــمان وەرگــرت
تــۆ هــاتیە شــار و ئـەفەندیت
کەس نازانێ چۆنی و چـەندیت
خانووی شەش حەو قاتت سەرگرت

*

یـــــــانسیبت بـــــــردۆتەوە
قـــاسەت لە پـــارە ئـاخنیوە
زۆربـــەی زێـــڕە و کــەمی زیـوە
مـــنیشت لەبـــیر چـــۆتەوە

*

عــەریزەم نــووسی بــۆ خــانوو
چــونکە خــانوویان سـووتاندووم
لە زەوی دەریــــانپەڕانــــدووم
بـــێجێن مـــناڵ و کــەیبانوو

*

لە ســـەرت نــووسی: نـاتکەوێ
زەوی و خــانوو لە کــوێ بـێنم؟
چۆن سەری حـوکمات دێشـێنم!
بــۆ خــۆت بـژی لێــر و لەوێ

*

گـــوتم بـــێجلکم، بــێتینم
مـــەدرەسەی دەوێ زارۆکـــم
فــەرمووت: دە بـەردە بـەرۆکـم
نــــــابێ جـــارێتر بـــتبینم

*

دەردی تـــازەت پـــێدامـــەوە پاش ئەو هەموو دەردەی چێشتم
بە مـارسیدس بـەجێت هـێشتم پـــاپەتی و پـــیادە مـــامەوە

*

بــێئەمەگ! بــە خــوێنی ئـاڵم کــورسی بــەرزم بــۆ تـۆ کـڕی
تۆش چڵمی خۆت بە من سڕی تـــۆ ســازی و مــن ژیــان‌تاڵم

*

بـــا وا بــێ مــامە بـا وا بــێ بـا خـوێنبەهای مـن فـیڕۆ بـێ
هـەرچـی مـن کـردم بـۆ تـۆ بـێ با ئـەو قـەرزەی مـن فـەوتا بـێ

***

ساڵی ١٩٧١ وەک دەستەی نووسەران پێکهات، فـەرهەنگستانی کـوردانـیش بـەناوی «کـۆڕی زانـیاری» دامەزرێنرا؛ لەویش بەئەندامی کارا وەریانگرتم. لە لیژنەی کتێبی دەرسیش بۆ منداڵی کورد بەشدار بووم. بۆ گۆڤار و ڕۆژنامانیش وتار و شیعرم نووسیوە. جاروبارەش بە ئارەزوو یان ڕوو لێنانی هەواڵان ـ تاکوو تەرا ـ هۆنراوم هۆنیوەتەوە. بەشی زۆریان بەعسی وێڕای تاڵانکردنی ماڵەکەم، لەناویاندان. ئەو تۆزەی کە بۆم خـەلساون ئەوانەن کە لەمەودوا دێن:

مەتەڵ

بۆ کتێبی سەرەتایی

دەبـزانــە چــیە؟ خــۆشە مــەتەڵم بــیری لێ بکــەوە مــەڵێ تــەنبەڵم
گــیان لەبــەرێکە مــەلەوانــی گــۆم زۆرجــاران دیــوتە لە ڕووبـار و چـۆم
بێ‌قاچ و دەستە، بـێ‌چرپە و هـەستە لە شــەپۆل بــڕین وەکـوو مـقەستە
بـــاڵیشی هــەیە و پــێیان نـافڕێ زاریشـــی هــەیە و هــەرگیز نـاقڕێ
نــیوە لە نــاوی دەی لەچــل کــەمە مـای بـۆ بـنووسە و بـیخۆ سـێ‌ژەمە
ئەگەر پـێت نـەکرا هـێشتا بـیناسی دەتخەمە ناو ئاو دەتکـەم بـە مـاسی

***

دایک و باب

بە ڕەنجی دایک بەخێو کراوم   باوک ماندوو بوو بۆ نان و ئاوم
دایکی دڵسۆزم پەروەردەی کردم   ئەگەر ئەو نەبا زۆر زوو دەمردم
دایک زۆر لە خۆی خۆشتری دەوێم   ئەو بەرگم دەشوا، ئەو ڕادەخا جێم
پێڵاوی دایک لە بانی چاوم   باوکم خۆش دەوێ هەتا من ماوم

***

یاری

تۆپی یاریم زۆر خۆش دەوێ   یاریم لەبەر چاو ناکەوێ
پیاو بەوەرزش بەهێز دەبێ   لای مەردم خاوەن ڕێز دەبێ
وەرزش مرۆ ئازا دەکا   ئازا وڵات ئاوا دەکا
من لە وەرزش پاڵەوانم   ڕۆڵەی ئازای کوردستانم

***

سەعات

چک چکی سەعات دەڵێ: وشیار بە   تەوەزەل مەبە، خەریکی کار بە
وەک من تێکۆشە بەڕۆژ و بەشەو   هیچ پەیدا نابێ بە تەنبەڵی و خەو
ماندوو بوون و کار مایەی ژیانە   بێکار ڕابواردن ڕەنج و زیانە
گەر من کار نەکەم لەشم ژەنگ دێنێ   دەچمە سەر وەستا هەڵموەشێنێ
مرۆڤ کار نەکا، کاری زۆر لەنگە   ژەنگی بێکاری شوورەیی و نەنگە

***

بەهار

زســـتان نـــەما بـــەهار هـــات خـــۆشی بـــۆ گـــوند و شـــار هـــات
بـــولبول گـــەیی بـــە مـــرادی دەخـــــوێنێ بـــــەئازادی
پـــەپوولە لە چـــڵ بـــۆ چـــڵ دەچـــن بـــۆ ســـەیرانـــی گـــوڵ
جـــوانـــە ئـــەم چـیاو دەشـــتە کـــــوردستان وەک بـــەهەشتە

***

سروود

کوردستانی جوان! ئەی نیشتمانم ڕووناکی چاوم، ئارامی گیانم
لەدەست بـــێگانە دەرت دەهـــێنم پێشمەرگەی تۆم و تۆڵەت دەستێنم

***

ســـاوا بـــووم چـاوم بـەتۆ هـەڵێنا لەپـێش بـابەدا نـاوی تـۆم هـێنا
هەتا دەشمرم هەر تۆی ڕووگەی من ڕزگـارت دەکـەم لەدەستی دوژمـن

***

کورد بۆ سەربەستی خوێنی دەبەخشێ ئـاڵای ئـازادی بـەخوێن دەنـەخشێ
خوێن دەدەم، گیانمت لە پێناو دەنـێم لەسەر خاکی خۆم دوژمـن ڕاودەنـێم

***

کوردستانی جوان! گیانی شیرینم! بـــەقوربانت بـــن ژیـــان و ژیـــنم

***

سروود

پـــێشمەرگەم و بـــۆ ڕزگـــاری نـــیشتمانم لە خـــەباتم
دوژمن هەرچەند بەهێزیش بـێ دەبـێ دەرچـێ لە وڵاتـم
گـولله تـۆپ و بـۆمبا و ئـاگـر کـار لە بـیر و بـڕوا نـاکـەن
ماڵ و سەر و خوێن و گیانم قـوربانی ئـەم ئـاو و خـاکـەن
ڕۆڵـەی ئـازای کوردستانـم، دوژمنی داگیـــرکەرانـــم
بۆ سەر بەخۆبوونی گەلم، بەختی دەکەم ماڵ و گیانم

زۆر لەمێژە کورد ئەکـوژرێ، لە مـەیدانـدا خـوێنی دەڕژێ
شار و گوندی وێران دەکرێ، مێشکی کیژ و لاوی دەپـژێ
بـــەڵام لاوی کـورد لە مـردن سـڵ نـاکـات و خـۆ ڕاگـرە
بـــیر و بـــڕوای کـــوردایـــەتی بـۆ گـیانی دوژمـن ئـاگـرە
ڕۆڵـەی ئـازای کوردستانـم، دوژمنی داگیـــرکەرانـــم
بۆ سەر بەخۆبوونی گەلم، بەختی دەکەم ماڵ و گیانم

سوێندمان بە خوێنی شـەهیدان، تـۆڵە لە دوژمـن دەسـتێنین
داگـــــیرکەرانـــــی کـــوردستان لەڕەگـــو ڕیشـــە دەردێـــنین
سوێندمان بە خاکی کوردستان دەبێ کـوردستان ئـازاد کـەین
داگیرکەر لە خاکمان دەرکەین، گیانی شەهیدانمان شاد کەین
ڕۆڵـەی ئـازای کوردستانـم، دوژمنی داگیـــرکەرانـــم
بۆ سەر بەخۆبوونی گەلم، بەختی دەکەم ماڵ و گیانم

***

سروود

کـوردین ڕۆڵـەی کـوردستانین، بـەدڵ ئـازادیـمان دەوێ

هـەتا لەسـەر دنـیا زیـندووین سـەرمان بـۆ دوژمـن نـانەوێ

لە ڕێگـای ئـەم نـیشتمانە سـەر و مـاڵمان لا هـەرزانـە

کـــوردستان دیـــنە، ئـــیمانە، کـوردستان ژیـنە، ژیـانە

ســـەربەخۆ بـوون و ئـازادی، ئـاواتـی هـەموو کـوردێکە

لە بـــەرانـبەر داگـیرکەران، هـەموو کـوردێک نـەبەردێکە

چـــیتر کـورد نـاژێ بـەدیلی، بـە داگـیرکەران نـاخورێ

بـــڕوامـــان کـێوی پـۆڵایە، بـەهیچ هـێزێک لانـادرێ

بە خـەباتی خـوێناویمان، ڕێگـەی ئـازادی تـەخت ئـەکـەین

بۆ مافی چارەنووسی کورد، خوێن و سەروماڵ بەخت ئـەکـەین

هـەتا کـوردستانی ڕەنگـین، لە دوژمـن پـاک نـەکـەینەوە

بـــیر لە خـــۆمان نـــاکـەینەوە، ئـاوڕ بـۆ دوا نـادەینەوە

لە ڕووی داگـیرکەری وڵات، شـێری شـەڕ پڵنگی جـەنگین

تۆڵای پۆڵا و شوورەی سەنگین، لە دەریای خوێندا نەهەنگین

***

کاک بەدیعی بابەجانی (گەورەتر ڕەسسامی ئەمڕوی کورد) ڕووی لێنام کە باسی ژیانی بنیادەمی ـ هەر لە دەمی ساواییەوە هەتا دوایی ـ بە شیعر بۆ بهۆنمەوە؛ ئەویش بەوێنەی کوردانە بینەخشێنێ و چاپی بکا. من بۆم نووسی؛ بەداخەوە مەودا نەما پرۆژەکەمان پێک بێنین:

قۆناغەکانی ژیان

ئـادەمی بـەرهەمی کـەمێ قـوڕ و ئـاو — دایکـە وای کـردە جـێ گـەرا بـۆ پـیاو

دەوری ســـاوایـــەتی شـل و خـاوی — خـــەمڕەوێنی دڵـــی و لەبـەر چـاوی

تا دە ساڵی بزۆز و چالاکی   بێ گزی و ڕاست و دەست و دڵ پاکی
لە دە تا بیست بەهاری ژین دادێ   باوی یارگرتن و ئەوین دادێ
بیست و سی ئەرکی ماڵ و منداڵە   خۆش و شیرین و جاروبار تاڵە
هەرەمەی هێز و بەرهەمە تا چل   پێت گەیاندوون نەمامی شەنگ و شل
چل و پەنجا نەوەت بە باوەشەوە   تاڵی چەرموگ لکان بەمووی ڕەشەوە
پوخت و پاراوی ژین لە پەنجایە   دێتە ڕوو ڕەنج و سوود و سەرمایە
لە پلەی شێست بە تەجرەبە و ژیری   پلەیەک دابەزی بەرەو پیری
چوویە حەفتا بە کۆخە کۆخ، تووڕە   دەست و ئەژنۆ دەلەرزێ، پشت کووڕە
سواری هەشتای، هەناسەشت سوارە   لار دەڕۆی لاقی سێهەمت لارە
لە نەوەد مەرگە پێی دەڵێن ژینە   بەفری بەر سوورەتاوی هاوینە
پاشی سەد وەک منالی یەک ساڵی   شیرەخۆرەی بەلام بە خوێنتاڵی
باوەشی گەرمی گۆڕ کراوەتەوە   هەرچی خاک داویە بۆی گەڕاوەتەوە

***

مادە تاریخم بۆ عەبدوڵای برای کاک بەدیع نووسیوە
کە لە سەر کێلەکەی هەڵکەنن

دڵ بەدنیا مەبەستە بێبارە، کەمە خۆشی و خەمە سەرەنجامی
بابەجانی گوڵن لە کوردستان، هونەری جوانە بگری هەرکامی
خزمەتی گەڵ دەکەن بە دڵسۆزی، خێوی ناون بژیشک و ڕەسسامی
(گوڵی ئەو خانەدانە «عبداللە»، داخەکەم هەڵوەری بەناکامی)

شیعری ناوکەوانە ئەگەر لامی «عبدالله» بەیەک حساب بکرێ، بە ئەبجەدی دەبێتە ١٩٧١.

***

دامودەزگایێکی تازە بۆ کۆڕی زانیاری کرا؛ مادە تاریخم بۆ نووسیوە و لە گۆواری کۆڕدا چاپکراوە:

کۆڕی زانیاری کورد

ئەم کۆڕە ژ کوردارا جەوهەر بە خەڵات دێنێ
تیریژی هونەر لەوڕا تاریکی دەتارێنێ
وێژە و کەلەپووری کۆن، فەرهەنگ و زمان وانی
زانیاری بە هۆزانی خۆی لە گرەوە دەنوێنێ
کرمانج و لوڕ و سۆران، زازاو موکوری و گۆران
وەل یەکتری داخێون، کەس نینە کو دامێنێ
ئەو ڕووگەیە پیرۆزە ئاواتی گەلی کوردە
پێک هاتووە بۆ مێژووی (خۆشتر لەهەموو شوێنێ)

ناوکەوانە کە، بەحیسابی ئەبجەد ئەبێتە ١٩٧٣،ساڵی دامەزرانی کۆڕ.

***

قانعی شاعیر پێش جەژنێک هەڵیپێچام دوو بەیتی جێژنە پیرۆزەی بۆ بنووسم تا لە کارتێکدا چاپی کا و بیفرۆشێ؛ منیش ئەم دوو بەیتەم نووسی:

جەژنت پیرۆز بێ کوردی زگ قووپاو — دەرخۆنە لاچێ، دەرکەوێ پلاو
هێند تامەزرۆ بووین ئێمەی دوورە چێشت — هێشتا نەکولابوو دەنکمان نەهێشت

***

ساڵی ١٩٧٤ بەعسی ـ گوایە بەڵێنی خودموختاری دان بە کوردستان ئەباتە سەر ـ بێ پرسی بارزانی و پارتی، شێست کەسی پەست و ناکەسی چڵکاو خۆری خۆی هەڵبژارد. بۆچاو بەستنی ڕای گشتی، خودموختاری هەر بەناو و پووچەڵ و بێ ئیختیاری پێ سپاردن. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەیەم نووسی:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

بـ مام پیرۆت ڕۆژباش!

پـ ئەی بان سەرەکەم

ب- خێره؟ بۆ گرژی؟

پ- لەداخ کەرەکەم

ب- کـەرەکـەت؟

پ- بەڵێ

ب- کامـە؟ سوورەکـە؟ ئەو پەل قەویەکەی ملەستوورەکە؟

پ- دەمخۆش، خۆیەسی

ب- نەخـۆش کەوتـووە؟

پ- ئـا وەگیانی تـۆ وا دوو حەوتـووە مـانـی گرتـووە و دەم لـە کـا نـادا

وەدەوری دادێم هەرگوێش بانادا تۆ ئێژی چەی بێ؟ چۆن بیکەم چارە؟

ب- وە قسەی من ئەکەی بیبە ئەو خـوارە

پ- باپیر چـە ئـێژی؟ خـوارووی بـۆ چـیە؟

ب- دیـارە هـیچ ئـاگـات لەدنـیا نـیە.

ڕادیۆ ئەبیسی؟

پ- گوێم لێ گرتووە

ب- سا کەرەکەی تـۆش ئـەمەی بـیستووە

شـێست کـەر لە بـەغدا هـەڵبژێراون
بـۆ حـوکمی زاتـی نـاودێر کـراون

کـەرەسووری تـۆ لە وان پـیرترە
بـێ چـاوێنی بـێ زۆریش ژیـرترە

ئـەمان زۆربـەیان جاشوولکەی شـینن
کـەرە سـووری تـۆ بـەعسی بـیبینن

هەر بـە تـەزکیە ئـەیکەن بـە ڕەئـیس
ڕزگـاری ئـەبێ لە پـەت و گـوریس

ئەوسا لە مەجلیس خۆی تێر جۆ ئـەکا
ئەگەر تۆش گـیریای تکـات بـۆ ئـەکا

پ- بـیسمیلا بـاپیر! ئـەو تـۆ شـێت بـووی؟
ـ لە کەرێ گەڕێ، ئەتوو لۆ خۆت کووی؟

کەرەسووری من، چۆن ئەبێ بە جاش؟
کوو جـزمەی تـازە ئـەبێ بـە کـەڵاش!

بـەو خـوایـە کـەمە، ئـەمە بـزانـێ!
ئـیتر وەک دوژمـن لە تـۆش دەڕوانـێ

کـوو کـەرەسووری ئـاوا بـە نـامووس دەچـێتە بـەغدا و دەبـێتە مـەبعووس!

بـ پیـــرۆت ببـــوورە، تـۆبـــە، یاغنیشـــم

پـ باشە لێت خۆش بووین خۆم و کەریشم

***

وەک ئەیزانین لە سایەی خوا و گەلانی نەبەزی ئێران، بە سەرۆکایەتی خومەینی، ئاگری ستەمی شا و ساواک بە خوێنی ڕژاو کوژاوە؛ گەلی چەوسێنراو و ژاکاو بەو ڕزگاربوونە بووژاوە. دەشـیزانـین کـورد، ئـازەری، بـلووچ و تورکومان و عەرەب ـ کە چەند قات ستەمیان دیبوو ـ لەم ڕێگەدا بۆ جوێندان بە شا و بۆ خوێندان، لە فارسە کە نەمایەوە.

من لەلام خومەینی ئیمام بە ڕاستی بوو کە دەیفەرموو «لە ناو گەلی موسوڵماندا فەرق و جیاوازی نیە؛ بەڵام داخم ئەوانەی دەورەیان داوە، باوەڕناکەم هەموویان وەک فریشتە بن. بۆ نموونە سەفدرۆکە و خاڵخاڵۆکە و چیچیلۆکەی وا پەیدا بوون، بەناوی تەوحید، تەفرەقە و ئاژاوەیان خستە ناو و بوونە مـایەی خـوێنرشتن و براکوشتن لە کۆماری ئیسلامی یەکترگرتوودا.

هەر لەو ساوە داوای ڕەوای کوردی موسوڵمانیان دایە دواوە، دوایـیش گەلێک کاری نالەباری بەدوداهات، جاروبار لەبەر خۆمەوە ـ هەرچەند لە شیعریش چوومەوە ـ قرتە قرتێکم کردووە. وا لە هەشتێ مشتێکت دەخەمە بەرچاو؛ تا تێ بگەی کە چەند لە شاعری دوورم.

تاران، ۵۸/۲/۱۰

دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت

قـ مـەرحـەوا پـیرۆت! خـاسی؟ وەشـەنی؟ بـاسوخواس چـەیە؟ وەچـی: ئـەخەنی؟

پـ وەخـــوا بـــێژم چـــە؟ لەگش لا قـاوە ئـــێژن تـــاغووتی کـــۆستی ڕمـــیاوە

ئـــینقیلاو بـــووگە، ئـــێران ئـــازادە، ڕەژیـــم بـــەربادە، مـــەردم دڵشـــادە

گش کـــەس لەم وەرزە دەمـاخی بـەرزە کـــێش نـــاڕازی وێ مـوفسیدفیلئەرزە

ساواک کاگەلن وە بەریان ئەدەن
قەساو کومەیتە لە سەریان ئەدەن

قـ کوچکت لێ وارێ پیرۆتە گێژە!
ئەم فڵتە فڵتەت وەکوردی بێژە

ڕەژیم و تاغووت ماڵ چە شارێکە؟
موفسیدفیل‌ئەرز بەر چە دارێکە؟

پـ راس ئێژی ئەشێ بمبووری قۆیتاس
وەکوردی ئەوشم قسیە و دەنگوباس

مەردم وەگشتی یەک ڕەنگ و یەک دەنگ
کەفتنە مەیدان وەچەنگ و وەسەنگ

قەڵای زۆرداری ملهوڕیان ڕماند
لەشکریان شکاند، تۆڵەی گەلیان ساند

لەم تێبەردان و ڕاوە وەرازە
شاو قەوم و قیلەی بوون پەڕەوازە

شاکەی ئەوساکە ئیسە تاغووتە
ڕەژیم چتێ تاڵ وەک ژەقنەمووتە

موفسیدفیل ئەرز، واسە دژ مەڵا
کەفتۆسە سەریان گش قەزا و بەڵا

کومەیتە واسە مناڵیەل وەچەک
ڕیش وەبان چەنە، دەس لەسەر کوتەک

قـ نایژی ئەم جەنگە ئەڕای چە کریا؟
تاغووتی بووچە لە تابووت نریا؟

پـ مەڵاگەل ئێژن ئەڕای سەربەستی
یەکسان ئەکریەن بڵندی و پەستی

گش مەردم ئێران وەمافیان ئەگەن
ئەشێ چونیەک بن زوڕات و جەگەن

قـ سا وەئێمە چە؟

پـ جا ئەمە جواوە؟
ئێمە کوردگەلیش کوژیاومان داوە

ـ لەم بەش بەشێنە کوردیشی تیایە

قـ پیرۆت ئەم قسیەت بادی هەوایە

مەلیچک خۆی چەس تا شۆرباوی بێ؟
کورد تا وا کورتە ناشێ ناوی بێ

ئێمە خەریکین وەلیەک ئەجەنگین
تا وا بێسەنگین، هەر مایەی نەنگین

پـ ڕاس ئێژی، ئێمە گەلی خۆخۆرین
تاوایش بین، هەر سەر لەبەر ساتۆرین

***

بۆ بیرەوەری شەهید:ووبنی کامران نەجاتوڵڵاهی نووسراوە:

تاران، ٥٨/٥/٧

تا کەی؟

گـەلی کـورد لەوەتـا هـەیە — ئـەم لەوەتـایەش تـا کـەیە
هـەرگیز بـەختی نـەیهێناوە — هەر ژێـردەسە و دیـل ژیـاوە
ئـازادی بـە چـاو نـەدیوە — قەت خۆی بە شت نـەزانـیوە
هەر چی کردی، بۆ نامۆی کرد — لە ڕای بـێگانە ژیـا و مـرد

***

چاردە چەرخە لە سۆنگەی دین — نـازانـین بـەرەو کـوێ دەچـین
کۆیلەی پێخواسی پەت وەسەر — بـێ دەرەتـان، کـز و لەجـەر
بەندەی کـڵاو سـوور و ڕەشـین — بەخت ڕەش و مل بە هـەشین
ئـاغامان دەگـژ یـەک ڕاچـن — خـۆ بـەخۆش یـەکتر داپـاچن
ئـێمەین لە خـوێندا شـەڵاڵین — لەش حەرام و خوێن حـەڵاڵین
بۆ خـۆ بـەکـوژدان یـەکـەمین — بۆ ژیان تا خـوا حـەزکا کـەمین

***

بـوو مـوسلیمی خـوراسـانی — دنـیا دەگـرێ، بـە هـاسانی
دەیدا بـە بـەچکە هـەباسان — ڕەووەدەی ئـەمەگ نـەناسان
نـامەرد چـاکـەی ئـەدەنەوە — نۆکـەر بـە سـەر ئـەکـەنەوە
بە گزی ئـەیکوژن، ئـەمجارە — ئێژن بـەچکە کـورد غـەدداره
سـەلیبی لە بـەر مـن ڕەوی — من هیندم گرت بۆ غەزنەوی
هـەزار و ئـەوەندە سـاڵە — گـۆپاڵێکم لەو بـەر پـاڵە
پـاسداری مـەرزی ئـێرانـم — خوێن ئەدەم، ئەبەخشم گیانم
بۆ شەڕی ئـەفغان پـێشەنگم — لە ڕوی عوسمانی ئـەجەنگم

***

تــا هــەرا و خــۆ بـەکـوشت دانـە — کــورد چــاوی ڕاســتی ئــێرانــە

بــــەڵام هــەر شـــەڕ داکــوژاوە — وەژێــر پــا ئــەدرێ ئــەم چــاوە

کوشتەم وەپووش حەساو ئەکەن — مـاوەکـەش تـەنگەتاو ئـەکـەن

نــــاوی «مـــەرزداری غـــەیوور» — ئەگۆڕێ بـە «وەسـڵەی نـاجوور»

نــاشێ وەزمــانی خــۆم بــدوێم — گـەرەک لە پـێست خـۆما بـپوێم

نــاکـرێ داوای نـان و ئـاو کـەم — نــــابێ پــیاوەتی ڕەچــاو کــەم

برسی و ڕووت بم، گەڕبم، کوێر بم — دەبــــێ شــوکرانــە بــژێر بــم

هەر بـێژم: کـورد کـوانـێ هـەقی! — پــێم ئــێژن کــافری مــوتڵەقی

دەرگـــــای بــەزەیی دادەخــرێ — حــــەشاماتم لێ دەنگ ئــەدرێ

مـــــناڵ و مـــــەزنم دەمــــرێنن — وە نــــاهەق خــوێنم ئــەڕژێنن

***

هیچ دوور نـەڕۆین، تـازە، تـازە — ئــەم کــوردە ســەر پــردەبازە

لە ڕووی مــلهوڕی ســتەمگەر — ســینگی ڕووتــی کـردە سـپەر

لە کـــــوردستان لە مــــوکریان — سـەتان لاو بـەر گـوللە دریـان

خـوێنی کـوردی چـاو نـەترساو — بــــووبە ئـــامیانی ئـــینقلاو

کــوشتەم دا لە هـەموو شـاران — تـــەنانەت لە شــاری تــاران

پــێشەنگی خــۆبەخت کـردن — هیچ سڵ نـەکـردوو لە مـردن

دڵ تــینووی ئــازادیــخواهــی — (کـــامران نـــەجاتوڵلاهی)

کــوردێک بـوو مـامۆستا و زانـا — ئـــــازایـــەتی کــوردی ڕانــا

بوو بـە سـەر مـەشقی ئـازادان — هـــەموو ئــازای دەرس دادان

لەو فێر بوون خـۆبەخت کـردن — ڕێگــەی دژوار تـەخت کـردن

کەچی هێشتا خـوێنی کـوردان — لەسەر هەردان، لە بن بـەردان

سـووڕایـی کـاڵ نـەبۆتەوە ... کـردەیان لەبـیر چـۆتەوە
ئەوەی خۆمان بۆ دا بە کـوشت ... خـوێنی دوژمـنانمان بـۆ ڕشت
وەک نەبای دیبێ و نـە بـۆران ... داویـەتە شـوێنی گـەلخۆران
لە بـەشمان چـاو دەنـوقێنێ ... گـەرەکـیە لە بـنەمان بـێنێ
خـۆری و تـۆری دنـە داوە ... بـە چـەخماغ و بـە تـێلاوە
ڕژاونـە نـاو کـوردەواری ... دادەپـاچن گـوندی و شـاری
ئـۆباڵ وە بـۆق مـل گـای بـنە ... قـەڵتوبڕ ئـەخەنە سـنە
لە نـەغەدە، لە مـەریوان ... هەروا زیـاد ئـەکـەن هـەتیوان
هـەروا قـۆشەنە و دەبـزوێ ... گش کەس دەزانێ بەرەو کـوێ
بـەرەو زێـدی کـورد و گـۆران ... بـۆ وێـزەی کـرمانج و سۆران

***

ئـێژم چ بـوە؟ چـی قـەوماوە؟ ... دێـر هـاتووم؟ کـەمم هـێناوە؟
من خـوێنم لەڕێـی ئـێوە ڕشت ... لەگەڵ ئـێوە تـاغووتیم کـوشت
کـر چـییە لەم تـێوەدانـە؟ ... چـۆن سـزای مـاچ پـێوەدانـە؟
چیم کردوە؟ گـوناهم؟ سـوچم؟ ... بۆچ لاتان بـێ نـرخ و پـووچم؟
ئێژن: وس! هەر کوردی بەستە ... ڕەزات تـاڵە! خـوێنت خـەستە!
تۆ داوای گۆشت بۆ لەڕ ئەکەی ... لەگەڵ خودادا شـەڕ ئـەکـەی؟

***

ئەی خوایـە چـەند چارەڕەشین! ... چۆن لە هـەموو مـاف بـێبەشین!
کەی لەگـەڵ تـۆدا جـەنگاوین؟ ... فـریاکـەوە! زۆر تـەنگاوین
لابـە ئـەم زۆریـە زۆرەیـە ... خۆت فەرمووت «هەل بەنۆرەیە»
سـواوم هـێندەی نـۆبەداربـم ... تـاکـەی بـێکەس و هـەژار بـم؟

***

شینگێڕی

عەزیمیە، کەرەج، ١٣٦٥

کــاک هــێمن! بــرای شیرینم! چـــاوان دەگـــێڕم نـــاتبینم
زل کــــوێران دەڵــێن: مــردووە کــۆچی یــەکــجاری کــردووە!
دڵــــەی پـــڕکوڵی هــــەژارم گـــیانی بــێ ئــۆقرە و قــەرارم
بــە مــەرگی تــۆ بــاوەڕ نــاکا چۆن بـێ منی لەتوێی خـاکا؟
تــۆیەک هــۆگــری مــنداڵــیم هــاوشکڵی و هــاوکرچ و کــاڵیم
هـــــەمدەمی دەمـــانی لاویــم تـــــەواوکـــاری نــــاتەواویــم
هــاو هــەنگاو لەرێــی خــەباتا هـــاوبەش لەهـــات و نــەهاتا
هـــــەواڵ دڵـــداری کــوردستان هــاوپێشمەرگەی زێــدپەرستان
هــاوسروود خــوێن، بــۆ ئازادی بـــۆ رزگـــاربوون لە بـــێدادی
هـــاوسەنگەر دژی داگـــیرکەر نــامۆی خــوێنمژی ســەرەخەر
هـــــاوقەتار لە دەربـــەدەری بــە هــەژاری و خــاکــەسەری
هاوقەڵەم، هـاوبیر و هـاوهەست هــاوزمان، هــاودڵ و هــاودەست
هەر یەکێک بوو «هەژار هێمن» منیش هەرتۆ بووم، تۆش هەرمن
روحێک بوین دابەش لە دوو لەش دوو لەشی ماندووی بەخت ڕەش
پـــەیمان بـــوو بـــەجێمنەهێڵی وێــڵم نــەکەی لەشوێن خێڵی
بــاری خــەم وێکــڕا هــەڵبگرین دواجـــاریش پــێکەوە بــمرین
تــۆی کوردی وا خــاوەن بــەڵێن چی تۆی کـردە پـەیمان شکــێن
گەوی بـەین و بـەقات هـەڵبوارد خــۆت بــەئاسوودەیی ئــەسپارد
لا بـــاری خـــەم خــواریت لادا ئـــەویشت بـــە مــل مــندا دا
جــاڕز بــووی لە دونـیای بــێفەڕ دونــیای پــڕ لە دەزبــڕی و گــەڕ
دونـــیای وڕ و گــێژ و کـــاسان گــەوهەر و ئــەمەک نــەناسان

دونـــیای بـــازاڕی نـــامەردان
دونـیای خـەم و کـوڵ و دەردان

خـــەلەسی لەدەم هـار و مـار
تـــەکـیەوە لەو ژیـنی گـەمار

ژیـــانی پـڕژانــی بـێدەرمان
گـەییشتیە هـەواری هـەر مـان

بۆ ئـەو کـۆچەی بـێ مـن کـردت
ئـەو بـەشە خـۆشیەی تـۆ بـردت

زامـــی گـــیان و دڵ بـەسۆیە
شـین بـۆ خـۆمە نـەک بـۆ تـۆیە

خـــۆزگە بـــەر لەتـۆ دەمـردم
تـــۆ شـــیوەنت بـۆ دەکـردم

دوور لەتـــۆ دڵگـــۆمی خـوێنم
بــــە گـــازندەوە دەتـــدوێنم

منیش وەک تۆ قـەڵسم لە ژیـان
«بۆچت جێ هێشتم هێمن گیان»*

***

---

* ئەم دێڕەی دوایی بە حیسابی ئەبجەد ئەبێتە ساڵی وەفاتی مامۆستا هێمن (١٣٦٥ کۆچی ـ هەتاوی).

بەشی دووهەم

له هەر باغێ چوومێ چڵێکم ڕنی   له خەرمانی هەرکەس گوڵێکم چنی

ئەم شیعرانە کە لەمەودوا دێن ، چەند تەرجەمەیەکە لە ئەدەبیاتی بێگانە کە بەشی زۆریانم لە عەرەبی و فارسیەوە وەرگرتووە و لە هێندێکانیشا دەسکاریم کردووە. هەروەها چەند فۆلکلۆرێکی نا و کوردەواری خۆشمانم لە پەخشانەوە کردۆتە هەڵبەست؛ بۆ ئەوە منالآنی کورد ڕۆژێک لە ڕۆژان لە فێرگەکانا بیخوێنن و بەهرەی لێ وەرگرن. ئەگەر جاروبارە گاڵتە وگەپێکی تێدایە بۆ زاخاوی مێشکە و داوای لێبوردن ئەکەم.

کەر و گا

شـەوێ گـا وتـی بـە کـەر: وەرە بـمکە چـارەسەر
بـێوچان و سـانەوەم   پـەیتا لە چـرووسانەوەم
هـەر وەرد و شـێو بـڕینە   جـەرگی زەمـین دڕینە
سـێ گـاسنە و چـاندنە   ئـەمجا دەبـمە گـای بـنە
خـۆ لەبـەر تـۆزی گـێرە   چـاوم پـرووش و کـوێرە
کەر وتـی: خـۆ نـەخۆش کـە   خۆت کرووشمە و پەرۆش کە
ئـەگـەر خـێو هـاتە گـەوڕ   دەمت مـەبە بـۆ لەوەڕ

***

خـێو دیـتی گـا نـاسازە   نـالەوەڕێ و لاوازە

تـێگەیی فـیکی کـەرە
بـۆ تـەنبەڵی ڕێـبەرە

کـەری کێشایە بـەر نـیر
با مـاندوو بـێ کـەری پـیر

تـا ئـێوارە بـە تـێلاّ
زەوی ڕەقـیان پـێ کـێلاّ

هـاتەوە شـل و شـەکەت
هـا ئـێستا بـبێ سـەکەت

گا پـرسی: چۆنی کـاکـە؟
وتـی: دڵـم خـەمناکـە

ئـەمڕۆ ئـاغا دەیـفەرموو
ئەگەر گا هەر نەخۆش بـوو

نـاچارم سـەری بـبڕم
گـا جـووتی دیکـە بکـڕم

گـا ڕاپـەڕی زۆر لە گـوڕ
مـاشتی قـەسەڵی ئـاخوڕ

پـرزە و گـزرە و کـا گشـتی
کـلکی نـایە سـەر پشـتی

چـاپک لە ڕەوت و بـازا
سـاغتر لە گـوێزی ئـازا

***

گـایان دەردەکـردە چۆڵ
ورتەی بوو کەر لەسەر مۆڵ

لەو هـەڵەوەڕیەم گـەڕێم
دەشـنووم و دەشـلەوەڕێم

گا دەیگوت لە هـێڵی شـێو
چەند بە نرخە وتـەی خـێو

*

ژیـان بـۆ کـارکردنە
تـەنبەڵ بـەشی مـردنە

***

کەری کوڵ

کـەرێکی بـێ کـلک و کـوڵ
زۆر پـەژارەی کـەوتە دڵ

ڕووی نـەبوو لە هـیچ دەران
بـچتە نـاو کـۆڕی کـەران

کـەری دێـز و کـەری شـین
قـاقا پـێی پـێدەکـەنین

گرتی ڕێگای دەشت و چۆڵ
بـە زەڕەزەڕ بـە سـمکۆڵ

هەرگیز نەدەلەوەڕا   هەر بۆ کلکێک ئەگەڕا
ڕێگای کەوتە بەر پاڵێک   کەوتبووە سەر خەیاڵێک
دەیگوت بەڵکوو لەو ناوە   شەتڵە کلک چەقاوە
دەیپڕوانی و بۆنی دەکرد   هەر بیری کلکی دەبرد
خاوەن زەوی پێی زانی   دەست بە تێلاّی گاوانی
کەری کوتا خوری شۆر   لەخوێن سوور بوو ملی بۆر
سەر بەرەژێر لێی خوڕی   دوو گوێی لە بندا بڕی
کەری بێچارەی زەبوون   کلک نەبوو گوێشی چوون

***

زەنگی مشکان

کۆوەبوون مشکی ماڵان   لە نەنک و مام و خاڵان
کلک باریک و چاوزیت   لمبۆز درێژ و گوێ قیت
بیریان گەڕ و گزی بوو   زەنگۆڵێکیان دزیبوو
گوتیان بێ هەست و چرپە   دەیخەینە کلکی گورپە
هەرکاتێ دەرچێ بۆ ڕاو   زەنگوڵە دەیکا بە قاو
بە خۆ شاردنەوە فێرین   گورجێ خۆمان وەشێرین
لەبەر ئەو دەنگە زەنگە   مام گورپە کاری لەنگە
ناتوانێ مشکێ بگرێ   بۆ خۆی لە برسان دەمرێ
ئیتر دەژین وەک پاشا   لە کەندووی نیسک و ماشا
هەڵمەت ئەبەین وەک شێران   بۆ بژیوی جووتێران
هەمبانان دەدڕێنین   کەشک و نان دەقرتێنین
ئەگەر نەما پشیلە   مشکان تلی لی‌لی‌لە

***

مشکێ چاویلکە لە چاو — زۆر جیهان دیدە و گەڕاو
سمێڵی سپی و درێژ — وریا و زۆرزان و کەم بێژ
دار گۆچانێ لە دەستا — هەستا لە کۆڕ هەڵوەستا
وتی: ئەی برا و خوشکان — پیر و ڕیش سپی مشکان
مێشکوو کۆن و ڕزیوە — بۆ ئەو زەنگەو دزیوە؟
ئێستا کێ وا ئازایە — خۆ باوێتە بەڵایە
بیخاتە کلکی پسیک — ئیتر نە خرتە و نە جیک
مشکان کردیان بڵاوە — زەنگیش لەو ناوە ماوە
کەوتە دەستی منداڵان — کوتیان: تاڵان هەی تاڵان

*

هەرکارێ دەست پێدەکرێ — بیری دواڕۆژی نەبرێ
وەک زەنگی مشکی لێ دێ — داخوا بەهرەی بۆ کێ بێ؟!

***

کەوە شەلە

سەرداری بۆکان عەزیز — خانی سەربەرز و بەڕیز
دیتی کەوێک دەفرۆشن — کڕیاری زۆر لە جۆشن
پرسی: چۆنە ئەو کەوە؟ — وا لە دەوری هەو هەوە؟
گوتیان: کەوێکی ڕاوە — کەوی بری لەو ناوە
کەوەشەلەی بەناوبانگ — نرخی بۆکانە شەش دانگ
هەرگیز بینی تەنگ نابێ — لە قاسپە بێدەنگ نابێ
وتی نامە بە پەلە — بۆم بکڕن کەوە شەلە
چل زێڕیان لەسەر بژارد — کەویان بەسەردار سپارد

خــان هـەڵیپساند سـەری — ڕووی کــردە دەوروبــەری
گـوتی: کـێ هـاوڕەگـەزی — بــداتــە دەست نــاحەزی
پـــاداشــــی ســـەربڕینە — نـــەک وا بــەزێڕ کــڕینە

*

هۆشت بێ، کـوردی هـەژار — گەلت مـەدە دەست نـەیار

***

هەویری بەموو

ڕێــویەکـی پـیری بـەفێڵ — وتــی بـە یـەکـی جـحێڵ
تــاژیەک هـەیە ئـاشنامە — وا بـــۆم نـــووسیوە نــامە
بـــیبە و وەلامــی بـێنە — ســەد کـــەوم لێ بســتێنە
جـوانــە ڕێـوی پـێکەنی — گـــوتی بــەڵێ ئــەزبەنی
هــــەویرت بــێموو نـیە — چـــەقاڵتەت بــێلوو نــیە
کــرێی زۆر و کــاری کـەم — من خۆم دەبێ تـێی بگـەم
تۆ گۆشت کەو نادەی بەمن — گۆشتم دەدەی بـە دوژمـن

***

ڕێوی بەفیشاڵ

سەر لەبەیان تـاو هـەڵات — مام ڕێوی لە کون دەرهات
لە سێبەری خـۆی ڕوانـی — بــە درێـژایـی و بـە پـانی
خۆی ئـازا هـاتە بـەر چـاو — دەســتی کـرد بـە چـاوڕاو
گــوتی: وا بــۆ ڕاو ئــەڕۆم — هیچ نەبێت شێرێک ئەخۆم
گــــەلێ کـــردی مــڵومۆ — تـــا ڕۆژ هــــاتە نــیوەڕۆ

سـێبەر گـەییە بـەرسنگی   هـیچی نـەکـەوتە چـنگی
دیـــتی زۆری بـــرسیە   دەیگوت: تەماح باش نـیە
هەر مشکێکم دەس کەوێ   بـەسمە و زگـم دەسـرەوێ

*

خەیاڵ جێی نـان نـاگـرێ   شـێر بـە ڕێـوی نـاخورێ

***

ملی درێژ مێژووە

گـا و وشـتر و بـەرانـێک   تووش بوون لەڕێ بەنانێک
لەنـاویان بـوو بـە کـێشە   بۆ خـواردن کـێ لە پـێشە؟
پـێکهاتن کـێ زۆر ژیـاوە   خـوا ئـەو نـانەی بـەو داوە
بـەران گـوتی: مـن پـیرم   لەگەڵ بەرخێک هـاوشیرم
خـوا نـاردی بـۆ ئـیبراهـیم   وا ئـەو مـرد و مـن ئـەژیم
گـاجووت وتـی: قـاوە قـاو   لە دەمـتایە شـیری خـاو
من زۆر چـەنەی لێ نـادەم   زەویـم کـێڵا بـۆ ئـادەم
وشـترِ سـەری دانـەواند   بـە گـازێک نـانی ڕفـاند
گـوتی: مـێژوو نـازانـم   ئـاواتـەخوازی نـانم
ئـازان؟ مـێژوو بـخوێنن   پـارووم لەدەم دەرێـنن

***

داوەڵ

لە داوەڵـێکم پـرسی: بـۆچ دەنـوێنی مـەترسی؟
چـوێلەکـان هـەڵدەفڕێنی   چ سوودێک وەگـیر دێـنی؟

گوتی: هەرکەس وەکوو من
پەڕۆ و پاڵە سەر و بن
مێشک و دڵی کلۆشە
ترساندنی پێخۆشە

***

دیمەوە ساڵی دوایی
لەو چۆڵە بە تەنیایی
پشتی بەخەم چەمابوو
فیشاڵی لا نەمابوو
تیتاڵ بلاو گێلانە
بۆ قەل ببووە هێلانە
ڕادەژا و دەلەراوە
ورتەی بوو بە دەم باوە:
خۆم بەختەوەر دەزانم
پەناگای هەژارانم

***

دەرسی بەچەپۆک

مام گورگ و شێر و ڕێوی
ڕاویان دەکرد لە کێوی
سێ کەروێشکیان ڕاوکردن
بۆ لانەی شێریان بردن
مام شێر فەرمووی: گورگی پیر!
تۆ لێمان بەشکە نێچیر
گورگ وتی: سێ لاشن
هەر یەک بۆ یەکمان باشن
شێر توڕە بوو کەفی چاند
چەپۆکی بۆ داوەشاند
چەرمی پشت و ناوشانی
داتەکانە سەر ڕانی
ئەمجا ڕووی کردە ڕێوی
وا باشە تۆ باخێوی
گوتی: یەک بەر قلیانت
یەک بۆ شێوی شێوانت
یەکیش بۆ سەردەمی خەو
بێشێو سەر مەنێوە شەو
وتی: ئافەریم ڕێوی!
ڕبە و گەز باش دەپێوی
زۆر باشت بەش کردووە
لەکام فێرگەت خوێندووە؟
گوتی شاهم وا نەبووم
پێشوو وا زانا نەبووم

فــێربووم بــیری ورد و دوور
لەلای مــەلای کــەوڵ سوور

***

سواری مار

بــێهێز بــبوو مــاری پــیر
نــەیتوانــی بــچتە نــێچیر

ســـۆمای چــاوی نــەمابوو
بـــــاوی ڕاوی نـــەمابوو

خشـــی بـــە وردە لۆقــان
تــا گــەیە ئــاغای بــۆقان

دەســـتی ئــاغای ڕامووسی
دایــبەستە زمــان لووســی:

ئـــاغای گـــران و گــەورە!
کێ وەک تـۆ سـایە چـەورە؟

بــۆقی وەک تــۆم نــەدیوە
جــیهان بــێ تــۆ هــەتیوە

ئــەز گــۆری گــەرچی مــارم
هــەر بــێ فــەڕی بـوو کـارم

بــەڵام لەمـــڕۆ بــەولاوە
گـــــەزندەییم نـــەماوە

ڕاوی جـــانەوەر نــاکــەم
بــەدڵ بــە نــیازی چاکـەم

داڵــدەم بــدە لەلای خــۆت
بمخە ژێر خاک و پای خۆت

بــیکە ســندووقی ســەرت
بـــمکە بـــە بــارەبەرت

ســوارم بــە بــۆ ســەفەرێ
بـــا گـــوناهم هـــەڵوەرێ

***

بــۆ قــاغا بــەو هــەڵدانــە
هــەڵمسا وەک هــەنبانە

بـــۆ قــەتی لەبــیر نــەما
لەدڵـــیا گـــەڕا ســـەما

وتـــی: ئــافەریم، زانــای!
جێم لەلای خۆم بۆ دانـای

تـــۆ مــاری خــانەدانـــی
دام و دەســـتوور دەزانـــی

چـــیت نــیازە بــا وابــێ
ئـــاغاش بـــا دلاوابــێ

تــۆ بــێیتە بــەر ئـاوزەنگیم
بـبی بـە ئـەسپی جـەنگیم

ئـــەبێ هــێزت تــیا بــێ ئــەمەش بــێ بـژیو نـابێ
مووچەت دوو بـۆقی قـەڵەو یەکت بۆ ڕۆژ و یەک شـەو

***

مـار بـوو بـە ئـەسپی ئـاغا بـۆ گـەشت و گـەڕ لە بـاغا
ڕووی لە هەر شوێنێ ئەکرد بۆق کـڕنووشیان بـۆ ئـەبرد
بــــەقیڕ و هــۆڕ لە پــێشا هــوڕایــان بــۆ ئـەکێشا:
بــــۆقاغا ســـواری مــاره چــینی بـۆق بــاری بـاره

***

بۆ مـار هـەڵکەوتبوو هـەل ژینی خۆش، تێر و تەسەل
لەســـەر دوو بـۆقەی مـزی لەولا و لەم لاش ئـەیدزی
هێدی هێدی لێـی خـوڕی تــا قــرەی لە بـۆق بـڕی
ئـەوسا وتـی: ئـاغای خـۆم کــەست نـەما تـۆ ئـەخۆم
جــیقه و فــیقەی پـێناوێ ژیــــــان لەدڵ دەڕاوێ
بــۆقاغا تــا پــێی زانــی مـار کـەوتبوه قـووت دانـی
لە مــــــردنا بـــێچاره دەیقیڕاند: مـار هـەر مـاره!

***

کەری بێگار

کــابرایــەکـی زۆر تـرساو پشـــووسوار، ڕەنگ بـزڕکاو
بەغار ڕووی کـرده مـاڵێک خۆی کوتا بن هـەرزاڵـێک:
هـــاوار پـــەنام هــێناوه زۆر پـــــیسم لێ قـــەوماوه
بەکـەس مـەڵێن وام لێـره خاوەن ماڵ پرسی: خـێره؟
گـوتی: دارۆغـەی خـونکار کـەران دەگـرن بـە بـێگار

من ئەگەر چی پیاویشم / زانا و خاوەن ناویشم
بەلاّم لەلای ئاغامان / نە ڕامانە و نە ئامان
هیچی لەبەر چاو نیە / فەرقی کەر و پیاو نیە
دوور نیە دارۆغەی شار / پشتم بخاتە بەر بار

*

زانا لەلای لاساران / دەبنە کەری بێگاران

***

پەشیمانی پینەیە

ڕانکە شڕێکم هەبوو / لا بوزگوڕێکم هەبوو
کوڵکەی بزنە شینە بوو / پڕی پەڕۆ و پینە بوو
هەموو ڕەنگی تیابوو / کەمتر شینایی مابوو
نێفەک تەنگ و دەلینگ فش / هەر دەجوولاّم جڕ و خش
قۆشیک لەو دراوێ لەم / سەریەکم نا زۆر و کەم
ڕانکێکی تازەم کڕی / بۆخۆم ئەندازەم بڕی
زۆر تەرزو و ڕێک و لەبار / نیوەی چوو ناوی هەژار
بەنیازی چۆغە و کەوا / شەوێک نوستم، لەخەوا
ڕانکی گۆڕین هاتە لام / پاشی شەو باش و سەلام
وەک قەرەچ و سازندە / ملی نا لە گازندە:
چاکەن لە چاوا نەبوو / کەی کاری پیاوانە بوو؟
چەند ساڵێک هەواڵت بووم / یاری ڕۆژی تاڵت بووم
با تۆزێکیش دڕاو بام / با کەمتر لەبەر چاو بام
بە پینە چارم هەبوو / کەلکی هەژارم هەبوو

بــەڵام خـۆت بـلەوەز بـووی
لە دروونــەوەم وەڕەز بـــووی

چــــوومە لای بـــــەرگدروو
کـــــونبڕ کـــــرام بـــە پـــنوو

بـــوومەوە ڕانکـــی لە نـــوێ
وەســـــتاژن بـــەمن دەنـــوێ

وەرە بــــــەشکوو بـــــمکڕی
پـــێم خـــۆشە تـــۆ بـــمدڕی

ئـــیتر ئـــەوجار وەک پـێشان
نـابمە مـایەی سـەر ئـێشان

***

وتم ڕانکـی ڕەگـەز شـین!
کـۆنە هــەواڵــی پـێشین

تـۆش وەک هــەواڵـی مـرۆ
دەسـتم مـەبەستە بـە درۆ

یـــارن بـە چـەوت و لاری
چـــالاکـــن لە بـــێباری

وەک تۆ شـڕ و کـون کـونن
سەر دۆسـتی بـن دوژمـنن

کــە خـۆمیان لێ دەبـوێرم
هـــی تـــازە هـــەڵدەبژێرم

دێـــن دەڵـێن پـەشیمانین
وەک دیـوتە ئـێستە وانـین

واتـــــا پـــــینە کـراویـــن
وەک تـــازە لەبـەر چاوین

***

شـــــڕەی کـۆنە هــەواڵـم!
پـــێت وا نـــــەبێ مـــناڵم

شـــــڕێ پـــینە وەردەگـــرێ
چۆن وەکوو ساغ بەر دەگرێ

چـــی بـــە پـــەڕۆ و پـــینەیە
مـــــاڵی کـــــەس نـــەبینەیە

پـــنووکـە چـوە سـەر بـووزوو
لەبـــــیر نـــاچێ شـــڕبوو زوو

پــــــــینەدار عــــــــەیبدارە
نــــاچار بـــــەرگی هـــەژارە

***

کوردستان بەهەشتە

زسـتان ڕۆیـی سـەرما نـەما
دەرچـووین لەنـاو مـژ و تـەما
سەری کوێستان خاڵ بـەڵەکـە
جێژنی مـام ڕێـوی و دەڵـەکـە
قـاو و قـیژە لەو بـڵندە
بـەکـۆمەڵ دەفـڕن بـاڵندە
بـەبێوچان، بـە بـێوەستان
گشـتیان دێـنەوە کـوردستان
پـرسیمان لە قـولینگ و قـازان
هۆی لالۆی گـەڕیدەی چـازان!
ئـێوە زەوی زۆر گـەڕاون
لە زۆر جـێگادا زۆر مـاون
لە هـەوار و شـار و دێـیان
کوێ خۆشترە لەگشت جێیان؟
پـێیان گـوتین کـەسی خـاڵان
شەکەت بووین لە لاق و باڵان
جـیهانمان گشت پشکـنیوە
وەک کـوردستانمان نـەدیوە
جێ نـین خـۆشتر لە نـیشتمان
کـوردستانە بـەهەشتمان

***

دەمی نایگاتێ

هـێشووی تـرێ بـە دارەوە
ڕێـوی دەیـدی لە خـوارەوە
دەیـزانـی دەمـی نـایگاتێ
ئـارەزوو، تـرێی نـاداتـێ
پێ هەڵچوونیش بۆی ناکرێ
دەیگوت: زۆر ترشە نـاخورێ

***

هەر تیرەیەکن

گـۆڕهەڵکەن و کـفن فـرۆشن
لە مەیخانە هەرتک سەرخۆش
دەیـانگوت بـەدەم پـێکەنین
بـەیانیش گـۆڕ هـەڵدەکـەنین
جـاویش بـۆ کـفن دائـەدڕین
مەزە و بادەی تریش ئـەکـڕین

ژنـــی خـــاوەنی مـەیخانە دەیگوت: چـەند بـاشن ئـەمانە
یـاخوا بـازاڕیـان گـەرم بـێ گۆڕستان هـەر پـڕ تـەرم بـێ
مـــیوانـــی وام زۆر بـێتە لا کـوڕیژگەم ئـەکـەم بـە مـەلا

*

هەریەکن کا و چەت و کڵۆش بێجیاوازین بۆ خاوەن هۆش

***

درۆ بە درۆ

ئـــاغا دەتگـــوت کـوڵەوەژە خوار و ڕەش و بەگـرێ و تـەژە
دەسـتی ڕژد و نـان نـەدەر بـوو میوان بۆ ئەو دەردی سـەر بـوو
بـــاتووی کـــەر و بـاینجانی لە نـــەزانـــی یـەک ئـەزانـی
شـاعیر شـیعری بـۆ دانـابوو بـــەرەو ئـــاوەژووی ڕانـــابوو:
مانگ لە جـوانـیت شـەرمەزارە نـــانخۆرت هـــەزار هـــەژارە
بـەژن و بـالآت سـەوڵی تـازە چـاوت چـاوی سـەقر و بـازە
کـــەس لێـتان وریـاتر نـیە زیـــــرەک و زانـــاتر نـــیە
ئاغا زۆر لێی خۆش هات ئـەمە کــەوتە بـەزم و گـەپ و گـەمە
وتـــی: فـــەرموودەت دڵگـیرە دەمـــخۆشانەت هـــەزار لیــرە

***

شـاعیر هـەر مـا و پـارە نـەبوو هـــاوار نـــەبێ چـارە نـەبوو:
ئـاغا لیـرەکـان پـێم نـاگـەن فەرمووی پێم سەیرە تێم ناگەن؟
تــۆ دڵـخۆشت کـردم بـە درۆ مـــنیش لەو مـاڵە دام بـە تـۆ
درۆمـــــــان بـــە زۆران داوە دراو بـــــێ نـــاوە لەو نـــاوە
نـــرخـــی درۆ هـــەر درۆیـە وەرامـــی گـــڵمەت کـــڵۆیە

***

بەلاف پێک نایە

پـووشێ کـەوتە سـەر مـیزی کـەر — مـــێشوولەیەکـــی پـەڕیە سـەر
دەیـــوزانـــد: گــــەمیوان خــۆمم — مــــەلەوانـــی هـــەزار گـــۆمم
لە دەریــــای بــێ بــن دەگــەڕێم — نـــاترسم گـــەرداو بـــێتە ڕێــم
کـوا «مــاجەلاّن» و «دێ جـاما»؟ — کــــێ ئــــازایــــە بـــێ بــەلاما
«کــــریستۆفەر» شـــاگــردم بــوو — گـــەمیەکـەشی دەسکــردم بــوو
خـــۆی هـــەڵکێشا لەبــەر خــۆوە — تــــا مــــیزە کـــەر وشک بـــۆوە
لە تـــــوونیان دەگـــەڕا بـــێئاو — بـــڵاوەی کــــرد خـــەیاڵی خــاو

***

وێرانەیە یان ماڵە؟

پارسەکێک خۆی کوتایە هەیوانێک — وتـــی: بـرسیم لەڕێـی خـودا نـانێک
خــاوەنی مــاڵ گــوتی بـڕۆ نـیمە — وتـــی: ســا چـۆڕە ئــاوێ تـوونیمە
گــوتی: ئـاومان نـەماوە لاچۆ بـڕۆ — وتـــی: بـۆ پـینە بـزگوڕێک لە پـەڕۆ
گوتی نیمە وتی: کـوتێک بـەن و داو — گوتی: بەس بای بـدە خـەیاڵی خـاو
وتــــی: وام زانــــی مـــاڵە ئـێرانــە — لێـم گــەڕێ بــا بـڕیمە وێــرانــە
مــن لە لام وابــوو خــاوەنی مـاڵی! — تۆش لە وێرانـە زگ ئـەکەی خـاڵی
تـووڕێ هـەڵبگرە داینێ ئـەم پـۆزە — وەرە وێکـــڕا بـــچینە دەریــــۆزە

***

هەڵە لە چیدایە؟

یەکێ لای قازیەک شکـایەتی کـرد — بۆ سمێڵ چـەوری کـووپە ڕۆنـی بـرد
کــووپە تــا مـل لە مشکـی ئـاخنراو — چنگ ڕۆنێک لەلای سەر و بـەرچـاو

نیازی پێک هات و نامەیان دایە قازی لایە و کەسی دەرۆست نایە
کوویە ڕۆن دەرکەوت، فڕوفێڵە سەرەوەی ڕۆنی ڕوون و بن لێڵە
ڕایسپارد نامەکەی هەڵەی تێدا بێنێ پاکی دەکەم پەڵەی تێدا
وتی عەرزی کەن ئەم هەڵە و پەڵەیە نە لەلای ئێمەیە، لە کوویەڵەیە

*

هەر زلێکی بە چەوری دەسبڕ بێ چاکە ورگی لە خۆڵەمێش پڕ بێ

***

سەرچاوە سوێرە

میری کۆر دیتی جل شڕێ دژوێن میری گرتۆتە بەر بەتووک و جوێن:
خوایە دەور و دووکانی وەرگێڕی چی لەدەس نایە میری وا خوێڕی
کوڕی داڕۆغەیێکی لێیداوم خوا هەڵینەگرێ زۆری لێکراوم
پرسی: جا مووچەخۆر بە میری چی؟ دۆ تراوە و ترش، بە شیری چی؟
لە وەرام ئەو هەژارە دڵ ژیرە وتی: زنجیرەیە و لەیەک گیرە
دەست و پێ جۆیە، میرە سەرچاوە تامی ئاو هەر یەکە لە هەرلاوە
ئاوی کانی کە شیرن و خۆشە گەر لە ناوجۆشە خۆشە بینۆشە
ئاوی جۆ تاڵ و بۆگەن و سوێرە دیارە سەرچاوە پیس و بێخێرە
میر تکاندی لە چاوی ئاوی سوێر مەرجە فەرمووی نەمێنێ میری کوێر

***

هاواری لەسەرە

کاروانێک شەوێک لە چۆڵێکا بنەیان خست لە شیو و دۆڵێکا
شەکەتی ڕێگە بوون دەبوو بخەون ترسی زۆریش بوو بەر دزی بکەون

بوو لەگەڵیان یەکێکی پیری هەژار
گوتی: هەر چارویدار و خاوەن بار
یەکی زێڕێک بدا بەمن بخەوێ
پاسەوانتان دەبم تەواوی شەوێ
دز کە هات دەیکەمە هەرا و هاوار
مەرجی من هەر هەرا و لە ئێوەش کار
نیوەشەو دز گەیشت و ماڵی برد
تاو هەڵات مامە پیرە بانگی کرد:
ماڵوو وێران بێ ماڵ نەما ڕابن
چۆن دەزانن ئەوەند لە خەودا بن؟

***

کە دەبینن هەچی بوو دزراوە
پیرەیان گرت بڵێ: چ قەوماوە؟
وتی: هیچ نەبووە! نیوەشەو سێ دز
زرتەبۆز و سمێڵ فش و چاوبز
یەک جوان، یەک نێوان، یەکێکی پیر
دەس بە ڕمب و کەوان بە تیر و شیر
گەینە سەر سەرم و گرتیان مشتم
گەر نقەم لێدەهات دەیانکوشتم
ماڵەکەم دانێ خۆم بکەم ڕزگار
وا قەرزداری ئێوەشم: هاوار
شەو لە ترسان کە نەم بوو هاوارێک
فەرموو ئێستا هەزار لە جێی جارێک

*

قوولە قوولی لەپاش گورگ ئەمەیە
پەژیوانی دەمی مەرگ گەمەیە

***

دزی جادوو

خاوەنی ماڵ وتی بە کەیبانوو
هەست ئەکەم وا دزە و لەبان خانوو
وەرە با ڕێک بخەین تەڵە و داوێک
بەشکوو مام دز بخەینە گەرداوێک
ژن بە دەنگی بەرز کە دز ئەژنەوت
پرسی:ئەم گەنجوزێڕە چۆن دەس کەوت؟
وتی: نازانی من دزی جادووم؟
بۆ دزی مانگەشەو نەبا نەئەچووم
دوای ئەوەی ناوی شەولمم هێنا
باوەشی خۆم لە تیشکە وەردێنا
بەو تریفە ئەچوومە ژێر بۆ ژوور
گورجێ دەم ئاخنی چ تێر و چ توور

دوو هەلیش شەولمم ئەگوت لەوسەر
تیشکی مانگ سەریەخستمەوە بۆ دەر

دزە لای وابـوو خـێوی مـاڵ خـەوتن
کـەوتە ئـامادەبوون لە ڕێـی کـەوتن

شەولمی گوت لە تیشکی مانگ هالاّ
پشـتی کێشا بـە تـەختی نـاو مـالاّ

دوانی تێلاّ بەدەس لە ڕاست لە چەپ
کوێندەرێت دێشی دەیکوتن تەپ و ڕەپ

دزی بێ نووزە خوێن وەبـان دەمـەوە
خەونی خۆشی ئەدین بە شـەولمەوە

*

کـــار و زانـــین نـــەبێ لە ئـارادا
سـەد نـزا و جـادوو بـەهرەیەک نـادا

***

باوکی

دوێنێ گوێم لێ بوو ئەحمەقێ ئەیگوت:
بـاوەگـەورەم وەزیـری خـان بـووگە

گەرچی پێم وابـوو زۆر درۆی فـەرموو
بـا فـەرز کـەین درێـژ و پـان بـووگە

هیچ کەست دیـوە گـوو بـنێتە دەمـی
بـێژێ ڕۆژێ ئـەمیچە نـان بـووگە؟!

***

لە مەرد ئەگەڕێ

فـــەیلەسووفێ هـــەبوو لە یـۆنانا
ڕۆژ چـڕای هـەڵدەگـرت بـە کـۆلانا

دەگـــەڕا درز و قـــوژبنی عـــەرزی
وەک یەکێک ون بکا بە شەو دەرزی

تـازە لاوێک بـە گـاڵتە پـرسی لێـی
مامە بە چرا و بە ڕۆژ لە چی دەگەڕێی!؟

گوتی: ڕۆڵەم بە خۆم و بـە چـراکـەم
دەگەڕێم بەشکە مەردێ پـەیداکـەم

***

ژن و سەماوەر

ژنەکی کۆر لە گوندی لۆلان بوو   دووره دیده و هەتا بڵێی جوان بوو

سۆفیەکی شێخ ڕەشیدی لۆلانی   ڕۆژێ لای شێخ بە دەرفەتی زانی

وتی: گەرمن لە خۆمی ماره بکەم   سوێند ئەخۆم دەردی چاوی چاره بکەم

سیسه سۆفی ژنەی لە باری برد   نە بژیشکێکی دی و نە چاری کرد

شێخ وتی: سوێندی سۆفی بە درۆ بوو   گوتی: سووچی سەماوەری تۆ بوو

ئاگری کۆر ببوە نه خوست و نە هەست   چاپەزت هاته پێش و شیشی بە دەست

لینگی ڕاکرد و خۆشی ڕاکێشا   لە کونی خوارەوەی پیا کێشا

چاوەکانی گەشاوه هاتەوه دەنگ   ڕەژوه ڕەش بوونەوه بە سووره پەرەنگ

من وتم ژن سەماوەره و کوێره   چاپەزی پێدەوێ و بە شیش فێره

هێند خەریک بووم تیا چەما شیشم   وەخته کوێرایی دایە چاویشم

***

ئەوینی گەوره

چی زۆر بە نرخە و من شکی ئەبەم   نیشتمان بە دڵ پێشکەشتی ئەکەم

من ئەوینێ وام بۆت کەوتۆته دڵ   ئاواڵمە کاتێ دەشکەومە بن گڵ

ئەوینێ هەرگیز ناکا پرسیار   تاقی کەرەوە جارێک نا سەد جار

ئەوینێ هەرچی تۆ بڵێی دەوێرێ   زۆر ئامادەیە نرخی بژمێرێ

ئەوینێک هەرچی هەسی زۆر و کەم   دەڵێ ئامادەم قوربانتی دەکەم

***

چاکە لەگەڵ خراپان

ڕۆژێ دوو پشکــێ کـەوتبوە نـاو ئـاو　　بــێ‌هێز و دامـاو وەک نـیوە خـنکاو
ڕەقـێکی ئـاوێ بـەزەی پـێدا هـات　　ویســـتی لە مـــردن ڕزگـاری بکـات
سـواری پشـتی کـرد چوونە ئـیشکانی　　دوو پشک هـەلی بـە دەرفـەت زانـی
گــوتی: لە مـــردن کـــردت ڕزگـارم　　تـــا دەمـــرم بـۆ تـۆ سـوپاسگوزارم
کـلکی درێــژ کـرد نـایە نـاو دەستی　　گـوایـا بـۆ سـوپاس دەربـبڕێ هـەستی
ڕەقەش بە پەنجەی سەر کـلکی کـوشی　　بـــە پـــێوەدانـــێک داتـۆڵا لەشـی
چـزووی ژەهـراوی هـەر گـەیشتە لەش　　ڕۆژی ڕوونـاکـی لێ بـوو بـە شـەوڕەش
وریـــــنەی دەکـــرد لە گـــیانەلا وا　　بـــۆ پـیاوەتیم کـرد لەگـەڵ نـاپیاوا؟

＊＊＊

مشک و مێروو

مشکـێ وامـی کـرد گـەنم لە مـێروو　　زســـتانی ڕابـــرد تـێر و بـە ئـێروو
هـاوین کـە مـێروو چوو داوای لێ کـرد　　سـەد جـوێنی پـێدا هـەروا وای پـێکرد
وتـــی: بـاریکی سـەرزلی قـون خـڕ　　بـــێم بـە گـازێکم بـتکەم شـڕ و وڕ؟
چ ڕێت دەکـەوێ گـەنمت لای مـن بـێ　　من کەی وام لێهات مێروو تای من بـێ؟
مێرووی بەستەزمان چووە لای گـوربەبۆر　　گـوتی خـاوەن زۆر گـوربەی مشک خـۆر
پـــیاوەتیم لەگـەڵ پـێنەزانـان کـرد　　سووک بـاریم لەڕووی گـران‌جـانان کـرد
پشـیلە فـەرمووی مـن لە گـەڵتا دێـم　　تـێی دەگـەیێنم ئـەو کـێیە و مـن کـێم؟
مـــێروو لای مشک دایکـــوتا سـلاو　　مشک تـووڕە بـوو، پشـی گـوتی میاو
وتـی: ئـەز گـۆری، دەسـەرت گـەڕێم　　وا چـەند لەمـێژە لە ڕێـە ئـەگـەڕێم
بـۆ خـۆم بـە کـۆڵم بـۆت ئـەهێنمەوە　　قـورسە پـارسەنگت بـۆ ئـەخوێنمەوە

＊

نەرمی تێناگا سپڵەی بێ ئەمەک   دەبێ نەرمی کەی بە زۆری کوتەک

***

کرمی ناوخۆ

چڵێک ماڵوچە لە دار بێ هالاّ   ڕۆژێک لە گەڵیا دەیکرد سکاڵاّ
ئاواڵ! بۆ کزی بۆ ڕەنگت زەردە؟   نە تینووی ئاوی، نە جێگەت بەردە
بیور ناتبڕێ لە چی دەپرسی   لە کڕووسینەوەی بزن ئەترسی؟
بەرز و ئەستووری ڕەگت کوتاوە   دزی و کەنەفتی بنێرە لاوە
بڕوانە منی باریک و بێتین   هەروا هەڵدەچم گەلاّ تورت و شین
ڕێگەی پاییزی مەرگم لە پێشە   هێشتا وەکوو تۆ نیمە ئەندێشە

***

بە هەناسەیەک سەری دار لەری   قرچەی لە دڵ هات چەند گەڵاّی وەری
گوتی: ئاودەنگی شۆخ و شەنگی من   لاوێنەرەوەی دڵی تەنگی من
ژانم گرانە و ناسۆرم زۆرە   دار کە دەقەڵشێ لە دارە هۆرە
کرمم تێدایە و ئەویش لە خۆمە   لە کرتاندنی ڕاهێڵ و پۆمە

*

هەر دارێ کرمی لەناو خۆیدایە   دەشکێ و دەکەوێ بە سووکە بایە

***

پشوو درێژ

کەرێکی نەخۆش خەریک بوو دەمرد   بەشدار لە دیاری چاودێری دەکرد
دەیگوت بتۆپێ گۆشتەکەی دەخۆم   سەگ دەیگرنەوە ئەگەر من بڕۆم!
لە کەر گران هات دیمەنی گەماڵ   وتی: چوارپێ بەگ تۆ بچۆوە ماڵ

مــن تـیرەی کـەرم زۆر گـیان لە سنگم
فــریوت نـــەدا هــەناسەی تــەنگم
هــێشتا بــۆ مــردن دوو مــانگم مــاوە
ســەگ زۆر لە ســەرخــۆ وەرامــی داوە:
مـــنیش نـــەتەوەی پشـــوو درێــژم
وا لێـــرەم هــــەتا گــۆشتت ئـەچێژم

***

جێ ژووان

ڕاوکـــــــەر لە ڕاوا لە دەشت و دەردا
دوو ڕێویان هـەستاند تـاژیان تـێ بـەردا
مــێ بـە نـێری گـوت: بـا جوێ بـینەوە
جـــێگایەک دانـــێ تـــۆ بــمبینەوە
وتـی بـە سـەرچـاو، مـنیش پـێم خـۆشە
جــێ ژووانـمان دەزگـای کـەوڵ فـرۆشە

***

ئایەتی گۆپاڵ

بــۆ ســەفەر ئـەچوو مـەلای مـەزموورە
دەشـــیگوت ڕێگـــام گـوندێکی دوورە
ژنـــەکـەی وتــی ئـایەتەل کـورسی
بــۆ تــۆ زۆر بــاشە لە سـەگ دەتـرسی
ئـەگـەر بـۆت هــاتن بـۆیان بـخوێنە
گــوتی: ئـــافرەتێ بـــەسم بـــدوێنە
ســـەگـــەلی لادێ نـــەخوێندەوارە
لە قـــورعان نــاگــا چـارە هــەر دارە
ســوورەی گــۆپاڵیان لەســەر دەخـوێنم
ئەگەر تـێم نـەگـەن دەمـیان دەشکـێنم

***

بایەک

یــەکــێ لە بــرسان نــەک فـێڵبازانە
لە جـــێیەک دزی مســـتێ ڕازانـــە
خــــاوەن ڕازانـــە بــە کــاریان زانــی
بـــە دار و قـــامچی بــەربوونە گـیانی
کابرا شل و کوت بـەسەد کـەوت و ڕەوت
ژان لەلەش، لەزگ خـۆی کـوتا مـزگەوت

ناڵه و هاواری خسته هەر لایه
بژیشکێ گوتی: دەرمانت بایه

ڕازانه بایه به با دەرکردن
ڕزگاریت دەبێ له چنگی مردن

نەخۆش دەتلاوه به ئاوات باوه
تا فەرداهی ڕۆژ هەر دەپاڕاوه

نزای نارەوا بای دەرنەهێنا
به ناهومێدی سەری هەڵێنا

گوتی: خودایه وه دیاره دەمرم
بۆ ئاواتێتر داوێنت دەگرم

له پاش مردنم بەهەشتم دەرێ
هۆری و هەنگوین و ئاوی کەوسەرێ!

یەکێ ئەمەی بیست لێی هاته وتار
گوتی: هەی گێژی زۆر بێژی لاسار

لێی پاڕایەوه سەر لەبەر شەوێ
تری نەدایەی بەهەشتت دەوێ؟

کەسێ بۆ بایەک دەنگت نەیگاتێ
هۆری و هەنگوینت چلۆن دەداتێ؟

***

ڕێوی و کەڵەشێر

ڕێویەک دەگەڕا ملۆمۆی دەکرد
هەر چاوەنۆڕی ڕۆزی خۆی دەکرد

کەڵەشێری سوور دوور هاته بەرچاو
پاش چاک و چۆنی و ڕۆژباش و سڵاو

پێی وت: بەهەشتی باوکت برام بوو
یان من لای ئەو بووم یان ئەو له لام بوو

دەنگ خۆشی وەک ئەو کوا دەبێتەوه
هیچ کەڵەبابێک جێی ناگرێتەوه

کەڵەشێر وتی: ڕێوی چه ئێژی
خۆت هەڵه ئەکەی یان گێل و گێژی؟

ئاواز خۆشترم گەلێ له باوه
ناوبانگی دەنگم گەیوەته لاوه

چاوی قووچاند و باڵی پێکادا
ڕێوی به قەپێک کرکرەی بادا

بردی و قیراندی و پێی زانی خێوی
سەگەلی بەردا شوێن پیره ڕێوی

کەڵەشێر وتی: ئەگەر دەتەوێ
چیدی گەماڵ گەل وەدووت نەکەوێ

بێژه وەخێوم با دڵنیا بێ
بۆ خۆی پێی خۆشه لەگەڵ منا بێ

ڕێوی بۆ وتار دەمی کەوته کار
کەڵەشێر بەغار پەڕیه مازودار

ڕێـــوی بـانگی کـرد: بـەڵام لە زاریّ
بـە بـێ کـات جـاریّ هـاتە وتـاریّ
کـەڵەباب گـونی: بـا کـوێر بـێ چاوێک
لە ڕووی دوژمــنان لێک نـریّ تـاوێک

***

ڕەقە و مراوی

جـــووتێک مـراوی سـاڵێ لە چـۆڵێک
هـــێلانەیان بـــوو لە نـزیک گـۆلێک
ڕەقـێک بـۆیان بـوو بـە دراوسـێ ماڵ
زۆری پـێ نـەچوو زۆر بـوون بـە هـاواڵ
کـاسە جـیرانـیان بـۆ یـەکتر ئـەبرد
شـەو و ڕۆژ یـاریی یـەکتریان ئـەکرد
ئـەوان لەسـەر بـاڵ دەیـانکرد سـەیران
ڕەقـــە لەبـــەرماڵ دەبـــووە پـاسەوان
زستان خۆی نواند بـەڕووی تـاڵ و مۆن
بـاڵدار نـاچار بـوون بـۆ گـەرمێن بـڕۆن
ڕەقـە دەستی کـرد بـە شـین و گـریان
جـــەرگی ئـاسنی بـۆ دەبـوو بـریان:
سەر سەوزی ڕەنگین بورچینی نـەشمیل
لە دەوری ئـێوە دەگـرم دیـق و سـیل
وەک باوکی وسوو مـەمکەن پـیر و کـوێر
مـــنیش هـەڵگرن دێـمە گـەرمەسێر
ڕەقـە گـازی گـرت لە دارێکـی سـووک
هەردوو سەریان گرت باڵدار بـە دنـدووک
فــڕین لە دەشـتان لە چـیا و نـەواڵان
چـــاویان پـێ کـەوتن ژن و مـناڵان
وتـــیان: مـیراوی چـەند بـە فـریوە
ڕەقـــەی هـــەژاریـان بـەدار دزیـوە
ڕەقـــەی ڕق هــەستاو لەم گـفتوگۆیە
زاری کــــــردەوە و گـــوتی: درۆیـــە
ئـیتر سـەرەوژێر بـۆی هـاتە خـواریّ
کــــەوتە نـــزاریّ نـاو بـەرد و داریّ

*

خـوێنت هـەڵنەچێ بـەگفتی بـەدکار
نـــــهێنی دڵت مــەهێنە ســـەرزار

***

مێشک و دڵی نیە

شێرێک نەخۆش بوو ژان لەدڵ و سەر
وتیان دەرمانن مێشک و دڵی کەر

وتی بە ڕێوی: کەرێک پەیداکە
بەشم مێشک و دڵ بەشت کەلاکە

ڕێوی چووە لای کەر گوتی: کەری ژیرا!
وەرە بۆ لای شێر دەتکا بە وەزیر

کەوتە دووی ڕێوی دڵخۆش دەیزەڕاند
شێر لێی ڕاپەڕی ملی تێک شکاند

گوتی: من دەڕۆم دەست و پەل دەشۆم
چاوەنۆڕی تۆم مێشک و دڵ بخۆم

ڕێوی بە هەڵپێک مێشک و دڵی خوارد
خۆی لە شێرە بوارد تا شێر لە دووری نارد

کوانێ مێشک و دڵ؟ خۆ نەیبو پاشا!
سەیرە و تەماشا! خۆم دیم لە لاشا

پاشام ئەگەر کەر مێشک و دڵی با
دەبوو فیکی خۆی زوو بزانیبا

کەر و وەزیری؟ کێ بیستوویەتی؟
من ئێژم نەیبوو، ئێژی بوویەتی!

شێر فەرمووی: کەرێک بەخۆی نەزانێ
ڕێوی ڕاست ئەکا مێشک و دڵ کوانێ؟

***

قەل و کەو

کەو قنەی دەکرد لەو بەر پەسارە
لەقەل شیرن هات ئەو لەنجەولارە

بێخۆراک و خەو بە ڕۆژ و بە شەو
دەکەوتە شوێن کەو فێربێ ڕەوتی ئەو

وەک کەو فێر نەبوو چی کرد و کۆشی
لەبیری چووە ڕەوتەکەی خۆشی

*

زۆر کەس لە ئێمەش بۆ لاسای لاوە
وەک ئەو قالاوە دژ و داماوە

***

کەر بۆ سەر زەماوەند

کەریان بانگ دەکرد بێتە سەر شایی
کەر هاواری کرد: ماڵی وێرانم

وا هەڵناپەڕم سەرچۆپیم دەنێ
گۆرانی خۆشیش کەمتر دەزانم

بەخوا دەترسم بمکەن بە ئاوکێش
یان باراشی باش بێتە سەرشانم

***

خیگەی بەری نادا

دوو ڕاوکەر لەچەم دیتیان خیگەیەک
یەک خۆی تێهاویشت تا دەری بێنێ

خیگە ورچێک بوو کابرای ڕێک گوشی
خەریک بوو بە زۆر پشتی بکشێنێ

ئەمیان بانگی کرد: برا بەری دە
خیگە دۆشاوێک هێندە ناهێنێ

گوتی: من هەر زوو خیگەم بەرداوە
ئەو من بەرنادا وا دەمخنکێنێ

***

گورگ و بەرخ

گورگێ خوێناوی پەل دەشواتەوە
بەرخێک لەبەر ئەو ئاو دەخواتەوە

گورگ بانگی کرد: لێم شلوێ مەکە
تووڕەم لەو فیزەت زۆریم لێ مەکە

وتی: گورگاغا تۆی لەسەرووی من
لێخناوی تۆیە دێتە گەرووی من

گوتی: دەڕەکەوی پێرار بەهارە
ئێستاش لە شاخت لەشم زامارە

وتی: من ئەمساڵ زاوم لە مەڕێک
تۆ لە بەهانەی پێم بکەی گەڕێک

گوتی: جوێن دەدەی کۆنە دوژمنم
دیارە پێت وایە من درۆزنم

تۆ تاوانباری گۆڕت خواردنە
بەهرەت بۆ نادا ئەم خۆبواردنە

لەچەنگی گورگا بەرخ هەڵدڕا
ئاوی چەم دەیگوت لەگەڵ خوڕخوڕا:

*

کــەی دەبــڕێتەوە بــیانووی زۆرداران!   کــێیە وەدەنگ بــێ لەســەر هــەژاران!

***

کەر و کەوڵەشێر

کــەرێک لەنـاو پـووش لە لێژ و زەنـوێر   تووشی بوو بە تووش کەوڵی شـێری نـێر

کــەوڵی کــردە بــەر هــاتەوە مــاڵان   چـــۆڵیان گـــرتە بــەر ژن و مــناڵان

کەس نەما لە گوند هـەر یـەک بـەلایە   ڕادەکــەن بــە تــوند شـێرە و بــەلایە

کــەر کــەوتە گــەشکە گـوتی سامەوە   کــوا تــێر و ڕەشکــە بــێن بــەلامەوە

دەیــــــاندڕێنم   دەیــــــانچڕێنم   چــــنگاڵ بــە خــوێنم مــرۆ گــوڕێنم

کــەڵ دەتـرسێنم ڕەنگـم ڕەنگـی شـێر   بــــا بشــــنەڕێنم بــەو دەنگــی دلێــر

لەســەر ســم ســەما بــە جـیفڕک دان   بــــە یــادی کــەما دایگــرتە بــەندان

شـــیو و دۆڵ و دەر دەنگـــی دایــەوە   زەڕەی شــــینەکــەر زوو نــاسرایــەوە

کـــەوڵەشێر کـــرا لوڕ و جــل و بــەڕ   ســــەرپشتی خــرا بــاراشــی زمــهەڕ

دەیکـــرد وتـــوویژ لەو ســەر ڕێــبازە   کــەر نـابێ بــەشێر بــە بــەرگی تـازە

***

قەل و بولبول

جارێک بـولبولێک لەگـەڵ قـەلی ڕەش   لەنــــاو ڕکــەیەک کـرانـە هــاوبەش

بــولبول دەگــریا بــە بــانگ و هــاوار   چـۆن بــوومە یـاری هـاوسای نـالەبار!

بولبول لەگەڵ قەل چۆن ڕێک ئەکەوێ   مـــن گــوڵپەرستم ئـەو لاکــی دەوێ

جـێی مــن دەبـوایـە لەنـاو چیمەن بـا   بــەرچـاوم جـوانـتر چاوگە و دیـمەن بـا

لەگـــەڵ بــولبولان لەســایەی چــلاّن   بـــمانخوێندایــە بــەرەو ڕووی گــوڵان

چـــاوبرکێنەم بــا دەگــەڵ گــوڵی ئــاڵ   کــەی دەهــاتە بـیر ئـەم ژیـانی تـاڵ؟

چـــاوم هـــەڵدێنم ڕووڕەش دیـمەنە
چــۆنی بــــدوێنم دەمــی بـۆگــەنە
گـەردوون کـردووتم لە ژیـن هـەراسان
دەســـا بــمدەیە مـەرگێ بـەهاسان

***

قـــالاو لە بـــولبول پـتر پـەشێو بـوو
لە بـەر چـاوی ئـەو بولبول دزێـو بـوو
دەیـوت خـودایــە گـوناهم چـی بـوو
گـۆشتی کـەرەکـەی عـیسام دزیـبوو؟
کـەوتوومە زیـندان لەگـەڵ ئـەم چووکە
ئـەو چـەقەسرۆیە ئـەو هـەرزە و سووکە
لەو چــــــەنەبازە، لەو هــــــەڵەوەڕە
مـێشک و سـەر گـێژە گـوێم کپ و کـەڕە
دڵــــداری گـــوڵە کــــڕیاری بــۆنە
زامـــی پشـــتی کـەر نـازانـێ چـۆنە
چـــارەم ڕەش بـــووە وەک پـەڕوباڵم
لەو ســـــاوە بـــولبول بـۆتە هـەواڵم
ئاخ بۆ ئەو ڕۆژەی مـنی شـۆخ و شـەنگ
لەگەڵ چەند قەلی هاودەنگ و هاوڕەنگ
لەنـــــاو دێـــبەران لە دەشت و دەران
قـــڕقرمان دەکـــرد لە دەوری کـەران
چـــارەم لە چـارەی بـولبولان نـایە
زۆر پـیس پـێوەبووم، مـەرگێک خـودایـە

*

ســـەیرە لەو دنـــیا پـــان و بـەرینە
هـەرکەس کـاری خـۆی لەلا شیرینە

***

گریان نەک نان

سـەگـێ لە چـۆڵێ خـەریک بـوو دەمـرد
خــــێوی بـــە ڕۆڕۆ شـیوەنی دەکــرد
ڕێـبوارێ پـرسی: گـریان و بـۆ سـەگ؟
گوتی: مەلێ سـەگ، بـرای بـە ئـەمەگ
بـــڕبڕەی پشت و یـاری گـیانیم بـوو
مـــایەی دڵـخۆشی و کـامرانـیم بـوو
پــــــــاسداری ڕەز و پـــارێزگاری ڕەز
خۆش بـەز و بـەلەز دەم گـەرم و بـەگـەز
گـورگ لە ڕووی ئـەو وەک کـەوی کـولیو
بـۆ ورچ ئـەچوو وەک گـورپە بـۆ پـیو
ئـــێستا دەبـــینم لە بــرسا دەمـرێ
دڵ بە بێ گـریان چۆن ئـۆقرە دەگـرێ؟

پرسی: چیت پێیه کوڵت گرانه؟ وتی: تێشوومه و هەنبانه نانه
گوتی: ناوت نا برای هاوپشتت نان به کوڵتەوه و له برسان کوشتت؟
گوتی: دۆستیمان هەرچەند به هێزه گەرمه و بەکێشه و بەپشت و پێزه
بەلام تا ئەوجێ نەبووینه هاوال لەتۆشەی خۆشم بەشدار بێ گەماڵ
بۆ گریان و شین گەلێ ئامادەم بێته باری نان تیکەیەک نادەم

***

بیخه زمانم

سوارێک رادەبرد لەکوێره دێیەک پیسکەیەک گوتی: ببه میوانم
گورجێ دابەزی و پرسی: ئەسپەکەم لەکوێ وەبەستم؟ ماڵت نازانم
گوتی نەمزانی گوێت هێنده سووکه من پەشیمانم، بیخه زمانم

***

له بەهاری نەهاتوو

لاوه دۆمێک بوو مێردی دووژنه یەک ناوی، نارێ، ئەویتر: شنه
زستان بوو، دەیگوت: ئەمساڵ بەهارێ دوو کەوان دەگرم بۆ شنه و نارێ
بوو به شەڕەژن لەسەر کەوی نێر ئەو دەیگوت بۆ من ئەم ئەیوت نەخێر
یەکتریان شێلا به پێلەقه و پێ هاواریان دەکرد زار و زیچی دێ:
نه بەهار هەیه و نه کەوگیراوه قژی دۆمەژن گشتی ڕناوه!

*

زۆر لاوه کوردیش وەک ژنی لاوه شەڕیانه و هێشتا کەو به چیاوه

***

تووتی که‌چه‌ڵ

تووتییه‌کی هه‌بوو ورده فرۆشێک   چلۆن پیتۆڵێک؟ چۆن قسه خۆشێک؟
له‌به‌ر گه‌پجاڕی و گاڵته‌ی ئه‌و مه‌له   کڕیار کۆمه‌ڵ و کابرا به په‌له
ڕێی ده‌ستی نه‌بوو سه‌ری بوخرێنێ   دراو بستێنێ و فرۆشراو بێنێ
ڕۆژێ مام ده‌روێش چوو بۆ مزگه‌وت   گوربه‌یه‌ک ڕێگه‌ی له دووکان که‌وت
که‌ڵپی چیڕ کردن له تووتی خواردن   تووتی ڕاپه‌ڕی بۆ خۆ وه‌شاردن
باز له پشیله و له تووتی فڕه   ڕژای سه‌ریه‌ک شاتاڵ و شڕه
شووشه ڕۆن بادام داکه‌وت و پڕژا   ڕۆن بادام به‌سه‌ر گراردا ڕژا
خاوه‌ن هاته‌وه سه‌ر ماڵی وێران   په‌ل و پلاری داوێشت وه‌ک کوێران
چه‌پۆکێکی دا له‌سه‌ری تووتی   تووکی لێ وه‌ری و سه‌ر، ما به‌ڕووتی
مات و کڕ و کپ ده‌می پێکادا   کۆمای کڕیاریش له کابرای لادا
ئه‌هاتن تا گوێ له قسه‌ی خۆش بگرن   ئێستا بۆچیانه ده‌روێشی ورگن
خێوکه تووشی هات بازاڕی که‌ساد   په‌ژیوان ببوو که‌وته خوداداد
ده‌پاڕایه‌وه به‌ناڵه و ڕۆڕۆ   به‌ڵکو مه‌ل دیسان بێته گفتوگۆ
هیچ به‌هره‌ی نه‌ما نزای زمانی   ناچار گایه‌کی کرده قوربانی
به‌ناو بازێڕدا گه‌ڕاو و بانگی هێشت: هه‌رکه‌س هه‌ژاره بابێته سه‌ر چێشت
کۆبۆوه گه‌لێک ته‌نبه‌ڵ و ڕووته‌ڵ   تووتییه‌کی دیت وه‌کوو خۆی که‌چه‌ڵ
بانگی کرد خاڵۆ کێ لێیدای به‌مشت   تۆش دیاره وه‌ک من ڕۆن بادامت ڕشت
تووتی که‌وته‌وه وتار وه‌ک جاران   ئه‌مه‌ش بوو به په‌ند له جه‌رگه‌ی یاران:

*

هه‌ر بیر له خۆیه هه‌رکه‌س داخێوێ   له هه‌نبانه‌ی خۆی گوێزان ده‌پێوێ

***

ورچی نەکوژراو مەفرۆشە

دوو کەسی ڕاوکەر چووبوونە جەنگەڵ
یەکێ ترسەنۆک، یەکێکی تەنبەڵ
ترسەنۆک وتی: ورچێ ڕاو ئەکەین
های کەوڵی ورچ! لە شار قاو ئەکەین
بە نرخی ورچە زۆر کوتاڵ ئەکڕم
بۆ تۆش کراسێک لە جاو دائەدڕم!
ورچێک دەرکەوت لە سای نزارێ
ترسەنۆک ڕای کرد پەڕیە سەر دارێ
تەنبەڵ لێی کەوت وات ئەزانی مرد
ورچەی هاتەسەر بۆنی پێوە کرد
بە مردووی زانی و هێشتی بێ گێچەڵ
کابرای لە سەردار گوتی بە تەنبەڵ:
ورچە چی ئەگوت؟ بەخوا زۆر ترسام
وتی: دوو پەندی زۆر باشی دادام

*

لەگەڵ ترسەنۆک مەبە بە هاوکار
تۆ بەجێ دێڵێ و خۆی دەچتە سەردار
دۆشت پێ خۆش بێ بەران مەدۆشە
ورچی نەکوژراو پێستی مەفرۆشە

***

دۆستی نەزان

باغەوانێکی پیری کۆنەساڵ
لەگەڵ ورچێکا ببوونە هاواڵ
دۆستی یەکتر بوون بەدڵ و بەگیان
هیچ سات و کاتێ بێیەک نەدەژیان
لە گوێز لە ترێ لە دانە و هێشوو
بۆ مام ورچ بوو نۆبەرەی پێشوو
ورچەش زۆر بەدڵ خزمەتی دەکرد
هەر کارێک هەبا بەڕێوەی دەبرد
داری دەتەکاند ترێی ئەچنی
چنگاڵی چەک بوون لە ڕووی دوژمنی
بە ڕۆژ کارکەر و پاسەوان بەشەو
باخەوان بێخەم چاوی ئەچووە خەو

***

ڕۆژێکی هاوین باخەوانی پیر
خەوتبوو لە بن دارێکی هەنجیر
ورچە لە تەکیا هەڵترووشکا بوو
مێش دەرکرانی پێ سپێرابوو

ئـەو ڕۆژە وای کـرد هـروژمی مێشان　　بـۆ ورچـە بـبووە مـایەی سـەرئێشان

ویسـتی بـە جـارێ قـڕیان تـێکەوێ　　تـا دۆسـتی بـەڕێز خـەوی لێکـەوێ

گـاشێکی هـەڵگرت بـە هـەموو تـوانـا　　بـە بـێ سـێ و دوو دای بـە مـێشانا

لەگـەڵ مـێش کـوشتن کـابراشـی جـنی　　دۆسـتایەتیەکـەی بـوو بـە دوژمـنی

*

دوسـتت نـەزان بـێ لەبـەری هـەڵێ　　ڕووڕەشــی لەدووە مـاچی مـەنجەڵێ

***

کەر بە لاحەول ناژی

دەروێشـــێ شـــڕ و کـــەرێکی لاواز　　شـەکـەت لە نشـێو، مـاندوو لە هـەوراز

شـــەو داهـات لایـدا لە خـانەقایەک　　لە سـۆفی پـرسی، بۆ کـەر جـێگایەک

گـــوتی: مــاشەڵڵا دەروێش چ ژیـری!　　لە بـــیرت نـــەچێ مـیوانـی پـیری

زۆر زۆر خۆشهاتی جێگات لەسـەر سـەر　　بـێخەم، لەسـەر مـن دابـین بـوونی کـەر

وتـی: سـا تـۆخوا بـیبە سـەر ئـاوێ　　ئـەی سـوبحانەڵڵا دەروێش پـێی نـاوێ

سـۆفی گـیان کـاشی بـۆ دانـێ کـەمێ　　ئـــەستەغفیروڵڵا جـــۆشی ئـــەدەمێ

پـەینی وشکـیشی بـەر پـێ ئـەڕێژی؟　　لاحـــــەولەوەلا، دەروێش چ گـــێژی!

خـانەقای شـێخە و جـێگەی ئیللەڵڵا　　تـــاقەتی ئـەکـەم، مـەیکە بـەهەڵڵا

***

دەروێش پڕخەی بوو بـە درێـژایـی شـەو　　سۆفی و کەر و کـا و جـۆی دەهـاتە خـەو

بـــەیانی دیـــتی: کـەر هـەر بـەجلە　　سـەر تـا پـای نـوقمی ڕیـخاوی شـلە

لە بـرسان سـنگ و گـوریس ئـەجاوێ　　نـە سـۆفی دیـوە و نـە کـا و نـە ئـاوێ!

کـــەری وەدەرنـــا بـــە پـاڵەپەستۆ　　جـار بـەپاش دادێ جـار بـەسەر ئـەستۆ

گوتیان: مـام دەروێش کـەر چـی بـەلایە　　وتــــی: بــێهێزی ســـوبحانەڵڵایە

درێـژایـی شـەو هـەر ئـیلەڵلاّی خـوارد سۆفی سـەوەیەک ماشەڵلاّی بۆ نـارد
کـەرێ هـەموو شـەو لاحـەولێ بـادا پـێو سـەیر نـەبێ گـەر بـێ بـەلادا

***

ئەگەر

ئـەگـەر گـوڕپەبۆر بـاڵی لێ بـڕوێ دەنگـی بـولبولمان نـایەتە بـەر گـوێ
گەر بدرێ بـە کـەر دوو شـاخی گـامێش هـیچکەس نـاتوانـێ لێـی بچێتە پـێش

***

ژوانێکی دوور

شـێخۆنادۆ نـاو، زوڕنـاژەنی پـیر جـەفەنگبار و ژیـر دەژیـا لە جـزیر
شێخێک پـێی دەڵـێ: زوڕنـا بـەس لێدە لەسـەر مـردنی، گـاڵتە فـڕێدە
وەرە تـەکـیەکـەم ڕیشت بـەردەوە پـەژیوان بـەوە لە گشت کـردەوە
من شێخم، مەلام، سەیدم، حەجم هەشت نـاڵێم پـێمدەکـرێ بتبـەمە بـەهەشت
بـە بـێ تـۆش نـاچم، شـێخۆ پـێکەنی ڕووی کـردە شـێخ و گـوتی: ئـەزبەنی
مـن شـێخۆنادۆم نـە ڕۆژوو، نـە نـوێژ جـارجـار زوڕنـاژەن، گـا گـۆرانـی بـێژ
وەک خۆم حەنەکچی کـەسی دیکـەنین مـردووی گـۆڕستان دێـنمە پـێکەنین
ژیـان شـیرینە جـیهان زۆر خـوشە بـە پـووش و کـڵۆش خـۆت دامـەپۆشە
گـەر بـەمن دەکـەی شـاڵەکـەت بـاوێ ڕیشت بـتاشە داوت پـێ نـاوێ
لە دەروێش گـرتن پـەشیمان بـەوە زوڕنـایەک بکـڕە و ڕەگـەڵ مـن کـەوە
فـێرە زوڕنـابە لای لەتـۆی کـوڕم ئـەو ڕاسـتە کـوڕمە تـۆش دەبـیە زڕم
نـاڵێم پـێم دەکـرێ دەوڵـەمەندت کـەم بـەلاّم بـڕیاربێ هـەتا ئـەمن هـەم
بـۆ هـیچ نـاهەنگێ بـەبێ تـۆ نـاڕۆم لە دراوی شاباش بـەشداربـە وەک خـۆم

ژوانــی گــفتی تــۆ ســەد هــەزار ساڵە زوڕنــای مــن ئــێستا لەسەر هــەرزاڵــە

***

ورگە مەڕ

شــێخۆ، لە شــێخێک دەپــرسێ: مامە بــۆ دەف ڕەوایــە و دەهــۆڵ حــەرامــە؟
پــێستی هــەردووکیان هــەر ورگــە مــەڕە هــین دەهــۆڵ قــەڵەو هــی دەفــە لەڕە
شـــێخ گــوتی: چــونکو دەفــە بــلاوە دەهـــــۆڵ گـــــیراوە، پـــیس و گــلاوە!
وتــی: ئــەی چۆنی بــۆ شــووتی و کــفتە گــفتت چ تــفتە؟ نــان خــۆری مــفتە!

***

هەڵەی زمان

ســاڵێک لە دێــیەک کۆلکە فــەقێیەک لەنـــاو کــتێبێک دیــتی لە جــێیەک:
دەڵــێ شــێخ فــەرمووی هــەتا هــەتایە پــێستی ســەگ پیسە و دەبــاغی نــایە
ئــەمەی هــەژ نــۆ جــار پاتە کــردەوە پــاش ڕەوان کــردن ئــاوای خــوێندەوە:
ســـەگ فــەرموویەتی هــەتا هــەتایە پــێستی پــیسی شــێخ دەبــاغی نــایە

***

شۆربا و پشکەڵ

دەروێش لای مــەلا وتــی پــیس قــەوما شــۆربا و پشکــەڵم دەخــوارد لە خــەوما
دابـــۆم بـــڕوانــە و بــۆم لێکــدەرەوە ئــەو خــەونی نــاخۆش چــی بــە بــەرەوە؟
گوتی: بیست قۆشەم دەیــە پــێت دەڵــێم وتـــی ڕێــم بــەردە لە بــەرت هــەڵێم
چۆن بوویتە مــەلا بــەومێشکی وشکــەڵ مـــن دراوم بــا چــم بــوو لە پشکــەڵ
پشکــەڵ خــۆر نــەبووم قــۆشە وا زۆربــا مشـــتە مـــاشێکم دەکـــردە شــۆربا

***

لەچەر و تاژی

سـەیرە لەچـەری ڕژدی دەس قـووچاو
دراو کـۆدەکـا و نـایخوا تـا دەمـرێ
لێـم بـۆتە تـاژی بـۆ خـۆی بـرسیە
کەچی کەروێشک بۆ خـەڵکی ئـەگرێ

***

لە دڵی نەداوە

شـێخێک بـۆ ژنـان ئـامۆژگاری بـێژ
هەرای بـوو لە مـەڕ درووسـتی دەسنوێژ
دەیگـوت: تـووکەبەر ون کـا دەنکـەجۆ
لەش پـیسە و نـوێژتان دەڕوا بـە فـیڕۆ
لاوێکـی بـێ‌موو چـووبووە قـوژبنێک
بـەرگی وەک ژن بـوو، پـرسی لە ژنـێک:
دەسـتێکت بـێنە بـۆ سـەر بـەرگەدەم
بـزانـە چـۆنە دەگـەڵ گـفتی ئـەم؟
ژن هـاتە دەسـتی ڕەقـێ لەو نـاوە
هـاواری کـرد و دڵـی بـووراوە
شـێخ فـەرمووی: پـەندم بـەهێز و پـێزە
وا دای لە دڵـی ئـەم خـۆ پـارێزە
لاو گـوتی: یـا شـێخ! هـەڵیدەبەستی
نـەگـەیی بـەدڵ گـەیشتە دەسـتی
پـەندی ڕەقـی تۆ کـار لە دڵ نـاکـەن
دەبـێ ڕەپـوڕاست لە دەسـتت ڕاکـەن

***

کونە کۆتر

یـەک هـەڵیقوڕانـد مـاستاو لە خـوڕێنی
تـنۆکـە مـاستێک پـەڕیە ڕدێـنی
هـاتە دیـوەخان گـوتی ئـەمڕۆ زوو
بـەرقلیانە کـەم بـێچوە کـۆتر بـوو
گوتیان ڕاست ئـەکـەی دەم کـونە کـۆتر
نـەماندی لەخـۆت کـەس بـێ درۆتـر
دیـارە لە دەمـتا کـۆتر نـیشتەوە
جـیقنەی یـەکـێکیان وا بـە ڕیشـتەوە!

***

کێ زاناترە؟

شـوانــە کـوردێکی زۆر بـلوێر هـەنگێو
ڕۆژێک بــــــلوێری لێــــئەدا لە کــــێو
بیستی جووکەیەک دەسنوێژ هـەڵوەشێن
لە لێــدان کــەوت لەبــەر دەنگ و بـێن
نەینا بە کونەکـەی بـاکـەی لێ دەرچـوو
فەرمووی: تۆ بـاشتر لێدەدەی؟ فـەرموو!

***

کەمی لەبیرە

کــوڕ بـە دایکـی گـوت: بێجگە لە بـاوە
چەند شـوی تـرت بـوون؟ وەرامـی داوە:
نــۆ مـێرد لەو هـۆزی نـۆیان لەم هـۆزی
دوو نــۆش لە هــۆزی نــەورۆزە قــۆزی
نــۆ هــەر لەبــەر تــاو خـۆیان ئـەدۆزی
نۆشیان نیوەی سـاڵ دەژیـان بـێ ڕۆژی
شـەشە و شـەشان و شـەشێکی تـریش
ورچـەی ئـامان وە ڕەشـێکی تـریش
بــەخوا ڕۆڵــە گـیان دەس بـە هـەویرم
وردە مـــێردەکـان کـەم دێــنە بـیرم!

***

ڕاست و درۆ

یـــەک لە خــــەوا دی لە شکــێرێکا
کــــووپەڵە زێـــرێک لە نـــاو تـێرێکا
لە خــــۆی شـــەتەک دا لە ڕژد و چـیا
هــێندە شــەکـەت بـوو بـە خـۆدا ڕیـا
ڕاپــەڕی نــەیدیت نــەتێر نــە زێـرێ
بـەڵام سـل هـەبوون هـێندی بـانگێرێ

***

دلۆ بەدەهۆڵ

ژن بــــێیەک گــــوتی بــە شـێخۆنادۆ
نـــە زوڕنـا خـۆشە و نــە لێلێ و لۆلۆ
ئـــەگــەر تــۆ ئـازای زوڕنــا بـاوێژە
هـــەر بـــەو دەهـۆڵەت دلۆیــە بـێژە

وتــی: تــۆ بــایەک بــە پــێشت بــەردە مـــــنیش دەبـــینم چــاری ئــەم دەردە

***

ڕیش هەڵتەکێنە

سوڵتان مەحموودی شای بەدەنگ و نـاو شــەوێک ئــەگــەڕا بــە بــەرگی گـۆڕاو

لە کـــــــەلاوێکا کـــــــۆمەڵێکی دی لای دایــە لایــان گـوتیان: ئـەتۆ چـی؟

گـــــوتی: مـــــن دزم شــەوگەردە نــاوم لە دەســتەی هــاوڕێ ئـەمشەو جـێماوم

گـوتیان: هـەریەکـمان فـێڵێک دەزانـین بــە فــێڵ ســەرتۆپی کـۆمای دزانــین

یــەک لە دوور ئــەکـا بـۆنی زێـڕ و زێـو یــەک بــە فـوو ئـەبڕێ دیـوارە یـا کـێو

یەکمان تـێ ئـەگـا لە حـەپەی گـەماڵ ئــەزانــێ چـۆنە خــەوی خـاوەن مـاڵ

وەک ڕۆژ ئەبینێ یەک بە شـەوی ڕەش تــۆ چــی ئـەزانـی بـتکەینە هـاوبەش؟

گـــــوتی: پـــــێشترم زۆر لەم پـــیشەدا ژیـــــان و مـــــردن هـــــا لەم ڕیشــــەدا

هـــــەزار دز بـــــەرن بــۆ پــای قــەنارە ڕیش هـــــەڵتەکـــێنم گشــتی ڕزگــارە

وتـــــیان: تـــــۆ بــاوکی هــەموو دزانـــی نــیوەی بــۆ تــۆبێ هــەرچیمان هــانی

***

تــــوڵەیەک وەڕی، گـــــەماڵێ گـــرتی زمــانی ســەگــزان کــەوتە دڵـخورتی

تـوڵە گـوتی: دز، گـەماڵ گـوتی: وست خێوماڵ دەنگ ناکا تۆ بۆ خۆت تێخست؟

شــا وتـی: ئـەویش هـەر ئـیشی ڕیشـە جـــــادووی ڕدێـــنم داوی ســەگـیشە

***

بە بـۆن بـۆنی کـرد گـەنجینەی خـونکار بــە فــوو کــون کــرا لایــەک لە دیـوار

تێر پڕ بـوون لە زێـڕ گـیرفان لە گـەوهەر گــەسکی لێ دریـــا و بـریا و چـوونە دەر

مـــاڵ شـــاردراوە و خـــۆی لێ وەشـاردن ئـەو شـەوە هـەمووی بـە بـەند سـپاردن

بـــــە ڕۆژ هـــــەڵخران ســـێدارە بــۆ دز دز لەپـــــای دارا خـــــەمبار و ســــەرکز

چـــاوڕوونی شـــەوبین کـــردی تـــەماشا وتـــی دزەی شـــەو! چۆن بـــوویە پـاشا؟
کـــــاری خـــۆمان کـــرد مـــەمانخاپێنە ســا نـــۆرەی تـــۆیە ڕیش هـــەڵتەکێنە
شا گوتی: ئـێوەش مـەرجێ بـەرنە سـەر نـــیوەی خـــۆم دەنـــێ و لێـرە بـچنە دەر

*

نـــەجوولێ ڕیشـــی خـــاوەن دەستەڵات زۆریش بـــزانـــی نـــاگـــەی بـــە ئـــاوات

***

گۆڕە یان ماڵە

تـــەرمی هـــەژارێک دەچوو بـەرەو گۆڕ کـــوڕ بـــۆی ئـــەگـــریا هـــاوار و گـــابۆڕ:
بـــاوەگـــیان! دەتـــبەن بـۆ کونێکی تـەڕ نـــە چـــرای لێیە و نـە حـەسیر نـە بـەڕ
نـــە نـــان و نـــە ئاو نـە هـاودەم نـە یـار تـــەنگ و تـاریک و پـڕ لە مشک و مـار
مـــــناڵێک بـــــیستی و بـــــەهەڵەداوە ڕایکـــــردە مـــاڵ و بـــانگی کـــرد: بـــاوە
ســـــەرباری دەرد و ژیـــــانی تـــاڵمان کـــەلاکـــە مـردووش ئـەهێننە مـاڵمان!

***

چ دەبارێ

خـــــۆی کـــردە زانـــا دەروێش پشـــیلە پـــــەندی دائـــــەدا بـــۆ قـــەوم و قـــیلە
دەیـفەرموو: ئـەگـەر پـاک و بـە نـوێژبن تـــووکی بـــەر کـلک و چـــەنە درێـــژبن
شـەوی زۆر تـاریک بـە دەنگێکی خـاو حەوجار بـڵێن مـیاو حـەفتا جـار مـڕمیاو
لەژوور وەک ڕێـژنەی هـەوری بـەهارێ بـــۆ هـــۆزی گـــورپان مشک ئـــەبارێ
کـــوچەکـــی چـــەرموو بـــیستی ئـــەمانە تووڕەبوو فـەرمووی: ئـای چـەند نـەزانـە
چـــی تـــێ نـەگـەیوە لە خـوێندنی کۆن هـــەرچـی ئـەیبێژێ هـەڵبەستە و درۆن
نـــــزا مـــیاو نـــیە حـــەپەیە و عـــەوعەو ســـەت و یـــەکجاران بـلوورێی بـەشەو

له نـیمه‌ی شـه‌وێک له سـاڵێ جـارێ   له عـــاسمانی سـاو ئـێسک ئـه‌بارێ

*

هـــه‌رکه‌س ده‌یـــبینی له‌م جـیهانه‌دا   تــــــلاوتلیه‌تی له‌م خــــه‌وانـــه‌دا

***

ئێستر باج نادا

گـورگ بـاجگر بـوو له‌سـه‌ر ڕێـی گـاڕان   ددانـــی ده‌ســوون بـۆ نـه‌رمه‌ی لاڕان

بـــه ئـێستری گـوت: پـیتاکت بـێنه   وتـــی: له‌وبـــاره ئـــێستر مـه‌دوێنه

له‌ژێـــر نـــاڵمدا نـــامه‌ی خـونکاری   وه‌ره وه‌یـــخوێنه گـــه‌ر خـوێنده‌واری

گـــور هـاته پشـتی نـامه وه‌خـوێنێ   یـاخۆ ده‌م تـه‌ڕ کـا بـه گـۆڵمه خـوێنێ

لوشکـــێ داوه‌شـــاو ددانـی شکـاند   بـه‌ڵگه‌ی سمی ڕه‌ق گـورگی تـێگه‌یاند:

*

کـــێ خـاوه‌ن هـێز و نـاڵ و بـزماره   جـــاوینی گـــۆشتی گـــه‌لێک دژواره

***

گزی هێزه

شـــێر پشـیله‌ی دی، واقـی وڕ مـابوو   له بـیچم و تـه‌رزا وه‌کـوو خـۆی وابـوو

پـــرسی وه‌ک مـنی بـه‌لاّم زۆر وردی   لێم ڕوونه زل بووی کـێ وای لێ کـردی؟

وتـــی: بـنیاده‌م بـه گـزی و گـه‌ڕه   جـــانه‌وه‌رێکی دوو پـــێی بـــه‌دفه‌ڕه

وتـه‌ی زۆر خـۆشی خـته و سـندانـه   بـــه‌شم ڕۆژ و شـه‌و بـه دار لێـدانـه

گـــوتی: مـه‌ترسه، بـه گـۆڕی بـابم   تـــۆڵه‌ت نـــه‌سێنم ئـــاسووده نـابم

کـــوانـێ بـنیاده‌م؟ شـانم ده جـارێ   کـتک شـێری برد بـۆلای جـووتیارێ

شـــێر تـێی ڕاخـوڕی وه‌ره مـه‌یدانـم   شـــێرم گـورپه نـیم، ده‌ردت ئـه‌زانـم

پـێی وت چـەکـی تـۆ چـنگ و ددانـە		چـــەکـــی بــنیادەم شــیر و قــەڵغانە
جـــەنگی وا دوورە لە مـــەردایـــەتی		یـەکـێ بـێ چـەکـە و یـەکـێ لایـەتی
گـــوتێ: چـەک بـێنە لێت ڕادەوەستم		وتـــی: دەتـرسم ڕاکــەی لە دەســتم
بـێنە بـتبەستم، شـێر گــوتی: خــاسە		کــەژو پــێچی کــرد، کــێشای قـەیاسە
جـــا ورە بــوکتە خــوری شـــۆر بــەدار		شـێر بـانگی ئـەکـرد بـە زیـڕە و هـاوار:
پشـــی بـــڕوانــە بــە ژێــر و ســەردا		کەی وەک تۆم لێ دێ دەستم لێ بـەردا

***

فیل لە تاریکی

شــەو لە پشــتیرێک فــیل داکــرا بــوو		تــاریک و تـنۆک نـە مـۆم نـە چـرا بـوو
چـەند لاوێک بـە دزی چـوونە تـەویلە		دابـــزانـــن داخـــۆ چـــۆنە ئــەم فــیلە
هــەریەک لە لایـەک بـەدەس کـۆتانێ		لای وابـــوو زۆربـــاش لە فـــیل ئــەزانــێ
یەک دەسـتی کـوتا لەسـەر پشـتی پـان		ئەیوت: فیل خۆشە وەک تـەختی ڕەوان
گــوێ گـرتوو ئـەیگوت: بـەس بـنەڕێنە		مـــــن بــــاشترم دیت فـــیل بـــاوەشێنە
ئــەوەی هــەر دەســتی لە لووتــی داوە		وتـــی: فـــیل وەکـــوو لووســـاوکی ئـــاوە
لاقگـر ئـەیقیژانـد دەک مـردووت مـرێ		فـــیل کــوڵەکــەیە و لووس و بـێ گـرێ
دەس لەکــــــلکدەر کـــــەوتبووە داوە		وتـــی ســـوێند ئـــەخۆم پـەتکە و پسـاوە

***

گــاڵتەی پـێ دەهـات مـامەی فـیلەوان		ئـەیوت مـەچنە شـەڕ بـێ تـیر و کـەوان
بـــــەخەیاڵ کـــــەمتان لە زۆر زانـــــیوە		شـەڕ لەســەر فــیلە و فــیلتان نـەدیوە
گــەر چــرا هــەبا یــان ڕۆژێکـی ڕوون		لێـــتان ڕوون ئـەبوو ڕێگـە لێ ون بـوون

*

کــــار تـــا نـــەیخەیتە بــنج و بــناوان		دەمـــی تـــێ وەردەی، گـــوناهە و تـاوان

***

له « یەحیا عەبدولعەزیم له حمام »ەوە کە دوای شاعیری بووە بە قەسساب

دەڵێن شاعیر بووی بۆ بوویتە قەسساب له تانەی نەزان جەرگم کون کونە
جاران من چاوم لە دەستی سەگ بوو ئێستا سەگ چاویان لە دەستی منە

له «سەراجەدین»ەوە

زانیوتە میوە بۆچی شیرینە شەکرلێو نووستون لەو ژێر زەمینە
هەواکەی خۆشە مەڵبەندی نەبوون هەموو کەس بەتای کراسێک نووستوون

***

له «مەلا ئەبوو بەکر»ەوە

ئەوسەر چاوانەی لەسەر هەردانن فرمێسکی چاوی جوانەمەرگانن
نەرگسی چاوکاڵ دەمەو بەهاران کە ئەڕۆین لەلای دەشت و کۆساران
چاوی جوانانە کەوتوونە بن گڵ نیشانمان ئەدا گەردوون لەسەر چڵ

***

له کێلی قەبری «ئەبوو عەلای مەعەڕی» نووسراوە

گوناهی بابم لەسەر منەو بەس بۆ خۆم گوناهم نەکرد لەگەڵ کەس

***

له عەرەبیەوە

نەرگس لای وابوو وەک چاوی تۆیە له خۆشییان کردیە فیشاڵ و بافیش
سروە دادانی تێک شکاند بۆیە ئاو ئەخواتەوە بە لوولەی قامیش

***

لە شاعیری زەنگی ئەمریکایی: «ماک کریا»وە وەرگیراوە

هاواری زۆر لێکراو

من کێم؟ چۆن ژیام؟ بۆچ ئەمڕۆ دەژیم؟ ڕەشم وەک دیزەم، ڕەشم وەک ڕەژیم
ڕەشم وەک لەعنەت وەک قورمی دووکەڵ ڕەشم وەک بەختی بێکاری تەنبەڵ
ڕەشم وەک مردن بە ڕۆژی جێژن کەس لە بەبر و دوای چاکەم نابێژن
دۆستم یەک یەکە و هەزاران دوژمن هەموو کەس بە سووک دەڕوانێتە من
وەکوو دەڕوانە کرمی سەر عەرزی ئەستێرەکانی عاسمان لە بەرزی
دووریان خستمەوە و ناهەق کوشتمیان پێم پێدەکەنین کاتێ ناشتمیان
دەیانگوت ئەی ڕەش گڵی گڵ مەنزڵ! تەنیا هەر بۆ خۆت دەچیەوە ناو گڵ

***

پیاوەتیم لایان بێقەدر و باوە یاساو دین بەشی منیان نەداوە
هیچ باوەڕ ناکەن من هیچ بزانم لە دڵڕەشی وان من سەرگەردانم
شەو و ڕۆژ وەک سەگ کیشکچیماڵم وەکوو گەسک و بێڵ ماڵیان دەماڵم
مناڵ ژیرکەرم، چێشکەم، پشیلەم ئەسپابین، چ خۆم چ قەوم و قیلەم
بۆ قەیسەر بەشەو بەزمم ئەدا ساز بە ڕۆژ پردی بووم لە کورتی ڕێباز
کە نەشمان کۆیلە و قەیسەری ڕۆما ئێمە میراتی ئەوانمان بۆ ما
بە ڕۆژ قەسابم، کێردم، بەرازم بەشەو گۆرانیم، هەڵپەڕکێم، جازم

*

ناخۆشیان ئەوێم، بۆچی؟ نازانم هەژار، بەستەزمان، بەسوود، بێزیانم
دڵیان دەلەرزێ نەک خوێنی گەشیان تێکەڵ بە ڕەش بێ و بچێتە لەشیان
خوا نەکا تەبیات زۆرم بۆ بێنێ ژنێکی سپی دڵم بستێنێ!
خرکە بەش ناکا بۆ پێدادانم گریوە باسکە بۆ زوو خنکانم
بە هیچ لە دەستیان نایە ڕزگاریم هۆردوو بەش ناکا بۆ پارێزگاریم

ناوێرم چ بڵێم، لەبەر خۆمەوە   ئاخ هەڵدەکێشم پیش دەخۆمەوە
گۆرانی دەڵێم دنبەگ لێدەدەم   زۆر سەرخۆش دەبم سەمایە دەکەم
دەڵێم لە بیرم بچێ من ڕەشم   لە هۆز بێگانە و لە ژین بێبەشم
بەلام لە بیریش بچێ، زللەیان   شەقیان، بەڵغەمیان، داریان، گوللەیان
زوو دەمهێننەوە سەر ڕێی وشیاری   بۆ هەستی پەستی و سووکی و هەژاری
ئەو هەمووە بۆچی؟ هەر چونکە ڕەشم   کەمتر لە سەگ و دز و چەتەشم
ڕەشایی ڕەشیان لە بەرچاو زۆرە   گورگە، کێویە، بنیادەم خۆرە
نازانن کە شەو ڕەشە و هەر دەشبێ   کێ لە جوانی شەو دەکرێ بێ بەش بێ؟
شەو ڕەشە و ئەگەر بڵێن شەو نەبێ   یانی سانەوە، یانی خەو نەبێ
ڕەش بووم هەر ڕەشیش دەبم تا زیندووم   لەلای فیرعەون ڕۆژێک بەندە بووم
بولهەوڵ و ئەهرام دەسکاری منن   شاهیدی دەرد و ئازاری منن
ڕێسمە و شیپانەی قەیسەرم ماڵی   بێپارە و بێنان بوومە حەنباڵی
لە کۆنگۆی بلژیک دەستیان پەڕاندووم   دەمێک بۆیەچی جۆرج واشنتۆن بووم

*

بەلام گەر زەویش گەڕام تەواوی   بڕیم ئەو ڕێگەی دوور و خوێناوی
فێربووم لەو نیلەی بە میسرا دەهات   باوەڕی بەخۆ و بێدەنگی و سبات
کە «میسیسیپی» بە من پێکەنی   پاشان بۆم گریا، هۆشم ڕاچەنی
گیانم پیر بووە و ئێستا زۆرزانە   کەنداڵ گوشادە وەک ئەو چۆمانە
ئێستا ئینسانم دەبێ ئینسان بم   ڕەشیش بم دەبێ وەک سپیەکان بم
فەرقی شەو و ڕۆژ لای خودا نیە   شەو بۆ ڕۆژ وەکوو چاوەی کانیە
ڕەشی شەو شەپۆل ئەدا و ناسرەوێ   تا ڕۆژی سپی لێ دەردەکەوێ

***

خواوەندی جوانی

خزمەتکاری تۆن جوانی و جەوانی — گیانە شاهەنشای تاجدارانی
جوانی تەختی خۆی دانا لێم پرسی — کێ دەچێتە سەر؟ بۆ تۆی ڕوانی
سروە تا باسی جوانتر شت بکا — هەر بە باسی تۆ فێرە زمانی
خوێندنی بولبول بەستەی ئەوینە — بە تۆی هەڵدەڵێ بەری بەیانی
باغچۆڵەی گوڵان مەست بوو لە هۆش چوو — کە با بۆی سینگ و مەمکی تۆی هانی
گوڵ لە داخانت خۆی کوشت خوێنەکەی — خستە سەر کوڵمت تۆی کردە جانی
لە گوڵ وەڕەز بوو پەپوولە وەختێ — نەقڵی لێوی تۆی لە سروە زانی
زانیت ئێمە چین کەوتووین لەبەر پێت؟ — دڵدار لەبەر پای خواوەندی جوانی

***

ژوان

لێم گەڕێ بمرم تا لێت نەبڕاوم — نامەوێ بێ تۆ ببینێ چاوم
ئافەریم شەوێ پێکی ڕۆگرتن — سنگی نەرمی تۆ دڵی گەرمی من
وا لێک چەسپاوین ئاو نادەڵێنین — کوڵ و کۆی خۆمان بە خەم دەمرێنین

***

کەرستەی ژن

خوای گەورە جارێک سەردەمی بەهار — لە کارگەی ژیان دەستی کرد بە کار
لە کۆتر قنە و خەت و خاڵ لە کەو — سرتە لە شنە و هێمنی لە شەو
لە باڵداری چووک نەرمی پەڕی مل — گمین لە کۆتر ئاواز لە بولبول
هاڕە لە تاڤگە و ناڵە لە بلوێر — ترسی کەروێشک و ئازایەتی شێر
ئاونگ لە بەیان ئاوڕی ئاسکی سڵ — گرژی لە خونچە و پێکەنین لە گوڵ

لە کـارمامز بـاز لە بـاز تـیژی چـنگ
فـیز لە تـاوس و جـوانـی لە پـرشنگ

بـــارین لە هـــەور و لە بـــا وازوازی
لە ڕێـوی و مـەیموون فـێڵبازی و بـازی

مـــەندی لە زەوی و ڕەوانـــی لە ئـاو
ڕەشـی لە شـەوە و ڕوونـاکـی لە تـاو

تاڵی لە کەکرە و تـام و بـۆی هـەنگوین
لە بـەفر سـەردی و لە جـەهەننەم تـین

ڕەقـــی لە ئـەڵماس تـورتی لە پـەنیر
لە لافـاو لێـڵی و بـێ‌گـەردی لە شـیر

هـــێنای و شـێلای لێکـی دان تـەواو
کـردی بـە ژنـێک بـۆ ئـاودەنگی پیاو

***

بۆق و گامێش

بـە گـامێشی دەگـوت بـۆقێک لە ئـاوا
چـیە گـامێش هـەتا مـن بـم لە نـاوا

بـــهۆقێنە و مـنیش ئـەقرم بـزانـین
لە قـــیرین کـــامەمانین پـاڵەوانـین

کە وەرزێـر ڕێـز لە تـۆ ئـەگـرێ نـەزانـە
هـەمووی ڕێکـەوتە کـاری ئـەم جـیهانە

وتـی گـامێش: بـەڵێ دەنگت زوڵاڵـە
بەڵام خـۆ چـەرمەکـەت نـاکـرێتە کـاڵە

وەکـوو مـن نـی کـە شـیرت لێ بـدۆشن
ئەگەر بەهرەت هەبێ بۆت تـێئەکـۆشن

ئەمن پەڵخ وکەرەم هەس تۆش قرەت هەس
قرەی بێ کـردەوەی تـۆ نـاکـرێ کـەس

***

مێزەری مەلا

مـەلایەک مـیزەرێکی بـوو چ مـێزەر
دەبوو سەیری بکەی دەینایە سـەر سـەر

هەڵیدوریبوو بـۆ بـەرچاو گـەزێک شـاڵ
تـژی نـاوئاخنی کـۆنەی پـەڕۆ و پـاڵ

ڕواڵـــەت جـوان و هـێژا بـوو لە چـاوا
بـــەڵام تـابێژێ وێـران بـوو لە نـاوا

دزێک هـەر لێـی دەخـەفتا تـا ڕفـانی
مـەلا قـیرانـی: نـایبەی گـەر بـزانـی

وەکوو خۆمە لە بەرچاو شـەنگ و ڕێکـم
چـزانـێ کـەس چ گـەند و بـن‌شرێکم!

*

ڕواڵــــەت‌بینە هــەرکەس لەم جـیهانەس هـــــــەزاران ڕیشـــــــوو داو و دانـــەس

***

دەبوو بیزانیبا

دەڵــــێن جـــاریٚ لە گـــوندیٚ ڕێــبواریٚ بـــــبوو مـــــیوان لە مـــاڵی جـــووتیاریٚ
شەویٚ شێو شۆربە ماشی شۆر و شل بوو کــــەبانووی مـاڵ هــەڵیلووشی تــەغاریٚ
کــە هــەڵسا دەفـر و ئـامانان وەکـۆکـا جـرێک هـات هـەر وەکـوو داتـاشی داریٚ
دەڵـــــێن مـــیوان دەواری خـــانەخوێیە وەکـــوو نـــەیبیستبیٚ خـۆی دا کـەناریٚ
شــەویٚ جـێیان لەبــەر دەرگـاوە چـاکرد کـــرا ڕێـــبازی نـــێو ژوور و حـــەساریٚ
کـــەبانوو نــــیوەشەو گـــوو تـاوی دابـوو هـــەڵات بـۆ دەر بـەباریٚ پـێی بـچاریٚ
نەگەییە جیٚ و لەسـەر مـیوان هـەڵی ڕشت وەکـوو گـامێش لەسـەر شینکەی بـەهاریٚ
وتـــی مـــیوان: کـــڵۆڵی هـۆشی خـۆمم چـما گـوێی ئـاو نـەدام زرمـەی پـلاریٚ
کە چـەغماغەی دەدا کـونگت سـەری شـەو دەبـــــوو بـــمزانـــیا بـــاران دەبـــاریٚ

***

ڕەنج و گەنج

یەکیٚ پـیری جـووتێر نـەخۆش بـوو دەمـرد کـــــوڕ و کــــاڵی ئـــامۆژگاری دەکـــرد
زەوی وزاری خـۆتان لەدەس خـۆ مــەدەن نـەکـەن بـمرم و گـۆی بـە پـەندم نـەدەن
لە بــــــاوکم شـــــنەفتگمە لەم بـــارەدا کـــە گـــەنجیٚ هـــەیە لەم زەویــوزارەدا
بگـــەڕێن بـــە شـــوێنیا ئـەدۆزرێتەوە لە ڕووتـــان دەرووی شـــادی ئـــەکرێتەوە

***

لە پاش ئـەو لە لای کـوڕگەلی مـەرد و ڕەنـد بـە ئـاواتـی گـەنج ڕاوەشـا پـیل و زەنـد
بە بێڵ و بـە گـاسن، بـە تـەشویٚ و بـە پـاچ لەگش لایـــە دەبـــزووتەوە دەست و قـــاچ

زەویـــــوزار گــــەلێ جـــار ســەرەوژێر کــرا — گــــڵی کـــێڵگە گشـــتی لە بـــێژنگ درا
کــە پــەیدا نــەبوو کــووپەڵەی زێـــڕ و زێـو — وەکـــوو پـــێشوو داچـــێندرا وەرد و شـێو
وەهـــا لێک درابـــوو زەوی گشت لە گشت — لە وەرزی‌تـرا یـەک بـە سەد بـوو بـڕشت
کــوڕان تـێگەیین کـاکـڵی پـەندی پـیر — لە ڕەنـــجی فــرە گــەنجی زۆر دێـتە گـیر

***

دەرمانی دەباغ

لە بـــازاڕی بـــۆنخۆش فـــرۆشانی شـار — دەســـــووڕایــــەوە مـــامی پـیری هــەژار
بـە بـەر لووتــیدا چـوو گـەلێ بۆنی خۆش — نەخۆش کەوت و تاسا و گلا و چوو لە هۆش
یـەک ئـەیوت دڵی سست و بێ‌هێز بووە — دە دەیگـوت دڵـی سسـتی چـی؟ مـردووە
بـــــزیشکێ لەوێ ڕادەبـــرد لەو دەمـــە — دەســتی گـرت و پـرسی چ کـارەس ئـەمە؟
کـە پـێی زانـی پـێستان دەنـێتە هەڵاڵ — وەکـۆی کـرد قـولێ جـیقنە و زبـڵ و زاڵ
بـە بـۆگـەن دەم و لووتـی کـابرای هـەنوو — دەم و دەس وەخـــۆ هــاتەوە و دای پشـــوو

*

لەنـــاو بـــۆگـــەنیدا تـــەمەن ڕابـرێ — نـە سـەیرە بـەبۆی خۆش مـرۆ بشـمرێ

***

تاوانی میرە

وەرزێـــر کــەرەکــەی بــەرەو لەوەڕ نـارد — خـۆی خـەوت و لەپـڕ گـورگ کـەری خـوارد
ڕووی کـــردە تـــەلاری مـــیری کـۆرە — کـــــارت وتــــی، نـــاڕەوایـــە زۆرە
کـــوانـێ کـەرەکـەم لە تـۆ گـەرەکـمە — بـــێ بـــارەبەرم بـــە جـارێ پـەکـمە
مـیر پـێکەنی: خـۆت هـەڵە و پـەشێوی — چـۆن خـۆت ئـەخەویت و کـەر لە کـێوی؟
کـــابرا وتـــی ڕاست ئـەکـەی نـەزانـم — پـــــڕژانـــە لە دەســـتی خـــۆم ژیـــانم

پێم وابوو کە تۆ بەخێو دەکەم من
پاسم دەگری لە حاندی دوژمن

وەمزانی کە چاوی من چووە خەو
بێداری لە دەوری من هەموو شەو

نانی مە هەمووی فڕی بە فیڕۆ
گورگی زلە بۆمە میری وەک تۆ

چاوم چووە خەو لە خۆت کە خەوتی
دەبوایە لە خۆت نەنووم، کە چەوتی!

میر بەرزەوە بوو گوڕی لە یاران
کوا شیر و ڕم و گرووی سواران

لەم ڕۆکەوە سوێند بە نانی جووتێر
ئەونانە کە مەزن و میر دەکا تێر

تا گورگێ لە کوردەواری مابێ
خەو نابێ بە دوری دیدەما بێ

وا ڕاوە لە شار و کەژ، دەر و دێ
چوارپێ کەمە زۆرە گورگی دوو پێ

هەرچەندی هەژار و شوان و گاوان
زیانی دی لە من بسێنێ تاوان

***

فریشته

بۆ کوڕ جنێو ئەبارێن مەلا دەبێژێ پارێن
تاژی مەهێنە ماڵم فریشتە لێم دەتارێن

ڕۆژێکی کوڕ بەتاژی کەروێشکی شینی هێنا
تا دایکی کێردی تێ نا مەلا گۆشتاوی لێنا

دووگردی نوێژی تا ڕۆژ بە شانی تاژیدا دا
کوروشمە بوولە دەوری نەوەک لەشانی لادا

بەیان بەدەم نزاوە بەتاو ئەپاڕایەوە
بەڕەوت و دەم گەرم بی! بەڕاستی هۆت دایەوە

ئەو گۆشتاوە و بڕشتە لە تۆن خەم ڕەوێنەکەم
دەردت لەسەد فریشتە تامەزرۆ شکێنەکەم

فریشتە بێ، بە بێ گۆشت لە ماڵی ئێمە ناژی
کەروێشکێ بێنێ بۆ من فریشتەیێکە تاژی

هەژار هەر هەژارە

میشوولەیێکی لاواز، لە بەخت و ژین نەڕازی
ڕووی کردە لا سلێمان بە نیازی دادخوازی

هاوار و داد لەدەس با، مەودا بە ئێمە نادا
زۆردارە پێی بفەرموو با لا لە ئێمە لادا

فەرمووی گلەی بەتەنیا لای ئێمە سوودی نابێ
پێویستە هەردوو لا بێ بڵێ بە با کە با بێ

مێشووله چوو له دووی با، با هات و پێشی ڕادا   بە ویزەویز ئەناڵی لە کاتی گیانەڵادا
بێ زۆر لە ڕاستی زۆردار ڕەواشی ناڕەوایە   هەتا جیهان جیهانە مێشوولە دیلی بایە
بەرداشی هەڵنەبەستوو بە تەوەرە و بستەوە   بەشدار بە ئارەزووی ئارد لێی نیشت و دەیلستەوە
ئەو سەگەش تولێکی‌تر دەیلستەوە لە دواوە   دەیگوت هەر بێرە دادێ چی بەخەیاڵ خوراوە

***

قازی چاو ئەقونجێنێ یان کوێرە و چی نەدیوە؟   جێژنی دزی، پێی وایە جێژنیش ماڵی هەتیوە

***

لە ئەحمەد شەوقیە

کەروێشکاوا

پارچە زەویەک هەبوو کەروێشکاوا   گشتی پۆشرابوو لە شینکە و ئاوا
ژیانیان خۆش و بەمنداڵ و بەماڵ   بێ ترس بوون لە گەماڵ و لە تەماڵ
فیلی زۆردار دڵی خۆی لێ ڕەش کرد   زەویەکەی لەت بەلەت و بەش بەش کرد
هەبوو کەروێشکێ جهاندیدە و پیر   خاوەنی بیر و بە تەگبیر و ژیر
بانگی کرد هۆ گەلی کەروێشکاوا   مەردنوو خۆشە نە ژینی ئاوا
نەبنە یەک کاری هەمووتان گەندە   ڕەگی سەربەستی بە یەکبوون بەندە
لە هەموو لایەکەوە لێک کۆ بوون   کەتنە ڕاوێژەوە بۆ سەرخۆ بوون
هەڵبژێران لە نێواندا سێ کەس   چاو لە پایە نەبوو زانا با و بەس
تاکوو پیلانێ وەها ڕێک بخرێ   فیلی زۆردار لە زەوی دەربکرێ
یەک وتی: کارەکە زۆر دژوارە   بار بکەین باشترە، چار هەربارە
گشتی واتن کپی کەن ئەم دەنگە   مەرگمان خۆشترە نەک ئەم نەنگە
وتی دووهەم کە لەتیرەی کێوی   کەس گزی زان نیە هێندەی ڕێوی
هەیە پێویستی بە ڕاوێژی ئەو   مزی بیریشی دوو کەروێشکی قەڵەو

ئەمە وتیان وتەیە بێ سەروبن بێ‌فەڕن دوژمن و بیری دوژمن
سێهەمین ڕاستەوە بوو بۆ گوفتار وتی خزمینە بەگەڵ دەسدەنە کار
دەستی گەل هێزە بەگەل با پکۆشین بوودرێک هەڵبکەنین دای پۆشین
فیل شەوێ یان لە ڕەوێ تێدەکەوێ زۆر بە شانازی دەڵێن لێر و لەوێ
چونکە دەسمان بەدەسی یەک ئەسپارد یەکیەتی ئێمە سەری فیلی خوارد
هەرچی کەروێشکە بە گفتی شاد بوون فیلە کەوت و کەوتی* و ئازاد بوون
هاتنە کن سێهەم و گوتیان شامان تۆی و بۆ تۆیە ژیان و سامان
وتی: نا، ئێوە هەڵەن، ئەو جێیە پێو بڵێم شایەنی شانی کێیە؟
ئەو کەسەی پێشی لە تین و تاوا بانگی کرد: هۆگەلی کەروێشکاوا

***

هەڵۆ هەر بەرزە

پاییزە دار و دەوەن ڕەنگ زەردە با تەز و سەردە بە تۆز و گەردە
دیارە لای شەختەیە ناخۆش خەوەرێ دارە خۆی دەڕنی خەزەڵ هەڵدەوەرێ
هەورە ڕەشپۆش و بە گریە و ناڵە سەرەتای شیوەنی مەرگی ساڵە
بە گژەی سەردی هەناسەی کەژ و کۆ ژینی خۆی هاتەوە بیر پیرە هەڵۆ:
داخەکەم بۆ گوڕ و تینی جوانیم ئەو دەمەی چۆن و چبووم، بۆ وا نیم؟
هێز و سۆمای نیە باڵ و چاوم مامەوە گەردەنشین بێ‌ڕاوم
دوورە گۆشت پۆڕ و کەوم، وەردەکەوم گۆشتە نێچیرێ مەگەر بێتە خەوم
پیریە پاییزی وەرزی ژیانە وردە هەنگاوی بەرەو گۆڕنانە
وا هەڵۆی مردنە ڕاوی کردم ڕاوبەتاڵی منە هاکا مردم!

---

*ـ کەوتی: قۆپی.

مردنیش هێندە نە سووکە و سانا   سەری لێ گێژە هەزاران زانا
چم بەسەر دێ کە نەمام و مردم   پەری بەربایەک و خۆڵی وردم
گیان بەرەو کوێ دەفڕێ ڕوون نیە بۆم   تۆ بڵێی پچتەوە لای باوە هەڵۆم؟
تۆ بڵێی ڕاوێ هەبێ لەو بەرزە؟   پاش هەموو چەرمەسەرەی ئەم عەرزە
داخم ئەو ڕازە لە بن سەرپۆشە   سەفەری نابەڵەدی ناخۆشە
دڵ و دیدەم کە بە دنیا فێرە   چەندی پێم بکرێ دەمێنم لێرە
ژین گەلێ شیرنە فیزی ناوێ   بۆ مەبەست سەر دەنەوێنم تاوێ
چاری ئەم دەردە لەلای قاڵاوە   گەرچی زۆر پیرە بە لاوی ماوە
دەچمە لای و بەوە چم لێ نایە   ڕەشیە و ئاوی ژیانی لایە
سەر نەوی دای لە شەقەی شاباڵان   هاتە وێرانەیەکی جێ ماڵان
بوو بە میوانی قەلێکی ڕووڕەش   چەپەڵ و ڕژد و لە مەردی بێبەش
قەل قڕی: لێم مەیە پێش زۆرداری!   خوا شوکور زۆر بە کەنەفتی دیاری
زووبە چیت لێم گەرەکە پێم بێژە   دوور لە من بگرە لەشم بە نوێژە
وتی: ئەی لالە قەلەی هەر لاوم   پیرم و زۆر لە مەرگ ترساوم
هەمە پرسێک و دەبێ بمبووری   هۆی چیە تۆکە لە مردن دووری؟
وەک دەڵێن ئێوە بە چل ساڵ باڕن   تووشی تووش نایەن و کۆسپ و باڕن
ڕێیەکم پێ بڵێ بۆ هەرمانم   تۆی لە لات دەست دەکەوێ دەرمانم
سوێند ئەخۆم پاشی هەتا بشمێنم   هەرکەوێ ڕاوی بکەم بۆت دێنم

***

قەل گوتی: هۆزی هەڵۆ زۆر خاون   سەیرە لام چۆنە کە خاوەن ناون!
باب و کاڵت بە نەزانی مردن   بیری سەربەرزیە وای لێکردن
هەرکەسێ بەرزەفڕە زوو دەمرێ   بای بڵندایی سەر و دڵ دەگرێ
ماڵی ئێوە کە لە لووتکەی کێوە   لای جن و دێوە بەلای زۆر پێوە

خوێنەپۆڕ، پۆڕگێ دەخاتە خوێنێ
گۆشت کەوی تازە گرفتێ دێنێ

جگەر و سی و دڵی مامر ژەهرە
تا وەهابی تەقەلات بێبەهرە

دەتەوێ زۆر بژی، خۆش ڕابوێری
خۆ لە پەندم گەرەکە نەبوێری

وەرە وەک ئێمە بژی نزم و نەوی
شەو لەسەر گەندەڵە دارێک دەخەوی

خواردنی باشی کە تۆ نەتدیوە
گۆشتە بارگینی گەنی و تۆپیوە

کردنی چینە لە پەین و شیاکە
تاو و تینی لەشە بۆ دڵ چاکە

پەندی باپیرە بە میرات ماوە
خوێنی زامی کەرە سۆمای چاوە

گفتی من گەوهەرە بۆت هەڵڕێژم
تاقە دوو ڕێت لەبەرە، پێت بێژم:

یان لەناو بۆگەن و نزمایی ژیان
یان بەسەر بەرزیەوە بسپێرە گیان

***

ڕاچەنی لەم وتەیە پیرە هەڵۆ
هاتە بەرچاوی گەلێ کەند و کڵۆ

کەوتە ناو گێژی خەیاڵات و خەمان
مان ئەگەر وابێ چ شیرینە نەمان

وتی: پیرۆز بێ لە خۆت ئەم ژینە
جەژنی تۆ بۆمە شەپۆڕ و شینە

کێ بە سەربەرزی ژیابێ تاوێ
ژینی قالاوی بە پووشێک ناوێ

چاوەڕێی مەرگە گیان با بیبا
پەرو باڵم لەچیا با بیبا

بە هەڵۆیی کە لە ژین بێبەش بم
نەک هەزار ساڵە قەلی ڕووڕەش بم

بۆ شتێک ئێستە لەخۆ بێزارم
من هەڵۆ بۆچی بەتۆ بوو کارم؟

مەرد ئەگەر کاری بە نامەردانە
دەردی سەرباری هەموو دەردانە

***

کەوتە خۆ دای لە شەقەی باڵ دیسا
ئاگرێکی لە دەروون دایسا

ڕاستەخۆ بۆ سەر و هەر بۆ سەرچوو
هەردی جێهێشت و لە هەوران دەرچوو

قەل هەزار ساڵی ژیا بەو تەرزە
سەرنەوی و هێشتە هەڵۆ هەر بەرزە

***

خۆی خۆشتر دەوێ

پــیرێژنێ کـچێکی هـەبوو جـوان و نـۆنەمام
تاقانەیەک نەباب و برای بوو نە پل نـە مـام

چاوباز و پـڕ لە نـاز و وەکـوو نـاوی نـازەنین
ڕووخۆش و شۆخ و لێو بەبزە و دەم بە پێکەنین

ڕۆژێکی سووکە تایەکی گرت و لەجێ کـەوت
دایک نە ڕۆژ لە تاوی سرەوت و نە شەو خەوت

لە خوا نزا و نیازی ئەکرد: خوایـە! وام ئـەوێ
من بمرم ئەو نەخۆش نەکەوێ و دەردی لێم کـەوێ

کووپەی سەراوەڵەی کەپەکی هـەڵپەساردبوو
چێڵێک سەری لە کوپەکەدا گیری خـواردبـوو

یادێ کە دیتی چوارپەلێ زل مل بە کـووپەوە
پێمێردی خواشی بیستبوو سەیرە. گوتی: هەوە

گریا و گوتی نەخۆشەکە من نیم کـچی مـنە
گـیانی بکـێشە لەرزی لە لەشـدا و لە مـردنە

*

هەرکەس وتی کە ژینی بەڵاگێڕی تۆ ئـەکـا
هەرگا بە ترسی مەرگی بێەزمووی، درۆ ئەکـا

***

بۆ ناکەسان کە دەستی نیازت درێژ ئـەکـەی
پردێکی هـەڵدەبەستی لە ئـابڕوو دەپـەڕیەوە

***

خەڵکی هەموو کەڕن، منی خەو دیتە بێزوان
تـوانـام نـیە بـڵێم و بـڵێم نـای بـیەن ئـەوان

***

خێوی گوڵ و فرمێسک

خێوی گـوڵ دوێـنێ لەسـەیری دەشت و دەر
تـــازە پشکـــووتوو گـوڵێکی هــاتە بـەر

دی لەنـاو پــەلکی گـوڵا سـێ دەنکـە ئـاو
ڕێـــزە پـــەرژینی گـــەڵا گـرتوونیە نــاو

***

خێو:

پێم بڵێن ئەی خشڵی ڕووی گوڵ! ئێوە کـێن؟
خــەڵکی کـوێن و چـۆنە لێـرە نـیشتەجێن؟

***

یەکەم:

نـــــــیشتمانم عــــــــاسمانی نــــیلیە | شـەونمم، بـێ مـن گـوڵێ شـەوقی نـیە
دەچــــمەوە بــــالا کــە ڕۆژ دێ پـڕتەوی | چـونکە دەیکــا سـەرزەوی پـایەم نـەوی

دووهەم:

مـــن لە دەریــــای پـــانی بـێ‌پایانەوە | بـوومە هــەور و چـوومە ڕووی عـاسمانەوە
دەنکــــە بــارانــی بـەرویشت ئـەتڵەسم | مـوحتەکـیر دوژمـنمە دۆسـتی بێ‌دەسم
مــن کــە دێــمە خـوارەوە هـەر ئـەو دەمـە | چـاوی جـووتیار و پـەڕی گـوڵ جێگەمە

***

خێو ڕوو بە سێهەم:

تـۆ کــە بـێدەنگ و کـزی حـەیرانـی تـۆم | تۆش وەکوو ئەو جووتە خۆت هـەڵکێشە بـۆم

***

سێهەم:

ناز لەسەر چیکەم بڵێم چی و چیم ئـەمن؟ | قــەترە نـیم و ڕەمـزی بـەدبەختیم ئـەمن
هـــیچ کــە شــانازیم نــیە بــیڵێم بـەخێو | هــەر لەنــاو قــامووسی بـوونیش نـیمە نـێو
نـــازەنینێ کــیژی جــــووتیاری فــەقیر | داوی عــیشقی هــاتە ڕێگــە و کـەوتە گـیر
کـیژ و کـوڕ دایـان بـە یـەکتر گـفت و دڵ | بوونە یەک گیان، یەک بەدەن، یەک ئاو و گڵ
دیـتنی یـەکـتر بـوو دڵخۆشیان و بـەس | وەک ئەوان بـۆ خـۆشەویستی نـەبووە کـەس
دایک و بـابی هــەر دوولاش دایـان کـەلام | نـازەنین بـڕوا بـەبووک بـەکراسـی خـام
پـێشکەشی ئـاغا کـە ئـەسپێکی دەویست | گـوێی گـران کـرد نـاڵەو و زاری نـەبیست
بــــوو بــــە چــقڵێک و لەبـــەینیانا ڕوا | کـوڕ لە تــاوان مـرد، هـەڵی نـەگری خـوا!
چـاوی کـیژیش ئـەمنی خستە ئـەو گوڵە | خـــۆشی ئـاویتەی گـڵە، کـوشتەی دڵـە
مـن کـە ئـاوی چـاوی بـەدبەختێکی وام | وا لە غـــــــەم زام و بـــــــەدبەختی ڕژام
هـاودەمی و نـاو کـۆڕی یـارانـم لەچـی؟ | نـــازی وەک ئـاونگ و بـارانـم لەچـی؟

خێو:

ئەی نیشانگەی عیشقی دڵدارێکی پاک! گەوهەرە تاقانەکەی سەر ڕوویی خاک!
ئەی ڕژاوی دەستی جەوری نائەمین! ئەی موقەددەستر دڵۆپی سەر زەمین!
مافی شانازیت بەسەر عەرزا هەیە ناوی تۆ گوم نابێ تا دنیا هەیە
دژ مەبە! ڕۆژێ دەبێ هەروا نەبی بۆ گلێنەی چاوی خوێنمژ تانە بی

***

لە نامیق کەمالی تورکەوە، لەسەر گۆرەکەی نووسراوە

گەلۆ فریشتەیی ئازادی دێتە ناو ئێمەش؟ ئەمەم خەیاڵ بوو کەگیانمی بە ڕێ دەکرد هەندام
مەرگ ئەگەرچی فڕێی دامە کۆڕی خامۆشان هەتا بەیانی حەشر بۆ گەلم لە شیوەندام

***

لە نەبو نەواسەوە

بیری گوزەشتە بۆ دەکەی؟ بۆچی دەخۆی خەمی سبەی کاتی گوڵە، بە ڕەنگی گوڵ تێکە، بنۆشە پێکی مەی
ئەو مەیە وا کە فڕکراو گەیشتە جەرگ و ناوەوە دێتەوە ڕوو بە ڕەنگی ئاڵ لە ڕوومەت و لە چاوەوە

فرمێسکی هەتیو

لە پەروین ئیعتسامییەوە

ڕۆژی بە ڕێگەیەکدا دەرۆیی پادشایەک لە هەر کۆڵان و بانێک بوو بەهەرا و قریوە
پرسی هەتیوێ بێ کەس: چیە دەدا ترووسکە لە تاجی پادشادا؟ جوانی وەهام نەدیوە
کەسێ وەرامی داوە: لەکوێی دەناسین ئێمە؟ هێندەی هەیە بە پووڵی زۆر و فرەی کڕیوە
پیرێژنێکی بێکەس گوتی: ئەمن دەزانم فرمێسکی چاوی ئێمە و خوێنی دڵی هەتیوە
بە بەرگ و چێوی شوانی ئێمە فریودراوین گورگە لە پێستی مەڕدا، هەزار زگی دڕیوە

ئەو شێخی گوند و ئەسپی کڕیوە ڕێگرێکە گەدایە شا کە ماڵی مسکێنەکەی بڕیوە
لە دووری تاجی پاشا دیققەت بکەی دەزانی فرمێسکی دانە دانەی هەتیوە هەڵوەریوە
هەژار لە پەندی بێسوود چتە دەگڵ نەزانان! نازانی ئێستە ناهەق پرزەی هەقی بڕیوە؟

***

بە پاکی بمرە

قەساب سەر دەبڕن بێ غەش و ساغان لەوەڕ و ئاخوڕ بۆ دەغەزدارە
گەر لە ئامانجا ساغی وەرە پێش مەترسە لە شیر، لە پای قەنارە
با سەرت ببڕن، بە پاکی بمرە چی بێ سەربڕین بمرێ، مردارە

***

لە نازانم کێوە

هەزار دەوران گەڕا مەیگێڕی گەردوون تا هەڵێکم هات لەبەر پیری ئەویشی لێ ڕژاندم دەستی لەرزۆکم

***

ئەم پێکەنینە تاڵە لەگریان بەکوڵترە گریان دەری نەبرد دەگەڵم دامە پێکەنین

***

کە خاوەن شیعر بمرێ، نرخی قسەی لە زێڕ و دوڕ و گەوهەریش زیاترە
دەسا کێ لە دنیا بە شاعیر دەگا کە مەرگی لە ژینی گەلێ چاترە!

***

کێ بەزەی دابێ بە گورگی بەدکار زوڵمی زۆری کرد لە بەرخی هەژار
کوێرەمار بکوژە مەڵێ بێچووی هەن نەک ڕۆژێ لەپڕ بە قاچتەوە دەن

***

سـوارێک بـەرخـێکی لە گـورکێک سـتاند خـۆی سـەری بـڕی گۆشتەکەی بـرژانـد
چـزەی گۆشت ئـەیگوت بـە بـانگ و هـاوار ئـەگـەر هـەر بـمخۆن چ گـورگ و چ سـوار

***

نـــامەوێ بـــۆ مـــن بـــبارێ هــەورێ گش زەوی و زاری خـــەڵکی دانـــەگـرێ

کـە مـرد لەیـلا خـەبەریان دا بـەمەجنوون ئـــیتر دنـــیا لەبـەر چـاوی نـەما ڕوون
یـەخەی لەت کـرد بـە ڕۆڕو و داد و هـاوار بـە شیوەن ڕۆیـی بـۆ لای مـەقبەرەی یـار
لە گـــۆڕستان مـــناڵێکی بـــەدی کـــرد بـە چـاوی سـوورەوە پـرسی بـەوی کـرد
گـوتی لەیـلا لەنـاو کـام گۆڕە مـەدفوون وتـی هـێشتا لە عـیشقا کـاڵی مـەجنوون
لەسـەر هـەر گـۆڕێ تـۆزێ گـڵ جـیاکـە بـــەیادی عـــیشقەوە بـــۆنی پـــیاکـە
لەهـەر خـاکـێ کـە بـۆنی مـەیلی لێهات وەسەر کە خاک و خـۆڵ ئـەو جـێیە جـێگات

***

چـەپ گـەردی گـەردوون! گـەڕان کـوشتمی نـــەزان پـــەرستی بـــۆنان کـــوشتمی
هـــــەر چـــەوسانەوەی بـــێحەسانەوە ئـەی مـردن لە کـوێی؟ ژیـان کـوشتمی

بەیتی سەرەمەڕ و لاسایی سەگ و مانگەشەو

نامیلکەیەکم لە شام چاپکرد بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ و لاسایی سەگ و مانگەشەو»؛ دەگەڵ چاپخانەیەکدا ناردم بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و لە موسڵ کەوتنە بەر چنگوڕکی شورتەی نوری سەعید و بە خرو پری لەناو بران؛ تەنیا چل نوسخەیەک ـ کە خۆم گلم دابوونەوە ـ لەو نامیلکە بڵاو بوونەوە. وام بە باش زانی بەیتی سەرەمەڕەکە دەگەڵ هێندێک لە بەرهەمەکانی ساڵانی بەر لە چل و هەشتیشا بۆ نموونەی هۆنراوەی ئەو سەردەمەم نیشانی خوێندەوارانی کوردی بدەم.

ئەوی شیاوی باسە، جیا لە «ئاڵەکۆک» ـ کە سۆڤیات لە تەوریز بۆیان چاپ کردم ـ نزیکەی دوو هەزار بەیتێکم بە چاپ نەکراوی لەو ناوەدا مایەوە و دەستم پێ ڕاناگەن و نازانم ماون یان سووتاون و لەناو براون. بە هومێدم ڕۆژێک دەست کەونەوە و ڕووناکی ببینن.

بەیتی سەرەمەڕ

ساڵی ١٩٤٨، ڕۆژێک لە ڕۆژان لە ڕۆژنامەیێکی عەرەبیدا لە ژێر دروشمی «کۆشکی بلوورین»دا چیرۆکێکی کورتی ڕەمزیم خوێندەوە کە لە بوێژی تورک «سەباحەددین عەلی» وەرگیراوە. چیرۆک نزیکەی نیو ڕووپەڕی ڕۆژنامەی گرتبوو. هەرچەندە زۆر لە پەردەدا بوو، زۆر بەنهێنی پیاوی تێدەگەیاند کە مەبەستی چیە، بەلام دیسان زۆرکاری کردە سەر مێشک و دڵم. پوختەی چیرۆکم هەر لە دڵدابوو تا هێنامیە سەر ئەو بیرەکە ئاوا پان و پۆری کەمەوە و هەرچەندی کێشی دێت ڕایکێشم و چی لە دڵمدایە بۆی بکەمە نێوئاخن. ئەگەرچی بەشی زۆری من لە خۆمەوە پەڕوپۆم لێناوە و پەڕم تێدا هەڵاویشتووە، بەلام هەر لەسەرمە زۆر سوپاسی گیانی پاکی ئەو بوێژە بەرزەی تورک بکەم کە بناغەکە ئەو دایڕشتووە.

بۆتە دابێکی تازە هەرکەس شتێک دەنووسێ، دەیکاتە دیاری بۆ کەسێک؛ منیش ئەم سەرەمەڕەی خۆم پێشکەش بەوکەسە دەکەم کە هەمووی دەخوێنێتەوە و خەڵکیشی لێ تێدەگەیەنێ.

سووریا، دەمشق، ١٩٥٧/١/٢٣

حیکایەت خوان

شەوێک لە شەوی پاییز خوا لێ خۆشبوو مام باییز
پیرێکی دنیادیدە دانا و زانا و گەڕیدە
قسەڕەوان، گەفت جوان شیرین ڕاوێژی زمان
لە گوێی ئاگری مزگەوت سەعات گەییە شەش و حەوت
ئەوە دەیگوت حیکایەت خۆش بوو بەدەر لە غایەت
ئاوی گوێچکەی دامەوە وەهای بۆ گێڕامەوە:

سێ تەنبەڵ

هەبوو نەبوو، لە زوودا لە دەورانی پێشوودا
سێ زەبەلاحی بێکار چەورە و شەلاتی ناوشار
دەست و پێ سپی و تەنبەڵ پیس و بۆگەن و چەپەڵ
یەک لە یەکتر خوێڕیتر هەر بۆیە بوون یەکدیگر
نانی بە ڕەنجی شانی هەر ناویان نەدەزانی
بەخواهیش با و بە زۆری دەژیان بە مفتەخۆری
هەر شەو دەچوونە ماڵێک سێسەد و شەست لە ساڵێک
سەلامەلێکم حەمە میوانی تۆین ئەو جەمە
ئا توخوا پوور خانم جان تۆزێ کەرە و سێ چوار نان
چبلا بوو خوشکە ڕابی! نابێ تۆزێک بۆ خوا بی!
ترخێنێکمان بۆ لێنێ ئاهی دڵمان بشکێنێ

چەند ساڵێ وا بەڕێ چوون   تا لای خەڵک بۆژۆ بوون
کەس بەربەی نەدەپێوان   ناچار دایانە کێوان
شەوێک لێرە، یەک لەوێ   هەر نانەزگ دەسکەوێ
وا فێربوون ماڵانگەڕی   سەگیان پێ نەدەوەڕی
هێند چوختی ببوون لە سواڵ   مەلا فرێی دا مەتاڵ
شێخان لە بەریان بەزین   بە تاڵیان کرد خوانی زین
دێوانە کەوتنە هاوار   سەریان دا لە بەرد و دار
گوتیان چیان بۆمان نەهێشت   با بیانخۆین لەباتی چێشت
تەنبەڵباشی زەمانە   ترسان بیانخۆن دێوانە
بەناچار دایان بڕیار   یەکجاری بچنەوە شار

شارێکی مەزن

لە کەلێ وەسەرکەوتن   ماندوو بوون، تۆزێک خەوتن
هەڵسان نۆڕیانە چواردەور   دنیای ساماڵی بێهەور
لە دوور شارێ دیارە   پڕ گومبەزو منارە
پڕ قەڵا و باڵەخانە   عەجایبی زەمانە
نە سەری دیارە نە بن   هەزار شەیتان دەکا ون
شەقامی هەزار هەزار   ڕاکشاون لە گەرووی مار
هەزارە زیلەی ناو شار   زیاد لە ئەندازە و ژمار
وەک لەشکری مەل و موور   ڕەش دەچوون دەجمین لە دوور
تەنبەڵ ماتی دایگرتن   دیتیان تارمایی مردن
چۆن بژین لەو شاری پڕ؟   ئێمەی خوێری و شڕ و وڕ!

لەبـــــەر زۆر بـــیرکردنەوە
خـــــەونووچکە دەیـــبردنەوە

یـەک لە هـەموان پـتر سـەگ
پـێیان دەگـوت قـوڵی بـەگ

لە پـــڕ ســـەری هـــەڵبڕی
دە ئـــــاوالان ڕاخـــوڕی:

ســـەر بـــەرەژێر، بـا بـچین
فـیڵێک هـەیە پـێی دەژیـن

چـــۆن فـــیڵی؟ شـــەیتانیە
بـــــەشم لە زۆرزانـــــیە

لە ڕێگـــــــە تـــێیگەیاندن
لە دڵ و مـــێشکی چـەسپاندن

ژیان لەو شارە

هـــاتن، گـەیشتنە نـاو شـار
پـــێدا گـــەڕان سـەر و خـوار

لە هـــیچ کـوێ جـێی وا نـیە
بـــــێکاری تـــــێدا نـــیە

نـــە دەوڵـەمەند، نـە هـەژار
نـــە گـەدایـە و نـە خـونکار

نـــە زۆردارە و نـــە بـــێزۆر
وەک یەک سپی و ڕەش و بـۆر

هـــەموو کـەس دەکـا کـارێ
چـــی پـــەیدا بـــوو ئـێوارێ

دێـــــتە ژمـــار و دەفـــتەر
دابـەش دەکـرێ بـەقەد سـەر

کـــێ لە کـــار ئـازاتـر بـێ
دەبـــێ بـــەشی زیـاتر بـێ

هـەرکەس کـاری نـەدەکـرد
بـــێ نـان لە بـرسان دەمـرد

بە میرات نەبوو

ئـــیتر بـــە مـــیرات نـەبوو
کـــوڕی خـان و خـات نـەبوو

دەوڵـــەمەندێک مـــندار بـێ
یـەکەم سووتخۆری شـار بێ

کـــوڕی جـاشە کـەرێ بـێ
بـــێشەرم و سـەرسەری بـێ

زمـــان پـیس، دەم بـۆگـەنیو
بـــەهۆی لیـرەی مـام تـۆپیو

بـــبێتە گـــەورەی کـــۆمەڵ
کـــەر دەبـەرکا پـێستە کـەڵ

بێ ئاغا بوو

لێـــی نـــەبوو کـــوڕی ئـــاغا   شـــــەو بـــنوێ لە وەتـــاغا
بـــــــە ڕۆژ بـــــــچێتە ڕاوێ   بـــە تـــاژی و تـــفەنگ بـــاوێ
ئـــــارەق نـــــەچێتە تـــوێڵی   بـــــژی بـــــە حـــیزی و دێـــڵی
تـــــەماح کـــــاتە خـــــێزانـــی   جـــــوانـــــی ڕەعـــــیەتەکـــانی
بـــێ مـــاندووبوون بـــێ هـــەوڵ   بـــــپۆشێ چـــەکـــمە و کـــەوڵ
کـــەوا و پـــاتوڵ، ئـــەسپی چـــاک   لە دواڕۆژ بـــــێ تـــرس و بـــاک

وەک کوردەواری نەبوو

نـــە بـــەگ بـــوو، نـــە بـــێگاری   نـــــەک وەکـــــوو کـــوردەواری:
جـــــووتێری دەس قـــەڵشاوی   بـــــەهرەی دێـــــم و بـــــەراوی
ئـــــارەقی نـــــێو چـــــاوانـــــی   خـــــــــۆی و مـــــناڵەکـــــانی
ساڵ دوازدەمـانگ مـاندووبوون   دەرکـــــــەوێ تـــــاریک و ڕوون
لەبـــــەر بـــــڵێسەی هـــــەتاو   لە دروێـــــــــــنەدا چـــــــــەماو
بـــە پشـــتی کـــووڕ هـــەتا شـەو   تـــــا لا بـــــەلای دەخـــا خـــەو
مـناڵ هـەر یـەک گـوێی کـارێ   بگـــــــــرێ هـــــــەتا ئـــــێوارێ
نـــە خـــوێندنگا و نـــە دەرمـــان   چـــاویان پـــرووش لە گـــەرمان
بـــێ جـــلک و بـــەرگ و پـــێڵاو   لە ئـــــەسپێ و کـــــێچا خـــوراو
ڕووت و قـــووت تـــەواوی ســـاڵ   نـــــانیان جـــۆ و زوڕات و گـــاڵ
زســـــتان لەرزیـــو بـــێ ئـــاگـــر   لەوان جـــــێ خـــــۆشتر مـــامر
گـــــەنم و تـــووتن پـــەیدا بـــێ   هـــــەرگیز دەنکـــیان بـــۆ نـــابێ
پـــێکهاتووی ســـاڵ بـــە خـــڕی   بـــــــۆ ئـــــاغا و ژن و کـــــوڕی

ئـــــاغا بـــیکاته قـــومار
خـــانم خـــەرجـــی کـــا لە یـــار

کـــوڕ بکـــڕێ جـلە تـاژی
جـــەیران لە ســـەرمان تـاژی

نـە شـێخ نـە تـەکیە هـەبوو
نـــە دەروێش و حـــاوو حـــوو

نـــە دێـوانـــەی ئـاگــرخـۆر
نـــە ســــۆفی چـڵکن و بـۆر

ئەدی چۆن بوو؟

هــەموو کـەس پـاک و خـاوێن
هـــەڵکراو چـــاک و داوێـــن

نـــە زیـــندان بـوو لەو شـاره
نـــە کـــوشتن، نـــە قـــەناره

نـە جـوێندان، نـە هـەرا و شـەڕ
نـە فـێڵ و فـەرەج نـە گـەڕ

نـە دزی و نـە گـیرفان بـڕی
نـــە کـــینە و نـــە دڵـــپڕی

نـــە هـــەتیوی کـــۆڵانگەڕ
نـــە ســـیلداری چـــرچ و لەڕ

نـــە ژنـــی بـــرسی و بـێچاره
ئـــابڕووی بـــدا بـــە پـــاره

دەرمــــانگە و نـــەخۆشخانە
زیـــاد لە پـــێویست هـــەیانە

مـــناڵ کـــە تـــازە دەبـــوو
کـــۆمەڵ دایک و بـــابی بـــوو

دایک دەچـــــووە زانگـــەوە
بـــە زگـــی هـــەشت مـانگەوە

مـــــامانی ژیـــــر و زانـــا
یـــــاریکار بـــوون لە زانـــا

نـــێوک بـــڕین، فـــرچک دان
دەیکـــــرد بـــــژیشکی چـــازان

دەیـــانکوتان بـــێ بـــەرتیل
بـــۆ ئـــاوڵە و چـــاقوڵکە و ســـیل

تـــــا لە زانگـــــا دەتـــرازا
دەبـــوو بـــە گـــوێزی ئـــازا

دایک ســـێ مـــانگ وچـــانی
دەدرایـــــــە دەوری زانـــــی

کـــێ مـــناڵی زیـــاتر بـــوو
لەویـــتر بـــێ خـــەمتر بـــوو

لە ســـێ مـــناڵ بـــەولاوە
بـــەراتـــی بـــۆ دەبـــڕاوە

کـــێ دە مـــناڵی بـــوایـــە
مـــووچەیەکـــیان دەدایـــە

باب و دایکی پێ دەژیان   خەنی دەبوون لە خۆشیان
تەمەن ببا پەنجا ساڵ   پاڵی دەداوە لە ماڵ
ژینی بەرێوە دەچوو   هەر شارنەبوو، بەهەشت بوو
تەنیا عەیبێکی هەبوو   زۆر خوێندنی لێ نەبوو
لە بەر زۆر عاشقەکاری   کەمتر بوو خوێندەواری
هەتا دوو سێ پۆڵ، مناڵ   دەیخوێند و دەچۆوە ماڵ
چەند لاویان هەڵدەبژاردن   بۆ لاوەیان دەناردن
بچن بژیشکی فێربن   نە دەزانرا کە خوێندن
بۆ ژیان و کار بژیوە   کار بێ خوێندن هەتیوە
نەیاندەزانی هەرکەس   کەم بخوێنێ و بڵێ بەس
ڕەنگە فێڵی لێ بکرێ   نێزیکە فریو بدرێ
بێجگە لە زۆر زانستی   نەیانبوو پێداویستی
نە دەرد و خەم نە کزی   نە لە ژیان وەڕەزی
کار کە نەدەما ئێوار   لە هەموو سوقاقی شار
دەنگی مووزیک بەرز بوو   مووزیک هەزار تەرز بوو
دەبوو بە بەزم و سەما   جێگای کزی نەدەما
قاقای لاوان و پیران   خەمیان دەدا بەر شیران
تا نیوەشەو کوڕ و کاڵ   دەچوونەوە بەرەو ماڵ
لە خانووی خۆش و گەرما   لە نوێنی پاک و نەرما
لێی وەردەکەوتن بێهۆش   دەیاندیت سەد خەونی خۆش
کێ بێ ئەو دەورە تێکدات   هەر دەخەونیش نەدەهات

کۆشکی بلوورین

تەنبەڵ بە شارا گەڕان — دەڕۆین و دەیاننەڕان:
ئای لەو شارە چەند پیسە — ئای بەختوو چەند نەگریسە!
شاری وا ئابڕوو چوونە — نە جێی ژین و لێ بوونە
کێ بیستی لە ڕووی زەمین — شار بێ کۆشکی بلوورین!
کۆشکی بلوورین کوانێ؟ — ئەوە بۆ کەس نایزانێ!
وێران بێ ئەم وڵاتە — بێ بلوورین قەڵاتە
وایان بە قەو دەقیژاند — حەشاماتیان هارووژاند

بۆچی باشە؟

خەڵک بە سووڕمانەوە — وەرامیان دەدانەوە:
بۆچیە ئەو کۆشکە بۆ شار؟ — خۆ نە ئاشە و نە عەنبار
نە بەرگە، نە نان، نە ئاو — نە جاو، نە دراو، نە پێڵاو

بەرزی گیانی

تەنبەڵ بە قاوو بە قین — هەر پێیان پێدەکەنین
ئەی خەڵکینەی هیچ نەدیو! — نانەجیب! هەتیو مەتیو!
هەر نان و ئاو دەزانن — هەموو بەندەی زگتانن
پێتان وایە: بەڕێ چوون — هەبێ، هەموو شت بە توون
نەجیبی و بەرزی گیانی — هەر مەعناتان نەزانی!
کوێ بێ کۆشکی بلوورە — لە ڕەحمەتی خوا دوورە
گەپجاڕی شاری دیکەن — بۆ گاڵتەجاڕ حەنتیکەن
وا بار دەکەین لە لاتان — ڕوو دەکەینە وڵاتان

لەو جــێی بــەڕێوو جــێ بــێ		کـــۆشکی بـــلووری لێ بــێ
ئـەم بـاسە دەکـەین بـە قـاو		ئـــابڕووتان دەچـــێ تـــەواو
لە نـــاو گـــەلان شـــەرمەزار		دەبـــن و دەکـــەونە بـــەر زار

شەندە و مەندە

خــەڵکی شـار بـیستیان ئـەمە		کـــەوتنە چـــپە و هـــەمهەمە
لاوان گـــوتیان هـــەر ئـێستە		کـــۆشکی بـــلوور پـــێویستە
کـارماں بـێ کـۆشک گـەندە		کـەم نـیە شـەندە لە مـەندە
چـــۆن خـــەڵکیتر هـــەیانە		لە چـــاو ئـــەوان چـــمانە؟
ئـابڕووی شـاری خـۆ نـابەین		دەبــێ ئـەم شـەرمە لابـەین
کـــۆشکی بـــلوور لە شـــارا		وەک خـــــاڵە لەڕووی یـــارا
پـــیریش گـوتیان کـەوا بـێ		بشـــــبێ زیـــانی نـــابێ

شوانی ناخوازن

ڕوویـــان کـردە سـێ تـەنبەڵ		نەک سێ تەنبەڵ، سێ دەغـەڵ
وتـــیان: ئـەی پـیاوی زانـا!		ئـــەی لە عـــەقڵا تـــوانـا!
وەک لە دەردان دەزانــــــن		هـــەر بـۆ خـۆشتان دەرمـانن
کـــۆشکی بـــلوورین چـــیە؟		زانســـــتیمان پـــێی نـــیە
دە ئـــێوە تـــەشریفتان بـێن		بـــۆمان دانـێن ڕێـوو شـوێن
لەنگـــۆ بـــیر و لەمـــە کـار		لەم شـــەرمە بـــبین ڕزگـــار
«بە گـورگیان گـوت: بـبە شـوان!		دای دایـــە قـــوڵپی گـــریان
وتـیان: گـورگە! دەگـری، بـۆ؟		وتــــــی: دەتـــرسم لە درۆ»
تەنبەڵیش گوتیان: حەی حـەی!		جا ئەوە چۆن دەکرێ و کـەی؟

نـــاتوانـــین لێـره گـیر بـین لەنــــاو شـــووشەدا پـیر بـین
گـــەڕیدەیی و شـــارەو شـار لامــــان خـــۆشترە لە کـــار
خـەڵکە سـەریان گـەرم بـوو دڵـــــڕەقیش دڵــــنەرم بـــوو
لێـــــیان دەپــــاڕانـــەوە دڵــــــخۆشییان دەدانـــــەوە
وتـیان: سـا سـوێندوو ئـەدەین بیکەن هـەرچی پـێو دەکـەین
گـوتیان: سـوێندوو بـۆ دەخۆین چـــۆن دەڵـێن وا ڕێ دەڕۆیــن

قوڵی ئەو قوڵی نەما

قـــوڵی بــەگـی چـەنبەری تـــەپلێکی نـا سـەر سـەری
کــلکە ڕێـویەکـی تـێخست سێ چوار شیشۆقەی وێـخست
فـــەرەجیەکـــی پـان و پـۆڕ گـــوڵینگەی پـێدا کـرد شـۆڕ
پـێنج شـەش زریـزە و زنـجیر لە فـــەرەنجی کـــردن گـــیر
ســـمێڵی لێکـــردن قـــیت چـاو بـە چـاویلکە بـوون زیت
پـــانتۆڵێکی دەلیـــنگ فش دەق نـــەشکاوو خشـــەخش
مـامزە و چـەکمە و جیرە جیڕ هـــەرا و قـیڕە و شـیڕە شـیڕ
هـــەروا بـەم فـاک و فـیکە بـــوو بـــە پـــیاوێکی دیکـە
بـــە هـــەیبەت و مـەترسی جـێگیر بـوو لەسـەر کـورسی

تەنبەڵی دووهەم

دووهـــەم تـــەنبەڵیان هـێنا ڕیشـــــێ درێـــژیان لێـــنا
چـاویان ڕشت بـە کـل و کـلتوور دەپــێی کـرد ئـێمەنی سـوور
تـــەزبیحێ هـــەزار دانـــە دە مـــلیان کـــرد شـــێخانە
لە سەریان بەست شـاڵی شـین نـــاویان نـا شـێخ مـحیەدین
وا لەبــــەر چـــاو زل بـــبوو پـــیاو زەنـدەقی لێـی دەچـوو

هاواڵەکەی تر

سێهەمیان بە ڕووخۆشی   بەرگێکی ڕەشی پۆشی
سێ چوکڵەی حیلە بازان   ناویان لێ نابوو چازان
جل تا بڵێی فش و فۆڵ   سێ چوار گەز کرابووە قۆڵ
کڵاوێک لەسەر سەری   کڵاوی چی؟ لەنگەری!
وەکوو گوێی کەری جرجاڵ   سێبەری بۆ پێنج سەد ماڵ
کەوشی بریقەداری   ڕەوتی بە لەنجە و لاری
قەڵەمێ زل لەسەر دڵ   کتێبێک لەبن هەنگڵ
تا بزانن ئەم ئاغاشە   قانوون ڕێکخەرێ باشە

یاسای تازە

ئاڵقەی یاسا تێک خرا   زنجیر بۆ گەل ڕێک خرا
یەک: ئەو کۆشکەی ساز دەبێ   پڕ لە خۆشی و ناز دەبێ
کۆشکی بلوورە بەناو   پێی هەڵمەکاڵێن بەچاو
دوو: هەرکەس پێی بڵێ خوار   یان جوێن‌دا بە بەرد و دار
یان لێی کار نەکا بە دڵ   یان لە بێگار بکا سڵ
دەکوژرێ لە دنیای ڕوون   لە قیامەتیشە مەلعوون
سێ: هەرکەس لە زۆر و کەم   لێی داوا بکرێ هەردەم
نەیدات بۆ کۆشکی بلوور   دەکوژرێ بەپێی دەستوور

کار لە کۆشک

دەسکرا بە کار ئەمجار   لە خۆشتر مەڵبەندی شار
هەزار خانوو تێک درا   بنگەی کۆشک ڕۆ نرا

بە هەزاران کارگەر — لە حەد بەدەر بارەبەر

ڕەمڵ و بەرد و قوڕ دێنن — بناغە دامەزرێنن

چی پشت و عەرەبانە — لە کەرستە کێشانە

موهەندیس و میعماران — دەس ڕەنگین: شیرنکاران

دەستیان دا دەس کارگەر — بناغەیان بردە سەر

بە بلووری تواوە — پایە بەرز کراوە

هەرچی دارتاشی باشن — وا پەنجەران دەتاشن

چەند ئاسنگەر پێویستە — نێونووس کران لە لیستە

هاتن تەونگەرباشان — چنیان قاڵیچەی کاشان

نان و پێخۆری پیاوان — لەسەر هەتا بناوان

ماست و ڕۆن، گۆشت و پلاو — قاوە و چایی بە لێشاو

دەبوو بیدەن خەڵکی شار — بە تۆن، بە بار، بە خەڵوار

زۆریان لات هەڵبژاردن — سەر کارییان پێ سپاردن

زۆر خوێری و پەست و بێ هەست — بۆیان بوونە داری دەست

خەڵکیان لە بێگاردا کوشت — تا نهۆمێکیان دارشت

وتاری قولی بەگ

سێ تەنبەڵ چوونە ناوی — ڕۆژی حەفلەی تەواوی

خوتبەی بۆدان قولی بەگ — کی ئەی گەلی بە ئەمەگ!

ئەی پاڵەوانانی کار! — ئەی ڕەنجدەرانی هێزدار!

نهۆمێکتان تەواو کرد — ناوبانگی خۆو بڵاو کرد

عافەریم سەد عافەریم — ئەوی من لە ئێوە دیم

بەهیچ کەس وا ناکرێ — کەس وا بەرگە ناگرێ

بــــەڵام نـــــهۆمێک چـــیە؟ شـــــایستەی شــــارتان نــیە
لە ســــــەرمان پـــێویستە زوو تـــــەواو کــــەین نـــهۆمی دوو
ئـــــەوی ئـــێستاش هـــەمانە بـــــــیپارێزین مـــــەردانـــە
جـــا قـــــەزاو لە گـــیانی مــن بەخۆ خۆش مەکەن دوژمـن
کـــــــێ دارا یــــان نـــــەدارە تـــــەقسیر نــــەکــــا لە پــارە
مــــاڵی دنـــــیا هـــیچ نـــیە نـــــێوی چـــاک ئـــــەبەدیە
کـــێ ئــــازایـــــە کــار بکــا کــــاری بـــــەرد و دار بکــــا
فکـری بـاشمان بـۆ کـردوون مـــــیداڵـــــمان بـــۆ دارژتـــوون
لە زێـــــــــرو زێـــوی ئـــێوە وێـــــنەی خـــۆمی وا پـــێوە
کـــێ زۆر ئـازا و گـوێگر بــێ کـــێ پـــــیتاکـــی پـتر بــێ
نـــــــیشانێکی دەدەیــــــــنێ دەی چـــــاوم، هـــەر سبەینێ
دەست پـــێکەین، دووەم نــهۆم لەمــنوو کـەوێ کـوڕی خـۆم!
ئـــەگـــینا کــارمان لەنگـــە لە قـــاتێک جـــێمان تــەنگە

فەرموودەی شێخ

ئـــەم جـاره شـیخ ڕدێــن زل دەم بـــــۆز و چـــاو پـــڕ لەکـل
ســــەرشین وەکــوو دارە بـــی پــاش چـــەند وشـەی عـارەبی
فــــەرمووی کـــۆمەڵ بــزانــن ئـــەگـــــەر خـــاوەن ئـیمانن
دەبــێ ئـەم کۆشکە ساز کـەن ئـــێمە لەخــەم دەربــاز کــەن
هـــــەرکەس بــۆقاتی دوایـــی کــــار بکـــا بــــە ئــــازایـــی
مــاڵی خــۆی پـێ بـبەخشێ هــــەرتا کـــۆشک بـنەخشێ
لەو دنــــیا پـــــاش مــــردنێ حــــەفتا کــــۆشکی دەدەنــــێ
حــــەفتا حــــۆریان تـــێدایــە هــەر یــەک نــرخــی دنــیایە

کێ نانی خۆ و مناڵی مافووری چاک و قاڵی
بێنێ بۆ ئێمە، بیخۆین ڕایخەین، لە سەری بڕۆین
لەناو بەهەشتی بەرین تێر دەخوا شیر و هەنگوین
کێ لە دنیا فەقیرە لاتە و کزە و زویرە
کێ زۆر پیس و چڵکن بێ ئەسپێون و ڕشکن بێ
لە قیامەت زۆر لە پێشە بەهەشت خانی دەروێشە
گەر دەڵێن: تۆ بۆ وانی؟ بۆ وا خاوێن و جوانی؟
حیسابی من جیاوازە شێخ لای خوا کاری سازە
ئێوە زاهیر دەڕوانن لە باتین چ دەزانن؟
ئێمەی زاهیر داپۆشراو باتین بێ دەرپێین تەواو
بە زاهیر کە نانخۆرین بە باتین هەزار جۆرین
ژنمان دەبینن جوانە سەر سوورە و بن هەمبانە
جا لەمنو کەوێ کوڕگەل! بۆ ڕێی خێر هەڵکەوت هەل
دەس پێبکەن زۆر مەردانە خودا و شێخ لەگەڵتانە

یاسا دیسان

ڕەشپۆشی یاسا ڕێکخەر ئەمجار هاتە سەر مینبەر
گونی: قانوون ئەفەرموێ هەرکەس هەیە و لە هەرکوێ
با بێنن بۆ کۆشکی چاک نوێن و پۆشاک و خۆراک
برنج و ڕۆن و کووتاڵ گیسک و کاوڕ و پووڵ و ماڵ
چی لە بەرد نەرمتر بێ لە بەفر گەرمتر بێ
کۆشکیش دەبێ وەرگرێ نەهێنێتە بەر گرێ
کێ بە کار و ئازایە ناشێ خۆ بداتە دوایە

مـــاندوو بــێ تــا دەتــوانــێ
خــۆی بــە مــاندوو نــەزانــێ

بــــا بـــخوا هـــەرزن و جــۆ
پـــێخۆر، ئــاو، گــەر نــەبوو دۆ

بســــــازێنێ بــــە بــــەشی
تـــووش نــابێ چـارەڕەشی

کـێش بـێشەرمە و بـێکـارە
تــــەن پـــەروەر و نـــازدارە

گــوێ نـاداتــە عـەیب و عـار
وەک نـیسکە بـێ پشت و بـار

لە ڕێگـــەی چـــەند قــرۆشێ
حــەیا و شــەرەف دەفــرۆشێ

زۆر قـــــەڵب و تـــەوەزەلە
بــێتە لامـــان بـــە پــەلە

بــەخێویان دەکــەین زۆر بـاش
دەبـــنە گـــزیر و ســوورباش

دەسـتیان دەگـەڵ دەستی مـە
پـێک بـێنن مـەبەستی مـە

کـــارمان بـــە ئــی وا زۆرە
دار نــــــاقەڵشێ بــــێهۆرە

دڵخۆشکەرە

ئـــازادن بـــە پـێی قـانوون
ئـای چەند خۆشە ئازاد بـوون!

ئـــەگـەر دەمـرن لە بـرسان
یــــان دەتـــۆقن لە تــرسان

ســواڵ کـەن زەلیل و زەبـوون
شـــەو لەبــن پــردان بـنوون

کـەس هـەقی نیە لە سـەرتان
قـــانوون بــووەتە لەمـپەرتان

ژن کـــە بـــرسی و بـــێنانە
دەچــــــێتە قـــــەحبەخانە

بـــۆ نـانێ خـۆی دەفـرۆشێ
دەرد و زووخـــــاو دەنـــۆشێ

گـــــەواد ئـــازادە بـــیکڕێ
لێـــیدا، بــیکوژی بـــیبڕێ

بـــە مـــنداڵـــوو نـەخوێنن
یـان بـاش نـەیان عـاملێنن

یـــان بـەبێ دەرمـان بـمرن
یان قەت ڕێـی چاکـە نـەگـرن

دەتـــوانــن، چـونکە قـانوون
ئەو ڕێگەی بـاش کـردووە ڕوون

کـــێ فـێڵباز بـێ لە نـاوتان
بـــــدزێ زێـــڕ و دراوتـــان

بە سووتخۆری و شیربایی   بە تاجری و ئاغایی
یان بە شێخی و دەروێشی   بە مارگری و بەنگ کێشی
یان بە سواڵ و سەدەقە   بە قانوون خاوەن هەقە
کێ لێمان بێت نارازی   دەس‌کا بە چەنە بازی
لەسەر هەژار بێتە جواو   بۆی بخوازێ نان و ئاو
کار و پێلاو و پۆشاک   خانووی خاوێن و ڕووناک
نەخۆشخانە داواکات   بۆ چاری دەرد هەراکات
بێژێ خوێندن پێویستە   ئەوکەسە کمۆنیستە
بە قانوون گوناهبارە   جەزای حەپسە و سێدارە
لە شەرعیشدا کافرە   جێگای لەناو ئاگرە
قانوون دیموکراتیە   شتی وا باش هەر نیە
لە ڕۆژهەڵات بەولاوە   هەر ئەم قانوونە باوە
خۆم بەختەوەر دەزانم   ڕێکخەری قانوونتانم
جا ئەی کۆمەڵی ئازاد   ئەی دڵشاد بە عەدڵ و داد
لە سایەی ئەم قانوونە   ئێستا ڕۆژی یەکبوونە
مل لێنێن ئازا و جەسوور   تەواوکەن کۆشکی بلوور
زووی تێدا ڕۆبنیشین   کە زانیمان بێ ئیشین
ئەوسا خۆشی لە خۆتان   قانوون زۆر دەکرێ بۆتان
هێندەو بۆ درێژ دەبێ   سەرتان تێدا گێژ دەبێ

کارداری کۆشک

کێ لە هەر کوێ تەنبەڵ بوو   لە پیاوەتی پووچەڵ بوو
کێ کەیفی لە کار نەبوو   بە هیچ شەرمەزار نەبوو

ڕووی لە کـــۆشکی زل دەکـــرد — دادەمــــــەزرا دەست و بـــــرد
بــــوونە کـــارداری خـــوونکار — کـــوتەکـــی دەســـتی زۆردار
زۆر خـــۆشیان هـــاتە بـــەرچـــاو — بـــێ مـــاندوو بـــوون نـــان و ئـــاو
بـــوون بـــە سێ بـــەش ئـــەوانـــە — کـــــــامەی تـــــــەنبەڵتریانە
دەبـــەریان کـــرد کـــەوای شـــۆڕ — زل و ســــــەوز و ســــــەر و پـــۆڕ
تـــا بـــۆ کـــار خـــەڵکی هـــاندەن — کـــۆشکیش قـــایم نـــیشاندەن
نامووس و دین پـــێخوست کـــەن — بـــەدرۆ حـــەدیس دروست کـــەن
بـــەرنە مـــێشکی حـــەشامەت — کـــــە تـــــا ڕۆژی قـــــیامەت
ئـــەو کـــۆشکە هـــەر دەمـــێنێ — هـــــیچ هـــێزێک نـــایڕووخێنێ
کـــــێ بـــــیرکات لە ڕمـــــانی — دەمـــــــرێ بــــــەبێ ئـــــیمانی
لەوی زۆر ســــــــەگ و زۆرزان — کـــۆنە چـــەکـــمەڕەق و خـــان
دەســــــتێکیان گـــــلدانــــەوە — هــــــەر لە کـــــۆشکا مــــانەوە
چـــی مـــلهووڕ و ئـــەحمەق بـــوون — بـــێمێشک و کـــەللەڕەق بـــوون
زۆڵ و دەســـــــبڕ و چــــاوشۆڕ — ڕوو نـــــــاخۆش و مــــــچ و مـــۆڕ
زمـــــان شـــڕ و داوێـــن پـــیس — بــــوونە چـــەکـــدار و پـــۆلیس
قـــایش و قـــرۆش جـــل و بـــەڕ — شـــــیر و خــــــەنجەر و وەڕوەڕ
وایـــــان لە خـــۆیان دەکـــرد — زراوی خـــــــەڵکیان دەبـــــرد
هـــەرچـــی کـــۆشک دەیـــفەرموو — جــــــێبەجێیان دەکـــــرد زوو
زیـــــندانـــــیان دروست کـــردن — جـــێگای ڕزیـــــن و مـــــردن
تـــا هـــەر کـــەس بـــۆیان نـــەلوێ — جـــێگەی هـــەبێ لێـــی بـــنوێ
پـــــیتاکـــێکیان کـــە دەســـتاند — پشـــتی بـــاجدەریان دەشکـــاند
دراو بــــــۆ کـــــۆشک چـــــەندە — بــــۆ خـــــۆشیان دوو ئـــەوەندە
هـــــەرکەس گـــوتبای وا نـــابێ — دەبـــــوو مـــــاڵی خـــــرابـــــێ
دەڕزێــــــنرا لە زیـــــندانـــــان — دەکـــــرا بــــــە تـــــۆزی بـــانان

دەس کرایەوە بە کار

سەر لە نوێ خەڵکی ناوشار   چوونە ژێر بار و بێگار
جاران کە بە نەرمی بوو   ئەوجار بەبێ شەرمی بوو
کار دەکرا بە کوتەک و جوێن   ئارەق تێکەڵ بوو بە خوێن
گەلێک پۆلیس و چاوەش   لەسەر فەعلان کرا بەش
هێندێک دەچوونە بازاڕ   لە ناو خەڵکیان دەدا جاڕ
زووبن نان و جل بێنن   خێراکەن، ڕامەمێنن
گۆشت و هێلکە و شیر و ڕۆن   تووتن و پەڕ و عەتر و بۆن
ماش، برنج، نۆک و نیسک   بزن و مەڕ، کار و گیسک
خەڵکی کۆشکیش هێندینگۆن   زۆریان دەوێ تێر بخۆن
کۆمەڵ گش تیرە و گەلی   کەوتە سەر ساجی عەلی
نەما بیخۆن توند و شل   غەیری سوێند بە کۆشکی زل

تڕی خوسرەو

ئەو کۆمەڵە هەژارە   ڕزگار دەبوون لەو کارە
کاری تر دەیگرت جڵەو   ببوو بە تڕی خوسرەو
بێگار هەر نەدەبڕاوە   هەر لەو کۆشکە گڵاوە
بە دوان ڕانەوەستا کار   نهۆم بوو بە سێ و چوار
هەمووش هەر جمەی دەهات   لەبەر زۆری حەشامات
گشتی نانخۆری تەنبەڵ   ڕژد و چنۆک، بە گێچەڵ
هەرواش زۆر دەبوون خوێڕی   خوا وەخێری نەگێڕی

نەدەترسان

دانیشتووی ئەو سەرایە — لە گاڵتە و گەپ و کایە
لە خواردنەوە، و لە مەستی — لەبەر شەهوەت پەرستی
لە بیری ژیان خۆشی — کەوتنە بیری بێهۆشی
فکریان نەدەکرد جارێ — هە یاران خەڵکی شارێ
نان و ئاومان لەسەریان — جلمان داکەند لەبەریان
پاروومان لێ ڕفاندن — ئێسکیشمان لێ کڕاندن
ئاخر جارێک، ئاوڕێک — لە هەزار مەڕ کاوڕێک
شتێکیان بدەینەوە — بیرێکیان لێ بکەینەوە
پیاو مانگایەک دەدۆشێ — شیر و ڕۆنی دەفرۆشێ
دەیسپێرێ بە گاوان — بیباتە مێرگی پاوان
بە دار لێی نادا بە قەو — دەیباتە تەویلە شەو
لە ترسی قوڕن و گەنەی — دەدۆزێ کلک و چەنەی
هەر بکۆخێ لەسەرمان — دەیگاتە سەر بە دەرمان
تاژیەکی هەیە بۆ ڕاو — لەبەر خەو چاو هەڵمساو
کلک لە گەڵۆز، بۆگەن — نان بێنن بۆ سەی ڕەسەن
تا پاییز بەخێو دەکرێ — کەروێشکێ، بگرێ و نەگرێ
بەڵام مسکێنی هەژار — پۆڵای پاڵەوان لە کار
ئارەق ڕژێن و جووتکەر — داس وەشێن و ڕەنجبەر
بەننا و جۆڵای کووتاڵ چن — فیتەری پۆڵا و ئاسن
لەسەر هێزی کارگەر — زەوی گرتوویە لەنگەر
چۆن وەک سەگی نەزانن — وەک مانگای لێ نەڕوانن
ناترسن ئەو عیفریتە — ئەو سەر مەڕی چاو زیتە

ڕۆژێک لێـــــیان ڕاپـــەڕێ تـەخت و بـەختیان وەرگـەڕێ
کـــاتێ پـــێوانـــە پـڕ بـێ بـــیکەیە سـەر لێـی دەڕژێ
لەوێش پـــێوانـــە پـــڕبوو خـەڵکی شار حاڵیان شڕ بوو
پـــیاو هــــەتا دەوڵــەمەندە تـــرسەنۆکـــە و دەربـــەندە
دەتـــرسێ تـــاڵان بکـــرێ قـەرزی لای خـەڵک بـوخرێ
نـــەوەک مـــولکی لێ بـبڕن زگـــــی گـــامێشی بـــدڕن
بـــەڵام هـــیچت نـــەمێنێ کــــێیە چت لێ بســـتێنێ؟

بەزمی ڕووتی

دەڵـــێن هـــۆلاکـۆ جـارێک دەچـــــێتە دەوری شــــارێک
دەڵـــێ: لە چـــووک وگـەورە هـەرکەس پـێو وایـە چـەورە
دەلیـــــــرەی لێ بســــتێنن دڵـــی هــــەژار مــــەشکێنن
لە بـــنەوە نـــاردی پـــیاوێ لەشـــــار بگـــێڕێ چـــاوێ
دێــــتەوە دەڵـــێ: ئـــاغام! تـــەواو بــــە شــــارا گـەڕام
بـــاجدەر بـــار لەسـەر لێـون ئـــی زۆر زل قـــوڕ دەپـــێون
دەڵـــێ: کـــێ بـۆتە حـاجی هـــــەزار لیـــرەیە بـــاجی
کـــێ لەوان نـــەوی تـــرن خـــۆو ئـــەندازەی بگـــرن
نـــامەوێ چـــیان بـــمێنێ جـــاسووس خـەبەرێ دێـنێ:
خــــەڵک کـــەمیان وەڕەزن هـەر حـاجین تـۆزێک کـزن
دەڵـێ: حـاجییان تـاڵان کـەن جـــا وەرن بـۆم بـەیان کـەن
جـاسووس دێ بـە پـێکەنین کـە ئـەی خانی سـەر زەمـین
بـــەزمێکە بـــەڵام بـــەزم کـــەس نـــەما بـڵێ ئـەزم
کـەس ئـاگـای لە کـەس نـیە فـــەرقی شـێخ و قـەس نـیە

تێک هەڵدانە و شەڕەشەق چڕە و گوڕە و چەقەچەق
هەڵپەڕکێیە سێ جرتی سەرچۆپی حاجی گرتی
قازی گۆرانیان دەڵێ مەلێ و مەمۆ و سەوزەڵێ
خانی وشیار و زانا بلیمەت لە جیهانا
دەڵێ: نامە با ڕاکەین شارێکی‌تر پەیا کەین
بەزم بەزمی ڕووتیە هەڵپەڕکێی نابووتیە
چیان نەما لێی بترسن وا لە خۆشیان دەڕەقسن
بێنە سەرمان ئەمانە ڕووت ئاگری بێ‌ئەمانە
قەت یەکێکمان ناهێڵن زووکەن بەجێیان بێڵن

سمێڵ دانان

وا لێرەش خەڵکی شاری کەوتنە بەزمی هەژاری
هێندەی ماڵیان خورابوو هێندەش ترسیان نەمابوو
ڕۆژێک لە کۆشکی بلوور دەستوور درا بە مەعموور
ئەویش تێی هاڵاندن گەڕ دەبێ بێنن سەرو مەڕ
وردە و پیر و هەرزەکار چیان هەبوو دار و نەدار
دوامین قۆشەی هەیانە برديان بۆ تەنبەڵخانە
وتیان: ئاخر کوا ئینساف؟ تاڵان کراین ساف لە ساف!
گوتمان: کۆشکی بلووری زۆر شتێکە زەرووری
خۆ نەمانگوت هەزاران لە تەنبەڵ و بێکاران
بنە نانخۆری بێ ئیش سمێڵمان نایە سەر ڕیش
پێمان ناڵێن چین ئەوە؟ بۆ کوێ دەچین هەر هەوە
قووتوودا کوڵاو و کاڵ زگتان تێرە یان جەواڵ؟
ئەو هەمووەی دەکوێ دەنێن کای ئێمەیە، ئەی کادێن!

کلکە لەقە

قـــولی بــــەگـــی عــەنتیکە　　زانـــــــی بــــــەڵا نـــزیکە
بـــــەسەد قــانوونی ڕەشـــپۆش　　ئــــاگـــرێکە نــابێ خــامۆش
بــــــــە زۆری دانـــــــــامرێ　　بــــە بــێ نــەرمی نــاکــرێ
بـــۆی کـــــەوتە کــلکە لەقــە　　وتـــــی: چـــی دەڵــێن هــەقە
فەرموون! فـەرموون! وەرنـە ژوور　　بــــــبینن کـــۆشکی بـــلوور
دیـــــــموکراتــــــی دەنــــوێنم　　ڕەعـــــیەتی خـــۆم دەدوێـــنم
هــــەقتان هـــــەیە بـــپرسن　　داوای جــواب کـەن، مـەترسن!

کوێرا زۆر بوون؟

وتــیان: ئــەی خــاوەن شکــۆ　　گـــــەر گـــران نــــایە لە تــۆ
بـــێژە ئـــــەو کـــۆشکی وا زۆر　　چــــۆن وا پـــڕبوو لە نـانخۆر؟
چـــلۆن ڕیشــەی مــەو کـێشا　　ئـــــــــاخر ئـــێوە لە پـــێشا
سێ کـەس بـوون، هـاتن پـێرار　　کــــوێرا بــوونە ســێ هــەزار؟

بە گۆڵمەز فێرە

گــوتی: ئـۆ... ئـەی کـوڕانم!　　وەرامـــــتان بـــــاش دەزانــــم
مـــن زۆر بـــە گــوڵمەز فـێرم　　وەرن بـــــــــۆتان بــــــــژمێرم
ئــــــــەم ســــاڵۆنە زەلامــــە　　بـــــۆ ڕۆنـــیشتن جـــێگامە
ئـەو ژووره لێـی دەخـۆم نـان　　ئــــەوەش بــۆ قــەننە کـێشان
دیـــــــوی قــــاوەیە ئــــەوە　　ئـەوەش جـێی چـێشتە خـەوە
هــــۆوەش حــــەرەمسەرایـــە　　ســــەد ژنـــێکی تـــێدایـــە
عـــــەیبە گـــــوتەنیش، ئـەوان　　بـــۆ بــەزم و گــاڵتەی شــەوان

بە ڕۆژ لە کاری ئێوەم		شەویش تا ڕۆژ لەو نێوەم
ئەم ئەفەندیە وا قۆزە		وا بە دەعیە و بە پۆزە
کۆمەگم دەکا بە بیر		نێوم لێ ناوە ئەمیر
ئەوەش کۆمەگە بۆ ئەم		خۆتان بژێرن سەرجەم
سی چل گۆمەگ بۆ کۆمەک		هەمووی خان و ئاغا و بەگ!
ئەمیان قاوەچی خۆمە		بەگزادەیە، نە دۆمە
ئەوەش کۆمەگی ئەوە		وەک هی پێشوو بیرکەوە
دە کەس چرا هەڵکەروە		چل کەس گەسک لێدەرە
پێنج شەش کەس مێش دەکوژن		جلشۆرمان بیست و دوو ژن
دە کەس باوەشێنکەرمن		چل پەنجا، چێشت لێنەرمن
لەو خەڵکە سێ یا چواری		لەگەڵما دەکەن یاری
پەڕ و شەترنج و تەختە		دەردی بێکاری سەختە
بەچی وەختم ڕابوێرم		یاری لەمێژە فێرم
شەش حەوتێک قسەخۆشن		جەفەنگم پێ دەفرۆشن
دوو سێ کەسیان شاعیرن		زۆر خۆ وێژی ماهیرن
بە درۆی قەڵەو و پەتەو		پێم هەڵدەڵێن ڕۆژ و شەو
هێندەم پێ هەڵگوتراوە		خۆم لە خۆم لێ گۆڕاوە
چەند کەسێک سەگەوانن		زۆر باشی لێدەزانن
تاژیەکانم زۆر باشن		لە نان خواردن وەک ئاشن
چنگ درێژ، ناو دەست بڵاو		هەتا بڵێن خێران لە ڕاو
هەڵۆ هەش نۆ جاری کوشت		کەروێشکی سیخوار لە پشت
ڕێوی ڕاو کرد لە کێوی		بە خوای فێڵبازە ڕێوی
ئەوی لەو ژوورەتان دین		هەموویان ڕۆژنامەچین

نووسین بە پووڵ دەفرۆشن — عەیب و عارمان دەپۆشن
هەرچی بیکەم، زۆر و کەم — بنووم، بخۆم دەبەر کەم
چی بێتامە بببێژم — یاخۆ بشکێ دەسنوێژم
چۆن ڕێک و پێک و جوانە — بۆم دەنووسن ئەمانە
دنیای بەبێ ڕۆژنامە — ژیانێکی حەرامە
مەیتەریش ئەو چل کەسەن — ئەسپم هەن هەمووی ڕەسەن
زگ تێر و دەم دەستاڕن — لە پەستا جۆ دەهاڕن
لە گورێوە ئەسپا تاقن — درێژن، لەسەر لاقن
هەر ئەسپێ پێشیان کەوێ — زەوتی دەکەم هەر لەوێ
ئەمەش خواجەی حەرەمە — تا چاکەی بلێم کەمە
ئاگای لە ژن و ماڵ دەبێ — تووشی سەد ئۆباڵ دەبێ
چەند لاوێکی بە دەستە — پشتی خۆتیان پێ بەستە
ئەو سەر بێتووکە و دیوە؟ — بنان گوێی دەرپەڕیوە
زگ زەلامە و مل ئەستوور — چەنە کورت و لووت شەیپوور
زۆر وشیار و بەهەستە — دە نووسەری بەدەستە
ڕەئیسی باجگرانە — ئەرکیان زۆر لەسەر شانە
چی ئێوە دەیدەن بەمە — هەرچەند بڕێکیش کەمە
دەنووسرێ هەر لە ڕێوە — چۆن خوا هەڵدەگرێ، ئێوە
باوەڕیتان بە من بێ — بێڵم هیچتان لێ ون بێ!
ئەم پیرەش سەر بژیشکە — مەیدوێنن! کەللە ویشکە
لە هەندەران هێنامان — دەستی منتان بە دامان
زۆر لەلای ڕامەوەستن — گەلێک شتی بە دەستن
ئەو ت‍اقمەش مۆسیقارن — هەڵبژێراوی شارن

بــــلوێر ژەن و قــــام بـــێژن ئـــــینشاڵڵا ڕۆژی جــــێژن
کــــه زۆر بـــێنن جــــێژنانه زۆر گـــوێ دەگــــرن لەمــانه
ئــــەو ئـــاغایەش ڕەئــــیسه یـــانی ســــەرەک پـــۆلیسه
ئـــــێوه خـــۆتان دەزانــــن زۆر کـــەس زۆر بـــێویجدانــن
زیـــــــندوون له مـــولکماندا لەو دەشـــــتی دوور و پـــاندا
لەژێـــــر عـــاسمانمان دەژیــن جـارێک نـاڵێن ئـێمه چـین!
هــــەڵدەمژن هـــەوای ئـێمه نــــارەقسن بــــه نـای ئـێمه
پـیتاک نـادەن بـه جـوانـی مــــنیش بـــەباشم زانــــی
جـەندەرمه و کـوتەکـمان بـێ پـیاوی خـاوەن چـەکـمان بـێ
تـــا کـــێ زۆر بـاج نـاهێنن تـــۆزێکیان تـــێ سـرەوتێنن
ئــــەم کـابرا سـمێڵ فشـەی زلەی بــــه نـــرکه و مشـەی
مـل چـرچـەی شـەپکه لەسـەر لەژێـــر دەســتی دان نــووسەر
کـاکـی سـەرۆک تـەشریفه زۆر پـــــیاوێکی زەریـــــفه
هــــەرکەس بـێته کـۆشکەوه یـــان دەرچـــێ لە دەرکـــەوه
دەیـــــانووسن له دەفـــتەر جــــا ئـــێواران سـەر لەبـەر
هـــاتووچۆکــــەر دەبـــژێرن ڕاســـتی گـــەلێک بـەخێرن
جـــێ ڕاخـەر و جـێ هـەڵگر کـــێشکچی جـوچک و مـامر
چـــەند حـەمامچی و کـارەکـەر چـــەند دەرکـەوان و نـۆکـەر
هــــێنده دەست و پـــێوەندن خـــۆشیان نـازانــن چـەندن

دیموکراتی ئاوایه

ئـــــەوی پـــێتانم فــــەرموو هـــەڵمبژارد مــــاست و مـــوو
تـــەنیا هــی مـنن، ئـی وانـیش یـــــانی ڕەفـــیقەکـــانیش

چازان و شێخ محیەدین   وا بزانم زۆر پترنین
دیموکراتی ئاوایە   هەموو کەسێک برایە
لەو ڕۆژەوە کە هاتووین   بۆ کۆشک دەستەبەر بووین
نەرم و ڕەق هەرچی ماڵە   بەشی ئەم دوو هەواڵە
وەک خۆم دامناوە و چاتر   جا ئێوەش، تۆزێ زیاتر
سێ ئەوەندە بژمێرن   خواردنمان بۆ بنێرن

کوێخاتان کەم نیە

دەمەوێ تێگەیبن باش   چمان نەخواستووە بەلاش
ئەمانە گشت نان دەخۆن   کارتان بۆ دەکەن، جا چۆن
لە ئێمەو دێتە بەرچاو   گۆشت و ڕۆن و نان و ئاو؟
ئێمەش زەحمەتمان کێشا   شان و پیلمان زۆر ئێشا
مێشک و بیرمان ماندوو کرد   کۆشکێکمان لە نەبوو کرد
ناوبانگی کۆشکی ئێوە   گەیوەتە کوێ لە کوێوە!
خوا ئێمەی بۆ گەیاندن   دنیامان پێ ناساندن
دەتوانن خۆ هەڵکێشن   لە کۆشکا زۆر لە پێشن
هیچ کەس شتی وای نیە   کەس هێندە کوێخای نیە

قەدرگرتن

ئەمڕۆش کەوا میوانن   نامەوێ وای بزانن
من ئێوەم لە بیر نیە   نەقڵی مار و سیر نیە
هەرچی لێتان سێنراوە   خۆ تەواوی نەخوراوە
ئەو مەڕانەی هێناتان   بە دیاری بۆ براتان

گۆشتیان خورا لە چێشتا   سەریان هەرماوە هێشتا
دادەی نۆکەر ڕاپەڕن!   بێنن چی سەرە مەڕن
ڕاکەن! زووکەن! بزانم   ئێوەش ئەی براکانم!
هەرکەس سەرێ وەرگرێ   بێ‌زەحمەت بچتە دەرێ
بەگ کردنی وڕ و کاس   هێندەی هەڵڕژت قسە و باس
خەڵکی شار بە لارە لار   دڵ بریندار و هەژار
سەر بە دەست بە پرتە پرت   بەرەو دەرکە ڕێی داگرت

سەری پووچەڵ

دەیانویست بچنەوە ماڵ   لەپڕ کوڕێکی منداڵ
بانگی کرد خەڵکە مەڕۆن!   دەچنەوە ماڵ چی دەخۆن؟
ئەم سەرانە کوڵاون   مێشکەکانیان نەماون!
قولی بەگ لە پەنجەرێ   سەری هێنایە دەرێ
گوتی ڕۆڵەم مەوەستن   بۆ مێشک چ دەربەستن؟
مێشک بۆ ئێوە چییە؟   چ بەهرەی پێوە نییە!
یەکێکی‌تر نەڕڕانی: ئەدی کوانێ زمانی؟
گوتی: گیانی شیرینم!   زماندارت نەبینم
چ کارێکتان بە زمانە؟   مەپرسن لەم نەزمانە
خوا نەکا زمانوو بێ   بۆ ئێمە زیانوو بێ!
یەکێ هەرای کرد بە قاو   کێ دیویە سەری بێ‌چاو؟
قولی بەگ تووڕە بوو لێی   گوتی: چاو زیت کوڕی کێی؟
چاوتان بۆ چییە؟ چاوم   لەداخان هەڵمساوم
چاو بۆ دیتن دانراوە   نابینن، چوو لە چاوە!

سەری ناوی

دیسان گەلی ژیان تاڵ ‌‌‌‌‌ بزووتنەوە، بەرەو ماڵ
ڕازی بە سەری کوڵاو ‌‌‌‌‌ بێ‌مێشک و زمان و چاو
بەڵام لاوێک نێرە کوڕ ‌‌‌‌‌ گوڕاندی بە هێز و گوڕ:
من ئەم سەرەم بۆ چیە ‌‌‌‌‌ هەرگیز کارم پێی نیە
سەر لە دەستا، خۆی بادا ‌‌‌‌‌ گرتی و بە کۆشکی دادا

ڕەهۆڵ

عالەم بە جارێک تاسان ‌‌‌‌‌ کەوا بە سووک و هاسان
کۆشک کون بوو بەو سەرە ‌‌‌‌‌ لەرزی دەرک و پەنجەرە
جێی ئەم سەرە چکۆڵە ‌‌‌‌‌ زلە دەڵێی ڕەهۆڵە
دیارە تیتاڵ و هۆ بوو ‌‌‌‌‌ قسەی مەلا درۆ بوو
سەر کۆشک دەڕووخێنێ ‌‌‌‌‌ هەرکەس سەری خۆی بێنێ

سەر باران

هەرچی سەریان لە دەستا ‌‌‌‌‌ هەمووی بەڕیز ڕاوەستا
بانگی کرد یەکێکی پیر ‌‌‌‌‌ پیری دنیادیدە و ژیر:
یاڵڵا کوڕگەل خۆبادەن ‌‌‌‌‌ سەرتان بە کۆشک دادەن
یەک جێ لە لایەن یاران ‌‌‌‌‌ کۆشک کرا سەرباران
کۆشکی زل کردی خرمە ‌‌‌‌‌ لە دوور دەبیسرا گرمە
هەرچی تێدابوو مردن ‌‌‌‌‌ چەوتی بەو دەردەی بردن
هەر هێندەی یەک کفلە کوون ‌‌‌‌‌ دەتگوت تەنبەڵ هەر نەشبوون
کۆشک نەیما ئاسەوار ‌‌‌‌‌ بێجگە نەحلەت لە زۆردار

بەزمە

منداڵ و پیر و جحێڵ   دەستیان دا پێمەڕە و بێڵ
پاکیان کردەوە تەواو   بلوور و شووشەی شکاو
لەجێ کۆشکا گرتیان دەست   لاوی قۆز، کیژی چاومەست
ڕۆینە و چۆپی و شێخانی   دەیانگوت بە گۆرانی:
«بە زۆر بستێنی مەڕێ   کەللەسەرت دێتە ڕێ»
پاش بەزم و شیرنی خواردن   کەوتنەوە هەڵبژاردن
کێ جاران کار ڕێکخەر بوون   کێ زۆرتر بەهرەدەر بوون
هەڵبژێران دووبارە   پێ ڕابگەن بەو شارە
دیسان وەک جاری جاران   دەستیان دایەوە کاران
هەرەوەزی ژیایەوە   بژیو زۆر کرایەوە
بەختەوەری و ژینی خۆش   خەمی کردن فەرامۆش

هەر عەقڵەی لە خەسارێک

تێگەیبوون لەو مەودایە   هۆی چی بوو ئەو بەڵایە
زانیان کە خوێندن نەبوو   بەو دەردەی بردن کەبوو
دەرسیان وەرگرت دەرسێ باش   قەراریان دا لەمەوپاش
هێند درووست کەن مەدرەسە   تا خۆیان دەڵێن بەسە
چ کچ بێ و، چ کوڕ، مناڵ   تا دەگاتە چاردە ساڵ
مەیلی بێنێ و نەهێنێ   بە زۆر دەبوو بخوێنێ
هەر مناڵێ وریا بێ   با خوێندنی بالا بێ
زۆرین خوێندنگای بڵند   ڕیشەی ژیان بکەن توند
گەر خوێندەوار بێ کۆمەڵ   ناخوا فریوی تەنبەڵ

وەسیەت

تــــا ئــێستاش کــۆنە پــیاوان		وەســــیەت دەکــەن بــۆ لاوان:
دەغـیل! نـەکـەن بـەهیچ جـوور		دروست کــەن کــۆشکی بــلوور
بــــەڵام دنــــیا بــــوو، ڕۆژگـــار		تــــووشی کـــردن بــە نــاچار
پـــــێشتان وابــــوو لانــــاچێ		بــــە هــیچ قــوڵنگ و پــاچێ
ســـێ چــوار ســەری بــاوێنێ		خـــاترجـــەم دەیـــڕووخێنێ

***

بەشی سێهەم

گەپ و گاڵتە

کاوێژی لە مێژینەیەک

ئەوسا کە خوردە پایەکی بێمایە بووم لە تەرەغە و پاشان لە بۆکانی دەژیام، لە سایەی ماڵە ئێلخانی و بە تایبەتی کورانی حاجی بایزاغا، لە زۆردارانی لاوازخۆر پارێزرابووم. دەگەڵ ئەحمەداغا و قۆج بەگ، مەراقی قسەی قۆڕمان بوو؛ دەمەلاسکەی سەعدی و حافز و مافزم دەکردەوە ـ کە ئێستا لە بیرچوونەوە ـ دوو ڕەمەزاننامە نەبێ، کە ئەو سەردەمە گوتوومە و بردوومە بۆ ئەحمەداغا:

ڕەمەزان‌نامە (١)

بۆکان، ڕەمەزانی ١٣٢٢ (١٩٤٣)

شابان بۆ سەفەر گرتی تەدارەک — لێم وەژوور کەوت مانگی مبارەک
هەستام لەبەری، گەلێ بە قەدر — بەخێرم هێنا و بردمە لای سەدر
بەرتیلی دەرد و بێگاری دوایی — کەبابم بۆ کرد، بۆم لێنا چایی
وێستام ڕوو بەڕوو تا ڕۆژ دەس نەزەر — شەوگار کە ڕابرد، نزیک بوو سەحەر
عەرزم کرد: چۆنە لێرەت دەبینم؟ — خۆ نەتهێناوە مایەی لەرزینم؟
فەرمووی: نایەوێ ببی بێ سەحەت — زۆر لە مێژە هەی ئاسوودە و ڕەحەت

من یازده مانگە نامبینی لە ماڵ   چوومە دروێنەی پەڵەگەنمی ساڵ
نەجاتم داوە دروێنە و کێشە   بڕیومە دەمبێن بنتا لە مێشە
کارم تەواوە، گێڕەیە وادەی   فەورەن تێگەییم چیە ئیرادەی
قوشقی بووم، دڵم واقی بردەوە   ڕێی هەڵاتنم تاقی کردەوە
هەستا بە گورجی، زانی بە سڵ بوون   لای دەرکی بڕی، گیرام خڕمچوون

***

پشتی خوراندم، فیتەی بۆ لێدام   چەڵەمەی ڕۆژووی لە مل گرێدام
بە «نەیخۆی باشە»، بە «خێرە خێرە»   توند دەمی بەستم وەک پانێر گێرە
بیست و نۆ تایە کڵۆشێکی خاو   بە منی گێرەکرد ئەو مانگە تەواو
لەپاش وردەکوت کە زانی مردم   گوریسی کێشا و بەرهەڵدای کردم
فەرمووی: «سبەینێ با بەرهەڵدابی   شەش ڕۆژی دیکەش دەبێ تێدابی»
مۆزم کرد زانیم کە گێرە ماوە   تا نێو «قەرەگوێز» ئاوڕم نەداوە
دەستم دامێنت ئێلخانیزادە   تکام بۆ نەکەی قەت بەرم نادا!
سەد سۆفی هەیە پشت پان، مل فیلە   بەوان گێرەکا پەڕش و دێمیلە
ڕاوەستێ کە گوتی: «هەر دەیهێنمەوە»   هێندێک ڕیخۆڵان بخووسێنمەوە

***

جێژنان عادەتە لە نێو ڕەعایا   دەبەن بۆ ئاغا توحفە و هەدایا
لایقی حوزوەر دیاری جوان و شیک   نەمبوو بە غەیرەز دوعاو و تەبریک
عەرزی تەبریکم لەو عیدەت هەیە   شاییم بەو ڕۆژە سەعیدەت هەیە
یا خودا تا حەرشە لەسەر شان و پیل   تا تێی دەتووڕێ نەفخی ئیسرافیل
تا لولە دەکرێ سەمای سەبزپووش   تا دەبن کێوان وەک عیهنی مەنفووش
دایم جەژنت بێ و جەژنت پیرۆز بێ   بەهاری ژینت جەژنی نەورۆز بێ

***

ڕەمەزان نامەی (٢)

بۆکان، ڕەمەزانی ١٣٢٣ (١٩٤٤)

خێڵەکەی شەعبان هەر کۆچی لێنا
مانگی ممبارەک تەشریفی هێنا

داسی زەردی کرد بە پێش قەراوڵ
خورپەی هات خەڵک لەجەرگ و لە دڵ

هەموو تێگەیین لە فیک و هۆیان
دوعای مەحفووزیان دەخوێند لە خۆیان

هیچ نەگەڕاوە بە پاڕانەوە
تەشریفی هێنا ناو بۆکانەوە

بەو دەنگی ناخۆش «عەبە»ی گزیری
قاوی کرد شەوێ بە بێ خۆگیری*

دەس دەنە داس و وەرنە هەرەوەز
حوکمی حاکمە و خۆ مەکەن ناحەز

هەمووی دەستی کرد بە بۆڵە و پرتە
لە هەموو قوڵێک پەیدا بوو سرتە

لێکڕا هەڵاتن، ما هەمە باهەم
هەزار و ڕۆژوو وەک بەنگین و مەم

شەوی هەر مابوو چوومە سەرکارێ
بێ ئاواڵ درووم هەتا ئێوارێ

نە چا، نە سیغار، نە نان، نە ئاوێک
نە بن سێبەرێک، نە خەوتن تاوێک

هەتا تاریکان نەمابوو حاڵێ
بە سەد کلکەلەق گەیمەوە ماڵێ

تەمام بوو هەڵیم، لە پڕێکی ڕۆژوو
دیسان وەک دۆڵپا سواری شانم بوو

بە «خەیرون لەکوم» ئیقناعی کردم
پێی بۆ پێوەندی نیەتێ بردم

دەمی دادرووم بە «خەیتی ئەبیەڵ»
«سوممە ئەتیموو»ی لێ کردمە مەتەڵ**

بەری شێست باقە، ڕۆژێ شازدەبەر
هەتا ئێوارێ پێی دەبردمە سەر

جێی سی تەغاری پێ دروومەوە
هێزم لێ بڕا، مەحوو بوومەوە

بەزەی پێمداهات، فەرمووی جارێ بەس
سبەی مۆڵەتە بڕۆ، مەرەخەس

---

* بانگدەر ناوی مەلا عەبدوڵڵا بوو. دیارە مەلاش گزیری ڕەمەزان بەگە.

** **خیط**: هەودا، **ابیض**: سپی. ئەوسا منیش ـ وەک مەلای کورد ـ خوشکی صاد(ض)م بە لامی قەڵەو دەزانی و دەگەڵ مەتەڵ خستومنە تای تەرازوویێک؛ لێم ببوورن.

پـــەڵێک جـۆ مـاوە لە شـەشەکـانێ ئـەویش بـە شـەش ڕۆژ دەدروویـەوانـێ
ئـەمجار یـەکـجاری نـامێنێ کـارت تـــا ســاڵێکی دی خـوا ئـاگـادارت

***

هــەر پـلاوم خـوارد، پـەیدا بـووە هـێز جـا وەرە و هــەڵێ بـەرەو قـەرەگـوێز
وا دیســـان ئـــاغا پـــەنام هــێناوە نــەجاتم نــەدەی خـراپ قـەوماوە
هـــەزار دەروێشـــی لێ کـــۆبوونەوە بـــا پـەلە جـۆکـەی بـۆ بـدروونەوە

***

هەر کەس ساز و ڕووت «هەرچی شک دەبا» جـــێژنان بـــۆ ئـاغا دیـاریەک دەبـا
مـن کـە دۆعـاگـۆم دۆعـایە دیـاریم هـەر ئـەمەی تـێدا حـوجرەی هـەژاریـم
جـێژنت پـیرۆز بـێ، پـیرۆزە سـایە! لە خـــودای بـــەرز و مـەزنم تـەمایە
تـا دەفـەی دەروێش دەبـێتە فـڕۆک تـا هـەموو شاعیر دەبـن ساز و کۆک
هـــەتا زەرگ و سـیخ دەبـێتە بـڕنوو تـا ئـاغا دەبـن بـێ کـیبر و خۆشخوو
تا کورد دەبـنە یـەک، هـەموو دەخـوێنن خـۆ لە ژێـر بـاری دیـلی دەردێـنن
تـۆ هــەر بـمێنی بــە ژیـانی شیرین تـــا هــەزار هــەژار لە سـایەت بـژین

لە گۆڤاری هەلاڵەدا چاپ کراوە:

بۆکان، خاکەلێوەی ۱۳۲۴ (۱۹۴۵)

لێفە شڕە

مـــن و نـینۆکـم لەشکـرمان گـردە لەگـەڵ کـێچانمان هـەر دەست و بـردە
هـەموو شــەو تـا ڕۆژ پـارێزێ دێـنن دزی شـمەک نـین، دوژمـنی خـوێنن
تـــا بـەری بـەیان شـەڕ و هـەڵلایە هـەر کـێچە و بـۆمن دەس بـە تـێلایە
شـــەوانـە کـاری سـەد هـەزار نـیە کـە ڕۆژ ڕوونـاک بـوو یـەکـی دیـار نـیە
ڕۆژ، تـا دەریـانکەم تـەئمین بـێ ژیـنم هـەرچـی دەگـەڕێم یـەکێ نـابینم!

لێفه شڕێکمان هەیە پواوە   بەسەر ئادەم و حەواشدا دراوە
بەری لۆکەیە و پشتی ڕیتاڵە   هێند کۆنە، عاسمان پێی دەڵێ خاڵە
جارجار کە هەستی سەرمایەم دەکرد   بە ناعیلاجی پەنام پێ دەبرد
مەمنا مام لێفە سەر بە گێچەڵە   لەسەر ئەودایە هەرچی گۆنگەڵە
ئەو هەموو کێچە لەوی هاڵاوە   ئەو هەرایە ئەو بنیاتی ناوە
تومەز خەریکە ڕیشەم دەرێنێ   بۆ ڕەحەتی خۆی من بفەوتێنێ
هەتاکوو بەڕۆژ بە حوکمی قانوون   بۆم مەحکووم نەبن پاکی ون کردوون
شەو پێیان دەکا ئەو کارەساتە   بە ڕۆژیش جێگای ئیستیحکاماتە
ڕۆژێ دادەنرێ لەسەر هەزاڵێ   خۆی لێ کردوومە کەیخودای ماڵێ
زۆر حەق بەجانب بەشەرم و عوزم   ئەگەر فڕێی دەم بێگانە و خزم
دەڵێن ناحەقتە، شەروور و جەردەی   خودا چۆن دەرچم لەو بگرەو بەردەی!
من لێفەشڕەی خۆمە دەیناسم   بە شەو بردوویە خەو و حەواسم
بە ڕۆژ نەتوانم فڕێی دەمە دەر   ئەی منی هەژار کام خۆڵ کەمە سەر
بازیچەی دەستی سیاسەت منم   دۆستم دڵ بەخەم، شادن دوژمنم
ئەی شۆرای میلەل! ئەگەر ڕاست دەکەن   لەزوڵم و زۆری بازخواست دەکەن
شەرعی من دەگەڵ لێفەشڕ بکەن   ئەو بسووتێنن با کێچ قڕ بکەن

ساڵی ١٩٥٢ لە مەیخانەیەکی بەغدا شەوانە بە چارەگە دینارێک حیسابی ئارەقی فرۆشراوم دەنووسی و بەو کارەمیان دەگوت بیلمانی. دەگەڵ محەمەد حەسەنی ڕەشادی چایچی لە ژوورێکدا دەژیاین. ڕۆژێکی هەینی ـ کە وچانی هەردووکمان بوو ـ بەو شیعرە خەبەرم کردەوە:

سمێڵ بابڕ

حەمە هەستە لەخەو بمبینە ئەمڕۆ   زگی برسیم بەلرفە و تینە ئەمڕۆ
دڵم تۆقیوە بۆ دوو شیش فەشافیش   بڕۆ بیهێنە بەزمی ژینە ئەمڕۆ

سـمێڵی بـابڕت دەرخـە لە لێفە | سـمێڵت زەردە لووتت شـینە ئـەمڕۆ
لە بـیلمانی شـەوێوە مـن خـەواڵووم | خوماری تۆش، سەرت سەنگینە ئـەمڕۆ
مەڵێ ئـاوکـوانـێ؟ جیران چوونە بـازاڕ | هـەلی چاوشتن و ڕیش تـاشینە ئـەمڕۆ
وچـانە و چـایخانە و چـوونە جـادە | مـەلا شـوکور و عـەلادین دینە ئـەمڕۆ

***

تێهەڵکێشی شیعری حافزی شیرازی

الا یا ایها الساقی

لە نـیسکێنە و لە ساوار پـڕکرا زگـها هـەتا ملها
بـرنج هـەرزان بـبوو ئـەووەڵ ولی افـتاد مشکـلها

کە دیزەی کەشکەکی هێنا و سەری لاگرت کەبانووی ماڵ
زتـاب قـوڵتی هـەڵمینش چـەخون افـتاد در دلهـا

مەلاو شێخ هەرچی فەرموویان لە باسی خـواردنـا ڕاسـتە
کـە سـائل بـیخبر نـبود زراه و رسـم مـنزلها

پەتاتە خۆرەکان با ڕێک کەوین و چاری زگمان کـەین
کـجا دانـند حـال مـا پـلاو خـوران و زگ زلهـا

چ مەولوودێکە کردی حاجی سەگباب هێشتە هەر برسیم
تـەرەس فـریاد مـی‌دارد کـە بـربندید مـەنجەڵها

لەسەر یاپراغ زگیشت هەڵدڕن سنگ بـێنە پـێش حـافز
مـتی مـا تـلق مـن تـهوی دع الدنـیا وامـهلها

***

من جرب المجرب

بڵێن بەو ئاو و گۆشتەی پڕدووگ و نۆک و تامە		أنـــي رأيت دهـــرا مـــن هـــجرك القـيامة
یەکجار گەرم بوو دۆکـڵیو ئـاوی لە چـاوی هـێنام		ليست دمـــوع عـــيني هـــذا لنـــا العـلامة
چێژتم لە ماست کـەبیکرم، بـەقاڵ قەڵس بوو فەرمووی:		مـــن جـــرب المـجرب حـلَّت بـه النـدامـة
وازم دەچـێتە کـارگ، دەیـخۆم دەمـم دەسووتێ		فـــي بـــعدها عـــذاب فـــي قـربها النـدامـة
لام خۆشەویستە گیپە و لۆمەم دەکـەن سـەروپێ		والله مـــــا رأيـــــنا حـــــباً بـــلا مـــلامة
قامکم دە ئەسپەناغ نـا زەردێـنە هـێلکە دەرچـوو		کـالشمس فـي ضـحاها تـطلع من الغـمامة
دۆی تـرشی دیـوە چـاوم سـرەوتی نـایە لیـچم		حـــتی یـــذوق مـنه کـاساً مـن الکـرامـة

***

نەپیسێنی!

گەر هەڵمەدووگی دیزە بـڵاو بکـەی بـە فـوویی[1]		به از آنکه تاج شـاهی و هـمیشه هـای و هـویی
چـاولێک دەنـێم لە کـاتێ یـاپراغ دەنـێمە زارم		کـه نـظر دریـغ بـاشد بـه‌چنین لطیف رویـی
پێو دوور نەبێ کە بمرم بۆ تۆزێ کـەنگر و مـاست		کـه گـذشت عـمر و نـامد خـبری زهـیچ سـویی
هەر تێر بخۆم لە گۆشت و قبووڵی، چش کـە دەمـرم		بـــجزایـــن نـــماندمارا هـــوسی و آرزویـــی
دەخـــیل کـە بـەن لە گـیپە دەردێـنی نـەپیسێنی		کــه هـزار جـان «حـافظ» بـه فـدای تـار مـویی

***

تێهەڵکێشی تاهیرەی مەلا باب (قرةالعین)

بێتو دووبارە چـاوی مـن پـێت بکـەوێتەوە هـوڵوو		شرح دهم غـم تـو را نکـته بـه نکـته مـو بـه مـو
هەر وەکوو شێخی ڕەش گەڕام بۆ دوو دەنگ پلاو منیش		کوچه به کوچه در به در خانه بـه‌خانه کـو بـه‌کـو

١ـ کێشی شیعرە فارسیە کە، دووجار «فَعِلاتُ فاعِلاتُن»ە؛ کەچی کوردیە کە دەبێتە دووجار «مُسْتَفْعِلُن فَعولُن»! ماجد

دوێنێ لەسەر کەوڵ کە دیم گیپە، بەغار هەڵم وەشاند رشتە بە رشتە نخ بە نخ، تار بە تـار و مـو بـە مـو
گەیمە پەنا سـەماوەری جـا وەرە تـێکە دەو زگـە دجلە بە دجلە یم بە یم چشمە بە چشمە جو بە جو
دەفتەری عومری خۆم گەڕام باسی چلەی نەبێ نەبوو صفحە بە صفحە لا بە لا پردە بە پردە تو بـە تـو

***

ساڵی ١٩٥٣ لە کەرکووک، لە ستودیۆ سۆنا، شاگرد وێنەگر بووم؛ مەلا شوکور مستەفاش وچانی دانشگای بوو. بەجووتە لەوبەری خاسە لە ژووری ئوتێلێکدا بووین. من دەچوومە کار و شۆربا کە ئەو لێی دەنا. ژیانی ئەو ڕۆژانەم لەو شیعرانەدا خستۆتە ڕوو؛ کە دەمەلاسکەی مەحویم کردۆتەوە:

ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟

لە کـەرکووکم بـەئاب، ئـارەق لەبـەر گـەرما نـەکـەم چ بکـەم؟
کە بەرچایی بە ماستی شل، بە پیاڵێک چا نـەکـەم چـی بکـەم؟

هـــەموو ڕۆژێ سـەعاتێ دوان نـەبێ، ئـاوی ئـوتێل دەبـڕن
ئەگەر تەرخـی دەم و چـاو شـتن و ئـیستینجا نـەکـەم چ بکـەم؟

لە حــەوت و نـیو دەبــێ بـۆ کـار بـچم، ڕێـم چـارەکـێک دوورە
لە حـەوت و چـارەگـێکرا شـانی بـۆ پـێدا نـەکـەم چ بکـەم؟

لە «دارک ڕووم»ی پــــڕهاڵاو و بـــێن نـــاخۆش و بــێمەنفەز
ئەگەر چەند تـەبع تـەکـبیرێکی بـۆ «سـۆنا» نـەکـەم چ بکـەم؟

لە دوازدەی دێـــمەوە بـــرسیمە مـــاندووم، قـــڕقڕی زگـــمە
کـە ورگـی لامـەزەب تـا مـل پـڕی شۆربا نـەکـەم چ بکـەم؟

بـە مـاستاوێکی شـین و تـام نـەدار، یـان ئاوە بـەفری زۆر
بـەدوو هـێشوو تـرێ، یـان گـڕکە بـۆرێ بـا نـەکـەم چ بکـەم؟

ئـیتر هــەر بــانگی تــەنزیلاتە یــان شــەربەت بـە دوو فـلسە
لە جــێگەی خــەو جــنێودان، داد و واوەیــلا نـەکـەم چ بکـەم؟
ســەر ئـێوارە دووبــارە کــارە تــا شــەو کــاتی حــەوت و نــیو
لەبــاتی ســینەما و گــەردش بــەرەو خـەو ڕانـەکـەم چ بکـەم؟
شـــــمەک هــــەڵگرتنە بــــۆبان و خـــۆدانــە بــە عــەرزیدا
هەتاخەودوو قسـەی قـۆڕیش دەگـەڵ شـوکرا نـەکـەم چ بکـەم؟

***

تەخمیسی بارگەی یاران. هەژار شیعری مام هێمنی «تەخبیث»!کردووە

۱۳۶۴/۱۰/۲۴ (۱۹۸۵)

ژارگەی ماران

بەربەڕۆچکەش هەیە سەرمامە شەوان من چ بکـەم
ئـەم مـناڵانە کـە بـێ کـراس و کـەوان مـن چ بکـەم
دڵــی بــردووم کــچەتیوی کــەرەوان مـن چ بکـەم
«دێت و رادەبرێ وەکوو سەروی ڕەوان مـن چ بکـەم
کە بە قوربانی نـەکـەم رۆحـی رەوان مـن چ بکـەم»

***

من نە شەرقیم و نە غەربیم و نە ئەمریکی نە ڕووس
نە موسڵمانی بـەڕاسـتیم و نـەجووم و نـە مـەجووس
پیر و زور هانم و خـوریەی دێ دڵـم بـۆ کـچێ لووس
«قەدی ئەو شۆخە وەکوو دووخ و خەدەنگە ئەفسووس
پشتەکەم کـۆمە وەکـوو مـاڵی کـەوان مـن چ بکـەم»

***

سەرە لەرزۆک و قول و چۆکە شل و زگ پەنەماو
لاملم خوارە، پشووم سوارە، پرووش و کزەچاو
چوار پەلم فل بوو لەشیشم بووەتە لانکەشکاو
«تازە هەنگاوی شلم کوانێ دەبێ بۆ شەوڕاو
جوانە زۆر جوانە بەڵێ ڕەوتی کەوان من چ بکەم»

***

بەزگی برسی خەوم نایە هەچەند وەربکەوم
ئارەزووم هەر ئەوەیە نانێ گەرم بێتە خەوم
وەکی ڕەشکێکی ڕزیو پس ـ پسە گش قڵف و گەوم
«زەبری ئاوزەنگی بڕاو شل بووە دەستی جڵەوم
دێ دەنا پڕمەی بۆر و بەدەوان من چ بکەم»

***

دمدمی چی ئەوە دوێنێ بوو ئەمن زۆر کەونم
دایکە وای ڕەحمەتی ئەوسایە کوتابووی تەونم
وشک و ڕەق بوومەوە تازە دەگەڕێم بۆ شەونم
«ژوانی خۆشی هەڕەتی لاوەتی دێتە خەونم
کاتی ئاویلکە لەگەڵ زیندەخەوان من چ بکەم»

***

خەڵکی پێیوایە لە خۆشیانە هەروا گاڵەم دێ
نا براکەم لە دەسی زاڵمەکان زاڵەم دێ
ورتەیی کۆنە بڕینانی دەم ئاواڵەم دێ
«شەو هەتا ڕۆژێ لەبەر ئێشی لەشم ناڵەم دێ
دێتە گوێم دەنگی گەلۆ و نیوەشەوان من چ بکەم»

***

لە چیایان و لەدەشتان و لە لادێ و شاران
هیچ شتێک ئێستە نەماوە وەکوو جاری جاران
دەوەرە سەیرێ بە ڕۆژی مژ و گۆپاڵ باران
«بارگەیان پێکەوە پێچاوە بەڕێ بوون یاران
لە دنێ وا بەتنێ پاشی ئەوان من چ بکەم»

***

خۆم وەکوو زەرنەقوتە و زاڕۆڵەکانم رووتن
حەوتی وام هەن کە دەمی خواردنێ وەک حەو حووتن
دوێنێ ئێوارێ لەسەربانێ هەڵمخست تووتن
«سروە هات خونچەگوڵی باخی ئەدەب پشکووتن
باخەوانی گەرەکە تازەجەوان من چ بکەم»

***

خاڵەباس یادی بەخێر ئەو دەمی دایکی مردبوو
هەروەها وشک و برینگ نایە قەبر نەیشردبوو
دێیەکەی ئێمە هەمووی دێم و تەلان و گرد بوو
«ئاو نەبوو ئەو دەمی هێمن مەلەوانی کورد بوو
ئاو شوکور زۆرە وەرن زوو مەلەوان من چ بکەم»

بەشی چوارەم

بە یادی تۆ دەژی دڵم*

ئەوانەی بە دڵ نەخۆشن یان چاو لە ڕاستی دەپۆشن، تێدەکۆشن مەلا مستەفا بارزانی بە پیاوی شا و جوولەکە و ئەمریکا دانێن و خۆیان لە چاو ئەو، بە کوردی بێخڵتە و خاڵ و ئاڵ ڕانێن. ئەوانەی خراپەی دەڵێن، هەرگیز ناڵێن دوازدە ساڵ لە مۆسکۆ ژیاوە و دەگەڵ پیاوە گەورەکانیاندا هەواڵ بوو. هیچیان ناڵێن لە شۆڕشی دژی بەعسی، ڕووسیاش وەکوو ئەمریکا و خێرەومەندانی ئوروپا ـ بە پووڵ و دەرمان و شمەک ـ یاریدەی بارزانی داوە. ئەگەر هێندێکیش نەیزانن، ئەوانەی ئێستا لە کاردان، زۆربەیان ئاگایان لێیە و دەزانن قسەکەم ڕاستە.

ڕۆڵی شا هەر ئەوەندە بوو دژی بەعسی تەنگەی هورمز و ئەهوازخواز، ڕێگا بدا بە ئێراندا کۆمەگ بە بارزانی بگا. ئەویش چلۆن گەیشتنێک؟ هەرچی هاتۆتە ئەم دیوە، هیچ نەبێ نیوەی دزیوە!

کاتێ بەعسی دەگەڵ ڕووسان پەیمانی پازدە ساڵەی بەست، لاشیان وابوو نەوت و خەلیجیان کەوتە دەست، ویستیان بارزانی ناچار کەن لە شۆڕشەکە دەس بەردا و هەرچی بەعسی ئیملای دەکەن، ئیمزای بکا؛ دەنا دەستی لێ بەردەدەن و بەعسیانیش زۆر بەهێز دەکەن. بەعسیش دەیانگوت کەرکووک و خانەقین و لیوای دیالە و شێخانیش نابێ لەسەر کوردستان بێ؛ دەشبێ وەک حزبی کمۆنیست بێنەبەر فەرمانمانەوە و بێنە

---

*ـ بەم ناوە مامۆستا فەرهاد شاکەلی نامیلکەیەکی لە سوێد چاپ کردووە کە ناوەرۆکی هەر شیعرەکانی ئەم بەشەن.

نۆکەری خوێریمان.

بارزانی زانی مردن و لەناو بردنی شۆڕشی زۆر لەوە بە شەرەفترە کە ئەو مەرجانە قبووڵ کا و سەری بۆ ئەو نەنگە شۆڕکا.

رووس بەعسی بە هەموو چەکێکی ترسێنەر و رووخێنەری خۆی تەیار کرد. ئەمریکاش دی ئەم هەویرە زۆر ئاو دەبا، بە ئێرانی گوت ڕێ بگرە و دەستی لە کۆمەکمان بەردا؛ وەک ئێستا کە لە شای بەردا.

وەکوو خۆم باش ئاگام لێیە، ئەوی راست بێ، رووس ئێمەی بە شکاندن دا؛ دەنا بومدیەن و شایەک نەیاندەکرا بە ماچی سەدداممان بدەن.

بارزانی زۆر باش دەیزانی دەرۆستی رووسیا نایە و رووسیش وەک هەموو دەوڵەتێک بۆ قازانج و سوودی خۆیان باوکی خۆیانیش دەفرۆشن. نەشیدەویست هەزاران لاوی کوردی دیش بە خۆرایی بە قڕ بدا. ناچار ئەویش وەک زۆر لە پاڵەوانانی تاریخ شکا و هومێدی بوو ئەو لاوانە کە دەمێنن، دوارۆژێک هەل وەگیر دێنن و دەبنەوە شۆڕشگێری کورد.

چاکیشی کرد کە بە قسەی رووسانی نەکرد. ئەوا دیمان ئەو سوورانەی بە فەرمانی رووس چوونەوە بەردەستی بەعسی، چیان لێهات و ئێستا لە کوێن!

ئێمە هاتین بەم دیوەدا و بووینە یەخسیرێکی عەوداڵ. وەک تۆوی گاڵ ـ لە زەوی کوردستان نەبێ ـ لە هەموو شار و دێهاتی ئێراندا بڵاویان کردین. بە قەولی شا «تا جەزب بین». زۆرمان لە گەرمان، لە سەرمان، بێ جێگە و بێنان و دەرمان، لەناو بێگانان لێ مردن و کەس شینێکی بۆ نەکردن.

من کە جاری دووهەمم بوو کۆشکی هومێدم دەرمیا، خۆم بە تەنیا، دووقات بەقەد هەموو لێقەوماوان خەمگین و سیس و ژاکاو بووم. هەرچەند بە تکای بارزانی نەگیرام و هەر دەگەڵ بارزانی ژیام. ئەگەر قسەی راستت دەوێ، وەک کەوێ لە تەپکە کەوێ، لە فرە کەوتم. بریارم دا پاش ئەو هەموو بەلایانە، بەلای شیعر و میعرا نەچم. بەلام کۆچکردنی بارزانی، کوورەی دڵی ساردەوە بووی نێڵ دامەوە و لە بریار هەڵگەرامەوە. لەوساوە کە هاتوومەوە، بۆ یەکەم جار بۆ بەرێ کردنی بارزانی، شیعر هاتووە بەلامەوە. ئێستاش ئەوا جاروبارە ـ خاریج لە کاری ئیدارە ـ کاوێژی کۆن دەکەمەوە؛ ورتە ورتێکم لێوەدێ. بەلام ـ وەک خۆم ـ تا بڵێی کەم نرخ و بێبایین.

شنۆ، ٥٧/١٢/١٥

بارزانی نامرێ

بـــارزانـــی! پـــاڵەوانـــی کـــورد!　　هـــیوای پـــیر و جـــەوانـــی کـورد!
خـــەبەریان پـێدام تـۆ مـردووی　　بە دیمەن لە بـەرچـاو ون بـووی
مـــــن دەزانـــــم تـــۆ نـــامری　　تـــۆ لە مـــردن بـــە هـــێزتری

***

ڕۆژێک لە نـــاو شـــاخ و چـڕێک　　دێتە سـەر ئـەم زەویـە کـوڕێک
نـــۆ مـــانگە، لەبـــەر مـــەمکانە　　دایکـــی یـــەخسیری تـــورکانە
بـێشکەی کـوڕ زیـندانـی ڕەشـە　　لە ڕۆشـــــــــنایی بـــــــێبەشە
زڕەی زنـــــــجیری دوولایـــــی　　بـــــۆتە دەنگـــی لایـــی لایـــی
جـــــێ گـــــاگـــۆڵکە و دارە دارە　　گـــۆشەی زیـــندانـــی شـــەدارە

***

تـــەمەن چـــاردە ساڵە جوانـێ　　بـــــە دەوری خـــۆیدا دەڕوانـــێ
هـــــەرچـــی دەبـــینێ ئـــەسیرە　　وەک دایکـــی مـــل بـە زنـجیرە
کـــوردگەل مـــەڕی بـــێخودانـــە　　چـــەقەڵ بـێری، گـورگ شـوانـە
لە حـــیرسان خـوێنی دەجـۆشێ　　ژیـــن بـــە ئـــازادی دەفـــرۆشێ
لێ بـــــڕاوە تـــــۆڵە بســـــتێنێ　　بـــەندی خـــەنجەر دەتـــرازێـنێ
کـــاڵەی مـــووین هـــەڵدەبەستێ　　کێ هەیە ئـەو پـێی نـەوەستێ؟
کـــوردخۆران قـــەڵت و بـڕ دەکـا　　کـــــوردستانگران شـــــڕ دەکـــا
تـــورک و عـــەرەب دەبـــەزێنێ　　جـــــەرگی شـــاهان دەتـــەزێنێ
دوژمـــــن لە زەبـــری دەتـــاسێ　　کـــێ بـــێ بـــارزانـــی نـەناسێ؟

***

بـــــەر لە شـــۆڕشی بـــارزانـــی　　کـــەس بـــە کـوردی نـەدەزانـی

ئـەو کـوردی بـە دنیا ناساند　　هـاواری بـە دنـیا گـەیاند
لەهـەر چـوار قـوڕنەی دنـیادا　　لەسـەر بـەژ، لەنـاو دەریـادا
بـە کـێ بـڵێی کـوردستانیم　　پـێت دەڵـێ بـڵێ بـارزانـیم
جـاشە دوژمـنە کـوردەکـەش　　بە هۆی ئەو بوونە خاوەن بـەش
ئـەو نـانی دەیـخۆن هـی ئـەوە　　لە وڕا گـرچـوویان پـتەوە

***

بـارزانـی شێست ساڵی ڕەبـەق　　جـێ خـەوی تـاشەبەردی ڕەق
بـەشاخ و شکـێرانـەوە　　بـە بـەندەن و لێـڕانـەوە
لە غـوربەت و دەربـەدەری　　غـەمخۆر و لە خـۆشی بـەری
بـۆ گـەلی کـورد چـەوسایەوە　　قـەت تـاوێک نـەحەسایەوە
بـەرەو ئـازایـەتی هـاندایـن　　ڕێگـەی پـیاوەتی نـیشاندایـن
دوژمـنی بـۆ بـێ هـێز کـردین　　تـاریکی لەسـەر لابـردین
مـانگی عـاسمانی کـوردانـە　　بـێ ئـاوابـوون و نـەمانە
ئـەوانـەی بـە مـانگ دەوەڕن　　لەڕاست لۆمەی ویـجدان کـەڕن

***

بـارزانـی! بـابی هـەژاران!　　هـەتوانـی دڵ بـریندارن!
شـیوەن شـایانی تـۆ نـیە　　ئـەسرین ڕژتـن چـی بۆ نـیە
مـن بـۆ دەربـڕینی هـەستم　　پـەیمانت دەگـەڵ دەبـەستم
تـا دەمـرم پـێت وەفـادار بـم　　چۆن بووم هەرهەمان هەژار بـم

***

بـارزانـی! پـاڵەوانـی کـورد!　　هـیوای پـیر و جـەوانـی کـورد!
خەبەریان پـێ دام تـۆ مـردووی　　بە دیمەن لەبـەر چـاو ون بـووی
مـن دەزانـم تـۆ نـامری　　تـۆ لە مـردن بـەهێزتری

یادی ساڵێک لە کۆچی ڕواڵەتی بارزانی

١/٣/ ١٩٨٠، کەرەج، عەزیمیە

هەر شەو نابێ

سـەر لە ئـێوارەیەک درەنگانێک   تاریکان تـەنگی نـوێژی شـێوانـێک
کوندە بـوومێک لە کـاولەکـی وێـران   گـازی کـردە گـرۆی بـەڕۆژ کـوێران
دەرکـەون مـوژدە وا ڕۆژ ئـاوا بـوو   تیشکی خۆر وەک چوقڵ لە چاوا بـوو
ببووە وەیشـوومە ڕۆژی ڕوون بـۆمان   شەوی ڕەش خۆشە خۆشی بۆ خۆمان

***

چەکچەکی و جرج و کرمی فۆسفۆری   هـاتنە دەر بـۆ گـەڕ و هـەواخـۆری
گەرمە بازاڕی لاف و شات و شـووت   دادەپۆشێ ڕەشایی شەو، لەشی ڕووت
یەک دەڵێ: ڕۆژ لەبـەر مـن ئـاوا بـوو   ئـەویتر بـۆی لەمـل دەدەن: وابـوو
ئەم بـەدەم سـوورە ئـەو بـەزار زەردە   تا کش و ماتە شەو، هەمووی مـەردە

***

شـنە بـا خـونچەیەکـی ڕادەژەنـێ   دەمی خونچەی خەواڵوو پـێدەکـەنێ
پـێکەنینی بـەزە بـە ئـاوەزیان   بە پەلی و کـەمبەری ڕبـە و گـەزیان
ئەو دەزانێ کە تیشک و تینی هـەتاو   لە بـەرەو نـاکـەوێ بـەچاوو ڕاو

***

کاکە بـارزانـی! تـۆش وەکـوو تـاوی   چـوویە پـیوار؛ بـەڵام نـەفەوتاوی
ڕەنـجێ تـۆ دات لەڕێـی هـەژارانـدا   مەرد و ڕەنـدیت لە کـۆڕ و مـەیدانـدا
نـەعرەتەت گـیانی دوژمـنانی دەبـرد   لە تۆ تـۆقیبوو چـاوی دوژمـنی کـورد
زۆر لە داگـیرکەرانـی کـوردستان   بـە دەسـی تـۆ نـرانـە گـۆڕستان
کێیە؟ تاجیکە؟ ترکی تۆرە؟ عـەرەو؟   گێلە جـاشە؟ تـەعالە؟ گـێتە؟ بـرەو؟
نـاوی تـۆی بـیستبێ و نـەترسابێ   یـان هـەناو و زراوی پـێ مـابێ؟

له هەموو کۆ و کەژی وڵاتەکەمان لێڕ و بێدار و زورک و دەشت و چەمان
خوێنی بەدکاری کوردی لێ ڕژاوە مۆری ئازایەتیتە لێتداوە
با هەتا وا شەوە فسۆس و چەقەڵ کلکیان تۆز بکا و بکەن گەنگەڵ
با مشک سەر هەڵێنێ بێژێ من زۆری پێ ناچێ دەچنەوە ناو کون
مێژوو وەک پیرەمامی تۆچێنە بەپشوو، کاوەخۆ ڕەنێو هێنە
ساڵ و مانگ گێژەوێ دەکا و تەتەڵە ساف دەهێڵێت و تۆڕ دەدا دەغەڵە
دان بژێری هەچەن لەسەر خۆیە بێ شک و سۆیە لاگری تۆیە
تۆ لە عاسمانی پیاوەتی خۆری هەموو ئازا کەمن ئەتۆ زۆری
تیشکی تۆ هەر بینا سەری داوە ناوی تۆ تا هەتایە هەر ماوە

***

یادی دووەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

١٩٨١/٣/١

ڕۆژی کورد

لە ڕۆژگارانی تازە و زوو بەشایەتیدانی مێژوو
لە عاسمانی کوردەواری لە گۆشەی ئاسۆی خوێنباری
زۆر ئەستێرە درەوشاون دڵمان بە یادیان نەخشاون
قارەمانانی گەلپەرست چاو نەترسانی گیان لەمست
دژی لاساری خوێنمژ بوون دۆست لاوێن، داگیرکەر کوژ بوون
ترسێنەری بێگانە بوون تاکە سوارەی زەمانە بوون
ئالای ئازادی لەسەر شان بێوچان بۆمان تێکۆشان
لەدەردی گەل بوونە دەرمان ئەمەکیان زۆرە لەسەرمان
با لەبەر چاویش نەمابن لەچاوی دڵ نەدیو نابن

بۆ ئێمە جێگەی شانازین   مامۆستای ئازادیخوازین
یادگاری زۆر بە مایەن   بۆ مانی کوردستان پایەن
فریشتەی بەختن لەسەرمان   هەروان لە هەواری هەرمان

***

لەناو کۆی ئەو ئەستێرانە   لەناو جەرگەی ئەو شێرانە
ڕووناکتر و گەشەدارتر   هەڵکەوتە و ئازا و بەکارتر
لەم سەدەیە دیاری دا   تیشکی لە کوردەواری دا
لە ئاسۆی بارزان دەرکەوت   لە عاسمانی کورد سەرکەوت
گەلاوێژ و کاروانکوژە   لە حاند ئەو دەورەیان مژە
کاکە مستەفا بارزانی   بە گەڕناسی و بە مێرانی
لەشەوی کورد خۆرەتاوە   هێزی هەناو، سۆمای چاوە
چاوی دڵی کردینەوە   ترسی لەبیر بردینەوە
ئەو شۆرشگێڕە بێوێنە   ئەو دۆستە دوژمن شکێنە
پەڕاندی لەمپەڕ و پەرژین   خستینیە سەر شەقامی ژین
بۆ هەژاران خۆی بەخت کرد   ڕێگەی خەباتی تەخت کرد
بە نەبەزی و بە کردەوە   لە دنیا گرۆی بردەوە
لەناو گش کۆمەڵ و چیندا   لە سەرانسەری زەمیندا
لەسایەی ئەو خەباتەوە   ناوی کورد دەنگ ئەداتەوە

*

تا هەستی ئازادیخوازی   تا خۆبەخشین و گیانبازی
تا نەترسان و بوێری   تا مەردایەتی و جوامێری
لەدنیادا قەدریان مابێ   ناوی بارزانی ون نابێ

***

یادی سێیەمین ساڵی کۆچی بارزانی

١٩٨٢/٣/١

رێبەری نەمر

هەرچی لە ئاخێ ڕسکاوە　　　مەرگیشی بۆ دانراوە
مرۆ دێتە سەر زەمینێ　　　خۆشی ناخۆشیان دەبینێ
هەیە ژیوە و هەڵوەریوە　　　هاوساشی پێی نەزانیوە
هەیشە بەرز دەبێتەوە　　　ناوبانگی دەتەنێتەوە
حوکمی سەرزەمین دادەگرێ　　　هەر هێندە زلە تا دەمرێ
جەلال و گەورەیی و شکۆی　　　بەر پێوار دەبن لەگەڵ خۆی
زەمان ناوی دەسڕێتەوە　　　لە یادی یاد دەچێتەوە

***

ئەوی مەرگ پێی ناوێرێ　　　ناچارە خۆی لێ بوێرێ
هونەرە، مەردایەتیە　　　بەخشینە، ئازایەتیە
بەزەیە بە هەژاراندا　　　وەفایە دەگەڵ یاراندا
دژ وەستانە لە بێدادی　　　هەوڵدانە بۆ ئازادی
بۆ هەق ڕوو بە مردن چوونە　　　بۆ زاڵم سەرکز نەبوونە
خێوی هەریەک لەو خدانە　　　نێوی بە دوور لە نەمانە
هەتا کۆن بێ گەشتر دەبێ　　　لە ژین خاوەن بەشتر دەبێ
چ جای کە گش لای یەکێ بێ　　　دەبێ ئەو هەرژیوە کێ بێ

***

دروود بۆ ناوت بارزانی　　　هەر خۆت خودانی هەمووانی
بۆ مەردایەتی تات نەبووە　　　لە بەخشیندا ئامپات نەبووە
بۆ هونەری نەیار کوشتن　　　بۆ خوێنی داگیرکەر ڕشتن

لە هەنگامەی مەیدانداری   ئێستاش هەر خۆت شۆڕەسواری
بۆ بەرە و هەژار پەروەری   تا ئەبەد هەر خۆت ڕێبەری
وات پەیمان دەبردە سەرێ   وەفا کرنووشت بۆ بەرێ
دەیسا چۆن ئەو گیانە دەمرێ   چۆن مردن خۆی لەبەر دەگرێ

***

بارزانی! هەر هەی وەکوو بووی   هەر دەشمێنیت و نەمردووی
گەلت بە یادی تۆ سازە   بەناوی تۆ سەرفیرازە
زۆر سەدە دێن و ڕادەبرن   مەردان دەرست لێ وەردەگرن
هەتا سەر زەوی زەوینە   هەتا ڕۆژ بەتیشک و تینە
ساڵ بە ساڵ یادت نوێترە   قەدرو ڕێزت لە ڕۆترە
بیرەوەریت میسکی خاوە   بۆن و بەرامەی بڵاوە
تاوەیسوون بۆنی بۆشترە   دەم لە دم بۆنی خۆشترە

***

یادی چوارەمین ساڵی کۆچی بارزانی

١٩٨٣/٣/١

نموونەی هونەر

لە پەڕاوی کۆن ڕامێنین   مێژووی هۆنەران وەخوێنین
زۆر شت، زۆر کەس، لە زۆر دەران   بوونە نموونەی هۆنەران
نووسراوە فلان ئازا بوو   نەدەترسا وەک شێر وابوو
وێنەی ڕۆستەمی زەمان بوو   زاڵ بوو، سامی نەریمان بوو
پتەو بوو وەک چیای قەندیل   بە وەفا بوو وەک سمۆییل
بۆ بەخشش و دەست وکەرەم   ببووە ڕکەبەری حەتەم

بــــۆ زانــای بــەمشوور و دوڕنــاس نــــموونەیە هـــەیاسی خـــاس
بــۆ کــاری خــەڵک و خـواپـەسەند نــــموونە هـــەن زۆر و زەوەنــــد
هەر ماون و هــەر خـاوەن نـاو بـوون بـــەڵام دوور و لێک بــــڵاو بــوون
ئــــیرادە وا هـــات لە خـــوداوە خـــــڕ ئــەو نــــموونە بـــڵاوە
لە کــــــوردێکدا کــــۆ کـــاتەوە ســەر لەنــوێ ســەر هــەڵداتــەوە

***

لە مســــــتەفا بــــــارزانـــیدا هـــەرچـی چـاک بـوو نـیشانیدا
بــــە ســـەرهەڵدانـــی ئـەم نـاوە پـــــەڕێ تــــازە هــــەڵدریاوە
هـــەر کـــەسێ بـارزانــی دیـوە مـــــاوەیەک دەگـــەڵیا ژیـــوە
گشت ئـــەو نــــموونانەی دیـون ســــەرچـــاوەکـــانی نـــاسیون
ســـەد کـــتێبی بـــۆ وەخــوێنێ لەهــــــــەر بـــابەتێ بــیدوێنێ
لە نـــــاودار بـــە ئـــازایـــەتی ســــــەربڵندی، مـــەردایـــەتی
گـــیانبەخش لە ڕێـــی ئـــازادی ئــــاگـــــر لە گـــیانی بــێدادی
وەفـــــا، شـــەرەف، خـواپـەرستی وەتـــەن و گــــەل خـۆشەویستی
هــــەڵکەوتوویی بـــۆ ســـەرەوەری بـــــەزەیی، هـــــەژار پـــەروەری
بـــــێوێنەیی لە زەمـــــــاندا تـــاکـــە ســـوار لە مـــەیدانــدا
لێـــی پـــرسە چـــەندیان دەزانـــی دەڵـــێ گشـــیان وەک بـــارزانـــی

***

بـــە هـــەمو هـێز وەخـۆکـەوە هـــەموو هـــونەران کـــۆکـــەوە
لێکـــــیدە، پـــوخت دایـــبێژە بـــــــیخە قــــاڵب و دایـــڕێژە
کـــەسێکی لێ بــــەرهەم بــێنە لە بـــــەرچـــاوانـــی ڕانـــوێنە
بـــۆ بــە جـەوهەری و مـێرانـــی هـــەرگیز نـــاگـــاتە بـارزانـــی

***

یادی پێنجەمین ساڵی کۆچی بارزانی

١٩٨٤/٣/١

بە یادی تۆ دەژی دڵم

بارزانی! باوکی شیرینم ڕۆژی تیشکدەری ژینم
ماوەیکە دەڵێن پێنج ساڵە کە لام هەزار ساڵ تاڵە
دەنگی هەزار لاوێنەوەت دیمەنی خەم تاوێنەوەت
نایێتە بەر گوێی بێخێرم نایێتە بەر چاوی کوێرم
تۆ نەناسانی سادەدڵ دەڵێن بوویتە ئاوێتەی گڵ
دەڵێن نەما و نابێتەوە تۆش لەبیرت بچێتەوە
هەرگیز ئەم دڵە کڵۆڵەم پەلکەگیای بە سەرما و سۆڵەم
بەو قسانە بڕوای نایە لای بایە بادی هەوایە
ئەوانە گیان و دڵکۆرن دڵ کۆران لە دنیا زۆرن
با دڵ ڕوونان و دوڕناسان ئەمەک زانان و مێر خاسان
ئەوانەی ژیر و چازانن بە چاوی دڵیان بڕوانن
دەزانن ئەتۆ هەر ماوی نافەوتێی و نەفەوتاوی
تۆی نموونەی مەردایەتی تۆی دروشمی کوردایەتی
وەڕەز بووی لە پێ نەزانان لە دڵ پووچەڵ و دووزمانان
ڕەوات نەدی ژین لەسەر گڵ ماڵت گوێزتەوە بۆ ناو دڵ
بۆ ناو دڵی هەرچی مەردە هەر کەسێ پاک و بێگەردە
تەنانەت دڵی هەژاریش سارده کوانووی ڕەنج خەساریش
ئەو دڵە تەنگ و بێپۆیە شوێنی هەمیشەیی تۆیە
بە یادی تۆ دەژی دڵم دڵەی سەرشێت و سەرچڵم
هەرچەن تەنگە ماڵی تۆیە پەپوولەی شەماڵی تۆیە

تــــا چـــیای بـــەرزی لێ دیـــارە　　تــــا گـــوێی لە خـــوڕەی ڕووبـــارە
هـــــیممەتی لە دنـــــیا تـــــاكت　　دڵـــــی پـــــاكت، نـــــاوی چـــاكت
ئـــــاشكرا دێـــــنە بـــــەرچـــاوی　　چـــۆن بـــــاوەڕ بكـــــا نـــــەماوی
تـــۆ هـــەر دەمـــێنی، هـــەر مـــاوی　　هـــەڵكەوتەكـــەی خـــاوەن نـــاوی
بـــۆ مـــن هـــەر كـــاكـــی جـــارانـــی　　هـــــەر هـــــومێدی هـــــەژارانـــــی

***

یادی شەشەم ساڵی كۆچی بارزانی

١٩٨٥/٣/١

بە یادی بارزانی

جـــــــاروبارە لێـــــــرە، لەوێ　　چـــــپێكم بـــــەر گـــوێ دەكـــەوێ
هــــەناسە ســـارد دڵ بـــە ئـــێشن　　مـــــاتن ئـــــاخان هـــەڵدەكـــێشن:
حـــــەیفێ بــــــارزانــــــی نــــــەماوە　　بـــــــــێ مـــــــیراوە ئـــــەم دەراوە
مـــــن بـــــەزەییم دێ بـــــەوانـــــە　　ئـــــەو چـــاوی دڵ بـــە خـــەوانـــە
ئـــــەو كـــــەسە بـــــارزانـــــی دیـــبێ　　یـــــان دوور بـــــە دووری نـــاسیبێ
دیـــــــــتنیشی نـــــــــەویستبێ　　هـــــەر كـــردەی ئـــەوی بـــیستبێ
چـــۆن بـــیری وا بـــێ فـــەڕ دەكـــا؟　　چ دڵـــــــدارێك بـــــاوەڕ دەكــــا!

***

هـــەژارێك بـــووم سـەد جـار مـردوو　　وەك قـــــــانگەلاشكی بـــــابردوو
زریـــــان لەســـــەر ڕێـــــی لا دەدام　　شـــــەماڵ ســـــندەی پـــێدا دەدام
كـــــــێژەڵووكە دەیســـــووڕانـــــدم　　بـــــــۆ ڕەشـــــەبای دەرەتـــــاندم
ســـووكتر بـــووم لە پـــرزە كـــایەك　　نـــــە پـــــەسیوێك، نـــە پـــەنایەك
هـــــەر هـــێندە بـــوو دەبـــزووتمەوە　　خـــۆڵەمێش بـــووم دەشســـووتمەوە

جارس لە ژین بێ تاوو تین
وشکی دڵ پڕشەپۆڕ و شین

لە سۆڵەی کڵۆڵی چڕژاو
لە تینی نەگبەتی بڕژاو

فێنکاییم لە دنیا قاتی
چیم زۆر بوو، بەڵاو نەهاتی

نە مرۆ، نە جانەوەر بووم
هەژگەلێکی خاکەسەر بووم

پشتم جدەو لە بێگارا
بێگار بە هەر چوار کەنارا

یەخسیری چەند توخم و جۆران
چەند ڕەگەز لە خاوەن زۆران

یەک سپی یەک زەرد یەک ڕەشە
جنێوفرۆش بە هەڕەشە

نرکەت نەیە ئاغات ترکە
چرکە مەکە عارەب سرکە

کوێخای سەر بێگار تاجیکە
سەرشۆڕ بەو چی دەڵێن بیکە

شەو مەیە دەر دەتڕفێنن
گوریسیان هەس دەتخنکێنن

***

لە مەودای زۆر ساڵانمدا
لە دەرگای زۆر ماڵانمدا

مەردێک نەبوو سەر دەرێنێ
بەخێسە بێ تێم ڕامێنێ

تفیشیان پێدا نەدەدام
دوژمنم بوون ئۆقرە و هەدام

هەڵوەدا، شێواو، سەرگەردان
ئاوارەی سەر هەرد و بەردان

بێهێز، سیس و زەرد هەڵگەڕاو
زەبوون و توانا لانەماو

ناهومێد بەرەو هیچ دەچووم
بۆ خۆم پیادە سوار بوو پشووم

***

گاوێک نازانم چۆن گاوێک
هاتە بەرم کانی و ئاوێک

لەسەر کانی شەنگەدارێک
جێ سانەوەی گشت هەژارێک

بڵێم چۆن بوو سەرچاوەکەی
چۆن بدەم پەسنی ئاوەکەی

سەد جار شیرنتر لە گیانم
ڕوونتر لە فرمێسکەکانم

ئاوی حەیاتی گۆڕین بوو
کە لە خدر بە پەرژین بوو

***

خۆم گەیاندە بەر سێبەرێ	دنیا ئێرەییم پێ بەرێ
نەک هەر من بەسەتهەزاران	لە تازە لاوی هەژاران
هەموو کوردێکی دڵ برین	بێکەس و هەژار، جگەرخوین
بە ملیۆن گیان و دڵ توونی	بە گزی و کەساسی و زەبوونی
گەلە دیلی لە ژمار بەدەر	دڵ پڕ کەسەر بێ سەروبەر
لە چنگ خوێنمژان ڕاکردوو	بەغیلیان دەبرد بە مردوو
لاکە لاک تین داتەکاو بوون	بەرەو ئاوێک چاوەچاو بوون
وێڕای من گەینە سەر دەراو	بەر سێبەری فێنک و هەراو
خوڕەی ئاو هاشەی گەڵای دار	هەتوان بوو لە گیانی زامار
لەو ژێر سایە حەساینەوە	دەستەو لەحاز بووژاینەوە
لەبیر چوو یەخسیری و نەبوون	هاتینەوە سەر دونیای ڕوون
پاش مردن زیندوو بووینەوە	بەرەو ژین تێهەڵچووینەوە
ئەو سایە چەورە لە سەرمان	بوو بە گەورەتر ڕێبەرمان
بە هێزو گوڕ ڕاپەڕاندین	کوردخۆرانی پێ بەزاندین
بووینە نموونەی ئازایی	بووینە لەشکری خودایی
ئەو شەنگە دارەی سەرچاوە	مستەفا بارزانی ناوە
بەڵێ مستەفا بارزانی	هەموو کوردێک بە قوربانی

***

بیست ملیۆن پتر گەلی کورد	بێ هەست و خوست زۆر ساڵان مرد
بارزانی گیانی ژیاندەوە	لە گۆرگانی ئەستاندەوە
گوێ هەڵخەن لە هەموو لایە	هەر قرمە و زرمە و هەرایە
تەقەی تفەنگی هەر کوردێک	بۆ ئازادی لەهەر هەردێک
بە ئاشکرا، بە ڕەوانی	دەڵێ بە یادی بارزانی

بارزانی سەرەتای دانا   هەر ئەوە هاوار و هانا
خاوەن زۆران و کوردخۆران   کەوتوونە بەر لێزمە و بۆران
ئاوات بە زیندوو بوونەوە   ڕاپەڕین، تێهەڵچوونەوە
لە بارزانییەوە بوو بە باو   لە بارزانییەوە بووینە پیاو
دەمی ئەو کوردی ژیاندەوە   زامی سەختی بڕژاندەوە

***

کەسێ خۆی سەرچاوەی ژین بێ   بۆ دڵساردان هێز و تین بێ
چۆن باوەڕ دەکەن مردووە   نەخێر بارزانی زیندووە
زۆر زیندووتر لە پێشووە   یادی بۆ کوردان تێشووە
تا وشەی ئازادیخوازی   تا لە ڕێی وڵات گیانبازی
بمێنێ کە هەر دەشمێنێ   بارزانی نوشست ناهێنێ
دنیا بمرێ ئەو نامرێ   مردن پێشی ئەو ناگرێ
کاکە مستەفا بارزانی!   تۆ بۆ کوردان گیانی، ژیانی
هەر بژی وەکوو هەر ژیاوی   هەر بمێنی وەک هەر ماوی

***

یادی حەوتەمین ساڵی کۆچی بارزانی

١٩٨٦/٣/١

ئەستێرەیەکی گەش

دەڵێن ئەوانەی خۆشەویستمانن   تا لەبەر چاون لەبەر دڵانن
یەکتر نەدیتن، لێک دوور بوونەوە   دەبن بەمایەی لەبیر چوونەوە
بەڵێ بۆ کەس و دۆستی ئاسایی   سەبووری دەرە مەودای جودایی
نەک بۆ مەردێکی بە لەش نەدیوە   ناوی تەواوی دنیای تەنیوە

ئەو مەردەی کە بۆ لەبیر چوون نابێ
بــا بــە ڕووالــەت لە گــڵکۆشدا بــێ

***

کاکە بارزانی ئەو خودان ناوە
کە کورد لە سۆنگەی ئەوڕا ناسراوە

هێژای بلیمەت لە ئازایەتی
بارانی ڕەحمەت بۆ کوردایەتی

چاکترین ڕێبەر چاکی بێوێنە
ئەو لە داگیرکەر تۆڵە ئەستێنە

ئەو ترسێنەرەی دوژمنانی کورد
ئەو حەقسێنەرەی مەزلوومانی کورد

ئەو سەر سەروەرەی ئازای ئازادە
ئەو دادپەروەرەی دژی بێدادە

کێ بێ لەدنیا با دڵکوێریش بێ
زۆریش گێژ و هوڕ زۆر بێخێریش بێ

دڵی بێ و بڵێ بارزانی نەما
خوا نەکا قەڵای هومێدان ڕما

کێ بێ هەر تۆزێ کوردی خۆش بوێ
لە یادکردنی هەرگیز بسرەوێ

***

نەمازەمنێک، منێکی هەژار
خاکەی هاڕاوی چەرخی ڕۆژگار

منی هیچ و پووچ لە هیچیش کەمتر
لەخەم، لەجوودی سەرم بەتەمتر

شڕە سیپاڵێک کەس نەیدەویستم
چیم دەگوت هیچ کەس لێی نەدەبیستم

جگەر بریندار، کز و لەش بەبار
هەڵوەدای زەبری نەیاری زۆردار

لەدنیای بەرین تەنگاو، سەرگەردان
ئاتاجی دەستی خوێری و نامەردان

ئاوارە لەدەشت، پەتیارە لە کێو
دەوریان تەنیبووم جن و خێو و دێو

ڕۆژم شەو، شەوم پڕ لەداخ و دەرد
فرمێسک و چاوسوور دیم و ڕوومەت زەرد

ڕێ نەدیو، پەلم دەکوتا کوێرانە
کونداسا لانەم لەناو وێرانە

هەناسە و دڵ سارد ئەسرین گەرم و گوڕ
تا بینەقاقەم چەقیبوومە قوڕ

تا دەبزووتمەوە پتر ڕۆ دەچووم
نوقمی گێژاوی ناهومێدی بووم

چاوم دەگێڕا لەڕووی ناچاری
بۆ مەرگێک شایەد بمبێ ڕزگاری

لەپڕ لە ئاسۆی پڕ تەمی ژیانم
ئەستێرەیەک گەش خۆی دا نیشانم

تیشک ئەنگێوتر لە کاروانکوژە — ڕەواندی هەرچی تاریکی و مژە
سپی هەڵگێرا ڕەشایی تاڵەم — وشکایی هێنا بەئاخ و ناڵەم
بزەی هاوێشتە سەرلێوی سیسم — تەرە و ئاوابوو بەختی نەگریسم
هێز و تین هاتن بە هانامەوە — خۆشی و گەشی و هات، هات بەلامەوە

***

ئەو هەسارەیەی وێنەی جوانی بوو — زەردەی بەزەیی کاک بارزانی بوو
کەوتمە بەر سایەی پیرۆزەی پیرۆز — سارده زستانی کردم بە نەورۆز
لەوساوە سایەی ئەوبوو بە ئەنوام — بوومە بنیادەم بە مرۆ ناسرام
ڕزا، هەڵوەرا تووڵی ڕکەی بەند — ئازا و ڕزگاربووم لەداو، لە کەمەند
توونی، نەبوونی گڕی کوژاوە — گڕێی زمان و دڵم کراوە
بوومە بولبولێک لە باخچەی شادی — چریکەم دەهات بەرەو ئازادی
هەر کردەوەیێ زانیم و توانیم — بەتان و پۆوە کری بارزانیم

***

هەرچەند بەڕواڵەت لێی هەڵبڕاوم — بە واتەی خەڵک سێوی کراوم
چۆن باوەڕ دەکەم ئەو بابە گەورە — ئەو هەزار دۆستە، ئەوسایە چەورە
سایەی لەسەر من ڕەویبێتەوە — ڕێزم دوای بەرزی نەویبێتەوە
بارزانی لەمن جوێ نابێتەوە — ڕەنگی وەفای ئەو قەت ناچێتەوە
تا لەسەر زەوین ژینێکم هەیە — تا لە ڕەگ و خوێن تینێکم هەیە
بارزانی لەدیار دڵ و گیانمە — یادی ئەو ویردی سەر زمانمە
لە دوای مەرگیش پرسییان نیشانیم — دەڵێم هەژاری کاکە بارزانیم

***

یادی هەشت ساڵەی كۆچی بارزانی

١٩٨٧/٣/١

شابازی چیا

هەتا زەمانە دەچێ و دێ و هەتا زەوین لە خولە   هەتا ددانی زوڵم تیژ و بەختی ئێمە كولە
هەتا شەوم بەسەرا دێت و ڕادەژێم بێ خەو   هەتاكوو ڕۆژی ڕەشم دێتەوە و دەبێتەوە شەو
هەتاكەژێكی دەبینم بەخوێنی كورد سوورە   لە كوردسانێ كە وێران كراو و خاپوورە
بە هەڵپ و كەڵپی دڕندان دڕاوە مەڵبەندم   یەكێك و دوو نیە زۆر مۆری پێوە پێوەندم
بەگشتی ئەم گەلە كوردە وەكوو گەلەی بێشوان   چەقۆی بیانی لەبان گەردنە نە سەر نە زوان
نزار و بێدەرەتان، بێدەروون و دەربەدەرن   لەوەندی بەر پەت و دار پیری بەند و دەسبەسەرن
دەكەن بە چاوگی شەڕ خزم و قەوم و هاوڕەگەزم   بەخوێنی كورد مرە نامۆ، چ شینی بێ و چ بەزم
گەلی هەناسە بڕاو، بەش نەماو لەژین لە وەڵات   كە دێتە بیری منی دڵبرینی بێدەسەڵات
بەچاوی لێڵەوە دەڕوانمە خێڵە بێكەسەكەم   بە ئاخ و داخەوە داد دادمە كوانێ دادرەسەكەم
لە كوێیە هەڵمەتی شابازەكەی چیاو ڕازان   ببێ بە تۆڵەستێنی گرۆی بەلەنگازان
بكێشێ خەنجەرێ مووكار لە حاندی نامەردان   ببێ بە ڕێبەری جاران لە هۆزی سەرگەردان
هەمیشە مەردی یەكەم ئەو بووە لە دنیایێ   چلۆنە ئەمڕۆ لە مەیدانێدا گوڕەی نایێ
دەڵێن چ بەهرە دەدا داد، نەماوە بارزانی   لەشی لەخاكی ڕەشایە و لەلای خودا گیانی
ڕۆحم دەڵێ بە دڵم گفتی وا دەدڵ مەگرە   ئەوی بە مەردی ژیاوە هەتا هەتا، نەمرە

***

یادی نۆیەمین ساڵی كۆچی بارزانی

١٩٨٩/٣/١

خوایە بەس نەبێ ئیتر

بارزانی باوك و برای كورد   لە شەوە زەنگا چرای كورد
هیوا و هومێدی كوردستان   ڕووگەی ڕاستی كوردپەرستان
لەم بەهەشتەی كوردەواری   چەوسان و ڕەنج بەخەساری

چەند بەرەمان هاتین و چووین | بەنی و کۆیلەی بێگانە بووین
کەس نەناس و بێخەبەر ماین | تۆ ڕێی شەرەفت نیشاندایین
بەڕێبەری پێشمان کەوتی | هیچ کاوێک تاوێک نەسرەوتی
لەهەر کوێ بووی بۆ هەرجێ چووی | چقڵی دڵی نامەردان بووی

***

ئەی ئەوەی بۆ ڕزگاری کورد | لەڕای خوا جیهادت دەکرد
ئەی هەمیشە لەبەر چاوان | جێ شانازی هەموو پیاوان
ئەی نموونەی ئازایەتی | بێهاوتا لە مەردایەتی
بێوێنە بۆ ئەمەکداری | ڕەوێنی تەمی هەژاری
ئەی ئەو مەردەی تا هەتایە | باسی چاکەت بنەی نایە
گەر بە ڕواڵەت بەر پیَواری | بەگیانی پاک ئاگاداری
دەبینی چمان بەسەر هات | دە هەژمار نایە کارەسات
ڕەوەدەی زێدی کوردخۆران | خوانەناس و خاوەن زۆران
شیشاونە گیانی گەلەکەن | ملە دەکەن، پەلە دەکەن
گریۆیانە بۆ نەمانمان | جارکێشانە بۆ قڕانمان
سڵ ناکەن لەخوێن ڕشتنمان | بێسووچ و تاوان کوشتنمان
هەرگرتنە و لەداردانە | هەر مەنگەنە و ئازاردانە
بەر تۆپ دانە، بۆمبارانە | سووتانی گوند و شارانە
تالانە، هەست و نست چوونە | بەدەستی زاڵم دیل بوونە
ئەنوامان بەند و زیندانە | گفتیان هەر ژەقنە و سندانە
کێش کە لە بەندان دەرچوونە | ڕەوینە و لێکتر دووربوونە
بەهەزاران و هەزاران | وان لەناو مەکۆی ئاواران
وەک تۆمی هەرزن بلاوین | بە بنیادەم نەناسراوین

باب ئاگای لە کوڕ نەماوە   خوشک بێبرا، کیژ بێباوە
زارۆمان لە ناز بێبەشن   خوشک و دایک سەر بەهەشن
لە مایەی ژیان بەش بڕاو   لێقەوماو، ئاشتەبا نەماو
هەر گەڕەو هەر تەشقەڵەیە   هەر پێ وەرگوێزین، تەڵەیە

***

تەنانەت زمانەکەمان   شایەتی هەر مانەکەمان
کە خەڵاتێکی خودایە   لای خوانەناس ناڕەوایە
ڕەوای نابینن بیخوێنین   بە کوردی یەکتر بدوێنین
گەلی کورد شێست چەرخە ژیوە   هەرگیز دەردی وای نەدیوە

***

کاکە! تا تۆ لەناومان بووی   هەژارپەروەر بۆ خودا بووی
ئێستاش کە چوویتە بارەگای   دیارە خۆشەویستی خودای
بێژە خوایە پشوو تاکەی؟   بۆ ڕوحمێ بەو کوردە ناکەی
بە بەڵێن و سۆزدانەکەت   کە هان لەناو قورئانەکەت
فەرمووتە: «لەپاش تەنگانە   نوورەی سانەوە و خۆشیانە
دنیا دەستاودەست پێدەکەین   ستەمکاران لەناو دەبەین
ئەو پەڕی بەزە لای منە   دەست درێژکەر پێیم دوژمنە»

***

دەی سا کێ لەم هەرد و بۆیە   وەک کورد شیاوی بەزەی تۆیە
کێ لەم سەرزەویە هەراوە   وەک وو کوردی لێقەوماوە
خوایە کە منت بردەوە   بە ئیدریس تۆڵەت کردەوە
ئیدریسیشت لێ ساندەوە   بڕینت لێ کولاندەوە

***

خۆدا بۆ خاتری خودایيت   بۆ خاتری تاک و تەنياييت
با بەس بێ خۆ لە کورد بواردن   بە کەڵپی گورگان ئەسپاردن
نزای ژنە بی و بێباوان   هاوار خوای ڕۆندک لە چاوان
دەریای بەزەت وەجۆش بێنێ   پێڵ بدا و خەم بڕەتێنێ
ئەو گش پێشمەرگە دڵپاکە   ڕێڕەوی ئەم ڕێگە چاکە
کە گیانی خۆ فیدا دەکەن   داوای مافی ڕەوا دەکەن
ڕێگەی هەقیان گرتۆتە بەر   بەگیان بوونە لەمپەر لابەر
دەس لەدەس یەکا پێکەوە   هومێدیان بە تۆ پتەوە
دەی تۆش ئاوڕ لێوەدانێک   جارێک ئازادانە ژیانێک
لەم یەخسیریە ڕزگاربوونێک   تۆزێک وەک خەڵکی‌تر چوونێک
چیتر بێپەنا نەمێنن   تۆی تۆ لەبیر چوون نەچێنن
خواپەرستان لەیاد مەکە   خودا نەناسان شاد مەکە
ئەم سەرۆکە و پێشمەرگانە   کە وەک تۆڵای پۆڵا وانە
مەسعوود و یار و هاوکاری   وەسەرخە بەرەو ڕزگاری

***

یادی دەیەمین ساڵی کۆچی بارزانی

١٩٨٩/٣/٣

کورد لە فەرموودەی تۆ ناگا

ئێمەی کورد چین؟ نایەژم کێین   دەبزووینەوە، دەچین و دێین
بەڕواڵەتی جانەوەرین   کامی؟ لە گشتیان کەمترین
جانەوەری کێوی و کەوی   زلی، گچکەی، بەرزی، نەوی
وەربکەون، بلەوەڕێن   سەربەستن، لێیان دەگەڕێن

هەر لە مێروو تا مەل و مار   هەیانە شوێنێ بۆ ستار
هیچ لا بێ لان و لانە نین   بێ بوودڕ و کولانە نین
هەر گەلی کوردە لەم ناوە   بێنان و بێلانە ماوە
لەماڵی خۆی تەرە کراو   هێز لێ بڕاو، دەورە دراو
لە هەموو لاوە ڕاو دەکرێ   تووش تەپکە و تەڵە و داو دەکرێ
زوان بەستە، دەم دادووراو   گشتی خاوە و خڕی بلاو
خاکێ کە دەبوو هین خۆی بێ   لە سۆنگەیدا نان و دۆی بێ
لەتلەتە داگیرکراوە   چەند مۆری پێوە نراوە
داهاتی سەر زەوینەکەی   بەروبۆی، وشکە و شینەکەی
بەفیڕۆ بۆ ئەم و ئەوە   ڕۆژیش بێ، بۆ ئەو هەر شەوە
بەیدەس کراوین لە خۆمان   بووینە دەسەمۆی نامۆمان
لەخۆ بلاو، بۆ ئەوان کۆین   ئەشێ سەولەی ئەوان بخۆین
غەوارە دەرزیان داداوین   گەرەک جاچکی وان بجاوین
بە چەند نرتک ناونراوین   بە چەندین ڕەنگ، ڕەنگ کراوین
خۆمان لەبیر بردۆتەوە   ڕەگەزمان لەبیر چۆتەوە
لەجەم کەم و بە دەم زۆرین   لاپرەسەنی بەرماو خۆرین
بۆ دانی ئەوان بووینە ئاش   بیلامانێیەک بووینە جاش
لە جاشەتیشدا چەند جۆرین   سۆورین، شینین، بۆزین، بۆرین
جاشدارەکانیش دژ یەکن   لەسەر پاشوون چەنگ وەچەکن
بە جووتە تێکمان بەردەدەن   سەیر باز و گازمان دەکەن
شەڕ و کێشە و حەلەلایە   شەڕ لەسەر لێفەی مەلایە
شێر و خەت، وشک و تەڕیانە   لەسەر زێدی کورد شەڕیانە
ئێمەی کە پووک وەک پەلاشین   بۆ دەستەچیلەی شەڕ باشین

با دەستەچیلە گڕ بگرێ   چش با جاشگەلیان قڕ بکرێ
لەئاکام هەرکام سەرکەوت   یان ناکام فسی دا و خەوت
نابێ شینگێڕ بین بۆ مردوون   بۆ گەنج و ڕەنجی بابردوون
ناشێ دڵتەنگ و پەشێو بین   زۆرەکیش بێ، کەن لە لێو بین
بۆ سەر داوەت بانکراوین   بارەبەری نان و ئاوین
گەرەکە بچمە ناو بەزم   لە زەماوەندا هەڵبەزم
هەڵپەڕکێکەش لە چ لایێ   بە چەند زوڕنا و چەند هەوایێ
زیندە باد، یەعیش و یاشا   بێژم، هەر لەخۆم کەم حاشا
بژی بێژم وە زوانی خۆم   زۆر گران تەواو ئەبێ بۆم
نیشانەی گەل پەرستیە   مەرجی جاشبوون بێ هەستیە
سزای گەلخواز لای جاشداران   قەنارەیە و گوللەباران

***

جارێک لە نێرینەی شەوا   جیهان لە غوڕابی خەوا
منی شەکەت پڕ ژان و دەرد   بە ئەسری گەرم و ئاخی سەرد
ڕووی زەردم بەرەو حەوا کرد   گازندەم لەلای خوا کرد
خوایە! خۆت ئەیزانی چ تۆین   ئاخر خۆ ئێمەیش کۆیلەی تۆین
لەوەتا لەم سەرزەمینەین   لەژێر ئەم عاسمانە شینەین
هەر پشتمان بەتۆ بەستووە   هەر بەنی تۆمان ڕستووە
دەتگاتێ ناڵە و نووزەمان   خوا هاواری بە کڕووزەمان
ئەم حەمکە ڕۆڵە کوژیاوە   ئەوگش ساوایە بێباوە
ئەوگش کیژە ئازیەتبارە   ئەوگش پیرە لێو بەبارە
ئەم لەهیی خوێن و ئەسرینە   ئەم هەموو شەپۆڕ و شینە
دەبییەی، دەبینی هەر دەمێ   کوا لە هەوری بەزەت نەمێ

وتــــیان تـــۆ زۆر خـاوەن بــەزەی   دژ ئـــــەم کـــاریەلە نـــاحەزەی
دەردی کــــــوردی وا لێــــقەوماو   دڵــــی بـــــەردیش دەکــاتە ئــاو
چـۆنە هــیچ ڕوحـمی پـێ ناکـەی   تـاکـەی ئـەم بـازاڕە تـاکـەی؟
کــــێیتر لەســـــەر ئـەم زەویــتە   وەک کــــورد شــــیاوی بــەزەویتە

***

لەپــــڕ گـــــوێم لە قـاقایەک بـــوو   زانســـــــتی نــــاخویایەک بـــــوو
بــــــــەئاوەزم پـــــــێئەخەنی   کــە ئــەی خـێوی مــژی گــەنی!
خــــوا کـاری وە بــنیادەم چــەس   لەخـــــۆی بــەرپرسیارە هــەرکەس
دەردی کــورد کــەی کـاری خوایـە   مــەیخە مــل خــوا ئــەم خــەتایە
خــــۆت بـــدۆزە بـــزانــە چـیت   وەیـــــدۆزە مـــایەی نــەگـبەتیت
تـــۆ گــــەلێکی لەچـــاو گــەلان   نــــــەفامتر لە ورچــــی تــــەلان
چــەندین چـەرخـە لەوساوە هــەی   نــە تــێگەیوی نــەش تـێدەگـەی
دەســتت گــرت بـەکـلکی تـازی   گـــــورگت لەخـــۆت کــردە قـازی
ئــەو جـێی نــاوت نـا زێـدی کـورد   بـــــەهەشت ئـێرەیی پــێ دەبــرد
هــــەرچـــی پــێداویسـتی ژیـانە   مـــــایەی خـــۆشی لەش وگــیانە
لە بـــــــــەهرەی کشـــــــتوکاڵەوە   لە خــــــــەزێنەی ژێـــــر چــــاڵەوە
مشـــــــــەیە لەزێـــــــدی تـــۆدا   بــــۆ خـــۆت هــەمووت بــەفیڕۆدا
خۆت کـرد بـەچیلکە و چـاڵی دەشت   بـــۆ ئــاردووی ئــاورگی زەردەشت
لە مــــــوبید و مــــوغ پــــەرستی   پــــووشیشت نـــەهاتە دەســــتی
نــــەگــــۆڕای تــــا دنــــیا گـــۆڕا   تــــــــا دیــــن و دنــــیاشت دۆڕا
فــێربووی ســەربەست نــەدەژیای   بـــەبێ پــــڕ و پــووچ نــەدەشیای
لە چــۆڵ گــلا بــووی کــەوتیە چاڵ   تــــازی هـــــەڵینای بــە شــەماڵ
وابــــووە پـــــتر لە هـــــەزار ســاڵ   شـــــڕە بــــەڕەی کــــۆنە ســیپاڵ

بۆ مەلا، بۆ شێخ، بۆ دەروێش سەربەخۆ خۆت کردە ڕمکێش
بەڕیش و پرچ و حاو و حوو مرۆڤایەتیت لەدەست چوو
تەکیە و پیرت هەبا بەس بوو ماڵی خوا بێ تۆ بێکەس بوو
دەتوت کێ لە خۆشیان لاربێ با بەر بە حۆریان تەیار بێ
تۆ هەر لە شوێن خەیاڵ گەڕای خۆشیت نەویست ببڕای ببڕای
دنیات دا بە دنیاخۆران خاوەن زێڕان، خاوەن زۆران
بێ سڵ کردن لێت هاتنە پێش خانی گێژ و تووتنی خۆش کێش
تا خوێنتیان بۆ مژیا مشتیان چەندیشتیان بۆ کوژیا کوشتیان
لە ئاکاما بەشیانکردی هەرکێ چی بەرکەوت بردی
بریای، خوریای و قویت دریای تۆ هەر وتت بەتەمای خوای
هیوات بوو خوات بێتە فریا کەی بەر ئەدا داری بریا
پاش مەرگیش لەبەر دڵکوێری تۆڵەت بەخودا دەسپێری

***

گەلانی لا لە تەکیە و پیر لەبیر دەرکەوتن بە تەگبیر
بوونە ڕوناکبیر، بوونە ژیر پسپسیان کرد گەوی زنجیر
خەیاڵات نەدەلوا بۆیان هانایان بردە بەر خۆیان
پڕوپووچیان کوژاندەوە سیسیایەتیان بووژاندەوە
من منیان بوو بە تۆتۆیی ژینیان زۆر بەرەوپێش ڕۆیی
لەسۆنگەی ئازادیخوازی بازیان دا سەر پیشەسازی
دەریایان پشکنین شەشدانگ لەسەر باڵان فڕین بۆ مانگ
بە جەوهەرانی هونەرەوەر لەسەر زەوی بوونە سەروەر
هیچ جانەوەرێکیان نەبوارد حەزیا بوون ماریشیان دەخوارد
تۆیش کە لە ورگی ماردا بووی پێشە شکیاو هاڕدرابووی

مـاری کـورد خـۆریشیان خـواردن   بـەتوونی ورگـیان ئـەسپاردن
تۆی کە قەت وەک مرۆ نەچووی   لە نەبوو نەبووتریش بووی
بە عەزمی چوارەم گەیشتووی   هێشتا هەر ئاتاجی نوشتووی
دەمت نەماوە، هەر بەدەم   ناوی خۆت ناوە بنیادەم
دەتبینم لەم دنیای بەرتەنگ   خۆت لێ گۆڕیوم بە چەند ڕەنگ
سووری، شینی، بۆری، کەسکی   خەیاڵ بەرپانی، بیر تەسکی
کرمانج و سۆران و گۆران   بێئاگان لە با و لە بۆران
نیوە هەر دەم بە نزایە   نیوەش دڵداری حەزیایە
لە هەموو ژینتا سەرانسەر   هەر جارێک هاتت هاتەبەر
لەبەر وڕی و گێژی و کاسی   خدری زیندەت دی و نەتناسی
ئەو هومێدەت بارزانی بوو   نموونەی لەکارزانی بوو
گەلپەرست و دانا و زانا   مەردێ بوو بە هەموو مانا
بە ئازایی بێوێنە بوو   تاسەنگی لە هیچ کۆی نەبوو
قەستەسەری زۆرداران بوو   دلۆڤانی هەژاران بوو
غیرەت شانازی پێدەکرد   هونەر کڕنووشی بۆ دەبرد
نیو چەرخ پتر ئەو مەردە   ئەو نەبەزە، ئەو نەبەردە
بەتەمای دەست و بازووی خۆی   تێکۆشا، تۆ بزانی تۆی
تێبگەی کە تۆش ئینسانی   بەدەردی دیلیت بزانی
نیازی وابوو ئازادت کا   بە کامرەوابوون شادت کا
بەبێ چەک بەدەستی خاڵی   قۆڵ و مەچەکی هەڵماڵی
لە داگیرکەران ڕاپەڕی   ڕیزی کوردخۆرانی دڕی
تۆپاندنی و چەکی کردن   بەجارێک زەندەقی بردن
قڕی خستە داگیرکەران   ناوبانگی گەییە هەندەران
پەڵەی نەنگی تۆی سڕیەوە   ئابڕووی دزراوتی کڕیەوە

بــەڵام تـۆی لە هـونەر تـەکـیو لە ژیـــان قـــەت ئـازادی نـەدیو
وا فـــێری نــــانی نــــامۆ بـووی دژی ژیـــنی ســـەربەخۆ بـــووی
بـــــــوویتە بــــەلاگـــێڕی دژت بـــوویتە مــــەتاڵ بـــۆ خـوێنمژت
تـفەنگ بـەشان، خـەنجەر لە مشت فریشتەی بـەختی خـۆت دەکـوشت
یـان بـێ لایـەن سـەیرت دەکـرد حـــــیزەبخۆیی دەرت دەبــــرد
ڕێ و شـوێنی بـارزانـیت نـەویست ئـــامۆژگاریەکـــانیت نـــەبیست
تـــۆی نــەخۆشی لەسـەر مـردن قـــەڵس بـــووی لە دەرمـــان کـــردن
گـــــەر تــۆ قـــەدری خـۆت زانــیبا شـــۆیت شـــۆپی بـــارزانـــی بـــا
ئـێستا جـاش نـەبووی بۆکـەران ئـــالات دەشـــەکـــا لەســـەران
عـــارەبی لە هـەر پـیس پـیستر لە بـــەرازی هـــار نـــەگـریستر
نـــەیدەکـرا هـێرشت بـۆ بـێنێ ســــــامان و گـــیانت بـــــرفێنێ
گـــوندت بـــەر بـــلدۆزەر بـــدا مشکـــی و خـــۆڵت وەســەر بـــدا
بـــەو نـــیازەی بــنەبڕت کـــا بـــــە شـــیمیایی قــــڕت کــــا
بکـــــات لە گــــوندان و شـــاران وردە و یــــــەخسیرت بــــۆمباران
هــــــەڵەبجە و بـــادینانی تـــۆ زێـدی پـڕ پـیت و جـوانـی تـۆ
لە ژێـــر ئـــاگـــر بـبنە خـاپوور هـــەژدیهاش ســـەیرکەن لە دوور
ســـەیرە گـــوتت حـەزیا ئـامان بــــمگەنێ دەســـتم بــە دامــان
تـۆ چـیت لەسـەرت بـێنە جـواو تـــۆی وەک کــەوی کـوڵیو خـوراو
دەنگـــی بـرچـی کـوا دەیگـاتێ دژت نــــــانی تـــۆی دەداتـــێ
ئـــێستاش لەپـاش دەربـەدەریت دەگـــەڵ ئــەم ژیـنەی بـێوەریت
هــەر بـینا بـەم زوانـەی نـەدوور وەک ڕەشــــەکـانی چـــەرمەسوور
هــەر نـاوت بـێ و خـۆت نـەمابی بـــــێبی جـــانی ســـینەما بــــی

***

گــوتمی زانســـتی بـــه ئـاگـا   کــورد دەفـــەرموودەی تــۆ نـ اگـا
کـــوردی وا هـــەژاری کــێوی   نـــازانـــێ تـــۆ چ داخـــێوی!

***

یادی یازده ساڵەی کۆچی بارزانی

١٩٩٠/٣/١

وەک بارزانی نایێتەوە

بـــارزانـــی! بـــاوکی پـــیرۆزم   جـــێی فـــەخر و شـــانازی هـــۆزم
ئـــەوە مـــاوەی یـــازده ســـاڵه   کـــه له مـــن ســـەد هـــەزار ســـاڵه
هـــەر بـــه ڕواڵـــەت لێـــم تـــەریکی   وەکـــی دیش هـــەر لێـــم نـــزیکی
له تـــــۆ دووره دیـــدار مـــاوم   خـــۆشم نـــازانـــم چـــۆن ژیـــاوم
خـــەمی دووریت کـــزدی کـــارێ   ئـــۆقرەم نـــیه بـــەهیچ بـــارێ
هـــێندەی دوور له تـــۆ مـــامەوە   له تـــوونی خـــەم تـــاوامـــەوە
نـــەما هـــێز و پـــێز و تـــوانـــم   کـــه لەلام، بـــێ ســـەر و زوانـــم
لەســـوێت وا کـــزه ســـۆماییم   نـــــاتبینێ چـــاوی ئـــاساییم
بـــه گـــوێ له بـــەختی نـــەگریسم   نـــاشیم فـــەرموودەت بـــبیسم
نـــامکرێ وەک جـــاری جـــاران   بـــێمه لات وێـــڕای هـــەژاران
یـــەک یـــەک بـــەد ســـەرمانکەیەوە   دڵـــــخۆشیمان بـــــدەیەوە
بـــــەلام لەگـــیانی نـــزارم   له دیـــــدەی دڵـــــی پـــەژارم
ون نـــابی و هـــەرگیز ون نـــەبووی   من بێ تـــۆ تـــۆش بـــێ مـــن نـــەبووی
شـــەو بـــەخەو یـــا بـــه بـــێداری   هـــای له لام و تـــۆم لێ دیـــاری
له دنـــیا هـــەر تـــۆ دەبـــینم   بـــۆ بـــوویه رووگـــه بـــۆ ژیـــنم
تـــا بـــاسی خـــاوەن هـــونەران   کـــه هـــەڵکەوتوون له هـــەر دەران

له کتێبان وەدەخوێنم   له وێنەی تۆ رادەمێنم
له هەمبەر تۆیان رادەنێم   گورجێ گشتیان وەلا دەنێم
له بەزەیی بە هەژاران   کۆڵ نەدان لەرووی بەدکاران
لەمپەری ستەم پەڕاندن   گەل بۆ ئازادی بزواندن
لەسەر فەقیر فیز نەنواندن   دڵی خوێنمژان تۆفاندن
وەفاداری دەگەڵ یاران   هانا و پەنا بۆ هەژاران
نەمدیوە کەس وەکوو تۆ بێ   ناشێ هیچ کەسیش ولۆ بێ
لەوساوە دنیا دنیایە   هاوتای بۆ تۆ پێ شک نایە
کاکە بارزانی ڕێبەرم!   ئەی تانجی سەرم، سەروەرم
لەو ماوەی، ئێوە کۆچوو کرد   ئەگەر پرسیار بکەی چوو کرد
لەو ساوە بۆ لای خودا چووی   له ئێمە تەرکە دنیا بووی
دوور لەتۆ سێوی ماینەوە   سیس بووین و نەبووژاینەوە
هات و بەختمان وەرکەوتن   دوژمنمان لێ وەخۆ کەوتن
له ئاوایی و گوند و شاران   هەزاران کران بۆمباران
له هەرلا گەمارۆ دراین   کوژراین، براین و دیل کراین
بە هەزاران له دار دراین   زۆرمان زیندە بەچاڵ کراین
بە دەردی ژاپۆنیان بردین   بە دەرمانان قڕیان کردین
ئاوارە بووین و دەربەدەر   دەرمان داوی بێ چارەسەر
ئیدریسی جێنشینی تۆ   ڕۆڵەی ئازا و ئەمینی تۆ
هانا بوو بۆ بریندادران   چارەساز بوو بۆ بێچاران
کۆنە زامی بزاندەوە   کوڵمانی دامرکاندەوە
مخابن چەرخی دڵ بەکین   ئەویشی پێ ڕەوا نەدین
بەڵام با چەرخی بێ باریش   داگیرکەری کوردەواریش

تـــێبگەن کـــوردستان خـــواردن　　خــــۆ لەمـــافی ڕەوا بـــواردن
بـــەسەر چـــوو و بـــاوی نـــەماوە　　ڕۆڵـــەی کـــورد پـــەیمانی داوە
تـــا مـــاوە کـــە هـــەر دەشـــمێنێ　　لە ئـــــازادی واز نـــــاهێنێ
تـــا مـــافی ڕەوای دەســـتێنێ　　لە بـــارزانـــی جـــێ نـــەمێنێ

***

بۆ کاک ئیدریس
گوڵی خانەدانی بارزان

ئـــاخ و داخ لە بـــەختی خـــەوتوو　　لە ئـــێمەی کـــوردی کـــۆسکەوتوو
بـــۆ ئـــەو بـــاسەی ورە بـــەزێن　　دڵـــی بـــەرد و پـــۆلا تـــەزێن
وتـــیان کـــاک ئـــیدریس کـــۆچی کـــرد　　بـــە مـــەرگێکی کـــتوپڕ مـــرد
ئـــیدریس دڵســـۆزی هـــەژاران　　مـــایەی خـــۆشی و گـــەشەی یـــاران
زراو تـــــۆقێنی کـــورد کـــوژان　　چـــقڵی گـــلێنەی خـــوێنمژان
گـــوڵی خـــانەدانـــی بـــارزان　　وریـــا و پـــاکـــژ و لە کـــارزان
ئـــەستێرەی ڕێـــنموونی گـــەل　　نـــاوەخت ئـــاوابـــوو لە کـــەل

***

لە هـــــەموو لای کـــوردەواری　　چـــــەمەرەیە و ئـــــازیەتباری
پـــیر و پـــیرەک و کـــیژ و کـــوڕ　　لاوانـــی پـــێشمەرگەی دڵـــپڕ
لە مـــەرگی ئـــەم جـــوانـــەمەرگە　　خـــڕ کـــوڵ و زووخـــاو لە جـــەرگە
دڵ شکـــــاوو بـــە پـــەرۆشن　　چـــاو بـــەڕۆندک و ڕەشـــپۆشن

***

بـــــێسۆیە، مـــردن گشـــتیە　　ڕێ و شــــوێنێکی ســـروشتیە
هـــەرچـــی دەژی، دەبـــێ بـــمرێ　　کـــێیە بـــەر لەمـــردن بگـــرێ؟

بەڵام زەمانەی نالەبار   چەپگەڕی بێ بەقای غەددار
لەم کارەشیدا بێبەختە   دوورە بەزەیە، دڵسەختە
وەک پیسکەی چنۆک، زێڕی پاک   دەشارێتەوە لە ژێر خاک
قەڵب و چرووک دەکار دەکا   باری بێ باران بار دەکا
گەنجێ وەک ئیدریس دەڕفێنێ   هانایەک لە کورد دەستێنێ
کەچی داگیرکەرەکانمان   رزق و رۆزی بەرەکانمان
ماوە دەدات گەلێک ساڵان   بۆ کوشتنی کورد و تاڵان
فەلەکی دەک ژێر و ژوور بێ   وەک وڵاتەکەم خاپوور بێ

***

ئیدریس برای لەمێژینم   رووناکایی شەوی ژینم
تامی مەرگی خۆت پێ چێشتم   بۆ خەمانت بەجێ هێشتم
قەرار بوو بەر لەتۆ بمرم   جێگە لە لای بابە بگرم
ئێرەییت هات پێشم کەوتی   پێش من لە لای بابە خەوتی
زۆر بە هەڵپە چاوەنۆڕم   هاوسای گڵکۆی تۆ بێ گۆڕم
ژێر پێی بارزانی بێ سەرم،   هەژارێکی بەختەوەرم

***

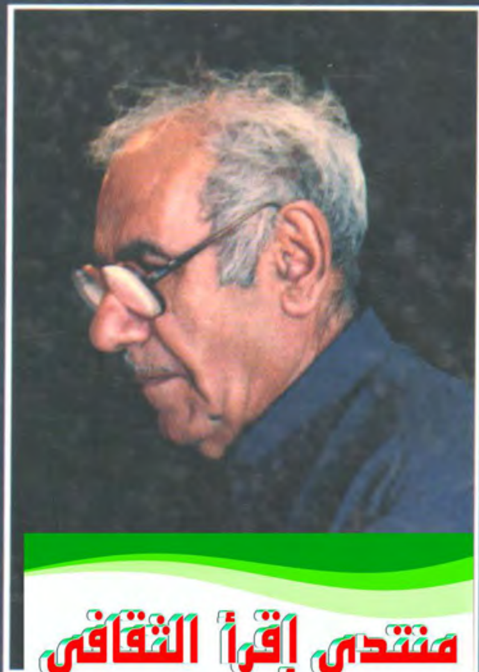

منتدى إقرأ الثقافي
للكتب (كوردى - عربي - فارسي)
www.iqra.ahlamontada.com

به دەربەدەری یان لە ماڵی خۆم
لە خاکی عەرەب لە ئێران و ڕۆم

کۆک و پۆشتە بم ڕووت و ڕەجاڵ بم
کۆشکم دەقات بێ وێرانە ماڵ بم

ئازا و ڕزگار بم شادان و خەندان
یان زنجیر لە مل لە سووچی زیندان

دانیشم لە سەر تەختی خوونکاری
یان لە کۆڵانان بکەم هەژاری

کوردم و لە ڕێی کورد و کوردستان
سەر لە پێناوم گیان لە سەر دەستان

بە کوردی دەژیم بە کوردی دەمرم
بە کوردی دەیدەم وەرامی قەبرم

بە کوردی دیسان زیندوو دەبمەوە
لەو دنیاش بۆ کورد تێ هەڵدەچمەوە

انتشارات هه ژار
ISBN 964-7573-08-1
9 789647 573085
www.hazharbooks.com
نرخ: ۶۰۰۰ تمه ن